

BIBLIOTHECA GOTHANA.

ERODOTOS.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT

von

DR. J. SITZLER,

PROFESSOR AM GYMNASIUM IN TAUBERBISCHOFSEIM.

IX. BUCH.

TM

GOTHA.

FRIEDRICH ANDREAS PERTHES.

1887.

A, 61.

Verlag von Friedr. Andr. Perthes in Gotha.

Schulausgaben griechischer und lateinischer Klassiker

mit deutschen erklärenden Anmerkungen.

* = Doppelausgaben: a) Ausgaben mit untergesetzten Anmerkungen;
b) Ausgaben mit besonderem Anmerkungenheft.

Schulausgaben mit erklärenden Anmerkungen.

- *Caesar de bello Gallico.** Erklärt von Dr. Rud. A. Deuerling. Mit Karte.
1. Bd.: 1. bis 3. Buch. 2. Aufl. — 2. Bd.: 4. bis 6. Buch. 2. Aufl. —
3. Bd.: 7. u. 8. Buch. 2. Aufl. à M 1. 30.
- Ciceros Rede für Sex. Roscius.** Erklärt von Dr. R. Bouterwek. M 1. —.
- *Rede über das Imperium des Cn. Pompeius.** Erklärt von Dr. A. Deuerling. M 1. —.
- *Rede für P. Sestius.** Erklärt von Dr. R. Bouterwek. M 1. 50.
- *Reden gegen Catilina.** Erklärt von Dr. Karl Hachtmann. M 1. —.
- Laelius.** Erklärt von Dr. A. Strelitz. M 1. —.
- Tuskulanen.** Erklärt von Dr. L. W. Hasper. M 1. 20.
1. Bd.: 1. u. 2. Buch. — 2. Bd.: 3. bis 5. Buch. à M 1. 20.
- *de oratore.** Erklärt von Dr. G. Stölzle. M 1. 50.
- *Rede für Milo.** Erklärt von Dr. R. Bouterwek. M 1. 20.
- *Cornelius Nepos.** Erklärt von Dr. W. Martens. M 1. 80.
- *Demosthenes' Ausgewählte Reden.** Erklärt von J. Sörgel.
1. Bd.: Die drei Olynthischen Reden und die erste Rede
gegen Philipp. Zweite Auflage. M 1. 20.
2. Bd.: Rede über den Frieden. Zweite Rede gegen Philipp.
Rede über die Angelegenheiten im Chersones. Dritte
Rede gegen Philipp. M 1. 80.
- *Euripides' Medea.** Erklärt von Dr. S. Mekler. M 1. —.
- *Herodot** 7. Buch. Erklärt von Dr. J. Sitzler. M 2. —.
8. Buch. Erklärt von Dr. J. Sitzler. M 1. 30.
- *Homer, alias.** Erklärt von G. Stier.
Wörterbuch der Eigennamen (Anhang zum Ganzen, besonders verkäuflich)
1. Heft: Gesang 1—3. M 1. —.
2. Heft: Gesang 4—6. M 1. 50.
***Odyssee.** Erklärt von Dr. F. Week. M 1. —.
1. Heft: Gesang 1—3. — 2. Heft: Gesang 4—6. M 1. —.
3. Heft: Gesang 7—9. M 1. —.
4. Heft: Gesang 10—12. M 1. 20.
- *Horaz' Oden und Epoden.** Erklärt von Dr. Emil Rosenberg. M 2. 25.
- *Livius, Buch I.** Erklärt von Dr. M. Heynacher. M 1. —.
- *Buch II.** Erklärt von Dr. Th. Klett. M 1. —.
- *Buch XXI** (2. Aufl.) u. **XXII.** Erklärt von Dr. Fr. Lüterbacher
à M 1. 20.
- *Buch XXIII.** Erklärt von Dr. Gottlob Egelhaaf. M 1. 20.
- *Lysias' ausgewählte Reden.** Erklärt von Dr. W. Kocks.
1. u. 2. Bd. à M 1. 50.

HERODOTOS.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT

von

DR. J. SITZLER,

PROFESSOR AM GYMNASIUM IN TAUBERBISCHOFSEIM.

IX. BUCH.

GOTHA.

FRIEDR. ANDR. PERTHES.

1887.

EINLEITUNG.

I. Herodots Leben.

Herodot, der Sohn des Lyxes und der Dryo (oder Rhoio), wurde in Halikarnass, der Hauptstadt Kariens, zwischen 490 und 480, wahrscheinlich 484 v. Chr., geboren. Er stammte aus reicher und vornehmer Familie. Sein Oheim Panyasis war epischer Dichter und verfasste unter anderm eine Herakleias. Dieser übte ohne Zweifel auch auf die Erziehung Herodots großen Einfluß aus.

Karien stand damals unter der Königin Artemisia, die sich selbst an dem Zuge des Xerxes beteiligte und in der Schlacht bei Salamis durch Wort und That auszeichnete. Aber später — es ist ungewiß wann — suchte sich auch Halikarnass, wie die übrigen griechischen Städte Kleinasiens, von dem Joch der Perser zu befreien. An die Spitze dieser nationalen Bewegung stellte sich, wie es scheint, Herodot und Panyasis. Allein es gelang dem Lygdamis, dem Enkel der Artemisia, der damals die Herrschaft hatte, diesen Aufstand zu unterdrücken. Herodot mußte fliehen und zog sich nach Samos zurück, während Panyasis von Lygdamis, in dessen Hände er fiel, getötet wurde. Indes fand Herodot später Gelegenheit, von Samos nachhause zurückzukehren und im Bunde mit andern Parteigenossen den Lygdamis zu vertreiben.

Wie lange Herodot sich in seiner Heimat aufhielt, wissen wir nicht. Anfeindungen vonseiten seiner Mitbürger sollen ihn veranlaßt haben, seiner Vaterstadt für immer den Rücken zu kehren. Wir finden ihn bald darauf in Athen, wo er unter andern mit Perikles und Sophokles Freundschaft schloß. Als aber im Jahre 444 von Athen aus die Kolonie Thurii gegründet wurde,

siedelte auch Herodot dahin über; hier soll er auch seine Geschichte beendigt haben. Das Jahr seines Todes ist unbekannt; den schlimmen Ausgang der sizilischen Expedition (413) erlebte er nicht mehr. Er wurde auf dem Marktplatz zu Thurii begraben.

II. Herodots Reisen.

Herodot machte grosse Reisen und besuchte fast alle Teile der damals bekannten Welt. Er durchwanderte Asien bis hinauf nach Arderikka und Agbatana und Ägypten bis nach Elephantine; er besuchte wahrscheinlich Arabien und sicher die phönizische Küste; Kleinasien diesseits des Halys, besonders die ionische Küste, dann Griechenland, Makedonien, Thrakien, Italien und Sizilien sind ihm bekannt; auch an der Küste des Schwarzen Meeres, sowie in Kyrene in Afrika war er. Wann er alle diese Reisen gemacht hat, ist nicht genau zu ermitteln; wahrscheinlich ging er von Samos aus nach Asien und Ägypten, nach Ägypten sicher nicht vor 455 v. Chr.; Italien und Sizilien aber lernte er von Thurii aus kennen. Überall, wohin er kam, stellte er Nachforschungen nach Geschichte und Denkmälern an und zog Erkundigungen über die Verhältnisse ein, die er später in seiner Geschichte verwertete.

III. Herodots Geschichtswerk.

Was Herodot auf seinen Reisen sah und hörte, was ihm ferner aus dem Studium der Werke seiner Vorgänger bekannt wurde, das stellte er in seinen *Istoriq'ia* zusammen, die ihm den Namen eines „Vaters der Geschichte“ erwarben. Damit tritt er in bestimmten Gegensatz zu seinen Vorgängern auf dem Gebiete der Geschichtsschreibung, den sogen. Logographen, unter denen als der bedeutendste Hekatäos von Milet (540—480 v. Chr.) zu nennen ist. Diese hatten es sich nämlich zur Aufgabe gemacht, die alten Mythen und Sagen von Städten und Geschlechtern, die teils in Gedichten niedergelegt waren, teils unter dem Volke umliefen, zu sammeln und in einfacher Sprache aufzuzeichnen; allein sie hatten es nicht verstanden, das reiche und schätzbare Material für Geschichte und Geographie, das sie aufgehäuft hatten, zu sichten,

nach einem gemeinsamen Plane zu verarbeiten und zu einem künstlerischen Ganzen zu gestalten; unverbunden und rein äußerlich reihten sie Sage an Sage. Nur Hekatäos zeichnete sich sowohl inhaltlich, als auch formell vor den übrigen aus; er machte seine Reisen zum Gegenstand der Darstellung und erweiterte so den Kreis der Logographie, deren Darstellungsweise durch ihn künstlerischer gestaltet wurde.

Herodot trat dem Wesen der Geschichtsschreibung noch um einen bedeutenden Schritt näher. Wenn er auch die Sichtung des Materials noch nicht so scharf vornahm, wie man es heutzutage von einem Geschichtsschreiber verlangen muss, so wußte er doch die Ereignisse planvoll zu ordnen und um einen einheitlichen Gedanken zu gruppieren. Dazu wählte er einen bedeutenden Stoff für seine Darstellung, welcher zwar der jüngsten Vergangenheit entnommen war, aber es ihm doch möglich machte, eine Art Universalgeschichte daran anzuschliessen, nämlich die Freiheitskämpfe der Hellenen gegen die Perser.

Denn sein Bestreben, die ersten Anfänge der Streitigkeiten zwischen Europa und Asien aufzufinden, führte ihn bis in die ältesten Zeiten zurück. Krösos nämlich machte nach seiner Angabe den ersten Angriff auf die Griechen an der kleinasiatischen Küste. Diese Gelegenheit ergreift der Geschichtsschreiber sogleich, um von den früheren lydischen Königen zu sprechen, und da Krösos bei seinen Kriegen gegen Kyros auch die Athener und Spartaner um Hilfe angeht, so wird an dieser Stelle auch das Wichtigste aus der früheren athenischen und spartanischen Geschichte eingeflochten, nämlich Solon und Peisistratos einerseits, Lykurg und Spartas Kriege mit den Nachbarstaaten anderseits. Krösos' Sturz durch Kyros führt über zum persischen Reiche, dessen Entstehung und Ausbreitung über ganz Asien berichtet wird. Aber so oft Herodot erzählt, dass die Perser eine andere Völkerschaft ihrem Reiche einverleibt haben, nimmt er immer die Gelegenheit wahr, um auch über die Geschichte dieser Völkerschaft anzuführen, was er in Erfahrung bringen konnte. So macht er uns mit der medischen Geschichte bekannt, mit Dejokes, Phraortes und Kyaxares, welch letzterem auch die Eroberung von Niniveh und damit die Vernichtung des assyrischen Reiches ge-

1*

lang. Die Geschichte des Astyages und Kyros bildet den Schluss des ersten Buches.

Das zweite Buch erzählt den Zug des Kambyses, des Sohnes und Nachfolgers des Kyros, gegen Ägypten. Der Bericht über dieses Wunderland füllt das ganze zweite Buch. Erst mit dem Anfang des dritten kommt er wieder auf den Zug des Kambyses zurück. Er erzählt die Eroberung des Landes, den Tod des Kambyses, die Herrschaft des Pseudo-Smerdis und die Wahl des Dareios zum König. An die Einteilung des Reiches in Satrapieen und die Regelung der Einkünfte knüpft Herodot Berichte über Arabien, Indien und Äthiopien; in derselben Weise wird bei Gelegenheit des Zuges gegen Samos die Geschichte des Polykrates erzählt. Mit der Unterwerfung des empörten Babylon durch die List des Zopyros schließt dieses Buch ab.

Das vierte Buch enthält den Zug des Dareios gegen die Skythen, deren Land und Volk genau geschildert wird. Daran reihen sich Erzählungen über Kyrene, Karthago und Barke, gegen die Dareios ebenfalls einen Zug geplant hatte. Die Unterwerfung von Thrakien und Makedonien durch die Perser wird im Anfang des fünften Buches bis Kap. 22 berichtet. Damit endigt der erste Hauptteil, welcher der Hauptsache nach die Geschichte der asiatischen Staaten vor den Perserkriegen behandelt.

Mit V, 23 beginnt der zweite Hauptteil, die Geschichte der Perserkriege, die nur durch wenige Exkurse unterbrochen ist, wie im fünften Buch durch die Erzählung der Geschichte der Peisistratiden und im sechsten durch den Bericht über die spartanischen Könige, die Alkmäoniden und den Miltiades. Das fünfte Buch enthält den ionischen Aufstand, die nächste Veranlassung der Perserkriege. Den Gegenstand des sechsten Buches bilden die Züge des Mardonios und des Datis und Artaphernes, während Buch 7—9 die Expedition des Xerxes erzählen. Im siebenten Buch wird die Thronbesteigung des Xerxes, seine Rüstungen und sein Zug bis zu den Thermopylen berichtet; im achtten die Gefechte bei Artemision und die Seeschlacht bei Salamis; im neunten endlich die Schlachten bei Platäa und Mykale. Mit der Eroberung von Sestos schließt das ganze Werk ab, 478 v. Chr.

Man sieht aus dieser Übersicht, wie oft Herodot den Faden seines Geschichtswerkes durch Episoden und Exkurse zerschnitten, aber immer wieder aufgenommen hat. Und durch seine ganze Darstellung zieht sich derselbe leitende Grundgedanke. Die Gottheit (*θεός*) waltet gerecht und streng im Leben der Einzelnen sowohl, als ganzer Völker. Von ihr sind jedem Menschen und jedem Volke bestimmte Grenzen seiner Macht und seines Glückes gesetzt, innerhalb deren das Volk und der Mensch sich halten soll. Bestrebt, das Gleichgewicht zwischen Göttlichem und Menschlichem einerseits, zwischen den einzelnen Menschen und Völkern anderseits aufrecht zu erhalten, wacht die Gottheit eifersüchtig darüber, daß jene Grenzen von keinem verletzt werden (*ρθόρος*). Macht sich jemand einer Überschreitung (*ὑβρίς*) schuldig, so ergreift ihn Verblendung (*ἀτη*), die ihn in schmähliches Verderben führt. Allein die Strafe trifft nicht immer den Schuldigen persönlich; oft muß der Sohn oder Enkel für die Schuld des Vaters oder Großvaters büßen. Wie aber die Gottheit den Schuldigen bestraft, so schützt sie auf der andern Seite den Gerechten gegen die Übergriffe der Großen und Starken; denn sie kann schnell Mächtige stürzen und Schwache zu Macht und Ansehen bringen. Ihren Willen zeigt die Gottheit den Menschen zwar in Träumen, Zeichen und Orakeln an, aber diese verstehen sie oft nicht oder lassen sich durch dieselben nicht warnen; denn seinem Verhängnis kann nichts entrinnen.

Was nun die Glaubwürdigkeit der Angaben Herodots anlangt, so muß man anerkennen, daß der Geschichtsschreiber überall den festen Willen hat, nur die Wahrheit zu sagen. Daraus erklärt es sich auch, daß er manchmal dieselbe Sache nach verschiedenen Berichten erzählt. Bei der Mitteilung wunderbarer Ereignisse spricht er zuweilen geradezu aus, daß er zwar erzähle, was er gehört habe, aber selbst nicht daran glaube; er verwahrt sich ausdrücklich dagegen, als ob er alles, was er sage, auch glauben müsse. Aber vor willkürlicher Änderung selbst einer unglaublichen Überlieferung scheut er sich; er betrachtet es als seine Aufgabe, jede Sache so wiederzugeben, wie er sie selbst gehört hat. Dafs er hierbei öfters von seinen Gewährsmännern vorsätzlich oder aus Unkenntnis getäuscht worden sein mag, ist

selbstverständlich; ebenso mögen auch Mifsverständnisse vorgekommen sein, ganz abgesehen davon, dass auch bei der Ausarbeitung, wie dies ja überall vorzukommen pflegt, Irrtümer mitunter gelaufen sein mögen. Ähnlich ist es mit dem, was er selbst gesehen hat. Nirgends darf man glauben, dass Herodot absichtlich gegen besseres Wissen und Gewissen etwas Falsches berichtet oder eine Sache anders dargestellt habe, als er sie gehört oder gesehen hat.

Herodot hat an seinem Geschichtswerke lange Zeit gearbeitet. Einzelne Abschnitte hat er öffentlich bei Gelegenheit der griechischen Festversammlungen vorgelesen, so in Olympia, Korinth, Theben und Athen, jedoch nur die letzte Vorlesung steht außer allem Zweifel. Der Abschnitt, den Herodot in Athen am Feste der Panathenäen vortrug, soll den Athenern so sehr gefallen haben, dass sie ihm auf Antrag des Anytos eine Belohnung von 10 Talenten, etwa 45 000 Mark, zuerkannten (um 446 v. Chr.). Die Hauptarbeit aber fällt offenbar in die Zeit seines Aufenthalts in Thurii. Herodots Geschichtswerk fand immer grosse Anerkennung. Es wurde in neun Bücher geteilt, die man die neun Musen nannte, und man rühmte von ihm, dass es unter allen Geschichtswerken der Griechen dem Homer am nächsten stehe. Und in der That finden sich viele Berührungspunkte zwischen Herodot und Homer, so die Objektivität der Darstellung, die Breite und Ruhe der Erzählung, die Einschaltung von Exkursen und Episoden, die dem Werke „den Reiz manchfachen Wechsels“ geben, der Glaube an die Wunder, Zeichen und Orakel und endlich die anmutige und natürliche Sprache.

IV. Kurze Übersicht über den Dialekt Herodots.

Herodots Dialekt ist der neuionische, dessen hauptsächlichste Abweichungen vom attischen hier zusammengestellt werden sollen; Einzelheiten werden in den Anmerkungen zu den betreffenden Stellen erklärt werden.

§ 1. Statt *ν* steht *ζ* in allen aus dem Stamme *νο* gebildeten Pronominibus und Adverbii, wie *ζοῖος*, *ζόσος*, *ζότε*, *ζόκοῖος*, *ζόντε* u. s. w.

§ 2. Die Aspiration der Tenuis vor einem mit Spiritus asper versehenen Vokal unterbleibt regelmässig, wie *ἄπ’ οὖ*, *ἀπικνέομαι* u. s. w.

§ 3. *α* steht statt *ε* in *μέγαθος*, *τράπω* und *τάμνω*.

§ 4. *α* steht statt *η* in *μεσαμβρίη*, *ἀμφισβατέω*.

§ 5. *ε* steht statt *ει* 1) in den Komparativen *κρέσσων*, *μέζων* und *πλέσων*. 2) in den Präpositionen *ἐς* und *ἔσω*. 3) in den Femin. der Adjekt. auf *ις*, wie *ταχύς*, Fem. *ταχέα*. 4) in Adjekt. proparoxytonis auf *ειος*, wie *ἐπιτήδεος*. 5) in den Verbformen *ἔωθα*, *ἔργω* und den von *δείκνυμι* gebildeten: *δέξω*, *ἔδεξα*, *ἔδέχθην* und *δεδέχθαι*.

§ 6. *ει* steht statt *ε* 1) in *εἴνεκεν*. 2) in den Adjekt. *κεινός*, *ξεινός* und *στεινός*. 3) in den Zahlwörtern *εἴνατος* und *είνακόσιοι*. 4) in den Verben: *δείω*, *εἰλωτάω*, *εἴρομαι*, *εἰρώνω* und *είλισσω*.

§ 7. *η* steht überall statt *α*, außer wo *α* durch Kontraktion (*ιστᾶσι*) und Ersatzdehnung (*πᾶς*) entstanden ist.

§ 8. *η* steht statt *α* in den Substantiven auf *εια* von Adjekt. auf *ης*, wie *ἀληθείη*, und auf *οια* von Adjekt. auf *οος*, wie *ειροίη*.

§ 9. *ηι* steht statt *ει* 1) in den von Verben auf *είω* abgeleiteten Substantiven auf *εια*, wie *βασιληίη*. 2) in Adjekt. auf *ειος*, die properispomeniert sind, wie *ἀνδρήος*. 3) in Neutris auf *ειον*, wie *μαρτήμον*. 4) in *ιληίων*, *ληίη* u. s. w.

§ 10. *ω* steht statt *οη*, wie in *δύδώνοντα*, *ἔνωσα*, *ἔβωσα*, *βωθέω* u. s. w.

§ 11. *ω* steht statt *αν*, wie *θῶμα*, *τρῶμα* u. s. w.

§ 12. *ν* *ἔφελκνοτικόν* fehlt durchgehends; ebenso das *ν* in *καθύπερθεν*, *ὄπισθεν*, *πρόσθεν* u. s. w. und das *σ* in *ἄχρις*, *μέχρις* und *οὕτως*.

§ 13. Viele Formen, die im Attischen kontrahiert sind, bleiben bei Herodot unkontrahiert, sowohl in der Komposition als in der Flexion, wie *δένων*, *εύνοος* u. s. w. Besonders bleiben unkontrahiert 1) die Endungen der Fut. Act. und Med. der Verba liquida. 2) häufig die Endungen der zweiten Pers. Sing. Pass. und Med. auf *ειν*, *εο* und *αο*. Wo Kontraktion eintritt, gibt *εο* *ειν*, so besonders im Imperativ. 3) die Endungen des Konjunktiv Aor. Pass. auf *έω*, *έωμεν* und *έωσι*. 4) häufig Formen der Verba

auf *éω*, außer *θητοσθαι* (= *θεᾶσθαι*). Vor den Endungen *εαι* und *εο* wird *ε* ausgeworfen. 5) der Konjunktiv des zweiten Aor. Act. der Verba auf *μι*, wie *θέω*, *θέγεις* u. s. w. Dagegen werden immer kontrahiert 1) die Fut. attica; 2) die Verba auf *άω* und *όω*, aber *οο* und *οον* geben *εν*, wenn ein Vokal vorhergeht, wie *άξιεῦμαι*, aber *άξιοῦσθε*.

§ 14. Der Dual fehlt in Deklination und Konjugation.

§ 15. Die erste Deklination hat im Gen. Plur. die Endung *έων*; ebenso die Feminina der Adjektiva, Participia und Pronomina, ausgenommen die zweier Endung auf *ος*, *ον* und der Artikel. Würden zwei *ε* zusammentreffen, so wird eines ausgeworfen.

§ 16. Der Dat. Plur. der ersten Deklination endigt auf *γσι*.

§ 17. Die Maskulina auf *ης* haben im Gen. Sing. *εω*; treffen zwei *ε* zusammen, so wird eines ausgeworfen.

§ 18. Der Dat. Plur. der zweiten Deklination endigt auf *οισι*.

§ 19. Die Nomina propria auf *χλέης* haben im Gen. Sing. *έος*; ebenso die Substantiva auf *εύς*, wie *βασιλεύς*, *βασιλέος*.

§ 20. Die Substantiva auf *ις* behalten überall das *ι*, also *πόλις*, *πόλιος*, *πόλι*, *πόλιν*; Plur. *πόλιες*, *πόλιον*, *πόλισι*, *πόλιας* und *πόλις*.

§ 21. *χέρας* hat *χέρεος*, *χέρει*; Plur. *χέρεα*, *χερέων*; ebenso *γέρας* und *τέρας*; dagegen *γήρας*, *γήραος* und *γήραϊ*; *κρέας*, Gen. *κρέως*; Plur. *κρέα* und *κρέων*.

§ 22. *ηῆς* (= *ναῦς*) hat *νεός*, *νηί*, *νέα*; Plur. *νέες*, *νεῶν*, *νησοί* und *νέας*. Neben *δένδρον*, *δένδρου* findet sich *δένδροεον*, *δένδροεον* und *δένδρος* *δένδροεος*. Statt *πολίς* sagt Herodot *πολλός*.

§ 23. *δύο* ist entweder indeklinabel oder hat Gen. *δυῶν*, Dat. *δύοισι*. Statt *τέσσαρες* sagt Herodot *τέσσερες*; ebenso *τεσσερεπονταίδενα*; statt *δώδεκα* *δυώδεκα*.

§ 24. Im Dativ der zweiten Person des Pronomen personale heißt die orthotonierte Form *σοί*, die enklitische *τοί*. Der Accus. der dritten Person heißt *μήν*. Im Dat. Plur. der dritten Person ist *σφίσι* reflexiv und *σφί* demonstrativ. Außerdem hat Herodot noch ein Neutr. Plur. *σφέα* (= *αὐτά*). Die Reflexiva heißen noch *εαντοῦ*, *σεωντοῦ* und *έωντοῦ*; „ebenderselbe“ heißt *ἀντός* und im Neutrum *τῶντό*.

§ 25. *δε* hat im Dat. Plur. *τοισίδε* und *τγσίδε*.

§ 26. Das Relativ *δε* fängt in den Kasus obl. mit *τ* an, also *τοῦ*, *τη̄ς*, *τοῦ*; *τψ*, *τη̄*, *τφ* u. s. w. Aber nach den Präpositionen, die elidieren, steht die vokalisch anlautende Form, wie *άπ’ οὗ*, *άπτ’ ἦν* u. s. w. In temporalen Ausdrücken findet sich kein *τ*, wie *ἐν ψ*, *ἐξ οὗ* u. s. w.

§ 27. *δστις* hat im Gen. Sing. *δτεν*, Dat. *δτεω*; Gen. Plur. *δτεων*, Dat. *δτέοισι*; Neutr. Plur. *δσσα*.

§ 28. *τις*, Gen. *τεῦ*, Dat. *τέω* und *τινί*; Plur. *τέων*, Dat. *τέοισι*. Ebenso geht das Indefinitum, nur dass es enklitisch ist.

§ 29. Iterativformen bekommen kein Augment; auch beim Plusquamperf. fehlt oft das syllabische Augment. *βούλομαι* und *μέλλω* haben *ε*.

§ 30. Das temporale Augment fehlt bei manchen Verben immer, wie *άγνέω*, *άμειβομαι* u. s. w., besonders bei allen mit *αι*, *αν* und *οι* anlautenden; bei andern nur in gewissen Formen.

§ 31. Das Imperfekt von *δρέω* (= *δράω*) heißt *δρων*. Statt *ζούκα* sagt Herodot *οίκα*. *αιρέω* hat im Perf. *ἀραιημαται* und *μετίημι μεμετιμένος*.

§ 32. Das Plusquamperf. Act. endigt auf *εα*, *εε* und *εατε*.

§ 33. Die dritte Person Plur. im Med. und Passiv endigt auf *αται* und *ατο* 1) in den Optativen. 2) Präsens und Imperfekt der Verba auf *μι* mit *ε* vor der Endung. 3) Perf. und Plusquamperf. der Verba pura contracta mit Verkürzung des vorhergehenden Vokals, der Verba muta auf *π* und *χ* mit Verwandlung der Tenuis und Media in die Aspirata. *ἀπικνέεσθαι* hat *ἀπίκαται* und *ἀπίκατο*; *σκενάζειν* *ἐσκενάδατο*, *χωρίζειν* *κεχωρίδαται* und *ἀγωρίζειν* *ἀγωρίδαται*.

§ 34. Einige Verba auf *άω* nehmen vor O-Laut *ε* an, so *δρέω*, *ροιτέω* und *εἰρωτέω*. Statt *χρῆσθαι* sagt Herodot *χρᾶσθαι*, und dies Verb erhält überall *εω*, also *χρέωμαι*, *ἐχρέωντο* u. s. w. Ebenso sagt Herodot auch *χρᾶν* und *κνᾶν*.

§ 35. Die Verba auf *μι* haben manche Formen nach Analogie der Verba auf *άω*, *έω*, *όω* und *ώω*, wie *τιθεῖ*, *έποθέοιτο*, *διδοῖ*, *έδεικνε*. Die dritte Person Plur. von *τιθημι* heißt *τιθεῖσι*, das Imperf. *έτιθεα*, *έτιθεις*, *έτιθει*.

§ 36. *εἰμι* hat in der zweiten Person *εῖς*, erste Person Plur.

εἰμέν; Konjunkt. *ἐω*, *ἵσ*, *γ* und *ἔωσι*; Partic. *ἔών*, *ἔοῦσα*, *ἔόν*;
Imperf. *ἔα* und *ἔατε*, öfter *ἔσκε* und *ἔσκον* und *ῆν*.

§ 37. *εἰλι* hat im Imperf. *ῆια*, *ῆιε* und *ῆισαν*.

§ 38. *οἴδα* hat in der zweiten Person *οἴδας*, erste Person
Plur. *οἴδαμεν* und *ἶδμεν*, dritte Person Plur. *οἴδασι* und *ἶσασι*;
Konjunkt. *εἰδέω*, *εἰδέωμεν* und *εἰδέωσι*; Fut. *εἰδήσω*.

IX.

Μαρδόνιος δέ, ὃς οἱ ἀπονοστήσας Ἀλέξανδρος τὰ παρὰ 1
Ἀθηναίων ἐσήμηνε, δρυμητεὶς ἐν Θεσσαλίῃς ἦγε τὴν στρατιὴν
σπουδῇ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας· ὃντος δὲ ἐκάστοτε γίνοιτο, τούτους παρε-
λάμβανε. τοῖσι δὲ Θεσσαλίῃς ἡγεομένοισι οὐτε τὰ πρὸ τοῦ πε-
πρηγμένα μετέμελε οὐδὲν πολλῷ τε μᾶλλον ἐπῆγον τὸν Πέρσην, 5
καὶ συμπροέπεμψε τε Θάρηξ δὲ Ληρισαῖος Ξέρξην φεύγοντα καὶ
τότε ἐκ τοῦ φανεροῦ παρῆκε Μαρδόνιον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

Kap. 1. 1. *Μαρδόνιος* δέ] schließt sich enge an den letzten Satz des vorhergehenden Buchs an. Mardonios, der bekannte persische Feldherr, blieb nach der Schlacht bei Salamis, als Xerxes den Rückzug antrat, mit einem Heere in Griechenland zurück, überwinterte in Thessalien und eröffnete den Krieg gegen Athen wieder im Frühjahr 479 v. Chr. — *οἱ* att. *ἀντῷ*. — *ἀπονοστήσας* att. *ἐπανελθόν*. — *Ἀλέξανδρος*] von Makedonien, Sohn des Amyntas, war im Auftrage des Mardonios zu den Athenern, deren Gastfreund er war, gegangen, um sie durch Versprechungen für die Perser zu gewinnen; aber die Athener wiesen alle Anerbietungen zurück. — *τὰ παρὰ Αρ.]* Das Neutr. des Artikels, gewöhl. im Plural, mit einem Genet. oder präpositionalen Ausdruck bezeichnet ein allgemeines Verhältnis einer Person oder Sache. Wir fügen ein dem Zusammenhang angemessenes Substant. bei; so hier: „die Antwort der Ath.“. — 3. *ὅντο*] vgl. Dial. 1. — *γίνοιτο*] iterativ, noch verstärkt durch *ἐκάστοτε*, das wir in den Hauptsatz nehmen. *γίνεσθαι* = *ἐλθεῖν*. — *τούτους*] weil in *ὅντο* der Begriff: *πρὸς οὓς ἀνθρώπους* liegt. — *παρελάμβανε*] sc. *συμμάχους*. — 4. *τοῖσι Θ. ἦγε*] Unter diesen Herrscherfamilien sind besonders bekannt die Skopaden und Aleuaden, zu welch letztern auch Thorax, der nachher genannt wird, gehört. — *οὐτε*] mit folg. *τε*: „nicht ... sondern“. *οὐδέν*, wegen der vorhergehenden Negation st. *τε* gesetzt, verstärkt die Negation: „durchaus nicht“. — *πρὸ τοῦ πρότερον*. Gemeint ist die Parteinahme für Xerxes. — 5. *ἐπῆγον*] sc. *ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα*. — *τὸν Πέρσην*] kollekt. st. *τοὺς Πέρσας*. — 6. *συμπροέπεμψε τε*] dem folg. *καὶ παρῆκε* koordiniert; wir subordinieren: Relativsatz. — *Ληρισαῖος*] „aus Larisa“ in Thessalien. — 7. *Ἐκ τοῦ φ.*] *φανερῶς*. — *παρῆκε*] von *παρείναι*, hier kausativ zu *παρελθεῖν*: „veranlassen, auffordern zu ziehen“.

2 Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος γίνεται ὁ στρατὸς ἐν Βοιωτοῖσι, οἱ Θηβαῖοι πατελάμβανον τὸν Μαρδόνιον καὶ συνεβούλευνον αὐτῷ λέγοντες, ὃς οὐκ εἴη χῶρος ἐπιτηδεύτερος ἐνστρατοπεδεύσθαι ἐκείνου, οὐδὲ ἔων ἔνει παταστέρω, ἀλλ’ αὐτὸς ὑζόμενον ποιέειν, δικασ ἀμαχητὶ 5 τὴν πᾶσαν Ἑλλάδα παταστρέψεται. πατὰ μὲν γὰρ τὸ ἴσχυρὸν Ἑλλῆρας διοφρονέοντας, οἵπερ καὶ πάρος ταῦτα ἐγίνωσκον, χαλεπὰ εἶναι περιγίνεσθαι καὶ ἀπασι ἀνθρώποισι· εἰ δὲ ποιήσεις, τὰ ἡμεῖς παραγανέομεν, ἔφασαν λέγοντες, ἔξεις ἀπόνως ἀπαντα τὰ ἐκείνων βούλευματα. πέμπτε κρήματα ἐς τοὺς δυναστεύοντας ἄνδρας ἐν τῇσι 10 πόλισι, πέμπτων δὲ τὴν Ἑλλάδα διαστήσεις· ἐνθεῦτεν δὲ τοὺς μὴ τὰ σὰ φρονέοντας ὅπδίως μετὰ τῶν στασιωτέων παταστρέψει.

3 Οἱ μὲν ταῦτα συνεβούλευνον, δὲ οὐκ ἐπείθετο, ἀλλὰ οἱ δεινός τις ἐνέστακτο Ἰμερος τὰς Ἀθήνας δεύτερα ἐλεῖν ἀμα μὲν

Kap. 2. 2. πατελάμβανον] de conatu: „zurückhalten“, nämл. vom Weitermarsch. — 3. ἐπιτηδεύτερος] vgl. Dial. 5; davon hängt ἐνστρατοπεδεύσθαι ab, = στρατοπεδεύσθαι ἐν αὐτῷ, nämл. τῷ χώρῳ. — ἐκείνου] se. τοῦ χώρου; Gen. comparat. — 4. ἔων] att. εἰνων; οὐκ ἐστὶν retare. Der Satz führt συνεβούλευνον näher aus. οὐδέ, att. καὶ οὐκ, da kein negativer Satz vorhergeht. — ἐπαστέρω] att. πορρωτέρω. — ἀλλ’ αὐτὸν πτλ.] abh. von einem aus οὐκ ἔων zu ergänzenden ἐπέλευνον. — αὐτὸν] ἐν Θῆβαις. — ὅκως] c. Fut., weil in ποιέειν der Begriff der Sorge, Bemühung liegt. — ἀμαχητὶ] att. ἀμαχεῖτ. — 5. πατὰ τὸ ἴσχυρόν] „mit Gewalt“, Gegens. zu ἀμαχητὶ, verb. mit περιγίνεσθαι. — Ἑλλῆρας ὁ] schließt sich an τὴν π. Ἑλλάδα παταστρέψεται an, das dem Geschichtsschreiber noch vorschwebt, obgleich er nachher dafür περιγίνεσθαι setzt, bei dem der Gen. stehen sollte. — 6. οἵπερ πτλ.] kausal zu διοφρονέοντας: „wenn sie, die schon früher“ u. s. w. — ταῦτα ἐγ.] Andere Wendung für διοφρονέοντας = att. διοφρονομονέοντας. — χαλεπά] Neutr. Plur., wie oft bei Adjekt., wenn ein Infin. Subjekt ist. Der Inf. χαλεπὰ εἶναι hängt ab von einem aus οὐκ ἔων zu entnehmenden ἐλεγον. — 7. εἰ δὲ π.] Übergang zur Or. recta. — 8. λέγοντες] nach ἔφασαν pleonast.; so tritt im Griech. zum Verb. fin. öfter ein Partic. desselben oder eines synonymen Verbs, bes. bei den Verben der Äusserung, wo wir das Partic. ganz weglassen, wie hier, oder es durch Anführungszeichen wiedergeben. — ἔξεις] hier „hindern“. — 9. ἐν τῇσι π.] verb. mit δυναστεύοντας. So stehen nähere Bestimmungen zu Adjekt. und Partic., die zwischen Artikel und Substant. stehen, öfter erst nach dem Subst. — 10. πέμπτον δέ] nach vorhergeh. πέμπτε veranschaulicht die Gleichzeitigkeit beider Handlungen: „und dadurch, dabei“. — ἐνθεῦτεν] temporal. — τοὺς μὴ πτλ.] μή, weil das Partic. generell steht: „alle, welche“; φρονεῖν τά τυπος „auf der Seite eines stehend“. — 11. ὄφειν] att. ὄφειν.

Kap. 3. 1. οἱ] att. αὐτῷ. — 2. τις] bei Adjekt. und Pronom. der Quantität und Qualität, sowie bei Zahlwörtern bezeichnet, dass das gebrauchte

ὑπ’ ἀγνωμοσύνης, ἀμα δὲ πνησοῖσι διὰ τήσων ἐδόκεε βασιλέῖ δηλώσειν ἔνοτι ἐν Σάρδισι, διτι ἔχοι Ἀθήνας. δις οὐδὲ τότε ἀπικόμενος ἐς τὴν Ἀττικὴν ἐνρε τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ’ ἐν τε Σαλαμῖνι 5 τοὺς πλείστους ἐπινθάνετο εἶναι ἐν τε τῆσι τησὶ αἰρέει τε ἐρήμον τὸ ἄστυ. η δὲ βασιλέος αἰρεσίς ἐς τὴν ὑστέρην τὴν Μαρδονίου ἐπιστρατηγίην δειπάμηρος ἐγένετο.

Ἐπεὶ δὲ ἐν Ἀθήνησι ἐγένετο Μαρδόνιος, πέμπτε ἐς Σαλαμῖνα 4 Μονυχίδην, ἄνδρα Ἑλλησπόντιον, φέροντα τοὺς αὐτοὺς λόγους, τοὺς καὶ Ἀλέξανδρος διεπόρθμενος. ταῦτα δὲ τὸ δεύτερον ἀπέστελλε προέχων μὲν τῶν Ἀθηναίων οὐ φιλίας γνώμας, ἐλπίσας δέ σφεας ὑπήσειν τῆς ἀγνωμοσύνης ὡς 5 δοριαλώτου ἐούσης πάσης τῆς Ἀττικῆς χώρης καὶ ἐούσης ἥδη ὑπ’ ἔωντῷ. τούτων μὲν ἐίνεκεν ἀπέπεμψε Μονυχίδην ἐς Σαλαμῖνα.

Wort dem gemeinten Gegenstand ungefähr entspricht: „ungefähr, etwa, ziemlich“, auch „eine Art von“, wie hier. — Ἰμερος] att. ἐπιθυμία; da Ἰμερος θένετεκτο = ἰμερέτο, att. ἐπεθύμηι, ist, so steht danach der Infin. ohne Artikel. — δεύτερα] att. δεύτερον u. τὸ δεύτερον. — 3. ὑπό] c. Gen., gewöhnl. ohne Artikel, bezeichnet die innere (geistige) Ursache: „aus“. — ἀμα δὲ πτλ.] ohne Artikel, bezeichnet die innere (geistige) Ursache: „aus“. — ἀμα μὲν ὑπ’ ἀγν. einen selbständigen Satz, fügt an die adverb. Bestimmung ἀμα μὲν ὑπ’ ἀγν. einen selbständigen Satz, statt dessen man ebenfalls ein Substant. mit ὑπό (ὑπ’ ἐπιθόσ) oder ein Partic. (δοκῶν) erwartete. — διὰ τήσων] ohne Artikel, gleichsam als Eigename zur Bezeichnung der Inseln des Ägäischen Meeres. — 4. δέ] relat. Anschluss = ἀλλά. — οὐδὲ τότε] ebenso wenig wie im vorgeh. Jahre Xerxes. — 8. δεκάμηνος] verb. mit ές τὴν υστ. πτλ.: „zehn Monat alt bis zur“ u. s. w., besser „zehn Monat früher als“ u. s. w. Die Eroberung des Xerxes fand im Sept. 480 statt. — τὴν υ. τὴν Μ. έ.] Beide Attribute sind, mit dem Artikel versehen, vor das Substant. gestellt, um beide gleichmäßig zu betonen. Übrigens vgl. zu τησι Dial. 22 und zu ἐπιστρατηγίην Dial. 9.

Kap. 4. 2. Μονυχίδην] att. Μονυχίδην „Anerbietungen“, z. B. er wolle ihnen ihre Stadt wieder aufbauen, die Herrschaft über Griechenland geben u. s. w. — 3. τοὺς] vgl. Dial. 26. Mit καὶ, das wir im D. weglassen, hebt der Griech. in Vergleichungssätzen die gegenseitige Beziehung der verglichenen Begriffe nachdrucksvoll hervor; manchmal steht καὶ im relat. und demonstrat. Sätze, aber häufiger wird es in einem, gewöhnl. im demonstrat., ausgelassen. — διεπόρθμενος] hier übertragen = ἤνεγκε. — 4. ταῦτα] τούτους τοὺς λόγους. — προέχων μέν] dem folg. ἐλπίσας δέ gegenüberstehend, trotzdem die Partic. verschiedene Bedeutung und verschiedenen Wert haben; das erste ist konzessiv, das zweite kausal; außerdem das erste dem zweiten logisch untergeordnet, = προέχων γὰρ ... δύως ἐλπίσε πτλ. προέχειν hier = προειδέναι. — 5. σφέας] att. αὐτούς. — υπήσειν] vgl. Dial. 2, von υφέημι = att. πανομαι. — 7. εἰνεκεν] att. ἐνεκεν.

5. Ο δὲ ἀπικόμενος ἐπὶ τὴν βουλῆν ἔλεγε τὰ παρὰ Μαρδονίου. τῶν δὲ βούλευτέων Αυκίδης εἶπε γνώμην, ὡς οἱ ἐδόκεε ἄμεινον εἶναι, δεξαμένους τὸν λόγον, τὸν σφι Μονοχίδης προσφέρει, ἐξενεῖκαι ἐς τὸν δῆμον. διὰ μὲν δὴ ταῦτην τὴν γνώμην ἀπεραινέτο, εἴτε δὴ δεδεγμένος χρήματα παρὰ Μαρδονίου, εἴτε καὶ ταῦτα οἱ ἔνδανε. Ἀθηναῖοι δὲ αὐτίκα δεινὸν ποιησάμενοι, οἵ τε ἐκ τῆς βουλῆς καὶ οἱ ἔξωθεν, ὡς ἐπύθοντο, περιστάντες Αυκίδην κατέλενσαν βάλλοντες, τὸν δὲ Ἐλλησπόντιον Μονοχίδην ἀπέπεμψαν ἀσινέα. γενομένου δὲ θορύβου ἐν τῇ Σαλαμῖνι περὶ τὸν Αυκίδην πυνθάνονται τὸ γνόμενον αἱ γυναικες τῶν Ἀθηναίων, διακελευσαμένη δὲ γυνὴ γυναικὶ καὶ παραλαβοῦσα ἐπὶ τὴν Αυκίδεων οἰκίην ἥμαντα μὲν ἔλενσαν αὐτοὺς τὴν γυναικαν, κατὰ δὲ τὰ τέκνα.

6. Ἐς δὲ τὴν Σαλαμῖνα διέβησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὅδε. ἦν μὲν προσεδέλοντο ἐκ τῆς Πελοποννήσου στρατὸν ἔξειν τιμωρήσοντά σφι, οἱ δὲ ἔμενον ἐν τῇ Ἀττικῇ. ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν μαρούτερά τε

Kap. 5. 1. ἐπὶ τὴν β.] „vor den R.“, nämli. der Athener, der damals auch auf Salamis war. — τὰ παρὰ Μ.] vgl. 1, 1: „die Aufträge des M.“. — 2. ὡς οἱ κτλ.] „sowie es ihm“ u. s. w., gehört zu εἶπε γνώμην. Die Erklärung dazu liegt in δεξαμένους τὸν λ. κτλ.: „dafs sie nämlich“ u. s. w. — 3. λόγον] „Vorschlag“. — σφι] vgl. Dial. 24. — ἐξενεῖκαι ἐς] „bringen an“; ἐνεῖκα = att. ἥρεγξον. Was an die Volksversammlung kam, mußte zuerst im Rat vorberaten sein. — 5. εἴτε δὴ] δὴ hebt das erste Satzglied hervor: „nun, eben“. — 6. εἴτε καὶ κτλ.] Übergang vom Partic. zum Verb. finit.; man erwartet wieder ein Partic. — ἔνδανε] att. ἥρεσε. Sinn: sei es, daß er wirklich dieser Ansicht war. — δεινὸν ποιεῖσθαι] att. δ. ἥγεσθαι „für empörend, für ein Unglück halten, übel nehmen“. — 7. οἱ ἐκ τῆς β.] οἱ βούλευται: Gegens. οἱ ἔξωθεν, sc. τῆς βουλῆς: „die drausen“, welche um das Rathaus herumstanden. Mit dem letzteren Begriffe ist ὡς ἐπύθοντο aufs engste zu verbinden. — 8. βάλλοντες] veranschaulicht κατέλενσαν: „mit Steinwürfen“. — 9. ἀσινέα] hier passiv. = ἀβλαβῆ; att. ist ἀσινῆ nur aktiv. — 10. περὶ τὸν Α.] verbinde mit γενομένου θ. — 11. διακελευσαμένη κτλ.] partit. Apposition zu dem in ἥμαντα liegenden Subj. αἱ γυναικες. — 12. αὐτοκελεύστοι „von selbst“. — κατὰ μ. ἔλενσαν] Tmesis st. κατέλενσαν μέν; ebenso im Folg. κατὰ δὲ = κατέλενσαν δέ, Anaphora zur Hervorhebung des Begriffes.

Kap. 6. 2. προσεδέλοντο] att. προσεδέχοντο = ἥρεσον. — τιμωρήσοντα] βοηθήσοντα. — 3. οἱ δὲ] Herod. gebraucht öfter die Pronomina der 1. u. 2. Person, und für die 3. Pers. δι u. οὗτος, seltener der Artikel, in Verbindung mit δέ zu Anfang des Nachsatzes nach einem temporalen, konditionalen und relationalen Vordersatz, um einen Begriff des Vordersatzes nachdrücklich her-

καὶ σχολαίτερα ἐποίεον, δὲ ἐπιών καὶ δὴ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ἐλέγετο εἶναι, οὕτω δὴ ὑπεξενοίσαντό τε πάντα καὶ αὐτοὶ διέβησαν ἐς τὴν Σαλαμῖνα ἐς Λακεδαιμονά τε ἐπεμψαν ἀγγέλους ἅμα μὲν μεμψομένους τοῖσι Λακεδαιμονίοισι, διτὶ περιεῖδον ἐμβαλόντα τὸν βάρβαρον ἐς τὴν Ἀττικήν, ἀλλ’ οὐ μετά σφεων ἤτιασαν ἐς τὴν Βοιωτίην, ἅμα δὲ ὑπομήσοντας, δσα σφι ὑπέσχετο δι Πέρσης μεταβαλοῦσι δώσειν, προεῖπα τε, δτι, εἰ μὴ ἀμνεῦσι Ἀθηναῖοι, ὡς 10 καὶ αὐτοὶ τινα ἀλεωρήν εὑρήσονται.

Οἱ γὰρ δὴ Λακεδαιμόνιοι δραῖσόν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ 7 σφι ἦν Υακίνθια, περὶ πλείστου δὲ ἥγον τὰ τοῦ θεοῦ πορεύειν. ἅμα δὲ τὸ τεῖχός σφι, τὸ ἐν τῷ Ἱσθμῷ ἐτείχεον, καὶ δὴ ἐπάλξις ἐλάμψανε. ὡς δὲ ἀπίκοντο ἐς τὴν Λακεδαιμονα οἱ ἄγγελοι οἱ ἀπ’ Ἀθρέων ἅμα ἀγόμενοι ἐκ τε Μεγάρων ἀγγέλους καὶ ἐν Πλα- 5 ταιέων ἔλεγον τάδε ἐπελθόντες ἐπὶ τοὺς ἐφόρους.

vorzuheben; jedoch nur wenn das δέ des Nachsatzes das δέ des Vordersatzes epanaleptisch erneuert oder in Nachsätzen von Doppelperioden, wie an unserer Stelle, oder wenn ein begrifflicher Gegensatz vorhanden ist. — οἱ μὲν] οἱ Πελοποννήσιοι, aus Πελοποννήσου zu entnehmen. — μαρούτερά τε καὶ σχ. ἐπ.] „zu langweilig und zögernd zu Werke gehen“; inwiefern, erklärt Kap. 7. — 4. δὲ] Μαρδόνιος. — καὶ δὴ] δὴ = ἥδη, verstärkt durch καὶ „sogar schon“. — 5. οὕτω δὴ] leitet den Nachsatz ein. — 7. τὸν βάρβαρον] kollektiv st. τοὺς βάρβαρους = τοὺς Πέρσας. — 8. ἀλλ’ οὐ] „und nicht vielmehr“. — σφέων] att. ἔαντων. — ἤτιασαν] sc. Πέρσας. — 9. ὑπομήσοντας] sc. τοὺς Λακεδαιμονίους. — σφι] vgl. Dial. 24. — δὲ Πέρσων στοιχηγός = Μαρδόνιος. — μεταβαλοῦσι] kondizional; μεταβάλλειν intrans. „abfallen“. — 10. προεῖπα τε] att. προειπεῖν τε, parallel den vorhergehenden Partic. Fut. und wie diese von ἐπεμψαν abhängig, das also hier zuerst mit Partic. Fut., dann mit Infin. verbunden ist. προειπεῖν pronuntiare. — ὡς] nimmt das vorhergehende διτι wieder auf; wir lassen es weg. — 11. ἀλεωρήν] att. σωτηρῶν; das Med. εὐρήσονται „für sich“. Diese Rettung besteht darin, daß sie auf die Anerbietungen des Mardonios eingehen.

Kap. 7. 1. γὰρ δὴ] „denn offenbar, sicherlich“. — δραῖσον] att. ἔωραταον. — καὶ σφι ἦν Υ.] Erklärung zu δραῖσον: „sie beginnen nämlich die H.“. Die Hyakinthien, im Monat Hyakinthos (= 15. Juli bis 15. August) gefeiert, dauern drei Tage. Sie erinnern an Hyakinthos, einen Liebling des Apollon, den dieser unabsichtlich mit dem Diskos tötete. — 2. περὶ πλ. ἥγον] att. π. πλ. ἔποιοντο. — τὰ τοῦ θεοῦ] vgl. 1, 1: „das Fest des G.“; πορεύειν „feiern“. — 3. ἐτείχεον] att. ἐτείχιζον. — καὶ δὴ] wie oben 6, 4. — ἐπάλξις] vgl. Dial. 20. — 5. ἀγόμενοι] medial: „mit sich führend“. — 6. ἐπελθόντες ἐπι] ist das eigentliche Wort vom Auftreten vor einer Behörde,

„Ἐπειψαν ἡμέας Ἀθηναῖοι λέγοντες, δτι ἡμῖν βασιλεὺς δ
Μῆδων τοῦτο μὲν τὴν χώρην ἀποδιδοῖ, τοῦτο δὲ συμμάχους
ἔθέλει ἐπ' ἵση τε καὶ δμοίη ποιήσασθαι ἄνεν τε δόλον καὶ ἀπά-
της· ἔθέλει δὲ καὶ ἄλλην χώρην πρὸς τῇ ἡμετέρῃ διδόναι, τὴν δὲ
αὐτοὶ ἐλάμεθα. ἡμεῖς δὲ Λία τε Ἐλλήνων αἰδεσθέντες καὶ τὴν
Ἐλλάδα δειπνὸν ποιεύμενοι προδοῦναι οὐ κατανέσαμεν, ἀλλ' ἀπε-
πάμεθα καίτερον ἀδικεόμενοι ὑπ' Ἐλλήνων καὶ καταρροδιδόμενοι
ἐπιστάμενοί τε, δτι κερδαλεώτερον ἔστι δμολογέειν τῷ Πέρσῃ
μᾶλλον ἥπερ πολεμέειν· οὐ μὲν οὐδὲ δμολογήσομεν ἔκόντες εἶναι.“

„Καὶ τὸ μὲν ἀπ' ἡμέων οὕτω ἀνίβδηλον νέμεται ἐπὶ τοὺς Ἐλ-
ληνας· ἡμεῖς δὲ ἐς πᾶσαν ἀρρωδίην τότε ἀπικόμενοι, μὴ δμολογή-
σωμεν τῷ Πέρσῃ, ἐπειτε ἔξεμάθετε τὸ ἡμέτερον φρόνημα σαφέως,
δτι οὐδαμὰ προδώσομεν τὴν Ἐλλάδα, καὶ διότι τεῖχος ἡμῖν διὰ
τοῦ Ἰσθμοῦ ἐλαυνόμενον ἐν τέλεϊ ἔστι, καὶ δὴ λόγον οὐδένα τῶν

einer Versammlung u. s. w. — 7. λέγοντες] hier „sagen lassen“, sc. ἡμῖν. —
8. Μῆδων] Περσῶν. — τοῦτο μέν] dem folg. τοῦτο δὲ entsprechend: „einerseits ... anderseits“. — τὴν χώρην] sc. ἡμετέραν, das er jetzt besetzt hält. — ἀποδιδοῖ] vgl. Dial. 35. — συμμ. ποιήσασθαι] Med. „zu seinen B. m.“, sc. ἡμᾶς. — 9. ἐπ' ἵση τε καὶ δμοί.] sc. μοίρα; die beiden Adjekt. sollen den Begriff gleich stark hervorheben: „unter Zusicherung völliger Gleichberech-
tigung“. — 11. Ἐλλήνων] „den Schutzgott der Hellenen“. — 12. δειπνὸν π.] vgl. Kap. 5, 6; davon hängt προδοῦναι τὴν Ἐ. ab. — οὐ κατανέσαμεν] Zur starken Hervorhebung drückt Herod. den Begriff doppelt aus, zuerst negativ, dann positiv (ἀλλ' ἀπειπάμεθα): Parallelismus antitheticus. ἀπειπάσθαι „abschlagen“, att. ἀπειπεῖν und häufiger ἀπαντεῖσθαι. — 13. καταπροδιθ.]
κατάτα „vollständig“. — 15. μᾶλλον] an δμολογέειν sich anschließend, erneuert den Begriff des Komparat. κερδαλεώτερον: „vielmehr, lieber“. ἥπερ = att. ἥ. — οὐ μὲν οὐδὲ] att. οὐ μὴν οὐδὲ „jedoch durchaus nicht“. —
ἔκόντες εἶναι] absol. Infin.: „soweit man freiwillig ist, ungezwungen handelt“, kurz: „freiwillig, aus freien Stücken“, besonders in negativen Sätzen, wie hier, was bei Attikern Regel ist. — 16. τὸ ἀπ' ἡμέων] „unsere Sache, Geschäft“; dazu νέμεται „wird geführt“; besser: „wir behennen uns gegen“ u. s. w. —
17. ἐς π. ἀρρωδίην κτλ.] ἀρρωδίη, att. ἀρρωδία = φόβος; das Attribut πᾶσαν geben wir adverbial: „vollständig, gänzlich“. — τότε] „damals“, als Alexander von Makedonien mit den Anerbietungen des Mardonios zu den Athenern kam. —
18. ἐπειτε] att. ἐπει. — ἔξεμάθετε] nämlich von den Gesandten, die sie damals zu den Athenern schickten, um ihnen ein Bündnis mit den Persern zu wider-
raten. ἐξ ist durch σαφέως nachdrücklich betont. — τὸ ἡμέτερον φρ.] erklärt in δτι οὐδαμὰ κτλ.; οὐδαμά, att. οὐδαμῆ, hier = οὐδέποτε. — 19. καὶ διότι κτλ.] schließt sich an den Satz ἐπειτε ἔξεμ. an. — ἡμῖν] ὑφ' ἡμῶν. —
20. ἐν τελεῖ] „nahezu fertig“. — καὶ δῆ] leitet den Nachsatz ein: „sofort

Ἀθηναίων ποιέσθε συνθέμενοί τε ἡμῖν [τὸν Πέρσην] ἀντιώσεσθαι
ἐς τὴν Βοιωτίην προδεδώπατε περιειδετέ τε ἐσβαλόντα ἐς τὴν
Ἀττικὴν τὸν βάρβαρον.“

„Ἐς μὲν νῦν τὸ παρεὸν Ἀθηναῖοι ἡμῖν μηρίουσι· οὐ γὰρ
ἐποίήσατε ἐπιτηδέως· νῦν δὲ δτι τάχος στρατιὴν ἀμα ἡμῖν ἐκέ-
λευσαν ἡμέας ἐκπέμπειν, ὡς δὲ τὸν βάρβαρον δεκάμεθα ἐν τῇ
Ἀττικῇ. ἐπειδὴ γὰρ ἡμάρτομεν τῆς Βοιωτίης, τῆς γε ἡμετέρης
ἐπιτηδεότατον ἔστι ἐμμαχέσασθαι τὸ Θρασίου πεδίον.“

„Ως δὲ ἄρα ἡκουσαν οἱ ἔφοροι ταῦτα, ἀνεβάλλοντο ἐς τὴν 8
δυτεραίην ὑποκρίνασθαι, τῇ δὲ δυτεραίῃ ἐς τὴν ἑτέοην. τοῦτο δὲ
καὶ ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐποίεον ἐξ ἡμέρης ἐς ἡμέρην ἀναβαλλόμενοι.
ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ τὸν Ἰσθμὸν ἐτείχεον σπουδῇν ἔχοντες πολ-
λὴν πάντες Πελοποννήσου, καὶ σφι ἦν πρὸς τέλει. οὐ δ' ἔχω 5

nun“. — λόγον οὐδένα π.] *nullam rationem habetis*; ebenso ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιεῖσθαι. — 21. συνθέμενοι] konzessiv. Dieses Versprechen überbrachten die Gesandten, welche die Spartaner nach Athen schickten, als sie von den Anerbietungen des Mardonios durch Alexander von Makedonien hörten. — ἀντιώ-
σεσθαι] att. ἐναντιώσεσθαι, sc. τοῖς Πέρσαις. — 22. προδεδώπατε] sc. ἡμᾶς, insofern sie nicht ihrem Versprechen gemäß ausrückten: „im Stiche lassen“. — 24. μὲν νῦν] Übergangsformel = att. μὲν δῆ oder μὲν οὐν „nun“. — ἐς τὸ παρεόν], „für den Augenblick“; der Gegensatz, wie sie später über euch denken werden, liegt in νῦν δὲ κτλ. — μηρίουσι] att. δογμάσονται. — 25. δτι τάχος] att. ὡς τάχιστα. — ἔχεινσαν] sc. δτε ἐπειψαν ἡμᾶς vgl. Z. 7; wir setzen Präsens. — 26. ὡς δῆ] und ὡς δῆ c. Konj., bei Herod. auch c. Optat, stehen zur Einleitung von Finalsätzen, wenn man sagen will, dass die Erfüllung des Zweckes nur „vorkommendenfalls“ eintritt; also an unserer Stelle, wenn die Perser sich nicht zuvor zurückziehen oder sonst etwas hindernd in den Weg tritt. — δεκάμεθα] att. δεκάμεθα. — 27. τῆς γε ἥ.] sc. χώρας, abh. von τὸ Θρασίου π., das Subjekt zu ἐπιτηδεότατον ἔστι ist. γε hebt den Begriff hervor, was wir durch die Betonung thun. Die triasische Ebene ist nordwestlich von Athen bei Eleusis. — 28. ἐμμαχέσθαι] vgl. 2, 3: ἐνστρα-
τοπεδεύεσθαι.

Kap. 8. 1. ἀρά] „nun“ stellt den Satz als Ergebnis aus dem Vorhergehenden hin und leitet so zum Folgenden über. — ἐς τὴν νοτ.] sc. ἡμέραν; ὑποκρίνασθαι = att. ἀποκρίνασθαι, übers. mit Substant. — 3. καὶ] bei Zahlbegriffen: „sogar“. ἐπι temporal per. — 5. καὶ σφι κτλ.] Subj. τὸ τείχεῖν, aus ἐτείχεον zu entnehmen; wir machen besser σφι = αὐτοῖς zum Subjekt. Zu πρὸς τελεῖ vgl. ἐν τελεῖ 7, 20. — οὐ δ'] und μὴ δὲ werden bei

εἶπαι τὸ αἴτιον, διότι ἀπικομένου μὲν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος
ἔς Ἀθήνας σπουδὴν μεγάλην ἐποιήσαντο μὴ μηδίσαι Ἀθηναῖς,
τότε δὲ ὡρην ἐποιήσαντο οὐδεμίαν, ἄλλο γε ἢ δτι δ' Ἰσθμός σφι
ἐπετείχιστο καὶ ἐδύνεον Ἀθηναῖων ἔτι δέεσθαι οὐδέν· δτε δὲ
10 Ἀλεξάνδρος ἀπίκετο ἔς τὴν Ἀττικήν, οὐκων ἀπετείχιστο, ἐργά-
ζοτο δὲ μεγάλως καταρρωδηκότες τοὺς Πέρσας.

9 Τέλος δὲ τῆς τε ὑποκρίσιος καὶ ἔξδου τῶν Σπαρτιητέων
ἐγένετο τρόπος τούδε· τῇ προτεραιῇ τῆς νστάτης καταστάσιος
μελλούσης ἕσεοθαι Χίλεος, ἀνὴρ Τεγεήτης δυνάμενος ἐν Λακεδαι-
μονι μέγιστον ξείνων, τῶν ἐφόδων ἐπύθετο πάντα λόγον, τὸν δὴ
οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον. ἀκούσας δὲ ὁ Χίλεος ἔλεγε ἀρι σφι τάδε·
„Οὐτω ἔχει, ἄνδρες ἔφροδοι· Ἀθηναῖων ἡμῖν ἔόντων μὴ ἀρθμίων,
τῷ δὲ βαρβάρῳ συμμάχων καίπερ τείχεος διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐληλα-
μένου κρατεροῦ μεγάλαι πλισιάδες ἀναπεπτέαται ἔς τὴν Πελοπό-
νησον τῷ Πέρσῃ. ἀλλ' ἐσανούσατε, πρὶν τι ἄλλο Ἀθηναῖοι
10 δόξαι σφάλμα φέρον τῇ Ἐλλάδι.“

Attikern nicht verbunden, sondern durch das betonte Wort getrennt: *οὐκ* *ἔχω*
δε. — *ἔχω* oder häufiger, wie hier, *οὐκ* *ἔχω* c. Infin., gewöhnl. Aorist., heißt
„imstande sein, können“. — 6. *εἶπαι*] att. *εἰπεῖν*. — 7. *σπουδὴν* *ἐπ.*]
nachdrückliche Umschreibung für *ἔσποδασαν*, ebenso wie nachher *ώρην* *ἐπ.*
οὐδεμίαν = *οὐκ* *ἔφροντισαν*; denn *ώρη* = att. *φροντίς*. Zu beiden Verben
gehört μὴ *μηδίσαι* *Α.*; *μηδίσειν* „auf Seite der Perser treten“. — 8. *ἄλλο*]
durch *γέ* verstärkt, ist prädikativ zu *τὸ αἴτιον*, = *τὸ δ' αἴτιον*, δ *ἔχω εἰπεῖν*,
διότι ..., *οὐκ* *ἄλλο* *γέ* *ἔστι* *ἢ* *ὅτι* *κτλ.* — *σφι*] *ὑπ'* *αὐτῶν*. — 9. *οὐδέν*]
stärker als *οὐ*: „durchaus nicht“, verb. mit *ἔτι*, „mehr“. — 10. *οἴκων*] vgl.
Dial. 1. — 11. *μεγάλως*] häufiges Adverb. bei Herod., att. gewöhnl. *μέγα* oder
μεγάλα. — *καταρρωδηκότες*] *ἀρρωδεῖν*, att. *ἀρρωδεῖν* = *φοβεῖσθαι*, durch
κτά verstärkt.

Kap. 9. 1. *τέλος*] adverbial. Die Gen. *τῆς ὑποκρίσιος* καὶ *ἔξ* hängen
von *τρόπος* „Art und Weise“ ab. *ὑπόκρισις* = att. *ἀπόκρισις*. — 2. *τῆς*
νστάτης *κτλ.*] hängt von *τῇ προτεραιῇ*, sc. *ἡμέρᾳ*, ab; „am Tage, bevor ...
stattfinden sollte“. *κατάστασις* „Audienz“. — 3. *Τεγεήτης*] „aus Tegea“
in Arkadien. — 4. *μέγιστον*] verb. mit *δινάμενος*; *μέγα* *δύνασθαι* *multum*
valere. — *ξείνων*] att. *ξένων*. — 5. *ἄρα* „natürlich“. — 6. *οὕτοι*] auf das
Folg. bezogen, = *ἄδε*. — *μή*] weil der Satz hypothetisch ist. *ἀρθμίος* = att.
φύλος, also *μὴ ἀρθμίος* = *πολέμιος*. — 8. *ἀναπεπτέαται*] att. *ἀναπέπτανται*;
vgl. Dial. 33. — 9. *ἄλλα*] Übergang von der Begründung zur Aufforderung:
„darum“. — *τι ἄλλο*] nämlich das Bündnis mit den Persern.

‘Ο μέν σφι ταῦτα συνεβούλενε· οἱ δὲ φρενὶ λαβόντες τὸν 10
λόγον αὐτίκα φράσαντες οὐδὲν τοῖσι ἀγέλοισι τοῖσι ἀπιγμένοισι
ἀπὸ τῶν πολέων νυκτὸς ἔτι ἐκπέμποντι πεντακισχιλίους Σπαρ-
τιητέων [καὶ ἐπὶ τὰ περὶ ἔκαστον τάξαντες τῶν εἰλάτων] Παυσανίη
τῷ Κλεομβρότον ἐπιτρέψαντες ἔξαγεν. ἐγίνετο μέν νν ἡ ἥγεμο- 5
νίη Πλειστάρχον τοῦ Λεωνίδεω· ἀλλ' ὁ μὲν ἦν ἔτι παῖς, δὲ
τούτου ἐπίτροπός τε καὶ ἀνεψιός. Κλεόμβροτος γάρ, δ Παυσα-
νίεω μὲν πατήρ, Ἀραξανδρίδεω δὲ παῖς, οὐκέτι περιῆρ, ἀλλ'
ἀπαγαγὼν ἐν τοῦ Ἰσθμοῦ τὴν στρατιὴν τὴν τὸ τεῖχος δείμασαν
μετὰ ταῦτα οὐ πολλόν τινα χρόνον βιοῦς ἀπέθανε. ἀπῆγε δὲ τὴν 10
στρατιὴν δ Κλεόμβροτος ἐν τοῦ Ἰσθμοῦ διὰ τόδε· θνομένῳ οἱ
ἐπὶ τῷ Πέρσῃ δ ἥλιος ἀμαραθή ἐν τῷ οὐρανῷ. προσαιρέεται
δὲ ἐντῷ Παυσανίης Εὐδράνακτα τὸν Λωρίεος, ἄνδρα οἰκίης ἔόντα
τῇσι αὐτῆς.

Οἱ μὲν δὴ σὺν Παυσανίῃ ἔξελημέθεσαν ἔξω Σπάρτης· οἱ δὲ 11
ἄγγελοι, ὡς ἡμέρῃ ἐγεγόνεε, οὐδὲν εἰδότες περὶ τῆς ἔξδου ἐπῆλθον
ἐπὶ τοὺς ἐφόδους ἐν νόῳ δὴ ἔχοντες ἀπαλλάσσεοθαι καὶ αὐτοὶ
ἐπὶ τῇ ἔωντο ἔκαστος· ἐπελθόντες δὲ ἔλεγον τάδε· „Υμεῖς μέν,

Kap. 10. 1. *φρενὶ λαβόντες*] att. *ἐνθυμηθέντες*. — 3. *ἀπὸ τῶν π.]* von
Athen, Megara und Platäa, die Kap. 7 genannt sind. — *ἔτι*] verb. mit *νυκτός*. —
5. *μέν νν*] vgl. 7, 24. *γίγνεσθαι τιος* „einem zukommen, gehören“. —
6. *ὁ δέ*] Pausanias. — 8. *περιῆρ*] *ἔη*. — 9. *δείμασαν*] att. *οἰκοδομήσασαν*,
von *δέμω*. — 10. *μετὰ ταῦτα*] betont nach dem Partic. *ἀπαγαγὼν* die Zeit-
folge. — *οὐ πολλόν τινα χρ.*] *πολλός* = att. *πολύς*. Zu *τις* vgl. 3, 2; mit Negation:
„nicht eben, gerade“. — 11. *θνομένῳ of*] Dat. des Standpunkts zur
Zeitangabe: *οἱ* = *αὐτῷ*. *θνεσθαι* *ἐπὶ τῷ II.* „opfern, um zu erkennen, ob
man gegen die Perser ziehen soll“. — 12. *ἀμαραθή*] Wahrscheinlich keine
Sonnenfinsternis, sondern eine Verdunkelung aus irgendeinem anderen Grunde,
wie durch atmosphärische Dünste u. s. w. — *προσαιρέεται δὲ κτλ.*] schließt
sich an *Παυσανίῃ τῷ Κλ. κτλ.* an und führt die Erzählung weiter, die durch
die Darlegung der Umstände, wie Pausanias dazu kam, die Führung des Heeres
zu übernehmen, unterbrochen wurde. Der Begriff des Med. *προσαιρέεται* wird
durch *ἐντῷ* nachdrücklich hervorgehoben; *πρός* „noch“. Euryanax soll ihn
bei der Führung des Heeres unterstützen. — 13. *οἰκίης τῇσι αὐτῆς*] „aus dem-
selben H.“. Dorieus war der Bruder des Kleombrotos und Leonidas, ebenfalls
ein Sohn des Anaxandridas.

Kap. 11. 2. *ἐπῆλθον ἐπὶ κτλ.*] vgl. 7, 6. — 3. *ἐν νόῳ δὴ κτλ.*] kausal,
noch verstärkt durch *δή*: „da offenbar“. — *καὶ αὐτοῖς* „ebenfalls“, wie Pau-
sanias und sein Heer. — 4. *ἐπὶ τῇ ἔωντο*] sc. *χώραν* oder *πατρόθα*. Die

5 ὁ Λακεδαιμόνιοι, αὐτοῦ τῆς μένοντες Ὑακίνθιά τε ἀγετε καὶ παῖς ετε καταπροδόντες τοὺς συμμάχους· Ἀθηναῖοι δὲ ὡς ἀδικεόμενοι ὑπὸ ὑμέων χήτεῖ τε συμμάχους καταλύσονται τῷ Πέρσῃ οὕτω, δικις δὲ δύνωνται. καταλυσάμενοι δέ — δῆλα γάρ, διτι σύμμαχοι βασιλέος γινόμεθα — συστρατευσόμεθα, τῇ δὲ ἐκεῖνοι ἔξη-
10 γέωνται. ὑμεῖς δὲ τὸ ἐνθεῦτεν μαθήσεσθε, δικοῖον ἄν τι ὑμῖν ἐξ αὐτοῦ ἐπιβαίνῃ.

Ταῦτα λεγόντων τῶν ἀγγέλων οἱ ἔφοροι εἶπαν ἐπ' ὅρουν καὶ δὴ δοκέειν εἶναι ἐν Ὁρεσθείῳ στείχοντας ἐπὶ τοὺς ξείνους· ξείνους γὰρ ἐκάλεον τοὺς βαρβάρους. οἱ δὲ ὡς οὐκ εἰδότες ἐπειρώτων τὸ
15 λεγόμενον, ἐπειρόμενοι δὲ ἔξεμαθον πᾶν τὸ ἐόν· ὥστε ἐν θώματι γενόμενοι ἐπορεύοντο τὴν ταχίστην διώκοντες. σὸν δέ σφι τῶν περιοίκων Λακεδαιμονίων λογάδες πεντακισχίλιοι διπλίται τῶντὸ τοῦτο ἐποίεον.

12 Οἱ μὲν δὴ ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἤπειροντο· Ἀργεῖοι δέ, ἐπείτε τάχιστα ἐπύθοντο τοὺς μετὰ Πανσανίεω ἔξεληνθότας ἐν Σπάρ-

Worte ἐπὶ τὴν ... ἔχαστος sind partit. Apposition zum Subjekt. — 5. αὐτοῦ τῆς] und αὐτοῦ ταύτη „eben hier“, att. αὐτοῦ. — 6. παῖς ετε] bezieht sich auf die musikalischen Aufführungen und Tänze, die während der Hyakinthien stattfanden: „singend und tanzen“. — 7. χήτει] att. σπάνει, steht dem vorhergehenden Partic. ἀδικεόμενοι parallel, den zweiten Grund angebend. — 8. καταλυσάμενοι δέ] Übergang von der 3. zur 1. Person. — δῆλα γάρ] sc. ξοτι; regelmäßig wäre der Singular δῆλον, aber gerade dieses Wort steht bei Herod. häufig im Plural. — 9. γινόμεθα] Man erwartet das Futur., aber das Präsens ist bestimmter und zuversichtlicher. — τῇ] ἔκεισε, οἱ. — 10. τὸ ἐπειρθεῖ] temporal = ἐπειτα. — ὄκοιόν τι] vgl. 3, 2. — ἐξ αὐτοῦ] „daraus“. — 12. εἶπαν] att. εἶπον. — ἐπ' ὅρου] sonst σὸν δοκιφ „eidlich“. — καὶ δὴ κτι.] Konstruere: δοκέειν στείχοντας ἐπὶ τοὺς ξ. καὶ δὴ εἶναι ἐν Ὁ. δοκέειν = οἰεσθαι; στείχοντες „Leute, welche marschieren“, natürlich Spartaner. Zu καὶ δὴ vgl. 6, 4. Orestheion ist eine Stadt in Arkadien. — 14. τοὺς βαρβ.] hier allgemein: „die Ausländer“. — οἱ δέ] οἱ ἄγγελοι. — οὐκ εἰδότες] sc. τὴν ἔξοδον. — ἐπειρώτων] „sich erkundigen nach“. — τὸ λεγόμενον] sc. ὑπὸ τῶν ἐφόρων. — 15. ἐπειρόμενοι δέ] vgl. 2, 10. — τὸ ἐόν] τὸ ἀληθές. — ἐν θώματι γ.] Umschreibung für θαυμάσαντες. Zu θῶμα vgl. Dial. 11. — 16. τὴν ταχίστην] sc. δόδον, = τάχιστα. — διώκοντες] nämlich den ohne ihr Vorwissen in der Nacht schon abgesandten Spartiaten. — 17. τωντὸ τοῦτο ἐπ.] d. h. ἐπορεύοντο τὴν ταχίστην διώκοντες. Zu τωντό vgl. Dial. 24. αὐτὸς οὖτος „eben dieser“.

Kap. 12. 1. ἐπείτε] att. ἐπει, mit τάχιστα cum primum. — 2. τοὺς

τῆς, πέμπουσι κήρυκα τὸν ἡμεροδρόμων ἀνευρόντες τὸν ἄριστον ἐς τὴν Ἀττικὴν πρότερον αὐτοὶ Μαρδονίῳ ὑποδεξάμενοι σχήσειν τὸν Σπαρτιῆτην μὴ ἔξιέναι. δις, ἐπείτε ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας, ἔλεγε τάδε· „Μαρδόνιε, ἔπειψάν με Ἀργεῖοι φράσοντά τοι, διτι ἐκ Λακεδαιμονος ἔξελήκινθε ἡ νεότης, καὶ ὡς οὐ δυνατοὶ αὐτὴν ἵσχειν εἰσὶ Ἀργεῖοι μὴ οὐκ ἔξιέναι. πρὸς ταῦτα τύγχανε ἐν βουλευόμενος.“

‘Ο μὲν δὴ εἴπας ταῦτα ἀπαλλάσσετο δπίσω· Μαρδόνιος δὲ 13 οὐδαμός ἔτι πρόθυμος ἦν μένειν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὡς ἥποντες ταῦτα. πρὸν μὲν νῦν ἢ πνεύσθαι, ἀνελύχενε θέλων εἰδέναι τὸ παρό· Ἀθηναῖον, δικοῖον τι ποιήσουσι, καὶ οὔτε ἐπήμαυε οὔτε ἐσίνετο γῆρας τὴν Ἀττικὴν ἐλπίζων διὰ παντὸς τοῦ χρόνου διολογήσειν σφέας. 5 ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπειρθε, πνεύμενος τὸν πάντα λόγον, πρὸν ἢ τὸν μετὰ Πανσανίεω ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἐσβαλεῖν, ἐπεξεχώρεε ἐμπρήσας τε τὰς Ἀθήνας καί, εἴ κού τι δρθὸν ἦν τῶν τειχέων ἢ τῶν οἰκημάτων ἢ τῶν ἴσων, πάντα καταβαλὼν καὶ συγκύσας. ἔξιλανε δὲ τῶνδε εἴνειν, διτι οὔτε ἱππασίην ἡ χώρη ἢ τὴν Ἀττικήν, εἴ τε νι- 10 μῶτο συμβαλών, ἀπάλλαξις οὐκ ἦν διτι μὴ κατὰ στεινόν, ὥστε καὶ

μετὰ Π.] sc. ὀπλίτας; μετά „unter (dem Befehl)“. — 3. τῶν ἡμεροδρόμ.] abh. von τὸν ἀριστὸν, das ebenso wohl zu πέμπουσι als zu ἀνευρόντες Objekt ist; κήρυκα ist Prädikatsnom.: „als H.“ Livius XXXI, 24: hemerodromos vocant Graeci ingens uno die cursu eminetentes spatium: „Elboten“. — 4. ὑποδεξάμενοι]. ὑποσχόμενοι. — 5. σχήσειν] als Verb. des Hinderns mit μή e. Inf. verbunden. — τὸν Σπαρτ.] kollekt. st. τοὺς Σπαρτ. — δέ] relat. Anschlufs. — 7. τοῖ] vgl. Dial. 24. — ἡ νεότης] wie lat. iuventus „die waffenfähige Mannschaft“. — 8. ἵσχειν] in demselben Sinne, wie oben σχήσειν; da es verneint, so steht beim Infin. μὴ οὐκ, das wir weglassen. — πρὸς ταῦτα] kausal „demgemäß, deshalb“. — τύγχανε] „trifft“, d. h. „es soll (möge) dir glücken, gelingen“. εὐ βουλεύεσθαι „sich gut beraten“.

Kap. 13. 3. πρὸν ἢ] att. πρὸν; zu μέν νῦν vgl. 7, 24. — ἀνεκώχενε] att. ἡσύχας, erklärt in καὶ οὔτε ἐπήμαυε οὔτε ἐσίνετο κτλ. — τὸ παρό· Α.] vgl. 1, 1. — 4. ὄκοιόν τι] vgl. 3, 2. — ἐπήμαυε] att. ἐβλαπτε. — 5. διολογήσειν] sc. ἔστι τῷ. — 6. οὐκ ἐπειρθε] de conatu: „nicht überreden konnte“, nämli. die Athener. — λόγοι] „Geschichte, Sache“; τὸν πάντα λόγον = πάντα. — 8. τι] verb. mit τῶν τειχέων ἢ τῶν οἰκ. κτλ. — 9. ἴσων] att. ἰερῶν = νεών. — πάντα] auf εἴ κού τι bezogen, das einen Pluralbegrieff einschließt. — 10. εἰ τε κτλ.] τε ist mit dem folg. οὐκ zu οὔτε zu verbinden und entspricht dem vorhergehenden οὔτε, also = οὔτε, εἰ τικῆτο σ., ἀπάλλαξις ιρ. — 11. οὐτι μή] wie εἰ μή nisi. — στεινόν] att. στεινόν, hier substantiv.

διλίγους σφέας ἀνθρώπους ἵσχειν. ἐβούλευτο δὲ ἐπαναχωρίσας ἐς τὰς Θήβας συμβαλεῖν πρὸς πόλι τε φιλίη καὶ ἐν χώρῃ ἵππασίμῳ.

14. Μαρδόνιος μὲν δὴ ὑπεξεχώρεε· ἥδη δὲ ἐν τῇ δόδῳ ἔοντι αὐτῷ ἥλθε ἀγγελίη πρόδομον ἄλλην στρατιὴν ἤκειν ἐς Μέγαρα, Λακεδαιμονίων χιλίους. πυθόμενος δὲ ταῦτα ἐβούλευτο, [θέλω] εἴ κας τούτους πρόστον ἔλοι. ὅποστρέψας δὲ τὴν στρατιὴν ἦγε ἐπὶ τὰ Μέγαρα· ἡ δὲ ἵππος προειδοῦσα κατιππάσατο χώρην τὴν Μεγαρίδα. ἐς ταύτην δὴ ἐκαστάτω τῆς Εὐρώπης τὸ πρὸς ἥλιον δύνοντος ἡ Περσικὴ αὐτὴ στρατιὴ ἀπίκετο.

15. Μετὰ δὲ ταῦτα Μαρδόνιώ ἥλθε ἀγγελίη, ὡς ἀλέες εἴησαν οἱ Ἑλληνες ἐν τῷ Ἰσθμῷ. οὗτοι δὴ διάσω ἐπορεύετο διὰ Δεινέλεγος οἱ γὰρ βοιωτάρχαι μετεπέμψαντο τοὺς προσχώρους τῶν Ασωπίων, οὗτοι δὲ αὐτῷ τὴν δόδον ἥρεοντο ἐς Σφενδαλέας, ἐνθεύτεν δὲ ἐς τάναγραν. ἐν Τανάγρῃ δὲ νύκτα ἐναντισάμενος καὶ τραπόμενος τῇ ὑστεροφάγῃ ἐς Σκάλον ἐν γῇ τῇ Θηβαίων ἦν. ἐνθαῦτα δὲ τῶν Θηβαίων καίπερ μηδιζόντων ἔκειτο τοὺς χώρους οὗτι κατὰ ἔχθρος αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἀναγκαῖης μεγάλης ἔχόμενος βούλομενος ἔρυμά τε τῷ

„enges Terrain“; also κατὰ στ. „durch Engpässe“. Gemeint sind die Pässe des Parnes und Kithäron. — καὶ διλ.] verb. mit ἀνθρώπους, Subjekt zu ἴσχειν = καλέειν; dazu ist σφέας Objekt. — 12. ὅν] att. οὖν. — ἐς τὰς Θ.] „in das Gebiet von Th.“.

Kap. 14. 2. πρόδομον] prädikativ: „als Vortrab“. — ἄλλην στρ.] näm. als das Kap. 12 erwähnte; dazu ist Λ. χιλίους Apposition. — 6. ἐκαστάτω] att. πορρωτάτω, mit τῆς Εὐρ. „am fernsten in Europa“, d. h. die fernste Gegend Europas. Dazu gehört der adverb. Accus. τὸ πρὸς ἥλιον δ.: „nach Westen, westwärts“; gewöhnlicher wäre in dieser Verbindung πρὸς c. Accus. Die Worte ἐκαστάτω τῆς κτλ. sind prädikativ zu ἐς ταύτην, = αὐτῇ ἦν ἐκαστάτω τῆς Εὐρ. τὸ πρὸς δ. δ., εἰς ἥν δ. II. αὐτῇ στρ. ἀφίκετο. — 7. αὐτῇ] ist hier zwischen Artikel und Substant. eingeschoben; dies findet sich bei οὗτοι, πᾶς u. s. w. in dem Fall, wenn der Artikel noch ein Wort neben sich hat, wie hier Περσικῇ.

Kap. 15. 1. ἀλέες] att. ἀθρόοι. — 2. οὖτοι δηλ. itaque. — 3. βοιωτάρχαι] die Befehlshaber des böotischen Heeres. — τῶν Ασωπίων] der Leute, die am Asopos wohnen. — 4. Σφενδαλέας] Sphendaleis heißen die Bewohner des Demos Sphendale am Parnes an der Straße von Dekelea nach Tanagra. — 6. Σκάλον] Skolos ist ein Dorf am Kithäron an der Straße von Tanagra nach Platäa. — 7. ἔκειτο] att. gewöhnlich ἔτεινε. — τι] „in irgendeiner Beziehung“ verstärkt οὐ: „durchaus nicht“. — κατὰ ἔχθρος] kausal: „aus F.“. — 8. ἀναγκαῖης] att. ἀνάγκης; ὑπὲρ ἄν. ἔχόμενος Umschreibung für ἀναγκαῖο-

στρατοπέδῳ ποιήσασθαι καὶ, ἢν συμβαλόντι οἱ μὴ ἐκβαίνη, διοιόν τι ἐθέλοι, πρηστρύγετον τοῦτο ἐποιέετο. παρῆντε δὲ αὐτὸν τὸ στρατόπεδον ἀρξάμενον ἀπὸ Ἐρυθρέων παρὰ Υσιάς, πατέτειν δὲ ἐς τὴν Πλαταιάδα γῆν παρὰ τὸν Ασωπὸν ποταμὸν τεταγμένον. οὐ μέντοι τό γε τεῖχος τοσοῦτο ἐποιέετο, ἀλλ' ὡς ἐπὶ δέκα σταδίους μάλιστά κῃ μέτωπον ἔκαστον.

Ἐχόντων δὲ τὸν πόνον τοῦτον τὰν βαρβάρων Ἀτταγίνος δ **16** Φρύνωνος, ἀνὴρ Θηβαῖος, παρασκευασάμενος μεγάλως ἐκάλεε ἐπὶ ξείνια αὐτὸν τε Μαρδόνιον καὶ πεντήκοντα Περσέων τοὺς λογιωτάτους, κληθέντες δὲ οὗτοι εἶποντο. ἢν δὲ τὸ δεῖπνον ποιεύμενον ἐν Θήβησι. τάδε δὲ ἥδη τὰ ἐπίλοιπα ἥκουν Θερσάνδρου, ἀνδρὸς μὲν Ὁρχομενίου, λογίμου δὲ ἐς τὰ πρώτα ἐν Ὁρχομενῷ. ἔφη δὲ δ Θέρσανδρος κληθῆναι καὶ αὐτὸς ὑπὸ Ἀτταγίνου ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦτο, κληθῆναι δὲ καὶ Θηβαίων ἄνδρας πεντήκοντα καὶ σφεων οὐ χωρὶς ἐκατέρους κλίναι, ἀλλὰ Πέρσην τε καὶ Θηβαῖον ἐν κλίνῃ

μενος. — 9. καὶ κτλ.] Übergang vom Partic. zum Verb. finit. — 10. κοησφρύγετον] att. καταφρύγην, prädikativ zu τοῦτο = ἔρυμα. — ἐποιεύτο] Med. „für sich“. — 11. ἀπὸ Ερ. κτλ.] Erythrä und Hysia liegen am Nordabhang des Kithäron zwischen Skolos und Platäa. παρὰ „vorbei an“. — 12. παρὰ τὸν Α. π.] Der Asopos fliesst an den Abhängen des Kithäron hin; das persische Heer steht längs desselben so, daß es zwischen Asopos und Kithäron sich befindet. — 13. τὸ τεῖχος] dasselbe, was oben ἔρυμα hiefs. — τοσοῦτο] näm. so lang, als das Lager war, also von Erythrä bis ins Platäische Gebiet. — ὡς ἐπὶ δ. κτλ.] μάλιστα καὶ καὶ fügt Herodot Zahlbegriffen, Ortsbestimmungen u. s. w. bei, um auszudrücken, daß die gegebene Bestimmung zwar nicht ganz genau ist, aber der Wahrheit am nächsten kommt: „ungefähr, etwa“; att. μάλιστα. Hier ist dieser Begriff noch durch ὡς verstärkt. ἐπὶ bezeichnet die Ausdehnung: „10 St. lang“. — 14. μέτωπον] „Seite“, partit. Apposition zu τὸ τεῖχος; wir: „auf jeder S.“. Die Verschanzung bildete ein Viereck.

Kap. 16. 1. τὸν πόνον τοῦτον] näm. die Anlegung der Verschanzung. — 2. παρασκευασάμενος μ.] näm. zu dem beabsichtigten Mahle. Zu μεγάλως vgl. 8, 11. — ἐκάλεε ἐπὶ δ. τὰ ξένια „die Gastgeschenke“, bes. „das Mahl“; καλεῖν „einladen“. — 3. τὸν λογιμ.] att. τοὺς ἐνθεσθάτους. — 4. εἶποντο] näm. der Einladung, was in κληθέντες liegt. — δηλ.] verb. mit ποιεύμενον, nachdrückliche Umschreibung st. ἐποιεύτο. — 5. τάδε] prädikat., = τάδε ξοτὶ τὰ ἐπίλοιπα, ἀ τονον Θ. — ἥδη] dem lat. etiam entsprechend: „auch, noch“, führt einen weiteren Punkt der Erzählung ein. Verb. es mit τονον. — 6. ἐς τὰ πρώτα] adverb. = att. μάλιστα. — 7. καὶ αὐτός] vgl. 11, 3. — 8. σφέων] abh. von ἐκατέρους; gemeint sind Griechen und Perser. — 9. κλίναι] Subj. Ἀτταγίνον, der als Wirt die Plätze den Gästen anweist:

10 ἐκάστη. ὡς δὲ ἀπὸ δείπνου ἡσαν, διαπινόντων τὸν Πέρσην τὸν διμόκλινον Ἑλλάδα γλώσσαν ἵέντα εἰρέσθαι αὐτόν, ὅποδαπός ἔστι, αὐτὸς δὲ ὑποκρίνεσθαι, ὡς εἴη Ὁρχομένιος. τὸν δὲ εἰπεῖν· „Ἐπεὶ νῦν διμοτράπεξος τέ μοι καὶ διμόσπονδος ἐγένεο, μνημόσυνά τοι γνώμης τῆς ἐμῆς καταλιπέσθαι θέλω, ἵνα καὶ προειδὼς αὐτὸς 15 περὶ σεωντοῦ βούλευεσθαι ἔχης τὰ συμφέροντα. δοξας τούτους τοὺς δαινυμένους Πέρσας καὶ τὸν στρατόν, τὸν ἐλίπουμεν ἐπὶ τῷ ποταμῷ στρατοπεδεύμενον; τούτων πάντων ὅψεαι δλίγον τινὸς χρόνου διελθόντος δλίγονς τινὰς τοὺς περιγενομένους.“ ταῦτα τε ἔμα τὸν Πέρσην λέγειν καὶ μετιέναι πολλὰ τῶν δαινύων. αὐτὸς 20 δὲ θωμάσας τὸν λόγον εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· „Οὐκαν Μαρδονίῳ τε ταῦτα χρεόν ἔστι λέγειν καὶ τοῖσι μετ' ἐκείνοις ἐν αὐτῇ ἔοντι Περσέων;“ τὸν δὲ μετὰ ταῦτα εἰπεῖν· „Ξεῖνε, δι τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ· οὐδὲ γάρ πιστὰ λέγοντοι ἐθέλει πειθεσθαι οὐδείς. ταῦτα δὲ Περσέων συγροὶ ἐπιστάμενοι ἐπόμεθα ἀναγκαίη ἐνδεδεμένοι. ἔχθιστη δὲ δδύνη ἔστι

„er“. — 10. ἀπὸ δ. ἡσαν] ἐδεδειπνήκεσαν. Nach dem Essen findet das Gelege statt, das mit διαπινόντων, sc. αὐτῶν, angedeutet ist. — τὸν διμοκλ.] sc. Θερσανδρῷ. — 11. Ἑλλάδα] att. Ἑλληνικήν oder Ἑλληνίδα; γλώσσαν ἵναι „eine Sprache sprechen“. — εἰρέσθαι] att. ἐρέσθαι. — 12. ὑποκρίνεσθαι] att. ἀποκρίνεσθαι. — 13. διμόσπονδος] bezieht sich auf das Gelege, wie διμοτράπεξος auf das Mahl: „Genosse beim Essen und Trinken“. — μνημόσυνα] att. μνημεῖον „Andenken“; eigentlich Neutr. Plur. von μνημόσινος. — 14. προειδὼς] nämli. wie es kommen wird, und dies will er ihm eben jetzt sagen. — 15. ἔχης] vgl. 8, 5. — τούτους] lokal: „hier“; Gegens. τὸν ἐλίπουμεν κτλ. — 16. δαινυμένους] att. εὐωχουμένους, ἔστιν μένους. — 17. δλίγον τινὸς] und δλίγονς τινὰς vgl. 3, 2; περιγένεσθαι „am Leben bleiben“. — 18. τὲ ἄμα] und ἄμα τε mit folg. καὶ bezeichnen die Gleichzeitigkeit der beiden Satzglieder; wir setzen „zugleich“ in den zweiten Satzteil: „und zugleich“. — 19. λέγειν] Infin. Imperf., von εἰπεῖν ebenso verschieden, wie ἔλεγε von εἰπε; ebenso im Folg. μετιέναι = att. ἐρχεῖν. — πολλὰ τῶν δ.] nachdrückl. Umschreibung für πολλὰ δάκρυα; der Artikel ist generell, diesen Gegenstand bestimmt von anderen unterscheidend. — 20. οὐκῶν] att. οὐκοῦν, in der Frage „also nicht“. — 21. χρεόν] att. χρεών, mit ἔστι = χρή. — αὐτῇ] att. δέξῃ; ἐν αὐτῇ εἶναι = ἐνδοξον εἶναι. — 22. ἐκ] „nach dem Willen, auf Veranlassung“. — 23. ἀμήχανον] ἀδύνατον, sc. ἔστιν. — ἀνθρώπῳ] Dat. commod. zu ἀποτρέψαι; wir sagen: „von einem M.“. — οὐδὲ γάρ κτλ.] λέγοντοι ist Dat. Plur., abh. von πειθεσθαι: „denn auch wenn man“ u. s. w. ἔθελειν „pflegen“. — 24. συγροὶ] πολλοί, prädikat. zu ἐπόμεθα:

τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὐτῇ, πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς ιρατέειν.“ ταῦτα μὲν τοῦ Ὁρχομενίου Θερσανδρου ἥκοντον καὶ τάδε πρὸς τούτοισι, ὡς αὐτὸς αὐτίκα λέγοι ταῦτα πρὸς ἀνθρώπους, πρότερον ή γενέσθαι ἐν Πλαταιῆσι τὴν μάχην.

Μαρδονίου δὲ ἐν τῇ Βοιωτίῃ στρατοπεδευομένου οἱ μὲν ἄλλοι 17 παρείχοντο ἀπαντες στρατιὴν καὶ συνεσέβαλον ἐς Ἀθῆνας, δυοιτερ ἐμήδιζον Ἑλλήνων τῶν ταύτη οἰκημένων, μοῦνοι δὲ Φωκέες οὐ συνεσέβαλον [ἐμήδιζον γὰρ δὴ σφόδρα καὶ οὗτοι] οὐκ ἐκόντες, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαῖης. ἡμέρησι δὲ οὐ πολλῆσι μετὰ τὴν ἀπιξῖν τὴν ἐς Θήβας ὑστερον ἥλθον αὐτῶν δπλίται κῆλοι· ἡγε δὲ αὐτοὺς Ἀρμοκύδης, ἀνὴρ τῶν ἀστῶν δοκιμώτατος. ἐπεὶ δὲ ἀπίκατο καὶ οὗτοι ἐς Θήβας, πέμψας δ Μαρδονίος ἵππεας ἐκέλευε σφεας ἐπ' ἐνωτῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἤζεσθαι. ὡς δὲ ἐποίησαν ταῦτα, αὐτίκα παρῆν ἵππος η ἀπασα. μετὰ δὲ ταῦτα διεξῆλθε μὲν διὰ τοῦ 18 στρατοπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ τοῦ μετὰ Μήδων ἔοντος φίμη, ὡς κατακοντεῖ σφέας· διεξῆλθε δὲ δι' αὐτῶν Φωκέων τῶντὸ τοῦτο. ἔνθα δή σφι δ στρατηγὸς Ἀρμοκύδης παραίνει λέγων τοιάδε·

,viele von uns P. folgen“. — 26. τῶν ἐν ἀνθρώπ.] sc. δδυνῶν = λυπῶν. — αὐτῇ] erklärt in πολλὰ φρ. κτλ.: „wenn man“ u. s. w. — πολλὰ φρ.] konzessiv; πολλὰ φρονέων „große Einsicht haben“. — μηδενὸς φρ.] „nichts ausrichten“. Der Grund liegt in den Worten: δι τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ. Man sieht also wohl, was kommt; kann es aber nicht abwenden. — 28. λέγοι] Optat. des Imperf. — πρότερον ή] att. πρόν, dessen Konstruktion es auch hat.

Kap. 17. 1. Μαρδονίου δὲ κτλ.] bezieht sich auf die in Kap. 2 erzählte Anwesenheit des Mardonius in Böotien vor dem Zug nach Athen. — 3. ταύτη] nämli. in Mittelgriechenland. — οἰκημένων] att. οἰκούντων; denn die Perf. οἰκησθαι und κατοικησθαι gebraucht Herod. im Sinne von οἰκεῖν und κατοικεῖν. — 4. οὐκ ἔσοντες κτλ.] Sie wurden also durch irgendwelche Umstände an der Beteiligung am Zuge verhindert. — 5. ἀπιξῖν] att. ἀφεῖν. — 6. ὑστερον] pleonast. nach ἡμέρησι οὐ π. μετὰ κτλ., diesen Begriff stark betonend. — 7. ἀπίκατο] vgl. Dial. 33. — καὶ οὗτοι „ebenfalls“, wie die anderen. καὶ οὗτος legt dieselbe Handlung oder denselben Zustand, den man eben von einer Person oder Sache berichtet hat, einer zweiten Person oder Sache bei; καὶ αὐτὸς sagt aus, daß man das, was ein anderer gethan, nun auch seinerseits thue. — 8. ἐπ' ἐνωτῶν] „für sich allein“. — 9. ταῦτα] sc. ἐπ' ἐνωτῶν ἐν τῷ π. ἤζεσθαι; man erwartet also den Singular, aber die Plurale dieser Pronomina werden fast ganz wie Singulare gebraucht. — 11. στρατοπέδου] στρατεύματος. — 12. κατακοντεῖ] von κατ-ἀκοντίζω; Subjekt: η ἵππος. — τῶντὸ

„Ω Φωκέες, πρόδηλα γάρ, δτι ἡμέας οὗτοι οἱ ἄνθρωποι μέλ-
15 λουσι προσπτφ θανάτῳ δώσειν διαβεβλημένους ὑπὸ Θεσσαλῶν, ὡς
ἐγὼ εἰκάζω, τὴν ἀνδρα πάντα τινὰ ὑμέων χρεόν ἔστι γενέσθαι
ἀγαθόν. κρέσσον γάρ ποιεῖντάς τι καὶ ἀμυνομένους τελευτῆσαι
τὸν αἰώνα, ἥπερ παρέχοντας διαφθαρῆναι αἰσχίστῳ μόρῳ. ἀλλὰ
μαθέτω τις αὐτῶν, δτι ἐόντες βάρβαροι ἐπ’ Ἑλλησι ἀνδράσι φόνον
20 ἔργαψαν.“

18 Ο μὲν ταῦτα παραίνει· οἱ δὲ ἵππεις, ἐπείτε σφέας ἐκ-
ιλώσαντο, ἐπήλαντον ὡς ἀπολέοντες καὶ δὴ διετείνοντο τὰ βέλεα
ὡς ἀπήσοντες καὶ κού τις καὶ ἀπῆκε. καὶ οὐλ ἀντίοι ἔστασαν
πάντη συστρέψαντες ἑωτοὺς καὶ πυκνώσαντες ὡς μάλιστα. ἐν-
5 θαῦτα οἱ ἵπποται ὑπέστρεψον καὶ ἀπήλαντον δπίσω. οὐκ ἔχω
δ’ ἀτρεκέως εἴπειν, οὔτε εἰ ἥλθον μὲν ἀπολέοντες τοὺς Φωκέας
δεηθέντων Θεσσαλῶν, ἐπει δὲ ἅρων πρὸς ἀλέξησιν τραπομένους,
δείσαντες, μὴ καὶ σφίσι γένηται τρόματα, οὕτω δὴ ἀπήλαντον

τοῦτο] „eben dieses“, nämli. ὡς κατακοντεῖ σφέας. — 14. πρόδηλα] vgl. 11, 8. Dieser Satz gibt den Grund zu τὴν ἀνδρα πάντα κτλ.; es steht also der begründende Satz vor dem begründeten; in diesem Falle ist γάρ = ἐπει. — 15. θανάτῳ δώσειν] poet. Umschreibung für ἀποκτενεῖν. — ὑπὸ Θεσσαλῶν] den Todfeinden des Phoker. — 16. ἀνδρα] verb. mit ἀγαθόν. — πάντα τινὰ] „jeder beliebige“, Subj. zu γενέσθαι. — χρεόν ἔστι] vgl. 16, 21. — 17. κρέσ-
σον] sc. ἔστιν, vgl. Dial. 5. — τι] prägnant: „etwas Bedeutendes“. — τελ. τὸν αἰώνα] gewöhnlicher τὸν βίον. — 18. ἥπερ] att. ἥ. — παρέχοντας] „still
haltend“, Gegens. zu ποιεῖντάς τι καὶ ἀμυνομένους. — μόρῳ] att. θανάτῳ. — ἀλλὰ] vgl. 9, 9. — 19. τις] „jeder“. Danach erwartet man auch im abh. Satze δτι ἐόντες κτλ. den Singular; aber da in μαθέτω τις αὐτῶν ein Plural-
begriff: ἔκαστοι steckt, ist der Plural gesetzt. — φόνον ἔργαψαν] poet. = att.
θάνατον ἔβούλευσαν.

Kap. 18. 1. ἐπει] att. ἐπει. — 2. δῆ] ἥδη. — τὰ βέλεα] att. τὰ
τρόχα. — 3. ἀπίσσοντες] von ἀφίημι = τοξεύω. — κού τις] κού = δή κού
opinor „wohl, sicherlich“; τις „mancher“. — καὶ οὐ] καὶ οὐτοι, nämli die
Phoker. — ἀντίοι] att. ἔναντιοι „gegenüber“, nämli. den Persern. — 4. πάντη
συστρ. κτλ.] „auf jeder Seite eng geschlossen und dicht geschart“, um nach
jeder Seite hin sich verteidigen und angreifen zu können. — 5. οἱ ἵπποται] att.
οἱ ἵππεις, sc. τῶν Περσῶν. — οὐκ ἔχω δ’ κτλ.] vgl. 8, 5; ἀτρεκέως = att.
ἀληθῶς, σαφῶς. Davon hängt ab: οὔτε εἰ ... οὔτε εἰ; οὔτε ... οὔτε dient zur
Gliederung nach der vorausgegangenen allgemeinen Negat. οὐκ. — 7. ἅρων] vgl. Dial. 31; ebenda 11 zu τρόματα „Verluste“. — 8. οὕτω δῆ] weist nach-

δπίσω· ὃς γάρ σφι ἐνετείλατο Μαρδόνιος· οὔτ’ εἰ αὐτῶν πειρη-
θῆναι ἥθελησε, εἴ τι ἀλκῆς μετέχοντι. ὃς δὲ δπίσω ἀπίλασαν οἱ 10
ἴπτόται, πέμψας Μαρδόνιος κήρυκα ἔλεγε τάδε· „Θαρσέετε, ὁ
Φωκέες· ἀνδρες γάρ ἐφάνητε ἐόντες ἀγαθοί, οὐκ ὃς ἐγὼ ἐπινθα-
νόμην. καὶ τὴν προθύμως φέρετε τὸν πόλεμον τοῦτον· εὐεργεσίησι
γάρ οὐ νικήσετε οὔτ’ ἀν ἐμὲ οὔτε βασιλέα.“

Tὰ περὶ Φωκέων μὲν ἐς τοσοῦτο ἐγένετο· Λακεδαιμόνιοι δέ, 19
ὡς ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἥλθον, ἐν τούτῳ ἐστρατοπεδεύοντο. πυνθανό-
μενοι δὲ ταῦτα οἱ λοιποὶ Πελοπονῆσιοι, τοῖσι τὰ ἀμείνω ἔάν-
δανε, οἱ δὲ καὶ δρῶντες ἔξιόντας Σπαρτιῆτας, οὐκ ἐδικαίειν
λείπεσθαι τῆς ἔξόδου Λακεδαιμονίων. ἐκ δὴ ὧν τοῦ Ἰσθμοῦ 5
καλλιρροάντων [τῶν ἰρᾶν] ἐπορεύοντο πάντες καὶ ἀπικνέονται ἐς
Ἐλευσίνα· ποιήσαντες δὲ καὶ ἐνθαῦτα ἴρα, ὃς σφι ἐκαλλίφεε, τὸ
πρόσωπο ἐπορεύοντο, Αθηναῖοι δὲ ἀμα αὐτοῖσι διαβάντες μὲν ἐκ
Σαλαμῖνος, συμμιγέντες δὲ ἐν Ἐλευσίνῃ. ὡς δὲ ἄρα ἀπίκοντο τῆς
Βοιωτίης ἐς Ἐρυθράς, ἔμαθόν τε δὴ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τῷ 10

drücklich auf δεῖσαντες zurück. — 9. ὃς] att. οὕτως, nämli dass sie zurück-
kehren, wenn sie sähen, dass die Phoker sich zur Wehr setzen. — 10. ἥθελησε]
sc. Μαρδόνιος. — τι] Accus. des Inhalts zu μετέχοντι „irgendeinen Anteil
haben“. — 12. οὐκ ὡς κτλ.] οὐχ οὕτως, ὡς ἐγὼ ἐπ., sc. ὅμης φανήσεσθαι,
d. h. ἀνδρας ὄντας κακούς. Dies erfuhr Mardonios offenbar von den Thessa-
liern. — 13. προθύμως φ. κτλ.] προθύμως φέρειν τι „sich mutig in oder bei
etwas zeigen“. — 14. ὥν] tritt verstärkend zu οὔτε „sicherlich, wahrlich“.

Kap. 19. 1. τὰ περὶ Φ.] „die Begebenheiten mit den Ph.“. — δς τοσοῦτο]
„soweit“. — 2. ἐν τούτῳ] temporal: „da“. — 3. τοῖσι τὰ ἀμ. κτλ.] Gegens.
zu μηδέτειν: „die bessere Sache vertreten“, d. h. die Sache Griechenlands. —
4. οἱ δὲ] ohne vorausgehendes οἱ μέν: „einige aber“. Der Satz berichtigt das
Vorhergehende: πυνθανόμενοι ταῦτα οἱ λοιποὶ Π. κτλ.; in regelmässiger Auf-
einanderfolge erwartet man: οἱ δὲ λοιποὶ Π., τοῖσι τὰ ἀμ. ἔάνδανε, οἱ μὲν
πυνθανόμενοι, οἱ δὲ καὶ δρῶντες ἔξ. Σπ. — ἐδικαίειν] vgl. Dial. 13. —
5. λείπεσθαι] mit Gen. der Person und der Sache: „hinter einem hinsichtlich
einer Sache, in etwas zurückbleiben“. — δὴ ὧν] abgeschwächt: „nun“; in
eigentlicher Bedeutung: „offenbar also, nun also“. — 6. καλλιρροάντων] Gen.
absol. von dem unpersönl. καλλιρροῇ = τὰ ἴρα καλλίγνυεται; τὰ ἴρα „die
Opfer“. St. des Plurals wäre der Singular gewöhnlicher. — 8. Αθ. δὲ ἀμα
αὐτ.] sc. ξπορεύοντο. — 9. συμμιγέντες] sc. τοῖσι ἀλλοῖς Ἑλλησι. — ἥρα]
vgl. 8, 1. — τῆς Βοιωτίης] Gen. des Ortsganzen, abh. von δς Ἐρυθράς: „in
das Gebiet, die Nähe von E.“. Von hier an Hysiae vorbei bis Platæa standen
die Perser. — 10. ξμαθόν] im Sinne von ἥσθορτο oder εἰδόν. — δῆ] „wirk-

Ασωπῶ στρατοπεδευομένους, φρασθέντες δὲ τοῦτο ἀντετάσσοντο ἐπὶ τῆς ὑπωρέης τοῦ Κιθαιρῶνος.

20 Μαρδόνιος δέ, ὡς οὐ πατέβαινον οἱ Ἕλληνες ἐς τὸ πεδίον, πέμπει ἐς αὐτοὺς πᾶσαν τὴν ἵππον, τῆς ἵππάρχες Μασίστιος εὐδοκιμένων παρὰ Πέρσησι, τὸν Ἕλληνες Μασίστιον παλέοντι, ἵππον ἔχων Νισαῖον χρυσοχάλινόν τε καὶ ἄλλως πεκοσιμημένον παλᾶς. ἐνθαῦτα, ὡς προσήλασαν οἱ ἵπποται πρὸς τὸν Ἕλληνας, προσέβαλλον πατὰ τέλεα· προσβάλλοντες δὲ πανὰ μεγάλα ἐργάζοντο καὶ γναῖνάς σφεας ἀπενάλεον.

21 *Κατὰ συντυχίην δὲ Μεγαρέες ἔτυχον ταχθέντες, τῇ τε ἐπιμαχώτατον ἦν τοῦ χωρίου παντὸς καὶ πρόσοδος μάλιστα ταύτη ἐγίνετο τῇ ἵππῳ. προσβαλλούσης ἀν τῆς ἵππου οἱ Μεγαρέες πιεζόμενοι ἐπεμπον ἐπὶ τὸν στρατηγὸν τὸν Ἑλλήνων κῆρυκα, ἀπικόμενος δὲ δὲ κῆρυξ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε τάδε· „Μεγαρέες λέγοντι· ἡμεῖς, ἀνδρες σύμμαχοι, οὐ δυνατοί είμεν τὴν Περσέων ἵππον δένεσθαι μοῦνοι ἔχοντες στάσιν ταύτην, ἐς τὴν ἔστημεν*

lich, *thatsächlich*. — 11. *φρασθέντες δέ*] nach *ἔμαθόν τε*, wo man entweder *ἔμαθον ... φρασθέντες δέ* oder *ἔμαθόν τε ... φρασθέντες τε* erwartet; aber gerade bei der Wiederholung desselben Wortes wechselt öfter *τε* u. *δέ*. *φρασθέντες* = *αἰσθόμενοι* oder *ἰδόντες*, also in demselben Sinne gebraucht, wie *ἔμαθον*. Das Partic. Aor. desjenigen Verbs, das in einem Satze Verb. finit. ist, zu Anfang des nächsten Satzes gesetzt, veranschaulicht die unmittelbare Aufeinanderfolge der Handlungen: „und dann, und sofort, und so“. — 12. *ὑπωρέεις*] att. *ὑπωρέας*, „Fuß des Berges, Gegend unten am Berge“.

Kap. 20. 4. *ἵππον ἔχ.* N.] vgl. VII, 40: *Νισαῖοι δὲ παλέονται ὅπποι ἐπὶ τοῦτο* ἔστι πεδίον μέγα τῆς Μηδικῆς, τῷ οὖν μάκρης οὐδὲν παλέονται. — 6. *κατὰ τέλεα*] „in Abteilungen“, die einander ablösten. Dadurch wurde der Angriff gefährlicher für die Griechen. — *προσβάλλοντες*] nach *προσέβαλλον* vgl. 2, 10. — *κακὰ μ. ἤργον*] sc. *τοὺς Ἕλληνας*.

Kap. 21. 1. *κατὰ συντυχίην*] adverb., „zufällig“. — *τῇ*] att. *ἡ*, lokal; davon hängt der Gen. *τοῦ χωρίου παντός* ab: „auf dem ganzen Terrain“. — *ἐπιμαχώτατον*, „die dem Angriffe am meisten ausgesetzte Stelle“. — 2. *καὶ πρόσοδος κτλ.*] Man erwartet zur Weiterführung von *τῇ τε* hier *καὶ ἡ πρόσοδος κτλ.*; allein wenn der Griechen Relativsätze mit *καὶ*, *δέ* oder einer ähnlichen Partikel weiterführt, so lässt er entweder das Relativpronomen ohne weiteren Ersatz aus, auch wenn es in den folg. Sätzen in einem andern Kasus stehen müßte, als im ersten, oder er setzt an dessen Stelle in den folg. Sätzen das Demonstrativum, wie hier *ταύτη*, und gibt ihnen so das Aussehen von Hauptsätzen. — 7. *στάσιν*

ἀρχήν· ἀλλὰ καὶ ἐς τόδε λιπαρίῃ τε καὶ ἀρετῇ ἀντέχομεν καίπερ πιεζόμενοι. νῦν τε, εἰ μή τινας ἄλλους πέμψετε διαδόχους τῆς τάξιος, ὅτε ἡμέας ἐκλείψοντας τὴν τάξιν.“ δέ μὲν δή σφι ταῦτα ¹⁰ ἀπήγγελλε· Πανσανίης δὲ ἀπετειράτο τῶν Ἑλλήνων, εἴ τινες ἐθέλοιεν ἄλλοι ἐθελονταὶ ἴέναι τε ἐς τὸν χῶρον τοῦτον καὶ τάσσεσθαι διάδοχοι Μεγαρεῖσι. οὐ βούλομένων δὲ τῶν ἄλλων Ἀθηναῖοι ὑπεδέξαντο, καὶ Ἀθηναίων οἱ τριηκόσιοι λογάδες, τῶν ἐλοχήγες Ολυμπίδωρος δὲ *Λάμπτωνος*. ¹⁵

Οὗτοι ἡσαν οἱ τε ὑποδεξάμενοι καὶ οἱ πρὸ τῶν ἄλλων τῶν ²² παρεόντων Ἑλλήνων ἐς Ἐρυθρὰς ταχθέντες τοὺς τοξότας προσελόμενοι. μαχομένων δέ σφεων ἐπὶ χρόνον τέλος τοιόνδε ἐγένετο τῆς μάχης] προσβαλλούσης τῆς ἵππου πατὰ τέλεα δὲ Μασίστιον προέχων τῶν ἄλλων ἵππος βάλλεται τοξεύματι τὰ πλευρά, ἀλλήσας ⁵ δὲ ἴσταται τε δρθὸς καὶ ἀποσείεται τὸν Μασίστιον. πεσόντι δὲ αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι αὐτίκα ἐπεκέατο. τόν τε δὴ ἵππον αὐτοῦ λαμβάνοντι καὶ αὐτὸν ἀμυνόμενον κτείνοντι κατ’ ὀρχάς οὐ δυνάμενοι. ἐνεσπεύσαστο γὰρ οὕτω· ἐντὸς θώρηκα εἶχε χρύσεον λεπιδῶτόν, πατύπερθε δὲ τοῦ θώρηκος πιθῶνα φοινίκεον ἐνεδεδύεε. ¹⁰ τύπτοντες δὲ ἐς τὸν θώρηκα ἐποίειν οὐδέν, ποίν γε δὴ μαθῶν τις τὸ ποιεύμενον παίει μιν ἐς τὸν δρθαλμόν. οὕτω δὴ ἐπεσέ τε

ταύτην] ohne Artikel, was bei *ὅδε, οὗτος, πᾶς* u. s. w. auch bei Herod. selten ist. — 8. *ἀρχήν*] adverb., „anfangs“. — *ἐς τόδε*] *εἰς τόνδε τὸν χῶρον*. — 9. *διάδοχος*] *τινός*, „etwas übernehmend“; häufig noch mit *τινί* „für einen, statt eines“; so gleich nachher *διάδοχοι Μεγαρεῖσι*. — 14. *καὶ*] „und zwar“.

Kap. 22. 1. *τῶν ἄλλων τῶν π. κτλ.*] Beide Attribute stehen mit Artikel vor dem Nomen vgl. 3, 8. Die Worte *ἐς Ερ.* sind mit *παρεόντων* zu verbinden vgl. 2, 10. Im Griech. werden oft Verba der Ruhe statt mit *ἐν* mit *εἰς* verbunden, um auch die der Ruhe vorhergehende Bewegung anzudeuten; also *παρεῖναι εἰς* = *ἥκειν εἰς καὶ παρεῖναι ἐν*, im D. ähnlich: „gekommen sein nach“. Umgekehrt schließen auch Verba der Bewegung öfter den Begriff der Ruhe ein und werden dann mit *ἐν* statt *εἰς* konstruiert. — 2. *τοὺς τοξότας*] „ihre B.“, also die athemischen. — 3. *ἐπὶ χρόνον*] „eine Zeit lang“. — 4. *προέχων*] hier „vorauslaufend“. — 5. *τὰ πλευρά*] att. *τὰς πλευράς*, Accus. des Bezugs. — 7. *ἐπεκέατο*] att. *ἐπεκέιντο*. — 8. *κατ’ ὀρχάς*] adverb., „anfangs“. — 9. *οὕτω*] aufs folgende bezogen, = *ῶδε*. — *ἐντός*] „unten“, näher bestimmt durch *κατύπερθε δὲ κτλ.* — 10. *κατύπερθε*] vgl. Dial. 12; att. *ὑπέρ*. — *κιθῶνα*] att. *κιθῶνα*. — 11. *ἐποίειν οὐδέν*] „nichts ausrichten“. — *ποίν γε δῆ*] „bis endlich“. — 12. *τὸ ποιεύμενον*] wie *τὸ γιγνόμενον*, „die

καὶ ἀπέθανε. ταῦτα δέ κως γινόμενα ἐλελήθεε τοὺς ἄλλους ἵππεας· οὐτε γὰρ πεσόντα μιν εἶδον ἀπὸ τοῦ ἵππου οὐτε ἀποθνή-¹⁵ σκοντα ἀναχωρήσιος τε γινομένης καὶ ὑποστροφῆς οὐκ ἔμαθον τὸ γινόμενον. ἐπείτε δὲ ἔστησαν, αὐτίκα ἐπόθεσαν, ὡς σφεας οὐδεὶς ἦν δ τάσσων. μαθόντες δὲ τὸ γεγονὸς διακελευσάμενοι ἤλαννον τοὺς ἵππους πάντες, ὡς ἀν τὸν νεκρὸν ἀνελοίατο.

23 Ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι οὐκέτι πατὰ τέλεα προσελαύνοντας τοὺς ἵππεας, ἀλλ' ἀμα πάντας, τὴν ἄλλην στρατιὴν ἐπεβώσαντο. ἐν φ̄ δὲ δ πεζὸς ἀπας ἐπεβώθεε, ἐν τούτῳ μάχῃ δέξα περὶ τοῦ νεκροῦ γίνεται. ἔως μέν τυν μοῦνοι ἥσαν οἱ τριηκόσιοι, ἐσσοῦντό τε πολλὸν καὶ τὸν νεκρὸν ἀπέλιπον· ὡς δέ σφι τὸ πλῆθος ἐπεβώθησε, οὕτω δὴ οὐκέτι οἱ ἵπποται ὑπέμενον, οὐδέ σφι ἐξεγένετο τὸν νεκρὸν ἀνελέσθαι, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνῳ ἄλλους προσαπλέσαν τῶν ἵππων. ἀποστήσαντες δὲ δσον τε δύο στάδια ἐβούλεύοντο, δ τι χρέον εἴη ποιέειν· ἐδόκεε δέ σφι ἀναρχίης ἐούσης ἀπελαύνειν παρὰ Μαρδόνιον.

24 Ἀπικομένης δὲ τῆς ἵππου ἐς τὸ στρατόπεδον πένθος ἐποιή-⁵ σαντο Μασίστιον πᾶσά τε ἡ στρατιὴ καὶ Μαρδόνιος μέγιστον

Sache“, nämli. dass sie auf diese Weise nichts ausrichten könnten. — 13. κως] „irgendwie“ verb. mit ἐλελήθεε. — 14. ἀποθνήσκοντα] Pass. zu ἀποκτεί-¹⁰ νειν. — 15. τε] nach οὐτε ... οὐτε „sondern“; οὐκ ἔμαθον = ἔλασθεν αὐ-¹⁵ τούς. — ἀναχωρήσιος κτλ.] kausal. Die Reiter kämpfen in der Weise, dass sie einen Angriff machen, dann sich wie zur Flucht zurückziehen (ἀναχωρησι), aber plötzlich zu neuem Angriff zurückkehren (ὑποστροφῆ). — 16. ἔστησαν] sc. τοὺς ἵππους „halt machen“. — 17. διακελευσάμενοι] sc. ἄλληλοι, das die Attiker befügen. — 18. ὡς ἀν κτλ.] vgl. 7, 26.

Kap. 23. 2. ἐπεβώσαντο] vgl. Dial. 10; ἐπιβοεῖσθαι „zuhilfe rufen“. — 3. ἐν φ̄] temporal: „während“; darauf bezieht sich das folg. ἐν τούτῳ. — δέξα] vgl. Dial. 5. — 4. ἐσσοῦντο] att. ἡττῶντο; πολλὸν = att. πολύ oder πολλῷ. — 5. τὸ πλῆθος] „das Gros der Armee“; Gegens. zu μοῦνοι. — 6. οὕτω δὴ] beginnt den Nachsatz. — 7. πρὸς ἐκείνῳ] πρὸς τῷ νεκρῷ = Μασίστιο. — 8. ἀποστήσαντες] sc. τοὺς ἵππους „weg-, zurückkreiten“. — δσον τε] att. δσον „ungefähr“. — 9. ἀναρχίης ἐ.] ἀναρχία „Führerlosigkeit“, die insofern eingetreten war, als Masistios gefallen war; dem Sinne nach = τοῦ στρατηγοῦ ἀποθανόντος.

Kap. 24. 2. μέγιστον] verb. mit πένθος ἐπ. Μασίστιον = ἐπένθησαν

σφέας τε αὐτοὺς κείροντες καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια οἰμωγῇ τε χρεώμενοι ἀπλέτῳ. ἀπασαν γὰρ τὴν Βοιωτίην κατεῖχε ἥκιν ὡς ἀνδρὸς ἀπολομένον μετά γε Μαρδόνιον λογιμωτάτου παρὰ⁵ τε Πέρσησι καὶ βασιλέϊ.

Οἱ μέν τυν βάρβαροι τρόπῳ τῷ σφετέρῳ ἀποθανόντα ἐτίμων **25** Μασίστιον· οἱ δὲ Ἑλληνες, ὡς τὴν ἵππον ἐδέξαντο προσβάλλουσαν καὶ δεξάμενοι ὕσταντο, ἐθάρσησαν πολλῷ μᾶλλον. καὶ πρῶτα μὲν ἐς ἄμαξαν ἐσθέντες τὸν νεκρὸν παρὰ τὰς τάξις ἐκβιζον· δ δὲ νεκρὸς ἦν θέης ἄξιος μεγάθεος εἴνεκεν καὶ πάλλεος. τῶν δὲ εἴνεκεν⁵ καὶ ταῦτα ἐποίειν· ἐκλείποντες τὰς τάξις ἐφοίτων θεησύμενοι Μασίστιον. μετὰ δὲ ἐδοξέ σφι ἐπικαταβῆναι ἐς Πλαταιάς· δ γὰρ χῶρος ἐφαίνετο πολλῷ ἐών ἐπιτηδεύτερος σφι ἐνστρατοπεδεύεσθαι δ Πλαταιαὶς τοῦ Ἐρυθραίου τά τε ἄλλα καὶ ενυδρότερος. ἐς τοῦτον δὴ τὸν χῶρον καὶ ἐπὶ τὴν ιορίην τὴν Γαργαρίην τὴν ἐν¹⁰ τῷ χώρῳ τούτῳ ἐοῦσαν ἐδοξέ σφι χρεὸν είναι ἀπιέσθαι καὶ δια-ταχθέντας στρατοπεδεύεσθαι. ἀναλαβόντες δὲ τὰ δπλα καὶ ἥσαν διὰ τῆς ὑπωρέης τοῦ Κιθαιρῶνος παρὰ Υσιάς ἐς τὴν Πλαταιάδα γῆν, ἀπιόμενοι δὲ ἐτάσσοντο πατὰ ἔθνεα πλησίον τῆς τε ιορίης¹⁵ τῆς Γαργαρίης καὶ τοῦ τεμένεος τοῦ Ἀνδροκάτεος τοῦ ἥρως διὰ ὅχθων τε οὐκ ὑψηλῶν καὶ ἀπέδον χωρίον.

Μασίστιον; ähnlich nachher οἰμωγῇ χρῆσθαι = οἰμώξειν. — 3. κείροντες] hier mit dem Reflex. σφέας αὐτοὺς verbunden des Gegensatzes zu καὶ τοὺς ἵππους κτλ. wegen statt des sonst in diesem Sinne üblichen Med. κείρεσθαι. Sich die Haare abschneiden galt als Zeichen der Trauer. — 4. κατεῖχε] „erfüllte“. — 5. λογιμωτάτου] att. ἐνδοξοτάτου.

Kap. 25. 3. καὶ δεξάμενοι] nach ἐδέξαντο vgl. 19, 11. — ὕσταντο] ἀπώσαντο, das Med. „von sich“. — πρῶτα] att. πρῶτον; dem entspricht μετὰ δέ Z. 7. — 4. παρὰ] „längs ... hin“. — 5. τῶν] att. τούτων; gemeint ist μεγάθεος εἴνεκεν καὶ πάλλεος. — 6. ταῦτα] auf das Folg. bezogen, = τάδε. — ἐποίειν] sc. οἱ στρατιῶται οἱ ἐν ταῖς τάξεσιν. — 7. μετέ] adverb. = μετὰ ταῦτα. — ἐπικαταβῆναι] κατέ „hinab“ von der Höhe, ἐπί „gegen“ die Feinde. — 8. ἐφαντεῖτο] c. Partic. = φανερός, δῆλος ἦν c. Partic.: „offenbar“. Zu ἐπιτηδεύτερος ἐνστρατοπ. vgl. 2, 3. — 9. καὶ ενυδρῷ] parallel zu ἐπιτηδεύτερος; also ist auch hier ἐφαντεῖτο ἐών zu ergänzen: „sowohl in anderer Hinsicht geeigneter, als auch wasserreicher“. — 11. διαταχθέντας] erklärt in ἐτάσσοντο κατὰ ἔθνεα: „einzelν aufgestellt“. — 13. παρὰ Υσιάς] vgl. darüber 15, 10f. — 15. διε] „über ... hin“; ἀπεδον χωρίον = πεδίον.

26 Ενθαῦτα ἐν τῇ διατάξῃ ἔγένετο λόγων πολλὸς ὡθισμὸς Τεγετέων τε καὶ Ἀθηναίων· ἐδικαίεν γὰρ αὐτοὶ ἐκάτεροι ἔχειν τὸ ἔτερον κέρας καὶ καινὰ καὶ παλαιὰ παραφέροντες ἔργα. τοῦτο μὲν οἱ Τεγεῖται ἔλεγον τάδε· „Ημεῖς αἰεὶ κοτε ἀξιεύμεθα ταύτης τῆς τάξιος ἐκ τῶν συμμάχων ἀπάντων, δσαι ἥδη ἔξοδοι κοινὰ ἔγένοντο Πελοποννησίοισι καὶ τὸ παλαιὸν καὶ τὸ νέον, ἐξ ἐκείνου τοῦ κρόνου, ἐπείτε Ἡρακλεῖδαι ἐπειδῶντο μετὰ τὸν Εὐρυσθέος Θάνατον κατιόντες ἐς Πελοπόννησον. τότε ενρόμεθα τοῦτο διὰ πρᾶγμα τοιόνδε· ἐπεὶ μετὰ Ἀχαιῶν καὶ Ιένων τῶν τότε ἐντοντων ἐν Πελοποννήσῳ ἐκβαθήσαντες ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἵζομεθα ἀντίοι τοῖσι κατιοῦσι, τότε ὅν λόγος Ὅλλον ἀγορεύσασθαι, ὡς χρέον εἴη τὸν μὲν στρατὸν τῷ στρατῷ μὴ ἀπαντυνεύειν συμβάλλοντα, ἐκ δὲ τοῦ Πελοποννησίου στρατοπέδουν, τὸν δὲ σφέων αὐτῶν κρίνωσι εἶναι ἀριστον, τοῦτον οἱ μουνομαχῆσαι ἐπὶ διακειμένουσι. ἔδοξέ τε τοῖσι Πελοποννησίοισι ταῦτα εἶναι ποιητέα καὶ ἔταμον δρκιον ἐπὶ λόγῳ τοιῷδε· ἦν μὲν Ὅλλος τικήση τὸν Πελο-

Kap. 26. 1. λόγων ὡθισμός] „Wortwechsel“. — 2. τὸ ἔτερον κ.] nämlich den linken Flügel, da der rechte immer der Platz der Lakedämonier ist. — 3. τοῦτο μὲν] „einerseits“ ohne folg. τοῦτο δέ, statt dessen Anfang Kap. 27 eine andere Wendung eintritt. — 4. αἰεὶ κοτε] „immerfort“. — ταύτης τῆς τ.] nämlich auf dem linken Flügel. — 5. ἐξ] beim Passiv ion. u. poet. = att. ὥπο. — δσαι ἥδη κτλ.] ἐν πάσαις ταῖς ἔξοδοις, δσαι ἥδη κτλ. — 6. τὸ νέον] nach τὸ παλαιό gebildet, = att. νεωστι. — 7. ἐπείτε] att. ὅτε „wo“, schließt sich mit ἐξ ἐκείνου τοῦ χρ. an αἰεὶ κοτε an. — μετὰ τὸν Εὔρο. 9.] Nach des Herakles Tode nahm Theseus die Herakliden in Attika auf; Eurystheus suchte sie zu vertreiben, wurde aber in der Schlacht von Theseus besiegt und auf der Flucht von Hyllos getötet. — 8. κατιόντες] nach ἐπειδῶντο, wo att. der Infin. steht; κατιέναι ist das eigentliche Wort vom „Zurückkehren“ der Verbannten. — εὐρόμεθα hier „erlangen“. — τοῦτο] nämlich die Ehre, den linken Flügel einnehmen zu dürfen. — 9. Ιένων τῶν κτλ.] Die Ionier wohnten ursprünglich in Aigialos an der Nordküste des Peloponnes; später vertrieben die Achäer sie von hier. — 10. ἐκβαθήσαντες] hier „ausziehen“. — 11. ἀντιτοι] att. ἐναντίοι. — τοῖσι κ.] sc. Ἡρακλεῖδαι. — τότε ὅν] „damals also“ fasft den Inhalt des vorausgehenden Satzes zusammen und leitet so den Nachsatz ein. — λόγος] „Sage“, sc. ἐστίν. — ἀγορεύσασθαι] Das Med. kausativ: „verkündigen lassen“. — 14. κρίνωσι] sc. οἱ Πελοποννησίοι, aus Πελοποννησίου στρ. zu entnehmen. — τοῦτο] weist nachdrücklich auf den vorgestellten Relativs. τὸν δὲ κτλ. zurück. — οἱ] Ὅλλοι. — ἐπὶ διακειμ.] att. ἐπ’ εἰρημένοις, ἐπὶ ὅποις „unter bestimmten Bedingungen“; ähnl. nachher ἐπὶ λόγῳ τοιῷδε. — 16. δρκιον] „Vertrag, Bündnis“, sonst gewöhnlich im Plur. δρκια; beim Ab-

πονηροῖσιν ἡγεμόνα, κατιέναι Ἡρακλείδας ἐπὶ τὰ πατρώια, ἦν δὲ τικῆθῇ, τὰ ἔμπαλιν Ἡρακλείδας ἀπαλλάσσεσθαι καὶ ἀπάγειν τὴν στρατηγὸν ἑκατόν τε ἐτέων μὴ ζητῆσαι κάτοδον ἐς Πελοπόννησον. προεκρίθη τε δὴ ἐκ πάντων συμμάχων ἐθελοντῆς Ἐχεμος δ' Ἡερό- 20 πονηροῖσιν ἡγεμόνα, καὶ τὸν ἔργον ενρόμεθα ἐμονομάχησέ τε καὶ ἀπέκτεινε Ὅλλον. ἐκ τούτου τοῦ ἔργου ενρόμεθα ἐν Πελοποννησίοισι τοῖσι τότε καὶ ἄλλα γέρεα μεγάλα, τὰ διατελέομεν ἔχοντες, καὶ τοῦ κέρος τοῦ ἔτερου αἰεὶ ἡγεμονεύειν ποιῆσις ἔξοδον γινομένης. ἵμιν μέν τιν, ὡς Λακεδαιμόνιοι, οὐκ ἀν- 25 τιεύμεθα, ἀλλὰ διδόντες αἴρεσιν, δικτέρουν βούλεσθε πέρεος ἄρχειν, παριέμεν· τοῦ δὲ ἔτερου φαμὲν ἱμέας ἵκνεσθαι ἡγεμονεύειν, κατάπερ ἐν τῷ πρόσθε τρόπῳ. χωρὶς τε τούτου τοῦ ἀπηγμένου ἔργου ἀξιονικότεροι εἰμεν Ἀθηναίων ταύτην τὴν τάξιν ἔχειν. πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ εὖ ἔχοντες πρὸς ἵμιν, ἄγδρες Σπαρτιῆται, ἀγῶνες 30 ἀγωνίσαται, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους. οὕτω δὲ δίκαιοις ἱμέας ἔχειν τὸ ἔτερον κέρας ἥπερ Ἀθηναίους· οὐ γάρ σφι ἐστι ἔργα, οἵτινες ἴμιν, κατεργασμένα οὖτ' ὅν καινὰ οὔτε παλαιά.“

schluss eines solchen werden Opfer dargebracht; daher δρκια τέμνειν foedus icere. — ἐπὶ λόγῳ τ.] erklärt in ἦν μὲν Ὅλλος κτλ. — 17. ἐπὶ τὰ πατρ.] dase. κτήματα, dem Sinne nach = εἰς τὴν πατρόθα. — 18. τὰ ἔμπαλιν] „dagegen“. — 19. ἐξετόν τε ἐπ.] „binnen, innerhalb 100 J.“. — 20. ἐκ πάντων δὲ] ohne Artikel, vgl. 21, 7. — ἐθελοντῆς] prädikativ: „als Freiwilliger“. — 22. ἐξ] „infolge“. — 23. γέρεα] vgl. Dial. 21; ebenda κέρεος. — 24. καὶ τοῦ καὶ κτλ.] parallel mit καὶ ἄλλα γ. μ.; daher erwartet man καὶ τὸ τοῦ κέρεος ἡγεμονεύειν; aber als Nomin. u. Accus. findet sich der substantivierte Infin. öfter ohne Artikel. — αἰεὶ] „jedesmal“, verb. mit κοινῆς ἐξ. γινομένης. — 25. ἀντιτεύμενα] att. ἐναντιούμεθα. — 27. παρέμεν] „erlauben, lassen“, sc. ἄρχειν αὐτοῦ. — ἱμέας ἵμιν] att. ἱμιν προσήκειν; dazu ist Subj. ἡγεμ. τοῦ ἔτερου. — κατάπερ att. κατάπλεο = καὶ ταῦτα, καθ’ ἀπερ „in derselben Weise wie, wie“. — 28. ἀπηγμένου] hier Passiv; ἀφηγεῖσθαι „erzählen“. Gemeint ist die That des Echemos. — 29. ἀξιονικότεροι] ἀξιώτεροι τῆς νίκης; dazu tritt ἔχειν ταύτην τὴν τάξιν als Infin. epexeg.: „des Vorzugs würdiger, diese St. einzunehmen“. — 30. εὖ ἔχοντες] „glücklich“. — ἱμιν] ὑφ’ ἱμῶν; zu ἀγωνίσαται vgl. Dial. 33. Es wird hier auf die alten Kämpfe zwischen Tegea und Sparta hingewiesen. — 31. δίκαιοι] sc. ἐστίν. — 32. ἥπερ] att. ἥ, da kein Komparat. vorhergeht, hier = μᾶλλον ἥ· — σφι] ὑπ’ αὐτῶν; ebenso ἱμιν = ὑφ’ ἱμῶν. Zu οἵτινες ἱμιν denke: κατεργασμένα ἐστίν. — 33. οὗτ’ δὲ] vgl. 18, 14.

27 Οἱ μὲν ταῦτα ἔλεγον, Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ταῦτα ὑπεκρίναντο τάδε· „Ἐπιστάμεθα μὲν σύνοδον τίγδε μάχης εἴνεκεν συλλεγῆται πρὸς τὸν βάρβαρον, ἀλλ᾽ οὐ λόγων ἐπεὶ δὲ ὁ Τεγέητης προέθηκε παλαιὰ καὶ νεανὰ λέγειν, τὰ ἐκατέρουσι ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ κατέργασται χρηστά, ἀναγκαῖως δικαῖοι εἰναι μᾶλλον ηὔτε ἀρνάσι. Ἡρακλείδας, τῶν οὗτοί φασι ἀποκτεῖναι τὸν ἥρεμόνα ἐν Ἰσθμῷ, τούτους πρότερον ἐξελανομένους ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐς τοὺς ἀπικοίατο φεύγοντες δουλοσύνην πρὸς Μυκηναίων, 10 μοῦνοι ὑποδεξάμενοι τὴν Εἵρωσθέος ὕβριν κατείλουμεν σὸν ἐκείνοισι μάχῃ νικήσαντες τοὺς τότε ἔχοντας Πελοπόννησον. τοῦτο δὲ Ἀργείους τοὺς μετὰ Πολυνείκεος ἐπὶ Θῆβας ἐλάσαντας τελευτήσαντας τὸν αἰσθαντας καὶ ἀτάφους κειμένους στρατευσάμενοι ἐπὶ τοὺς Καδμείους ἀνελέσθαι τε τοὺς νεκροὺς φαμεν καὶ θάψαι τῆς ἡμετέρης 15 ἐν Ἐλευσίνι. ἐστι δὲ δικαῖον ἔχον καὶ ἐς Ἀμαζονίδας τὰς ἀπὸ Θερμώδοτος ποταμοῦ ἐσβαλούσας ποτὲ ἐς γῆν τὴν Ἀττικὴν.

Kap. 27. 1. ὑπεκρίναντο] att. ἀπεκρίναντο. — 2. τήρη] hinweisend: „da, hier“; in diesem Sinne stehen ὅδε, οὗτος u. ἐκεῖνος öfter ohne Artikel. — 3. τὸν βαρβ.] kollektiv st. τοὺς βαρβ. — λόγων] sc. εἴνεκεν. — ὁ Τεγ.] nämlich derjenige, der im Namen derselben gesprochen. — προέθηκε] hier „als Aufgabe, Pflicht hinstellen“, nämlich dadurch das er darüber zuerst gesprochen. — 4. ἐκατέρουσι] ὑφ' ἐκατέρων, nämlich von den Tegeaten und Athenern. — 5. χρηστά] καλά. — ὅδεν] διὰ τὸ oder διὰ τίνας πρᾶξεις. — 6. πατρώνοι] „Erbstück der Väter“. — χρηστοῖσι] ἀγαθοῖς, ἀνθρεποῖς. — πρώτουσι] mit Bezug auf das Objekt des regierenden Satzes δικαῖον; auf den Infin. εἶναι bezogen stände der Accus. πρώτους. — μ. ηἈρνάσι] sc. πατρώνοις ἐστι πρώτους εἶναι. — 8. τούτους] nimmt Ἡρακλείδας nachdrücklich wieder auf. — πρότερον] nämlich bevor der Zug auf den Isthmos stattfand, wo Hyllos von Echemos getötet wurde. — 9. δουλοσύνην] att. δουλεῖαν; dazu gehört πρὸς Μ. „vonseiten der M.“. — 10. τὴν Εὐρ. κτλ.] Die Schlacht wurde bei den skironischen Felsen in der Nähe von Megara geliefert; Hyllos tötete den Eurystheus. — 11. τοῦτο δέ] „anderseits“ ohne vorhergehendes τοῦτο μέν, das bei Ἡρακλείδας stehen sollte. — Ἀργείους κτλ.] Gemeint ist der Zug der Sieben gegen Theben. — 12. τ. τὸν αἰσθαντα] gewöhnl. τὸν βιον. — 13. Καδμείους] Θηβαίους. — 14. τοὺς νεκροὺς] nimmt das Objekt Ἀργείους κτλ. wieder auf; im D. ebenso, da Ἀργείους ... κειμένους Vordersatz giebt. — τῆς ἡμετέρης] sc. χώρας; Gen. des Ortsganzen abh. von ἐν Ἐλευσίνι. — 15. εὖ ἔχον] καλόν. — Ἀμαζονίδας] att. Ἀμαζόνας. Diese versetzt die Sage in die Gegend an dem Flusse Thermodon, der ins Schwarze Meer fließt. Theseus hatte die Königin derselben entführt; deshalb unternahmen sie einen Kriegszug nach Attika, wo sie von Theseus und

καὶ ἐν τοῖσι Τρωϊκοῖσι πόνοισι οὐδὲμιν ἔλειπόμεθα. ἀλλ᾽ οὐ γάρ τι προέχει τούτων ἐπιμεμηδίσθαι· καὶ γάρ ἂν χρηστοὶ τότε ἔστες ὑντοὶ τὸν ἀνελέσθαις φλανδρότεροι καὶ τότε ἔστες φλανδροὶ τὸν ἀνελέσθαις φλανδρότεροι· παλαιῶν μέν τυν ἔργων ἀλις ἔστω· δικαῖον δὲ 20 εἰ μηδὲν ἄλλο ἔστι ἀποδεδεγμένον, ὡσπερ ἔστι πολλά τε καὶ εὖ ἔχοντα, εἰ τέοισι καὶ ἄλλοισι Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Μαραθῶν ἔργον ἀξιοί εἰμεν τοῦτο τὸ γέρας ἔχειν καὶ ἄλλα πρὸς τούτῳ, οἵτινες μοῦνοι Ἑλλήνων δὴ μουνομάχησαντες τῷ Πέρσῃ καὶ ἔργῳ τοσούτῳ ἐπιχειρήσαντες περιεγενόμεθα καὶ ἐνικήσαμεν ἔθνεα 25 ἔξει τε καὶ τεσσεράκοντα. ἀλλ' οὐ δίκαιοι εἰμεν ἔχειν ταῦτην τὴν τάξιν ἀπὸ τούτου μοῦνον τοῦ ἔργου; ἀλλ' οὐ γάρ ἐν τῷ τοιῷδε τάξιος εἴνεκεν στασιάζειν πρόπει, ἀργοὶ εἰμεν πειθεσθαι δικαῖον, ὃ λακεδαιμόνιοι, ἵνα δοκεῖ ἐπιτιθεδόταν δικαῖοας εἶναι ἔστάναι καὶ κατ' οὐστινας· πάντη γάρ τεταγμένοι πειρησόμεθα εἶναι χρηστοί. 30 ἔξηγέεσθε δὲ ὡς πεισομένων.“

den Athenern besiegt wurden. — 17. πόνοισι] att. μέχαις; οἱ Τρ. πόνοι = δι Τρ. πόλεμος oder τὰ Τρωιά. — οὐδὲμιν] att. οὐδένων; zu λεπεσθαι vgl. 19, 5. — ἀλλὰ γάρ] „aber ja“, elliptisch; der Satz, den γάρ κτι. begründet muss aus dem Zusammenhang ergänzt werden; hier: „aber diese Aufzählung wollen wir sein lassen, denn“. — 18. τι] verstärkt οὐ: „durchaus nicht“. — προέχει] λυσιτελεῖ. — καὶ] entspricht dem folg. κατ. — 19. ὑντοι] vgl. Dial. 24. — φλανδρότεροι] att. φανλότεροι = κακτοίς. — 20. δικαῖον] nachdrucksvoil vorausgestellt = ὑφ' δικαῖον. — 21. ἔστι ἀποδεῖ] Umschreibung st. ἀποδεδεκται = att. ἀποδέεισται; ἀποδεικνύαι „eine That ausführen“. — ὡσπερ] „wie doch“; zu ἔστι ergänze ἀποδεδεγμένα. — 22. εἰ τέοισι κτλ.] sc. ἀποδεδεγμένα ἔστιν. Zu τέοισι vgl. Dial. 28. Die Stellung τις καὶ ἄλλος ist die regelmäßige; zu κατ. vgl. 4, 3. Sinn: Wenn sonst jemand unter den Hellenen, so haben wir viele schöne Thaten verrichtet. — ἀλλα] nach εἰ = at nach si: „doch“; κατ. „schon“. — ἀπό] „infolge“. — 23. τοῦτο τὸ γ.] nämli. den linken Flügel. — 24. οἵτινες] kausal; Ausführung von ἀπὸ τοῦ ἐν Μ. ἔργου. — δῆ] hebt den Begriff von μοῦνοι hervor: „ganz allein“; derselbe Begriff wird noch einmal in μουνομάχ. wiederholt. — 25. ἔθνεα κτλ.] nämli. diejenigen, aus denen das Perserheer bestand. — 26. δίκαιοι εἰμεν] persönl. Konstrukt. = δίκαιοις ἔστιν δικαῖοι. — 27. οὐ γάρ κτλ.] enthält den Grund zu δίκαιοι εἰμεν κτλ.; der begründende Satz steht also vor dem begründeten; in diesem Falle übers. man γάρ = ἐπει. — ἐν τῷ τοιῷδε] „in einer solchen Lage“. — 28. ἀργοὶ] att. ἔτοιμοι. — 29. ἵνα δοκεῖ κτλ.] Erklärung zu πειθεσθαι; Konstr.: ἔστάναι, ἵνα δοκεῖ κτλ. „nämlich da zu stehen, wo u. s. w.“ ἵνα lokal, durch καὶ mit κατ' οὐστινας verbunden: „wem gegenüber“. — 31. ἔξηγέεσθε] hier „befehlen“. — πεισομένων] sc. δικαῖον; das Subj. des Gen. absol. fehlt, da es leicht ergänzbar ist.

28 Οἱ μὲν ταῦτα ἀμείβοντο, Λακεδαιμονίων δὲ ἀνέβωσε ἀπαν
τὸ στρατόπεδον Ἀθηναῖος ἀξιούντος εἶναι ἔχειν τὸ κέρας
ἥπερ Ἀρκάδας. οὕτω δὴ ἔσχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὑπερεβάλοντο
τοὺς Τεγείτας.

5 Μετὰ δὲ ταῦτα ἐτάσσοντο ὡδε οἱ ἐπιφοιτῶντές τε καὶ οἱ
ἀρχὴν ἐλθόντες Ἐλλήνων· τὸ μὲν δεξιὸν κέρας εἶχον Λακεδαιμο-
νίων μύριοι· τούτων δὲ τοὺς πεντακισχίλιους ἔοντας Σπαρτιῆτας
ἐγύλασσον ψυλοὶ τῶν εἰλάτων πεντακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι, περὶ
ἄνδρα ἔκαστον ἐπτὰ τεταγμένοι. προσεχέας δὲ σφίσι εἴλοντο
10 ἐστάναι οἱ Σπαρτιῆται τοὺς Τεγείτας καὶ τιμῆς εἴνετεν καὶ
ἀρετῆς· τούτων δ’ ἵσαν διπλῖται χίλιοι καὶ πεντακόσιοι. μετὰ
δὲ τούτους ἴσταντο Κορινθίων πεντακισχίλιοι, παρὰ δὲ σφίσι εἴ-
ροντο παρὰ Πανσανίεω ἐστάναι Ποτιδαιητέων τῶν ἐν Παλλήνῃς
τοὺς παρεόντας τριγυρούσιος· τούτων δὲ ἔχομενοι ἴσταντο Ἀρκάδες
15 Ὁρχομένιοι ἔξακόσιοι, τούτων δὲ Σικυώνιοι τρισχίλιοι. τούτων δὲ
ἔχοντο Ἐπιδαυρίων διπλακόσιοι. παρὰ δὲ τούτους Τροιζηνίων ἐτά-
σσοντο χίλιοι, Τροιζηνίων δὲ ἔχομενοι Λεπρεητέων διηρόσιοι, τού-
των δὲ Μυκηναίων καὶ Τιρυνθίων τετρακόσιοι, τούτων δὲ ἔχομενοι
Φλιάσιοι χίλιοι· παρὰ δὲ τούτους ἐστησαν Ἐρμιονέες τριγυρούσιοι.
20 Ερμιονέων δὲ ἔχομενοι ἴσταντο Ἐρετοτέων τε καὶ Στυρεών ἔξα-
κόσιοι, τούτων δὲ Χαλκιδέες τετρακόσιοι, τούτων δὲ Ἀμπρακι-

Kap. 28. 1. ἀμείβοντο] att. ἀπερούνταντο. — ἀνέβωσε] vgl. Dial 10. —
2. στρατόπεδον] στράτευμα. — 3. ἔσχον] ingessiv, sc. τὸ κέρας. — 5. οἱ
ἐπιφοιτ.] Man erwartet Partic. Aor. st. Imperf.; der Unterschied ist derselbe,
wie zwischen Imperf. und Aorist; dieser erzählt, jenes schildert. ἐπιφοιτῶν
„später kommen“, Gegens. οἱ ἀρχὴν ἐλθόντες; ἀρχὴν „anfangs“. — 7. τοὺς
πεντακισχ.] mit Artikel, weil bestimmter Teil eines genannten und bekannten
Ganzen, der μύριοι. — ἔοντας ΣΠ.] Die andern 5000 waren Perioken. — 8. ἐγύ-
λασσον] hier etwa „als Schildknappen dienen“. — περὶ ἄνδρα κτλ.] partit. Ap-
position zum Vorhergehenden. — 9. προσεχέας] att. ἔχομένους c. Gen. „an-
schließend an, neben“. — εἴλοντο] c. Inf., „wünschen, wollen“. — 10. εἴνετεν]
bezeichnet bei τιμῆς die Absicht, bei ἀρετῆς den Grund. — 12. εὐρούτο παρὰ]
hier „durchsetzen bei“; Subj. ist οἱ Κορινθῖοι. Potidäa ist eine Kolonie von
Korinth. — 14. Ἀρκάδες] wird zu Ὁρχομένιοι gefügt, um diese Orchomenier
von den böotischen zu unterscheiden. — 17. Λεπρεητέων] Einwohner von
Lepreos oder Lepreon in Elis. — 19. Φλιάσιοι] Einwohner von Phlius, einer
Stadt in Argolis; in derselben Landschaft liegt auch Hermione. — 20. Στυ-
ρεών] Einwohner von Styra im Südwesten Euböas. — 21. Ἀμπρακιωτέων]

τέων πεντακόσιοι. μετὰ δὲ τούτους Λευκαδίων καὶ Ἀνακτορίων
διπλακόσιοι ἔστησαν, τούτων δὲ ἔχομενοι Παλέες οἱ ἐν Κεφαλληνίῃς
διηρόσιοι. μετὰ δὲ τούτους Αιγανητέων πεντακόσιοι ἐτάχθησαν.
παρὰ δὲ τούτους ἐτάσσοντο Μεγαρέων τρισχίλιοι. εἶχοντο δὲ τού-
των Πλαταιέων ἔξακόσιοι. τελενταῖοι δὲ καὶ πρῶτοι Ἀθηναῖοι
ἐτάσσοντο κέρας ἔχοντες τὸ εὐώνυμον διπλακισχίλιοι, ἐστρατήγες δ'
αὐτῶν Ἀριστείδης δὲ Λασιμάχον.

Οὗτοι πλὴρ τῶν ἐπτὰ περὶ ἔκαστον τεταγμένων Σπαρτιήτησι 29
ἵσαν διπλῖται συνάπταντες ἔοντες ἀριθμὸν τρεῖς τε μυριάδες καὶ
διπλῶ χιλιάδες καὶ ἐκαποντάδες ἐπτά. διπλῖται μὲν οἱ πάντες συλ-
λεγέντες ἐπὶ τὸν βάρβαρον ἵσαν τοσοῦτοι, ψυλῶν δὲ πλῆθος ἦν
τόδε· τῆς μὲν Σπαρτιητικῆς τάξιος πεντακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι 5
ἄνδρες ὡς ἔοντας ἐπτὰ περὶ ἔκαστον ἄνδρα, καὶ τούτων πᾶς τις
παρηγόρητο ὡς ἐς πόλεμον· οἱ δὲ τῶν λοιπῶν Λακεδαιμονίων καὶ
Ἐλλήνων ψυλοί, ὡς εἰς περὶ ἔκαστον ἐὼν ἄνδρα, πεντακόσιοι καὶ
τετρακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι Ἰσαν.

Ψυλῶν μὲν δὴ τῶν ἀπάντων *τῶν* μαχίμων ἦν τὸ πλῆθος 30
ἴξ τε μυριάδες καὶ ἐννέα χιλιάδες καὶ ἐκαποντάδες πέντε· τοῦ δὲ

Einwohner von Amprakia in Akarnanien. — 22. Λευκαδίων] Einwohner von Leukas auf der Insel Leukadia gegenüber von Akarnanien. — Ἀνακτορίων] Einwohner von Anaktorion am ambrakischen Busen. — 23. Παλέες] Einwohner von Pale oder Palus auf Kephallenia, einer der ionischen Inseln. — 26. τελενταῖοι καὶ πρῶτοι] je nachdem man mit dem rechten oder linken Flügel beginnt.

Kap. 29. 1. Σπαρτιήτησι] abh. von περὶ ἔκαστον τεταγμένων; wir verbinden es mit ἔκαστον = περὶ ἐκ Σπαρτιήτηρ. — 2. συνάπταντες] att. οἱ πάντες „im ganzen“. — ἀριθμόν] att. τὸν ἀριθμόν. — 3. διπλῖται οἱ π.] πάντες „die Gesamtzahl der Hopl.“. — 6. πᾶς τις] „jeder einzelne“. — 7. παρηγόρητο] att. παρεσχεύαστο. — 8. ὃς εἰς κτλ.] als partit. Apposition an οἱ ψυλοὶ angefügt: „je einer auf einen Mann gerechnet“; im vorhergehenden Satz ist Gen. absolut gewählt: ὡς ἔοντας ἐπτὰ περὶ ἄνδρα, der auch hier stehen könnte. — πεντακόσιοι κτλ.] Nach Abzug der 5000 Spartiaten zählt das Heer 33 700 Mann; je einer auf einen Mann gerechnet, beträgt die Zahl der Leichtbewaffneten ebenfalls 33 700. Da es aber 34 500 sind, so ergiebt sich, dass die Angabe ὃς εἰς κτλ. nur im grossen und ganzen richtig ist, im einzelnen aber Ausnahmen erleidet.

Kap. 30. 1. ψυλῶν τῶν ἀ.] wie oben διπλῖται οἱ πάντες 29, 3. — 2. τὸ
Ἐλληνιζόν] „das griechische Heer“; das substantivierte Neutr. eines Adjekt.

σύμπαντος Ἐλληνικοῦ τοῦ συνελθόντος ἐς Πλαταιὰς σύν τε δηλί-
γησι καὶ ψιλοῖσι τοῖσι μαχίμοισι ἔνδεκα μυριάδες ἵσαν μῆσ
χιλιάδος, πρὸς δὲ δικτακοσίων ἀνδρῶν καταδέονσαι. σὺν δὲ Θεσπιέων
τοῖσι παρεοῦσι ἐξεπληροῦντο αἱ ἔνδεκα μυριάδες· παρῆσαν γὰρ
καὶ Θεσπιέων ἐν τῷ στρατοπέδῳ οἱ περιεόντες ἀριθμὸν ἐς δικτα-
κοσίους καὶ χιλίους· δῆλα δὲ οὐδὲ οὗτοι εἶχον.

31 Οὗτοι μὲν νῦν ταχθέντες ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ ἐστρατοπεδεύοντο·
οἱ δὲ ἀμφὶ Μαρδόνιον βάρβαροι, ὡς ἀπεικόνισαν Μασίστιον,
παρῆσαν πνθόμενοι τοὺς Ἐλληνας εἰναι ἐν Πλαταιῇσι καὶ αὐτοὶ
ἐπὶ τὸν Ἀσωπὸν τὸν ταῦτη φέοντα. ἀπικόμενοι δὲ ἀντετάσσοντο
δὲ ὑπὸ Μαρδονίου· κατὰ μὲν Λακεδαιμονίους ἐστησε Πέρσας.
καὶ δὴ πολλὸν γὰρ περιῆσαν πλήθει οἱ Πέρσαι, ἐπὶ τε τάξις
πλεῦνας ἐκεοσμέατο καὶ ἐπεῖχον καὶ τοὺς Τεγείτας. ἔταξε δὲ
οὗτος· δὲ τι μὲν ἦν αὐτῶν δυνατώτατον, πᾶν ἀπολέξας ἐστησε ἀν-
τοῖν Λακεδαιμονίων, τὸ δὲ ἀσθενέστερον παρέταξε κατὰ τοὺς Τε-
γείτας. ταῦτα δὲ ἐποίεε φραζόντων τε καὶ διδασκόντων Θηβαίων.
Περσέων δὲ ἐχομένους ἔταξε Μήδους· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Κορινθίους
τε καὶ Ποτιδαιῆτας καὶ Ορχομενίους τε καὶ Σικυωνίους. Μήδων
δὲ ἐχομένους ἔταξε Βακτρίους· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Ἐπιδαυρίους τε
καὶ Τροιζηίους καὶ Λεπρεήτας τε καὶ Τίγρητος καὶ Μυκραίους

oder Partie. im Singular steht öfter kollektiv zur Bezeichnung einer Gesamtheit von Personen. — 4. μῆς χ.] abh. von καταδέονσαι = att. δέονται „weniger“. — 5. πρὸς δέ] adverb. „und außerdem, dazu“. — Θεσπιέων] als Gen. partit. zwischen Präposition und Nomen gestellt; dies findet sich auch oft beim Gen. attribut., besonders wenn der Gen. betont werden soll. — 6. αἴ] „die genannten“. — 7. οἱ περιεόντες] „die am Leben gebliebenen“; denn 700 waren bei Thermopyla gefallen. — 8. δῆλα] „Hoplitenbewaffnung“, d. h. Schild und Lanze. — οὐδὲ οὗτοι] so wenig wie die ψιλοί.

Kap. 31. 2. ἀπεκήδευσαν] ἀπό „ab“, d. h. „aufhören“; also „aufhören zu betrauern“. — 3. καὶ αὐτοῖς] vgl. 17, 7. — 4. ἐπὶ τὸν Α.] abh. von παρῆσαν, vgl. 22, 1. — 5. κατά] „gegenüber“. — 6. καὶ δή] „und in der That“ gehört zu dem Satze ἐπὶ τε τάξις κτλ., dem der begründende Satz πολλὸν γάρ κτλ. vorausgestellt ist; γάρ = ἐπει. — ἐπι] c. Accus. bezeichnet hier die Tiefe der Aufstellung; gewöhnlicher ist in dieser Bedeutung ἐπι c. Gen. — 7. πλεῦνας] att. πλεόνας. — ἐπεῖχον] hier, wie auch im Folg., „gegenüberstehen“, mit Accus. verbunden. — 8. οὕτῳ] auf das Folg. bezogen, = ὡδε. — αὐτῶν] nämli. τῶν Περσῶν, abh. von οὗτοι, das hier kollekt. steht, = αὐτίνες; ebenso das Folg. πᾶν u. τὸ ἀσθενέστερον, vgl. 30, 2. — ἀντοῖ] att. κατά c. Accus.; ebenso

τε καὶ Φλιασίους. μετὰ δὲ Βακτρίους ἐστησε Ἰνδούς· οὗτοι δὲ 15
ἐπέσχον Ἐφιμούνας τε καὶ Ἐρετρίας καὶ Στυρέας τε καὶ Χαλκι-
δέας. Ἰνδῶν δὲ ἐχομένους Σάκας ἔταξε, οἱ ἐπέσχον Ἀμπρακιώτας
τε καὶ Ἀναπτοφίους καὶ Λευκαδίους καὶ Παλέας καὶ Αἰγινῆτας.
Σακέων δὲ ἐχομένους ἔταξε ἀντία Ἀθηναίων τε καὶ Πλαταιέων
καὶ Μεγαρέων Βοιωτῶν τε καὶ Λοκρῶν καὶ Μηλίας καὶ Θεσ- 20
σαλοὺς καὶ Φωκέων τοὺς χιλίους. οὐ γὰρ ὅν ἀπαντεῖς οἱ Φωκέες
ἐμήδισαν, ἀλλὰ τινες αὐτῶν καὶ τὰ Ἐλλήνων αὖσον περὶ τὸν Παρ-
ηγόρον πατειλμένοι καὶ ἐνθεῦτεν δριμώμενοι ἔφερον τε καὶ ἥγον
τὴν τε Μαρδονίου στρατιὴν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἔόντας Ἐλλήνων.
ἔταξε δὲ καὶ Μακεδόνας τε καὶ τοὺς περὶ Θεσσαλίην οἰκημένους 25
κατὰ τοὺς Ἀθηναίους.

Ταῦτα μὲν τῶν ἐθνέων τὰ μέγιστα οὐνόμασται τῶν ὑπὸ Μαρ- 32
δονίου ταχθέντων, τάπερ ἐπιφανέστατά τε ἦν καὶ λόγου πλείστου.
ἐνησαν δὲ καὶ ἄλλων ἐθνέων ἄνδρες ἀναμεμιγμένοι, Φρυγῶν τε καὶ
Μυσῶν καὶ Θρησκῶν τε καὶ Παιόνων καὶ τῶν ἄλλων, ἐν δὲ καὶ
Αἴθιόπων τε καὶ Αἰγυπτίων οἱ τε Ἐρυθρίβιες καὶ οἱ Καλασίδιες 5
καλεόμενοι μαχαιροφόροι, οἵτε εἰσὶ Αἰγυπτίων μοῦνοι μάχιμοι.
τούτους δὲ ἔτι ἐν Φαλήρῳ ἐλὼν ἀπὸ τῶν νεῶν ἀπεβιβάσατο ἔόντας
ἐπιβάτας· οὐ γὰρ ἐτάχθησαν ἐς τὸν πεζὸν τὸν ἄμα Ξέρξῃ ἀπικό-
μενον ἐς Ἐλλήνας Αἰγύπτιοι. τῶν μὲν δὴ βαρβάρων ἵσαν τριή-

steht ἀντία Z. 19. — 20. Μηλίας] am malischen Busen wohnend. — 21. τοὺς χιλίους] ist als runde Zahlangabe mit dem Artikel versehen. — ὅν] verstärkt die Negation οὐ: „durchaus nicht“. — 22. τὰ Ἐλλ.] sc. πράγματα „Macht, Sache“. — 23. κατειλημένοι] Med. von κατειλέω „sich zusammenscharen, zahlreich sammeln“. περὶ „im“, eigentl.: „auf ... umher“. — ἐψερον κτλ.] φέρειν καὶ ἄγειν, lat. ferre et agere „Totes und Lebendes fortschaffen“ ist der eigentliche Ausdruck für vollständige Ausplünderung; hier hat es die allgemeinere Bedeutung: „Schaden jeder Art zufügen“. — 25. οἰκημένους] vgl. 17, 3.

Kap. 32. 1. ταῦτα] prädikativ: „hiermit“. — οὐνόμασται] att. ὀνό-
μασται. — 2. λόγου πλ.] att. ἐνθοξύτατα, ἀξιολογώτατα. — 3. ἐνησαν] sc. ἐν τοῖς ἐθνεσὶ τοῖς ὑπὸ Μ. ταχθεῖσιν; deutsch: „darunter“. — ἀναμεμιγμένοι] also nicht besonders und für sich aufgestellt, sondern unter jenen, die oben ge-
nannt sind. — Φρυγῶν κτλ.] Apposition zu ἄλλων ἐθνέων. — 4. ἐν δέ] adverb.
„darunter“, nämlich unter τῶν ἄλλων. — 5. οἱ τε Ἐρυ. καὶ οἱ Κ.] bilden
die Kriegerkaste in Ägypten. — 7. ἀπεβιβάσατο] Med. kausativ: „ans Land
setzen lassen“. — 8. ἐπιβάτας] „Seesoldaten“; die Ägypter hatten nur
Schiffe, keine Landmacht gestellt. — ἐτάχθησαν ξι militärischer Terminus:

τοντα μυριάδες, ὡς καὶ πρότερον δεδήλωται· τῶν δὲ Ἑλλήνων τῶν Μαρδονίου συμμάχων οἶδε μὲν οὐδεὶς ἀριθμόν· οὐ γὰρ ὁν ἡριθμῆσαν· ὡς δὲ ἀπεικάσαι, ἐς πέντε μυριάδας συλλεγῆται εἰκάζω. οὗτοι οἱ παραταχθέντες πεζοὶ ἦσαν, η δὲ ἵππος χωρὶς ἐτέτακτο.

33 Ως δὲ ἄρα πάντες οἱ ἑτεράτοι κατά τε ἔθνεα καὶ κατὰ τέλεα, ἐνθαῦτα τῇ δευτέρῃ ἡμέρῃ ἐθύνοτο καὶ ἀμφότεροι. Ἐλλησι μὲν Τισαμενὸς Ἀντιόχου ἦν δι θύμενος. οὗτος γὰρ δὴ ἐπέτειο τῷ στρατεύματι τούτῳ μάντις· τὸν ἐόντα Ἡλεῖον καὶ γένεος τοῦ Ἱα-ιδέων Λακεδαιμόνιοι ἐποίησαντο λεωσφέτερον. **〔Τισαμενὸς γὰρ μαντευομένῳ ἐν Δελφοῖσι περὶ γόνου ἀνεῖλε ἡ Πυθίη ἀγῶνας τοὺς μεγίστους ἀναιρήσεσθαι πέντε. δ μὲν δὴ ἀμαρτῶν τοῦ χρηστηρίου προσεῖχε γυμνασίοισι ὡς ἀναιρησόμενος γυμνικὸς ἀγῶνας, ἀσκέων δὲ πεντάεθλον παρὰ ἐν πάλαισμα ἔδραμε πικάν διλυμπιάδα 10 Ἱερωνύμῳ τῷ Ἀρδίῳ ἐλθὼν ἐς ἔριν. Λακεδαιμόνιοι δὲ μαθόντες**

,bestimmen, einteilen zu“.— 10. καὶ πρότερον] „schon oben“, nämlich VIII, 113. — 12. ὡς δὲ ἀπ.] absol. Infin.: „um aber eine Vermutung auszusprechen“. — ἐς πέντε μ.] Subj. zu συλλεγῆται; die ungefähren Zahlbestimmungen mit εἰς, περὶ, ἀμφὶ, sowie die distributiven mit κατά stehen öfter als Subjekt oder Objekt bei Verben.

Kap. 33. 1. ἄρα] vgl. 8, 1. — οἵ τοι, nämlich Μαρδονίου. — 2. ἐνθαῦτα] beginnt den Nachsatz nach ὡς. — καὶ] steigernd: „und zwar“, also καὶ ἀμφ. „alle beide“. — 3. Ἀντιόχου] ὁ παῖς Ἀντιόχου. — γὰρ δῆ] „denn bekanntlich“. — 4. τὸν] relat. Anschluss = τοῦτον γάρ. — καὶ] verbindet hier das Adjekt. Ἡλεῖον mit dem Gen. der Angehörigkeit γένεος. Die Iamiden waren ein berühmtes Priestergeschlecht in Olympia. — 5. λεωσφέτερον] nur hier = att. πολιτηρ. — 6. γόνου] „Nachkommenschaft“, att. πατέων. — ἀνεῖλε] eigentl. Wort vom „Antworterteilen“ des Orakels. Aus der Antwort ersieht man, dass ihm das Orakel nicht nur auf seine Frage, sondern auch über andere Verhältnisse Bescheid erteilte; da die letztern das Wichtigere sind, erzählt Herodot nur diese. — 7. ἀναιρήσεσθαι] att. πυκῆσεν. — ἀμαρτῶν] hier „falsch deuten“. — χρηστηρίου] att. χρησμοῦ. — 8. προσεῖχε] sc. τὸν νοῦν. — 9. πεντάεθλον] att. πένταθλον, abh. von ἀσκέων: das Pentathlon umfasst: ἀλμα, δίσκος, δρόμος, πάλη, πυγμή oder ἀκόντιος. — ἔδραμε] steht hier, wie sonst ἔλθε; ἔλθειν παρὰ τι c. Infin. „etwas, an etwas fehlen, das“; also hier: „es fehlte ihm nur der Sieg im Ringkampf, dass er u. s. w.“; ἐν ist prädikat., = πάλαισμα ἐν, παρὸς δι τι, also „nur, allein“. — διλυμπιάδα] att. διλύμπια. — 10. ἐλθὼν ἐς ἔριν] ἔρισας, daher auch der Dat.

οὐκ ἐς γυμνικούς, ἀλλ’ ἐς ἀρηίους ἀγῶνας φέρον τὸ Τισαμενὸν μαντίον μισθῷ ἐπειρῶντο πείσαντες Τισαμενὸν ποιέεσθαι ἅμα Ἡρακλειδέων τοῖσι βασιλεῦσι ἡγεμόνα τῶν πολέμων. δ δὲ δρέων περὶ πολλοῦ ποιευμένους Σπαρτιῆτας φίλον αὐτὸν προσθέσθαι, μαθὼν τοῦτο ἀνετίμα σημαίνων σφι, ὡς, ἦν μιν πολιτήτηρ σφέτερον ποιη-¹⁵ σανται τῶν πάντων μεταδιδόντες, ποιήσει ταῦτα, ἐπ’ ἄλλῳ μισθῷ δ’ οὐ. Σπαρτιῆται δὲ πρῶτα μὲν ἀπονόσαντες δεινὰ ἐποιεῦντο καὶ μετίεσαν τῆς χρησμούσην τὸ παράπαν, τέλος δὲ δείματος μεγάλου ἐπιχρεματέον τοῦ Περσικοῦ τούτου στρατεύματος καταίνεον μετιόντες. δ δὲ γρὺς τετραμμένους σφέας οὐδ’ οὕτω ἔτι ἔφη ἀρ-²⁰ πέσθαι τοῖσι μούνοισι, ἀλλὰ δεῖν ἔτι τὸν ἀδελφεὸν ἔωντον Ἡγίην γίνεσθαι Σπαρτιῆτην ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι λόγοισι, τοῖσι καὶ αὐτὸς γίνεται.

34 Ταῦτα δὲ λέγων οὗτος ἐμιμέετο Μελάμποδα, ὡς εἰκάσαι βα-
σιλήην τε καὶ πολιτηρίην αἰτεόμενον. καὶ γὰρ δὴ καὶ Μελάμπον
τῶν ἐν Ἄργει γυναικῶν μανεισέων, ὡς μιν οἱ Ἄργεῖοι ἐμισθοῦντο

Ιερωνύμῳ. Andros ist eine Insel an der Südostspitze Euböas. — 11. ἀρηίους] att. πολεμικούς; φέρειν ἐς „hindeuten“. — 12. ἅμα Ἡρο. τιτλ.] „mit den Königen aus dem Geschlechte der Herakl.“; der Gen. der Angehörigkeit Ἡρακλειδέων ist nachdrucksvoil zwischen Präposition und Nomen gestellt. — 13. ὀρέων] vgl. Dial. 34. — 14. προσθέσθαι] ποιεῖσθαι. — μαθὼν τοῦτο] nimmt δρέων περὶ πολλοῦ π. τιτλ. wieder auf. — 15. ἀνετίμα] ἀνατιμᾶν „aufschlagen“, „einen höhern Preis machen“. — 16. τῶν πάντων] „an allen Rechten“. Er verlangt also das spartanische Vollbürgerrecht. — 17. δεινὰ ἐπ.] vgl. 5, 6. — 18. μετίεσαν τῆς χρ.] att. ἐπιαύοντο τῆς δεήσεως. — δείματος μ.] Prädikatsnomen. — 19. τούτου] Zur Stellung vgl. 14, 7. — στρατεύματος] στρατείας. — μετιόντες] μεταπεμπόμενοι. — 20. τετραμμένους] sc. ἐπὶ τὴν ἔωντο γνώμην: „seiner Meinung werden, sich bekehren“. — οὕτω] erklärt in τοῖσι μούνοισι, mit οὐδ’ ἔτι „auch so nicht mehr, nicht einmal mehr so“. — 21. τὸν ἀδελφεὸν ἔωντο] att. τὸν ἔωντο ἀδελφόν: diese Stellung des Reflexiv. ist auch bei Herod. sehr selten. — 22. λόγοισι] „Bedingungen“. — τοῖσι τιτλ.] Man erwartet ἐφ’ οἷς τιτλ.; aber die dem Demonstrat. und Relativ. gemeinschaftliche Präposition wird vor dem Relat. gewöhnlich ausgelassen, wenn sich der Relativsatz attributartig an den demonstrativen anschließt. — καὶ] vgl. 4, 3.

Kap. 34. 1. ὡς εἰκάσαι] Infin. absolut., davon hängt αἰτεόμενον ab, das man sich doppelt zu denken hat, zu βασιλήηρ und zu πολιτηρίη: „insoweit man einen, der Herrschaft, und einen, der Bürgerrecht verlangt, vergleichen kann“. — 2. καὶ γὰρ δὴ καὶ] „denn fürwahr ja auch“. — 3. τῶν ἐν Ἄ-

ἐκ Πέλου παῖσαι τὰς σφετέρας γυναικας τῆς νούσου, μισθὸν προ-
ετείνετο τῆς βασιλής τὸ ἥμισυ. οὐκ ἀνασχομένων δὲ τῶν Ἀρ-
γείων, ἀλλ' ἀπιόντων, ὡς ἐμαίνοντο πλεῦνες τῶν γυναικῶν, οὕτω
δὴ ὑποστάντες, τὰ δὲ Μελάμπους προετείνετο, ἥσαν δώσοντές οἱ
ταῦτα. δὲ ἐνθαῦτα δὴ ἐπορέγεται δρέων αὐτοὺς τετραμμένους
φέρει, ἢν μὴ καὶ τῷ ἀδελφῷ Βίαντι μεταδῶσι τὸ τριτημόνιον τῆς
βασιλής, οὐ ποιήσειν, τὰ βούλονται. οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἀπειληθέντες
ἔστι στεινὸν κατανέονται καὶ ταῦτα.

35 Ως δὲ καὶ Σπαρτιῆται, ἐδέοντο γὰρ δεινᾶς τοῦ Τισαμενοῦ,
πάντα συνεχώρειν οἱ. συγχωρησάντων δὲ καὶ ταῦτα τῶν Σπαρ-
τητέων οὕτω δὴ πέντε σφι μαντεύμενος ἀγῶνας τοὺς μεγίστους
Τισαμενὸς δὲ Ἡλεῖος γενόμενος Σπαρτιῆτης συγκαταιρέει. μοῦνοι
δὲ δὴ πάντων ἀνθρώπων ἐγένοντο οὗτοι Σπαρτιῆτης πολιῆται.
οἱ δὲ πέντε ἀγῶνες οἵδε ἐγένοντο· εἰς μὲν καὶ πρῶτος οὗτος δὲ ἐν
Πλαταιῇσι, ἐπὶ δὲ δὲ ἐν Τεγέῃ πρὸς Τεγέίτας τε καὶ Ἀργείους
γενόμενος, μετὰ δὲ δὲ ἐν Διπαιεῦσι πρὸς Ἀρνάδας πάντας πλὴν
Μαντινέων, ἐπὶ δὲ δὲ οἱ Μεσσηνίων διπρὸς Ἰθώμῃ, ὑστατος δὲ δὲ ἐν

γ. μ.] Dieser Wahnsinn war eine Strafe dafür, dass sie auf Anstiften der Töchter des Königs von Tiryns, Proitos, der Einführung des Dionysoskults sich widersetzt hatten. — *ξμισθοῦντο*] de conatu. — 4. *μισθόν*] prädikativ. — *προ-*
ετείνετο] *ἡτήσατο*. — 6. *πλεῦνες*] att. *πλέονες*. — *οὕτω δῆ*] beginnt den Nach-
satz. — 7. *ὑποστάντες*] *ὑποσχόμενοι*. — 8. *δῆ*] hebt das temporale *ἐν*
θαῦτα hervor: „da erst, gar“. — *ἐπορέγεται*] „noch mehr verlangen“. —
9. *φέρει*] att. *φέσκων*. — *τὸ τριτημόνιον*] Accus. bei *μεταδῶσι*, wie immer bei den
Verben der Teilnahme, wenn nicht das Ganze, wovon man einen Teil giebt, son-
dern der betr. Teil selbst angegeben ist; in diesem Falle steht bei Verben wie
μετέστη u. a. der Nomin. Melampus verlangt also zwei Drittel, je eines für sich
und seinen Bruder, während er zuvor nur die Hälfte verlangte. — 11. *ξ*
στεινὸν] „in die Enge“. — *ταῦτα*] Zum Plural vgl. 17, 9.

Kap. 35. 1. *ώς*] att. *οὕτως*. — 2. *ταῦτα*] nämli. das Bürgerrecht für
ihn und seinen Bruder Hegias. — 3. *οὕτω δῆ*] weist nachdrücklich auf den
Gen. absol. zurück. — 4. *συγκαταρέει*] „gewinnen helfen“. — *μοῦνοι δῆ*]
vgl. 27, 24. — 7. *ἐπὶ δέ*] adverb., „hierauf, dann“. Von diesem Kampf, ebenso
wie vom folgenden, ist uns nichts bekannt. — 8. *μετὰ δέ*] adverb.: „hierauf,
dann“. — *Διπαιεῦσι*] Einwohner von Dipaea in Arkadien; die Leute stehen hier
für die Stadt. — 9. *Μεσσηνίων*] Gen. objekt. Beide Attribute haben den
Artikel, vgl. 3, 8. Gemeint ist der sogen. dritte messenische Krieg 465—455
v. Chr. — δὲ *T.*] im Jahre 457. Tanagra ist eine Stadt Böotiens am linken

Τανάγρη πρὸς Ἀθηναίους τε καὶ Ἀργείους γενόμενος· οὗτος δὲ ¹⁰
ὑστατος κατεργάσθη τῷ πέντε ἀγώνῳ.

Οὗτος δὴ τότε τοῖσι Ἐλλησι δι Τισαμενὸς ἀγόντων τῶν Σπαρ-³⁶
τητέων ἐμαντεύετο ἐν τῇ Πλαταιᾷ. τοῖσι μέν τινες Ἐλλησι καλὰ
ἐγίνετο τὰ ιδὰ ἀμυνομένοισι, διαβάσι δὲ τὸν Ἀσωπὸν καὶ μάχης
ἀρχοντι οὖν.

Μαρδονίῳ δὲ προθυμεομένῳ μάχης ἔρχειν οὐκ ἐπιτίθεα ἐγί-³⁷
νετο ταὶ ιδά, ἀμυνομένῳ δὲ καὶ τούτῳ καλά. καὶ γὰρ οὗτος Ἐλ-
ληνικοῖσι ιδοῖσι ἔχοατο μάχην ἔχων Ἡγεσίστρατον, ἀνδρας Ἡλεῖόν
τε καὶ τῶν Τελλιαδέων ἔντα λογιμώτατον, τὸν δὴ πρότερον τού-
των Σπαρτιῆται λαβόντες ἔδησαν ἐπὶ θανάτῳ ὡς πεπονθότες ⁵
πολλά τε καὶ ἀνάρσια ὑπ’ αὐτοῦ. δὲ ἐν τούτῳ τῷ κακῷ ἔχό-
μενος ὥστε τρέχων περὶ τῆς ψυχῆς πρό τε τοῦ θανάτου πεισθ-
μενος πολλά τε καὶ λυγρὰ ἔργον ἐργάσατο μέζον λόγον. ὡς γὰρ
δὴ ἐδέδετο ἐν ξύλῳ σιδηροδέτῳ, ἐσενειχθέντος οὐς σιδηρίου ἐκρά-
τησε, αὐτίκα δὲ ἐμηχανᾶτο ἀνδρομάτατον ἔργον πάντων, τῶν ἡμεῖς ¹⁰
ἴδμεν· σταθμησάμενος γάρ, δικαὶος ἐξελεύσεται οἱ τὸ λοιπὸν τοῦ

Ufer des Asopos. — 11. *ὑστατος*] prädikat., = οὗτος ἐστιν ὑστατος τῶν π.
ἀγ., δις κατεργ.

Kap. 36. 1. *ἀγόντων τῶν Σπ.*] διν οἱ Σπαρτιῆται ἦγον; so steht öfter
der Gen. absol., wo man einen Relativsatz erwartet, bes. bei *ἔχειν* u. *διδόναι*. —
2. *ἐν τῇ Πλ.*] sc. *χώρᾳ*. — 3. *ἀμυνομένοισι*] konditional, ebenso die folg.
διαρθροι καὶ ἔρχονται.

Kap. 37. 2. *καὶ τούτῳ*] vgl. 17, 7. — 3. *ἔχοατο*] vgl. Dial. 34. —
4. *λογιμώτατον*] att. *ἐνθοξύτατον*. Die Telladen sind ein berühmtes Seher-
geschlecht in Elis. — *τούτων*] abh. von *πρότερον*; mit *τούτων* ist der Aufent-
halt bei Mardonios gemeint. — 5. *ἐπὶ θανάτῳ*] bezeichnet die Absicht,
= ὡς ἀποκτενοῦντες αὐτόν. — 6. *ἀνάρσια*] att. *ἀνάξια, δεινά*, oder auch
nach homerischem Gebrauch *πολεμικά, ἔχθρα*. — 7. *ώστε*] zur Angabe des
objektiven Grundes = att. *ἄτε*. Die Redensart *τρέχειν περὶ τῆς ψυχῆς* erinnert
an das griech. Sprichwort: *ὁ λαγώς τὴν περὶ τῶν κρεῶν τρέχει*, „der Hase läuft
um seinen Braten“. Die Griechen gebrauchten es *ἐπὶ τῶν διακινδυνεύοντων*
ταῖς ψυχαῖς καὶ πρὸς τούτῳ καρτερῶς ἀγωνίζομενον. — πρὸ τοῦ θ.] μᾶλλον ἡ
τὸν θάνατον. — 8. *λυγρά*] att. *λυπηρά, κακά*. — *μεζον*] vgl. Dial. 5. *μεζον*
λόγον = *μεζον* ἡ *ώστε λέγειν*; so verbindet sich der Genet. eines Substant.
oft mit dem Komparat.; er ist gleich ἡ *ώστε* mit dem Infin. des dem Subst.
entsprechenden Verbs. — 9. *ξύλῳ*] „Fußblock“. — *ἐσενειχθέντος*] att. *εἰσε-*
νειχθέντος, sc. *ξύλῳ δεσμωτήριον*, *ἐν φέδεδετο*. — 10. *τῶν*] an *πάντων*
assimiliert st. ἄ; *ἴδμεν* = att. *ἴσμεν*. — 11. *σταθμησάμενος*] att. *λογισάμενος*;

ποδός, ἀπέταμε τὸν ταρσὸν ἑωυτοῦ. ταῦτα δὲ ποιήσας ὥστε φυλασσόμενος ὑπὸ φυλάκων διορύξας τὸν τοῖχον ἀπέδρῃ ἐς Τεγέην τὰς μὲν νύκτας πορευόμενος, τὰς δὲ ἡμέρας καταδύνων ἐς ἔλιν
15 καὶ αὐλίξθυμος οὖτω, ὥστε Λακεδαιμονίων πανδημεὶ διζημένων τρίτη εὑφρόη γενέσθαι ἐν Τεγέῃ, τοὺς δὲ ἐν θώματι μεγάλῳ ἐνέχεσθαι τῆς τε τόλμης δρῶντας τὸ ἡμίτομον τοῦ ποδὸς κείμενον
20 τόπον οὐδημένους εὑρεῖν. τότε μὲν οὖτα διαφυγὴν Λακεδαιμονίους καταφεύγει ἐς Τεγέην ἐοῦσαν οὐκ ἀρθμίτη Λακεδαιμονίους τοῦτον τὸν χρόνον· δημήτης δὲ γενόμενος καὶ προσποιησάμενος ἔλινον πόδα κατεστήκεε ἐπι τῆς ιθέης Λακεδαιμονίους πολέμιος. οὐ μέντοι ἐς γε τέλος οἱ συνήνεικε τὸ ἔχθος τὸ ἐς Λακεδαιμονίους συγκεντρομένον. ἦλω γὰρ μαυτενόμενος ἐν Ζακίνθῳ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπέθανε.

38 Οἱ μέν των θάνατος δὲ Ἡγησιστράτου ὑστερον ἐγένετο τῶν Πλαταικῶν, τότε δὲ ἐπὶ τῷ Ασωπῷ Μαρδονίῳ μεμισθωμένος οὐκ δλίγον ἐθίνετό τε καὶ προεθυμέτο κατά τε τὸ ἔχθος τὸ Λακεδαιμονίων καὶ κατὰ τὸ κέρδος. ὡς δὲ οὐκ ἐκαλλίσσε, ὥστε μάχεσθαι,
5 οὐτε αὐτοῖς Πέρσησι οὔτε τοῖσι μετ' ἐκείνων ἐοῦσι Ελλήνων — εἶχον

neben σταθμᾶσθαι u. σταθμεῖσθαι ist die gewöhnliche Form σταθμοῦσθαι. — ἔξελεύσεται] att. ἔξεισι, sc. ἐκ τοῦ ἔλιου. — 12. ἑωυτοῦ] gestellt wie 33, 21. — ταῦτα δὲ ποιήσαι] entspricht dem lat. *quo facto*. — 15. διζημένων] attisch ζητούντων. — 16. τρίτη εὑφρόη] ohne Artikel, wie häufig bei Ordinalzahlen: ζητούντων. — 17. τρίτη εὑφρόη poetisch = νύξ. Euphemismus. — τοὺς δέ] τοὺς Λακεδαιμονίους. — 18. τῆς τόλμης] Gen. causae entspricht dem Partic. οὐδημένους εὑρεῖν, während δρῶντας κτλ. das Subst. τῆς τόλμης näher erklärt. — τὸ ἡμίτομον] att. τὸ ἡμίσιον. — 19. ἀρθμήτη] attisch φύλην, mit οὐκ = πολεμίαν. — 20. τοῦτον τὸν χρόνον] Der Grieche fragt: wie lang?, wir: wann? — προσποιησάμενος] in eigentlicher Bedeutung: „sich dazu machen, anfertigen“, nämlich zu dem gesunden Fuß, den er noch hatte. — 21. ἐκ τῆς ιθέης] sc. ὅδοῦ in eigentlicher Bedeutung „geradewegs“ steht hier übertragen: „offen“; att. ἐκ τοῦ εὐθέος. — 22. συνήνεικε] von συμψέρειν „zum Glücke ausschlagen“. — 23. συγκεντρομένον] att. γεγενημένον; συγκεντρώνυμα ἔχθος = att. ποιεῦμαι, αἴρομαι ἔχθος; also Pass. ἔχθος συγκεντρώνται = att. ἔχθος γίγνεται. — ἐν Ζακίνθῳ] eine der ionischen Inseln. Über die Sache ist nichts bekannt. — 24. ἀπέθανε] Pass. zu ἀποκτείνειν.

Kap. 38. 1. τῶν Πλ.], „die Vorgänge, Schlacht bei Plataä“. — 2. Μαρδονίῳ] ὑπὸ Μαρδονίου; οὐκ δλίγον ist Gen. pretii. Subjekt ist Ἡγησιστράτος. — 3. κατά] kausal: „aus, wegen“. — 4. ἐκαλλίσε] vgl. 19, 6.

γὰρ καὶ οὗτοι ἐπ' ἑωυτῶν μάρτιν, Ιππόμαχον, Λευκάδιον ἄνδρα — ἐπιρρεόντων δὲ τῶν Ελλήνων καὶ γνομένων πλεύνων Τιμηγειδῆς δὲ Ἐρυνος, ἀνὴρ Θηβαῖος, συνεβούλευσε Μαρδονίῳ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κιθαιρωνίου φυλάξαι λέγων, ὃς ἐπιρρέοντι οἱ Έλληνες αἰεὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην, καὶ ὡς ἀπολάμψουτο συγνούς.¹⁰

Ημέραι δέ σφι ἀντικατημένοισι ἥδη ἐγεγόνεσαν διτά, διτε ταῦτα **39** ἐκεῖνος συνεβούλευε Μαρδονίῳ. ὁ δὲ μαθὼν τὴν παραίνεσιν εὐχόνταν, ὡς εὐφρόη ἐγένετο, πέμπτε τὴν ὑππον ἐς τὰς ἐκβολὰς τὰς Κιθαιρωνίδας, αἵ ἐπὶ Πλαταιέων φέρουσι, τὰς Βοιωτοὶ μὲν Τρεῖς κεφαλὰς καλέονται, Ἀθηναῖοι δὲ Δρυὸς κεφαλάς. πεμφθέντες δὲ οἱ ὑπότοιται οὐ μάτην ἀπίκοντο· ἐσβάλλοντα γὰρ ἐς τὸ πεδίον λαμβάνοντοι ὑποζύγια τε πεντακόσια σιτία ἄγοντα ἀπὸ Πελοποννήσου ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ ἀνθρώπους, οὐ εἴποντο τοῖσι ζεύγεσι. ἐλόντες δὲ ταύτην τὴν ἄγονην οἱ Πέρσαι ἀφειδέως ἐφόρενον, οὐ φειδόμενοι οὔτε ὑποζύγιον οὐδενὸς οὔτε ἀνθρώπου. ὡς δὲ ἄδην ¹⁰ εἶχον κτείνοντες, τὰ λοιπὰ αὐτῶν ὥλαντον περιβαλλόμενοι παρὰ τε Μαρδόνιον καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον.

6. ἐπ' ἑωυτῶν] „für sich allein“. — Λευκάδιον] aus Leukas, einer der ionischen Inseln. — 7. ἐπιρρεόντων δέ] beginnt den Nachsatz zu οὐ; δέ οὐκ ἐκαλλίσε κτλ., woran sich der begründende Zwischensatz εἰχον γὰρ κτλ. schließt. Das δέ nimmt das δέ des Vordersatzes wieder auf. — 8. τὰς ἐκβολάς] „die Pässe“, att. τὰς εἰσβολάς. — 9. ἀνὰ πᾶσαν ἥ.] distributiv; so findet sich ἀνά bei Zahlwörtern, πᾶς u. ἔκαστος, immer ohne Artikel. Dieser Zusatz verstärkt αἰεὶ. — 10. ἀπολάμψουτο] att. ἀπολήψουτο „abschneiden“.

Kap. 39. 1. σφι ἀντικ.] Dat. des Standpunkts zur Zeitangabe; mit einem Partic. verbunden, wie hier, bezeichnet er, seit wann oder von wann an die betr. Angabe zu rechnen ist. — ἀντικατημένοισι] sc. τοῖς Ελλησιν. — 4. φέρουσι ἐπὶ Πλ.] „führen nach Pl.“. Der hier genannte Pfad über den Kithäron ist der wichtigste. Er hat den Namen τροῖς κεφαλαῖ, weil aus der Ferne drei Gipfel besonders sichtbar sind; δρυὸς κεφαλαῖ dagegen heißt er von den Eichenbäumen, mit denen die Höhen bewaldet waren. Der Weg geht durch eine ziemlich enge Schlucht bis auf den heutzutage nur mit niedrigem Buschwerk bewachsenen Kamm des Gebirges empor und von hier aus in einer etwas weiteren Schlucht abwärts, an deren Ausgänge auf einer steilen kegelförmigen Anhöhe von geringem Umfange, die den Pfad aber vollkommen beherrscht, Eleutherä lag, jetzt Τυρτόναστρον genannt. — 6. οἱ ὑπότοι] att. οἱ ὑπετεῖς. — ἐσβάλλοντα] intrans. = εἰσιόντα, sc. ἐκ τῶν ἐκβολῶν. — 9. ἀφεδῶς] erklärt in οὐ φειδόμενοι κτλ. — 11. περιβαλλόμενοι „umzingelnd“.

40 Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἐτέρας δύο ἡμέρας διέτριψαν οὐδέτεροι βουλόμενοι μάχης ἀρξαι. μέχρι μὲν γὰρ τοῦ Ασωποῦ ἐπήσαν οἱ βάρβαροι πειρώμενοι τῶν Ἑλλήνων, διέβαντο δὲ οὐδέτεροι. ή μέντοι ἵππος ἡ Μαρδονίου αἰεὶ προσέκειτο τε καὶ ἐλύπεε τοὺς Ἑλληνας· οἱ γὰρ Θῆβαιοι ἔτε μηδίζοντες μεγάλως προθύμως ἔφερον τὸν πόλεμον καὶ αἰεὶ πατηγέοντο μέχρι μάχης, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου παραδεκόμενοι Πέρσαι τε καὶ Μῆδοι μάλα ἔσκον, οὐ ἀπεδίκυντο ἀρετάς.

41 Μέχρι μὲν νῦν τῶν δέκα ἡμερέων οὐδὲν ἐπὶ πλεῦν ἐγίνετο τούτων· ὡς δὲ ἐνθετάτη ἐγεγόνεε ἡμέρῃ ἀντικατημένοισι ἐν Πλαταιῇσι, οἵ τε δὴ Ἑλληνες πολλῷ πλεῦνες ἐγεγένεσαν καὶ Μαρδονίος περιημέκτες τῇ ἔδρῃ. ἐνθαῦτα ἐς λόγους ἥλθον Μαρδόνιος τε δι Γοργίεω καὶ Ἀρτάβαζος δ Φαρνάκεως, δις ἐν δλίγοισι Περσέων ἦν ἀνὴρ δόκιμος παρὰ Ξέρξῃ. βουλευομένων δὲ αὐδεὶς ἤσαν αἱ γνῶμαι, η μὲν Ἀρτάβαζον, ὡς χρεὸν εἴη ἀναζεύξαντας τὴν ταχίστην πάντα τὸν στρατὸν ἴεναι ἐς τὸ τεῖχος τὸ Θῆβαιων, ἐνθα σῖτόν τέ σφι

Kap. 40. 1. οὐδέτεροι β. κτλ.] schliesst sich nach Art einer partitiven Apposition an das in διέτριψαν liegende Subjekt „sie“, d. h. die Griechen und Perser an; wir machen den Begriff: „beide“ zum Subjekt und ziehen die Negation oὐ zu βουλόμενοι. — 4. ἐλύπεε] von einem Heere: „belästigen“. — 5. μεγάλως] verb. mit μηδίζοντες. — προθύμως ἔφ. κτλ.] vgl. 18, 13. — 6. πατηγέοντο] sc. τῇ Μαρδονίου ἵππῳ. — τὸ ἀπὸ τούτου] temporal; Sinn: wann die Schlacht begann. — 7. παραδεκόμενοι] sc. τοὺς Θῆβαντος: „an ihre Stelle treten“. — μάλα] öfter μάλ· αὐδ oder μάλ· αὐθις, bezeichnet nachdrücklich eine wiederholte Handlung: „wieder“. Sinn: Die Thebaner spielten die Hauptrolle bis zur Schlacht, die Meder und Perser wieder von da an. — ἔσκον] vgl. Dial. 36. Zur Iterativform passt das iterative Imperf. ἀπεδεκύντο. — 8. ἀρετάς] „löbliche Thaten“.

Kap. 41. 1. τῶν] „der erwähnten“. — 2. τούτων] abh. von οὐδέντην γένεσθαι ἐπὶ πλεον „weiter kommen, sich weiter entwickeln“. — 3. δῆ] stellt den Nachsatz ausdrücklich als Folge des Vordersatzes hin: „da, so“. — 4. περιημέκτες] att. ἥκθετο, ὥγιζετο. — τῇ ἔδρῃ] mit Bezug auf das Verbum ἀντικατημένοισι: „die Verzögerung, Unthätigkeit“. — 5. ἐν δλίγοισι Π.] „unter wenigen P.“, d. h. „wie wenige Perser“. — 6. βουλευομένων] sc. αὐτῶν, das als leicht ergänzbar fehlt. — 7. ἀναζεύξαντας] hier transitiv mit πάντα τὸν στρατὸν verbunden: „aufbrechen mit“; att. nur intransitiv: „aufbrechen“. Als Substant. zum Partic. denke τινάς oder ἀνθρώπους „man“; aber solche allgemeine Subjekte werden im Griech. beim Infinit. stets weggelassen. — τὴν ταχίστην] sc. ὄδον, = τάχιστα. — 8. ἐνθα σῖτον κτλ.] In der Oratio obliqua stehen zuweilen auch Nebensätze im Accus. und Infinit., so Relativsätze,

ἐσεντρεῖχθαι πολλὸν καὶ χρότον τοῖσι ὑποζυγίοισι, κατ’ ἡσυχίην τε ἵζομένους διαπρόσσεσθαι ποιεῦντας τάδε· ἔχειν γὰρ χρυσὸν πολλὸν¹⁰ μὲν ἐπίσημον, πολλὸν δὲ καὶ ἀσημον, πολλὸν δὲ καὶ ἔργυρον τε καὶ ἐκπώματα· τούτων φειδομένους μηδενὸς διαπέμπειν ἐς τοὺς Ἑλληνας, Ἑλλήνων δὲ μάλιστα ἐς τοὺς προεστεῶτας ἐν τῇσι πόλισι, καὶ ταχέως σφέας παραδώσειν τὴν ἐλευθερίην, μηδὲ ἀναυτιδυνεύειν συμβάλλοντας. τούτου μὲν ἡ αὐτὴ ἐγίνετο καὶ Θῆβαιων γνώμη¹⁵ ὡς προειδότος πλεῦν τι καὶ τούτου, Μαρδονίου δὲ ἴσχυροτέρη τε καὶ ἀγνωμονεστέρη καὶ οὐδαμῶς συγγινωσκομένη· δοκέειν τε γὰρ πολλῷ κρέσσονα εἶναι τὴν σφετέρην στρατιὴν τῆς Ἑλληνικῆς συμβάλλειν τε τὴν ταχίστην μηδὲ περιορᾶν συλλεγομένους ἔτι πλεῦντας τῶν συλλελεγμένων τά τε σφάγια τὰ Ἡγησιστράτου ἐᾶν χαίρειν²⁰ μηδὲ βιάζεσθαι, ἀλλὰ νόμῳ τῷ Περσέων χρεωμένους συμβάλλειν.

Toύτου δὲ οὕτω διπαιεῦντος ἀντέλεγε οὐδείς, ὅστε ἐνράτεε τῇ **42** γνώμῃ· τὸ γὰρ κράτος εἶχε τῆς στρατιῆς οὗτος ἐπι βασιλέος, ἀλλ’ οὐκ Ἀρτάβαζος. (μεταπειψάμενος ὁν τὸν ταξιάρχονς τῶν τελέων καὶ τῶν μετ’ ἐωτοῦ ἐντων Ἑλλήνων τὸν στρατηγοὺς εἰρώτα, εἴ τι εἰδεῖεν λόγιον περὶ Περσέων, ὡς διαφθερέονται ἐν τῇ Ἑλλάδι. **5** σιγῶντων δὲ τῶν ἐπικλήτων, τῶν μὲν οὐκ εἰδότων τὸν χρησμούς, τῶν δὲ εἰδότων μέν, ἐν ἀδείῃ δὲ οὐ ποιευμένων τὸ λέγειν, αὐτὸς

Adverbialsätze des Ortes, der Vergleichung, des Grundes, der Zeit, und bei Herod. auch der Bedingung. — 10. διαπρόσσεσθαι] absolut: „die Unternehmung zu Ende führen“. — τάδε] erklärt in τούτων φειδομένους μ. κτλ.; aber diesem Satze ist der begründende ἔχειν γὰρ κτλ. vorausgestellt; γάρ = ἐπει. — 12. διαπέμπειν] διά, „dahin und dortherin“. — 14. σφέας] τοὺς Ἑλληνας. — μηδέ] att. καὶ μή, knüpft an διαπέμπειν an. — 15. καὶ] nach ἡ αὐτῇ „wie“. Die Ansicht der Thebaner lesen wir Kap. 2. — 16. προειδότος] „das Kommando vorher wissen“. — πλεῦν τι] nämlich als Mardonios. — καὶ τούτου] ebenso gut wie die Thebaner. — Μαρδονίου] ἡ γνώμη Μαρδονίου. — 17. συγγινωσκομένη] hier „nachgebend“. — δοκέειν τε γάρ κτλ.] abh. von einem aus γνώμη zu entnehmenden ἔλεγε, das vor συμβάλλειν τε κτλ. in ein ἐκελευτικum übergeht. — 20. ἐᾶν χαίρειν] τι „sich nicht kümmern um etwas“. — 21. βιάζεσθαι] sc. τὰ σφάγια „Gewalt anthun“, d. h. „mit Gewalt günstig erzwingen“.

Kap. 42. 1. οὕτω δια.] hier „diese Ansicht aussprechen“. — ἐκράτεε] ἐντκα. — 2. τὸ κράτος] „der Oberbefehl“. — 5. λόγιον] χρησμός. — διαφθερέονται] in passiv. Sinne; auch att. sagt man φθεοῦμαι neben φθαρόσομαι. — 6. τῶν μέν] dem folg. τῶν δὲ entsprechend, ist partitiv. Apposition zu τῶν ἐπικλήτων. — 7. ἐν ἀδείῃ κτλ.] att. οὐκ ἀδεῖς ἡγεῖσθαι „es

Μαρδόνιος ἔλεγε. „Ἐπεὶ τοίνυν ἡμεῖς οὐτέ οὐδὲν οὐ τολμάτε λέγειν, ἀλλ’ ἐγώ ἐρέω ὡς εὖ ἐπιστάμενος. οὗτοι λόγιοι, ὡς χρεόν 10 ἐστι Πέρσας ἀπικομένους ἐσ τὴν Ἑλλάδα διαρπάσαι τὸ ἴρδον τὸ ἐν Δελφοῖσι, μετὰ δὲ τὴν διαρπαρὴν ἀπολέσθαι πάντας. ἡμεῖς τοίνυν αὐτὸ τοῦτο ἐπιστάμενοι οὔτε ἵμερ ἐπὶ τὸ ἴρδον τοῦτο οὔτε ἐπιχειρήσομεν διαρπάσειν, ταῦτης τε εἴνεκεν τῆς αὐτῆς οὐν ἀπολεόμεθα. 15 ὅστε ἡμέων ὅστι τυγχάνουσι εὖροι ἔντες Πέρσας, ἥδεσθε τοῦδε εἴνεκεν ὡς περιεσμένους ἡμέας Ἐλλήνων.“ ταῦτα σφι εἴπας δεύτερα ἐσήμητε παραπτέσθαι τε πάντα καὶ εὐχρινέα ποιέσθαι ὡς δῆμα ἡμέρῃ τῇ ἐπιούσῃ συμβολῆς ἐσομένης.

43. Τοῦτον δ’ ἔγωγε τὸν χρησμόν, τὸν Μαρδόνιος εἶπε ἐσ Πέρσας ἔχειν, ἐσ Ἰλλυριούς τε καὶ τὸν Ἐγχελέων στρατὸν οἶδα πεποιημένον, ἀλλ’ οὐκ ἐσ Πέρσας. ἀλλὰ τὰ μὲν Βάκιδι ἐσ ταύτην τὴν μάχην πεποιημένα· τὴν δ’ ἐπὶ Θερμώδοντι καὶ Ἀσωπῷ λεχεποίη Ἐλλήνων σύνοδον καὶ βαρβαρόφωνον ἦγήν,

nicht für gefahrlos halten.“ — 8. *τοίνυν*] „also“, wie er daraus schließt, dass sie auf seine Aufforderung schwiegen. — 9. *ἀλλά*] steht hier nach *ἐπεὶ*, wie sonst nach Bedingungssätzen, vgl. 27, 22. — 12. *αὐτὸ τοῦτο*] „eben dieses“, nämlich was das Orakel besagt. — 14. *ώστε*] stellt den Satz als Folgerung aus dem Vorhergehenden hin: „und so, daher“, während *τοῦδε εἰνεκεν* den Grund und die Veranlassung zu dem *ἥδεσθε* enthält: „deshalb, darüber“, nämlich weil wir so das Orakel und das darin prophezeite Verderben umgehen. — *ἡμέων* abh. von *ὅσοι κτλ.*, = *τοσοῦτοι ἡμέων*, *ὅσοι κτλ.* Mit Betonung des *ἡμέων* ist das Prädikat in die zweite Person gesetzt *ἥδεσθε* st. „in der Überzeugung, dass“ u. s. w. — *δεύτερος*] att. *ἔπειτα*, hebt die Zeitfolge ausdrücklich hervor. — 16. *παραπτέσθαι*] att. *παρασκευάζειν*. — *εὐχρινέα π.],* „in guten Stand setzen“. — 17. *συμβολῆς*] att. gewöhnl. *μάχης*.

Kap. 43. 1. *ἔγωγε*] im Gegensatz zu Mardonios. *ἔχειν* ἐσ „sich beziehen auf“. — 2. *στρατόν*] *στρατεῖαν*. Die Encheleer sind ein illyrischer Volksstamm; *τὸ κατ* verbindet also hier das Ganze und den Teil, wie oft auch *κατ*. — *πεποιημένον*] „gedichtet“. — 3. *Βάκιδι*] ὑπὸ *Βάκιδος*. Bakis war ein alter Seher, unter dessen Namen eine Sammlung von Orakelsprüchen ging; ebenso Musäos, der gleich genannt wird. — 4. *τὴν δ’ ἐπὶ κτλ.* Das Orakel ist in daktyl. Hexametern abgefasst; die Sprache ist im ganzen die epische, wie wir sie bei Homer finden. Unsere Verse sind mitten aus dem Zusammenhang, in dem sie standen, herausgerissen; daher fehlt auch das Verb, von dem die Accus. *τὴν σύνοδον καὶ ἦγήν* abhängig sind. Wir übersetzen ebenso ohne Verb. — 5. *βαρβαρόφωνον* i.] entspricht dem vorhergehenden

τῇ πολλοὶ πεσόνται ὑπὲρ Λάχεσίν τε μόρον τε τοξοφόρων Μήδων, οἵταν αἷσμαν ἡμαρ ἐπέλθη,
ταῦτα μὲν καὶ παραπλήσια τούτοισι ἄλλα Μουσαίῳ ἔχοντα οἴδα
ἐσ Πέρσας. δ δὲ Θερμώδων ποταμὸς ὁρεί οὐταξὶ Τανάγρης τε
καὶ Γλίσαντος.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπειρώησιν τῶν χρησμῶν καὶ παραίνεσιν τὴν
ἐκ Μαρδονίου νῦν τε ἐγίνετο καὶ ἐσ φυλακὰς ἐτάσσοντο.) ὡς δὲ 44
πρόσω τῆς νυκτὸς προελήλατο καὶ ἴστχιή ἐδόκεε εἶναι ἀνὰ τὰ
στρατόπεδα καὶ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐν ὑπνῳ, τηνιατὰ
προσελάσας ὑππὼ πρὸς τὰς φυλακὰς τὰς Ἀθηναίων Ἀλέξανδρος
δ’ Ἀμύντεω στρατηγός τε ἐὼν καὶ βασιλεὺς Μακεδόνων ἐδίζητο⁵
τοῖσι στρατηγοῖσι ἐσ λόγους ἐλθεῖν. τῶν δὲ φυλάκων οἱ μὲν
πλεῦνες παρέμενον, οἱ δ’ ἔθεον ἐπὶ τοὺς στρατηγούς, ἐλθόντες δὲ
ἔλεγον, ὡς ἄνθρωπος ἡροὶ ἐπ’ ὑππὸν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ
Μήδων, δις ἄλλο μὲν οὐδὲν παραγνυμοῖ ἔπος, *⟨τοὺς⟩ στρατηγοὺς*
δὲ οὐνομάζων ἐθέλειν φησὶ ἐσ λόγους ἐλθεῖν.

Ἐλλήνων σύνοδον; es ist also dem Sinne nach = *βαρβάρων ἦγήν*. — 6. *τῇ*] lokal, auf *ἐπὶ Θερμώδοντι καὶ Α.* zurückbezogen. — *ὑπὲρ Α. κτλ.*] „über die Bestimmung der L. und des Sch. hinaus“, d. h. das, was wirklich eintritt, übertrifft noch das, was vom Schicksal bestimmt und beschlossen ist. Die Lachesis, eine der Schicksalsgöttinnen, ist hier dem *μόρος*, Schicksal, koordiniert, also das Bewirkende dem Bewirkten, in dem Sinne von: „das von der Lachesis festgesetzte Schicksal“. Unter den drei Mōren ist hier gerade die Lachesis genannt, weil diese das Lebenslos zu bestimmen hat, worauf es gerade an unserer Stelle ankommt. — 7. *αἷσμαν ἡμαρ*] poet. = *θάνατος*, „Todestag“. — 8. *ταῦτα*] nimmt den Anfang des Satzes: *τὰ μὲν Β. ἐς ταύτην τὴν μ. πεποιημένα* wieder auf, um nach Beifügung von *καὶ π. τούτοισι ἄλλα Μ.* das Prädikat *ἔχοντα οἴδα* *ἐσ Π.* anzuschließen. Zu *Μουσαίῳ* erg. *πεποιημένα* aus dem Vorhergehenden. — 10. *Γλίσαντος*] Glisas ist ein kleiner Ort nordöstlich von Theben am Fusse des Hypatosgebirgs.

Kap. 44. 1. *τὴν ἐπειρώησιν κτλ.* bezieht sich zurück auf 42, 4: *εἰρώτα*, *εἰ τι εἰδεῖεν λόγιον π. Π.*; *τῶν χρησμῶν* ist also Gen. objekt. — 2. *ἐξ Μ.]* att. *ὑπὸ Μ.* — 3. *πρόσω τῆς ν.]* att. *πόρρω τῶν νικητῶν*. — *προελήλατο*] att. *προεβεβήκει* oder *προενεχθήκει*, unpersönlich: „es“, d. h. die Zeit. — 4. *καὶ μ. οἱ ἄνθρωποι κτλ.]* sc. *ἐδόκενται*, aus *ἐδόκεε* zu ergänzen. — *τηνιατὰ*] beginnt den Nachsatz nach *ώς*. — 6. *ἐδίζητο*] att. *ἔζητε* = *ἐπεθύμει*. — 7. *ἐς λ. ἐλθεῖν*] *διαλέγεσθαι*, dessen Konstruktion es auch hat. — *φυλάκων*] von *φύλακος* = att. *φύλαξ*. — *οἱ μὲν κτλ.]* der Komparativ, weil nur von zwei Parteien die Rede ist. — 10. *παραγνυμοῖ*] att. *δηλοῖ*. — 11. *ἐς λ. ἐλθεῖν*] sc. *τοῖς στρατηγοῖς*, was sich aus *τοῖς στρ.* leicht ergänzt.

45 Οἱ δέ, ἐπεὶ ταῦτα ἥκουσαν, αὐτίκα εἶποντο ἐς τὰς φυλακάς ἀπικομένοισι δὲ ἔλεγε Ἀλέξανδρος τάδε· „Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, παραθήκην ὑμῖν τὰ ἔπεια τάδε τίθεμαι ἀπόρρητα ποιεύμενος πρὸς μηδένα λέγειν ὑμέας ἄλλον ἢ Πανσανίην, μή με καὶ διαφθείρητε· δούν γὰρ δὲ ἔλεγον, εἰ μὴ μεγάλως ἐκπόδητη συναπάσσης τῆς Ἑλλάδος. αὐτός τε γὰρ Ἑλλην γένος εἰμὶ τῶνχαιον καὶ ἀντ’ ἐλευθέρης δεδονλωμένην οὐκ ἀν ἐθέλοιμι δρᾶν τὴν Ἑλλάδα. λέγω δὲ ὅν, δτι Μαρδονίῳ τε καὶ τῇ στρατιῇ τὰ σφάγια οὐ δένταται καταθύμια γενέσθαι· πάλαι γὰρ δὲ ἐμάχεσθε. νῦν δέ οἱ δέδοκται τὰ μὲν σφάγια ἔαν χαίρειν, ἅμα ἡμέρῃ δὲ διαφωσκούσῃ συμβολὴν ποιέεσθαι· καταρρώθηκε γάρ, μὴ πλεῖνες συλλεχθῆτε, ὡς ἐγὼ εἰκάζω. πρὸς ταῦτα ἐτοιμάζεσθε. ἦν δὲ ἄρα ἀνερράληται τὴν συμβολὴν Μαρδονίος καὶ μὴ ποιέηται, λιπαρέετε μένοντες· δλίγων γάρ σφι ἡμέρων λείπεται σιτία. ἦν δὲ ὑμῖν δὲ πόλεμος δθε κατὰ νόον τελευ-

Kap. 45. 2. παραθήκην] att. παρασταθήκην, prädikat. „als Unterpfand“; ebenso ist τίθεμαι ὑμῖν = παραστατίθεμαι ὑμῖν „hinterlege bei euch“. — 3. ἀπόρρητα π.] sc. τὰ ἔπεια τάδε, wörtl.: „indem ich sie zu verbotenen mache“, also = ἀπαγορεύων „indem ich verbiete“, daher auch πρὸς μηδένα st. πρὸς τινα. — 4. ἢ] nach ἄλλος, wie nach einem Komparativ; zu Πανσανίην erg. ebenfalls πρὸς. — καὶ] in Kausal- und Finalsätzen deutet an, dass man unter anderm ganz besonders auch diesen Grund anführen wolle: „ja, doch“. — 5. μεγάλως] vgl. 8, 11. — 6. τῶνχαιον] Krasis aus τὸ ἀρχαιον „von altersher“. — 7. δὲ ὅν] δε knüpft an das Vorhergehende an, während οὖν die durch die Zwischensätze unterbrochene Rede, nämlich παραθήκην ὑμῖν τὰ ἔπεια κτλ., wieder aufnimmt: „also“. — 8. οὐ δένταται] da das Schicksal es nicht zulässt. — καταθύμια] att. κατὰ νοῦν „nach Wunsch“, = καλά. — 9. πάλαι γὰρ κτλ.] sc. εἰ τὰ σφάγια καταθύμια ἐγένετο; in diesem Falle fügen wir „sonst“ bei. Sinn: sonst hätten euch die Perser schon längst angegriffen und zum Kampfe gezwungen. — οἱ] Μαρδονίῳ. — 10. διαφωσκούσῃ] att. ἀποφανομένῃ. — συμβολὴν π.] συμβάλλειν = μάχεσθαι. — 11. καταρρώθηκε] ἀρρωδεῖν, att. δροσθεῖν = φορεῖσθαι, noch durch κατά verstärkt. Das Perfekt bezeichnet den aus der Vollendung der Thätigkeitsäußerung hervorgegangenen Zustand: „er ist in Furcht“, während das Präsens die Thätigkeitsäußerung selbst ausdrückt: „er fürchtet“. — πλεῦνες] prädikat.: „in grösster Zahl“. — συλλεχθῆτε] Herodot sagt gewöhnlich συνελέχθην, die Attiker dagegen συνελέγην. — πρὸς ταῦτα] kausal: „demgemäß, deshalb“. — 12. ὑπερβάληται] att. gewöhnl. ἀναβάλληται „verschieben“. — 13. καὶ μὴ π.] sc. τὴν συμβολὴν. Parallelismus antitheticus vgl. 7, 12. — λιπαρέετε] att. καρτρεύετε. — δλίγων ἢ] abh. von σιτα. — σοῇ] Πέρσαι, dem Sinne nach auf

τήσῃ, μητροῦνται τινα χρὴ καὶ ἐμεῦ ἐλευθερώσιος πέρι, δε Ἐλλήνων 15 εἴνεκεν οὕτω ἔργον παράβολον ἔργασμαί διό πορθυμίης ἐθέλων ὑμῖν δηλῶσαι τὴν διάνοιαν τὴν Μαρδονίου, ἵνα μὴ ἐπιπέσωσι ὑμῖν οἱ βάρβαροι μὴ προσδεκομένοισι κω. εἰμὶ δὲ Ἀλέξανδρος δ Μακεδών.“

‘Ο μὲν ταῦτα εἶπας ἀπήκλινε δπίσω ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ 46 τὴν ἑωτοῦ τάξιν· οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐλθόντες ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας ἔλεγον Πανσανίη, τάπερ ἥκουσαν Ἀλέξανδρον. δ δὲ τούτῳ τῷ λόγῳ καταρρώθησας τὸς Πέρσας ἔλεγε τάδε· „Ἐπεὶ τοίνυν ἐς ἥδη ἡ συμβολὴ γίνεται, ὑμέας μὲν χρεόν ἔστι τοὺς Ἀθηναίους στῆραι κατὰ τὸς Πέρσας, ὑμέας δὲ κατὰ τὸς Βοιωτούς τε καὶ τὸς κατ’ ὑμέας τεταγμένους Ἐλλήνων τῶνδε εἴνεκεν. ὑμεῖς ἐπίστασθε τὸς Μήδους καὶ τὴν μάχην αὐτῶν ἐν Μαραθῶνι μαχεσάμενοι, ὑμεῖς δὲ ἀπειροὶ τέ εἰμεν καὶ ἀδαέες τούτων τῶν ἀνδρῶν. Σπαρτιητέων γὰρ οὐδεὶς πεπείρηται Μήδων· ὑμεῖς δὲ Βοιωτῶν 10 καὶ Θεσσαλῶν ἔμπειροι εἰμεν. ἀλλ’ ἀναλαβόντας τὰ δπλα χρεόν ἔστι λέναι ὑμέας μὲν ἐς τόδε τὸ κέρας, ὑμέας δὲ ἐς τὸ εὐώνυμον.“

Πρὸς δὲ ταῦτα εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι τάδε· „Καὶ αὐτοῖσι ὑμῖν πάλαι ἀπ’ ἀρχῆς, ἐπείτε εἴδομεν κατ’ ὑμέας τασσομένους τὸς

Mardonios bezogen; λείπεσθαι „übrig sein“. — 15. τινά] „man“, hier nachdrücklich st. ὑμᾶς. — περὶ] Anastrophe st. περὶ ἐλευθερώσεως, sc. ἀπὸ τῶν Πέρσων. Makedonien stand unter persischer Herrschaft. — 16. οὕτω] verb. mit παράβολον = ἐπικινδυνον. — ὑπό] c. Gen., gewöhnlich ohne Artikel, bezeichnet die innere (geistige) Ursache: „aus“; προθυμία „Zuneigung, Wohlwollen“, sc. εἰς τὸς Ἐλλήνας, das sich aus Ἐλλήνων εἴνεκεν leicht ergänzt. — 18. μὴ] verb. mit κω; μήκω steht, weil das Partic. προσδεκομένοισι = ἐπικινδυνοῖς hypothetisch ist.

Kap. 46. 4. τούτῳ τῷ λ.] kausal zu καταρρώθησας, das hier ingressiv steht. — 5. τοίνυν] „also“, wie ihr mir mitteilt. — ἐς ἥδη] att. ἐς „auf den Morgen“, d. h. „mit Tagesanbruch“. — τοὺς Α.] Apposition zu ὑμέας, mit Artikel, wie regelmäßig bei den persönlichen Pronomina. — 8. μάχην] „Kampfweise“. — μαχεσάμενοι] sc. αὐτοῖς, aus τὸς Μήδους zu ergänzen. — 9. ἀδαέες] att. ἀπειροί; die Verbindung ἀπειροί τε καὶ ἀδαέες hebt diesen Begriff stark hervor. — 10. πεπείρηται] πειράσθαι τινος „sich versuchen, messen mit einem“. Die Leute des Leonidas in den Thermopylen waren alle gefallen; der Ausreifser Aristodemus hatte am Kampfe nicht teilgenommen. — ὑμεῖς δέ] Man erwartet: Βοιωτῶν δέ κτλ.; denn τούτων τῶν ἀνδρῶν u. Βοιωτῶν stehen im Gegensatz; aber wenn zwei Handlungen oder Zustände desselben Subj. einander entgegengesetzt sind, wiederholt Herod. ähnlich wie Hom. am Anfang des zweiten Gliedes das Subj. (ἐγώ, σύ, δ u. s. w.) und fügt diesem δέ bei; wir: „aber, sondern“. — 11. ἀλλά] vgl. 9, 9. — 14. ἀπ’ ἀρχῆς] be-

15 Πέρσας, ἐν νόῳ ἐγένετο εἰπεῖν ταῦτα, τάπερ ὑμεῖς φθάντες προφέρετε· ἀλλὰ γὰρ ἀρρωδέομεν, μὴ ὑμῖν οὐκ ἡδέες γένωνται οἱ λόγοι. ἐπεὶ δὲ ὁν αὐτοὶ ἐμήσθητε, καὶ ἡδομένοισι ὑμῖν οἱ λόγοι γεγόνασι καὶ ἔτοιμοι εἰμεν ποιείν ταῦτα.“

47 ‘Ως δὲ ἡρεσκε ἀμφοτέροισι ταῦτα, ἡώς τε διέφανε καὶ διαλλάσσοντο τὰς τάξις. γνόντες δὲ οἱ Βουιτοὶ τὸ ποιεύμενον ἔξαγορεύοντι Μαρδονίῳ. δοῦλοι, ἐπειτέ θυνούσε, αὐτίκα μετιστάναι καὶ αὐτὸς ἐπειράτο παράγων τοὺς Πέρσας κατὰ τὸν Λακεδαιμονίον. ὃς δὲ ἔμαθε τοῦτο τοιοῦτο γενόμενον δοῦλον Πανστρίης, γνούσ, διτοιον οὐ λανθάνει, δοπίσω ἥγε τοὺς Σπαρτιῆτας ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας. δοῦλος δὲ αὐτῶν καὶ δοῦλος οὗτος ἐπὶ τὸν εὐνόμυνον.

48 Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν ἐς τὰς ἀρχαὶς τάξις, πέμψας δοῦλον οὐραναὶ ἐς τὸν Σπαρτιῆτας ἔλεγε τάδε· „Ω Λακεδαιμόνιοι, ὑμεῖς δὴ λέγεσθε ἔναις ἀνδρες ἄριστοι ὑπὸ τῶν τῆδε ἀνθρώπων ἐκπαγγεομένων, ὃς οὕτε φεύγετε ἐκ πολέμου οὕτε τάξιν ἐκλείπετε

stimmt πάλαι genauer. — 15. *ἐν νόῳ ἐγένετο* „es kam in den Sinn“; sonst *ἐπῆλθε τιν*. — *φθάντες* att. *φθάσαντες*, sc. *ὑμᾶς*; gewöhnlicher wäre *προφέροντες ἔφθητε*. — ἀλλὰ γάρ] vgl. 27, 17; hier heißt der zu ergänzende Satz: „aber wir sagten es nicht, denn“. — 16. *ἀρρωδέομεν*] Imperf. ohne Augm. — 17. *ῶν*] „also“, wie wir eben von euch hören. — καὶ ἦδοντο. *κτλ.*] nachdrückliche Umschreibung st. καὶ ὑμεῖς ἡδονται τοῖς λόγοις; ἡδομένοι μοι ἔστιν „es gebracht mir zur Freude, macht mir Freude“ ist stärker als *ἡδομαι*. Diese Umschreibung des Verbalbegriffs durch den Dat. eines persönlichen Pronomens mit einem Partic. ist im Griech. bei den Verben des Wünschens, Sichfreuens, Sichärgerns und ähnlichen sehr beliebt, jedoch fast nur bei *ἔναι* u. *γίγνεσθαι*, selten bei einem andern Verbum. — 18. *ταῦτα*] nämlich die Stellung wechseln; man erwartet also den Singular, aber vgl. 17, 9. — *ἔτοιμοι*] ion. und altatt. Betonung; die jüngern Attiker sagten *ἔτοιμος*; ebenso *ὅμοιος* u. *ὅμοιος* u. *ἔρημος*.

Kap. 47. 1. *ἡώς τε δοῦλος κτλ.*] paratakt. Satzverbindung st. der hypotaktischen; diese ist besonders bei Zeitbestimmungen im Griech. sehr beliebt. — 3. *μετιστάναι*] absol. „eine Änderung der Stellung vornehmen“, wie? erklärt *παράγων τοὺς ΙΙ. κτλ.* — 4. *κατὰ τοὺς Α.*] kurz st., an die Stelle den L. gegenüber“, d. h. auf seinen rechten Flügel. — 5. *τοιοῦτο*] prädikat. „so“, = *τοῦτο, δὲ ἐγένετο, τοιοῦτο δοῦλος*. — 6. *ὦς δοῦλος αὐτῶν*] Tmesis st. ωσαύτως δὲ „ganz in derselben Weise“, sc. *ἔποιει*, d. h. auch Mardonios stellte die Perser wieder auf den linken Flügel.

Kap. 48. 3. *δῆλος*] hebt ὑμεῖς hervor: „eben, gerade“. — *τῆδε*] *ἐν τῇ Ἑλλάδι*. — 4. *ἐκπαγγεομένων*] nur in dieser Partizipialform vorkommend, = att.

μένοντές τε η ἀπόλλυτε τοὺς ἐναντίους η αὐτοὶ ἀπόλλυσθε. τῶν δοῦλος δὲ ἄρα ην οὐδὲν ἀληθές· πρὶν γὰρ η συμμῖξαι ἡμέας ἐσ χειρῶν τε νόμον ἀπικέσθαι, καὶ δὴ φεύγοντας καὶ τάξιν ἐκλείποντας ἡμέας εἶδομεν ἐν Αθηναίοισι τε τὴν πρόπειραν ποιευμένους αὐτούς τε αὐτία δούλων τῶν ἡμετέρων τασσομένους. ταῦτα οὐδαμᾶς ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργα, ἀλλὰ πλεῖστον δὴ ἐν ὑμῖν ἐψεύσθημεν· προσδεκόμενοι γὰρ κατὰ κλέος, ὡς δὴ πέμψετε ἐς ἡμέας οὐραναὶ προκαλεύμενοι καὶ βουλόμενοι μούνοισι Πέρσησι μάχεσθαι, ἀρτιοι ἔντες ποιέειν ταῦτα οὐδὲν τοιοῦτο λέγοντας ἡμέας εἴρομεν, ἀλλὰ πτώσσοντας μᾶλλον. τὴν δὲ οὐ πρὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑμεῖς, ἐπειτέον δεδόξωσθε εἶναι ἄριστοι, πρὸ δὲ τῶν βασιβάρων ὑμεῖς οἵσι πρὸς ισους ἀριθμὸν ἐμαχεσάμεθα; καὶ ην μὲν δοκέη καὶ τὸν ἄλλον μάχεσθαι, οἱ δὲ ὁν μετέπειτε μαχέσθων θυτεοι· εἰ δὲ καὶ μὴ

μάλα θαυμάζοντες. — 5. *τὲ*] nach οὕτε ... οὕτε „sonder“ — *τῶν*] att. *τούτων*, nämli. von diesen Lobsprüchen. — 6. *ἄρα ην*] *ἄρα* „also, natürlich“ fügt man der Rede bei, wenn man andeuten will, daß man jetzt infolge irgend eines Umstandes erkenne, dass man sich in einer Ansicht oder Hoffnung getäuscht habe; gewöhnlich steht das Verb. im Imperf. — *πρὶν ην*] att. *πρὶν*. — *συμμῖξαι*] näher erklärt in *ἐς χ. νόμον ἀπικέσθαι; χειρῶν νόμος „Handgemenge“*. — 7. *καὶ δῆλος*] vgl. 6, 4. — 8. *ἐν Α. τὴν πρόπειραν π.*] „mit den Ath. den ersten Versuch machen“, insofern sie diese vorschoben, um an ihnen zu sehen, wie es einem im Kampfe mit den Persern gehe. — 9. *ἀντία*] u. *ἄντιον*, att. *ἐναντίον* und hier = *κατὰ e. Accus.*; *δούλος „Unterthane“*. — *ταῦτα*] sc. *ἔστιν*. — 10. *δῆλος*] verstärkt *πλεῖστον* „am allermeisten“. — 11. *κατὰ κλέος*] sc. in dem ihr steht; *κατά* kausal. — *δῆλος* „offenbar“. — 12. *ἄριστοι*] att. *ἔτοιμοι*. — 13. *π. ταῦτα*] nämli. *μάχεσθαι ὑμῖν μόνοις*. — *πτώσσοντας*] att. *πτήσσοντας* = *φορουμένους*. — 14. *μᾶλλον*] sc. η τὸν *ἄλλον*. — *τούτου τοῦ λ.*] nämli. mit der Herausforderung zum Zweikampfe. — 15. *ἄλλα*] nach *ἐπειδή*, wie 42, 9. — *τι δῆλος οὐ κτλ.*] *δῆλος* „also“. *τι οὐ* mit Indik. Aorist. steht in Fragen der Verwunderung darüber, daß eine Sache nicht schon längst geschehen ist; es enthält also immer zugleich auch die Aufforderung, doch jetzt die Sache zu thun. Vgl. das lat. *quin concendimus equos?* Nur selten steht der Indik. Präsens. Hier: „laßt uns also, wir wollen also kämpfen“. — 16. *δεδόξωσθε*] *δοξάμοισι*, att. *δοξάζεσθαι* Pass. „im Rufe stehen, gehalten werden“. Über das Perf. vgl. 45, 11; für uns ist es hier = dem Präsens. — 17. *ἀριθμόν*] att. *τὸν ἀριθμόν*. — 18. *οἱ δέ*] und nachher *ἡμεῖς δέ* zu Anfang des Nachsatzes, vgl. 6, 3. Die Partikel *ῶν* weist bestätigend auf den Vordersatz zurück: „nun, also“. — *μετέπειτεν*] att. *ἐπειτα*,

δοκέοι, ἀλλ' ἡμέας μούνους ἀποχρᾶν, ἡμεῖς δὲ διαμαχεσόμεθα· διό-

²⁰ τεροι δ' ἀντὶ ἡμέων νικήσωσι, τούτους τῷ ἀπαντί στρατοπέδῳ νικᾶν.“

49 Οἱ μὲν ταῦτα εἴπας τε καὶ ἐπισχὼν χρόνον, ὡς οἱ οὐδεὶς οὐδὲν ὑπεκρίνετο, ἀπαλλάσσετο δπίσω, ἀπελθὼν δὲ ἐσῆμαις Μαρ-

δονίῳ τὰ καταλαβόντα. δὸς δὲ περιχωρῆς γενόμενος καὶ ἐπαερθεὶς ψυχῷη νίκῃ ἐπῆκε τὴν ὑππον ἐπὶ τοὺς Ἐλληνας. ὡς δὲ ἐπῆλασαν οἱ ἵπποται, ἐσίνοντο πᾶσαν τὴν στρατιὴν τὴν Ἐλληνικὴν ἐσκοντί-

⁵ ζοντές τε καὶ ἐστοξεύοντες ὥστε ἵπποτοξόται τε ἔντες καὶ προσ-

φέρεσθαι ἄποροι· τὴν τε κοίτην τὴν Γαργαρίην, ἀπ' ἣς ὑδρεύετο πᾶν τὸ στράτευμα τὸ Ἐλληνικόν, συνετάραξαν καὶ συνέχωσαν. ἷσαν μὲν ἀντὶ κατὰ τὴν κοίτην Λακεδαιμόνιοι τεταγμένοι μοδοι,

¹⁰ τοῖσι δὲ ἄλλοισι Ἐλλησι ἡ μὲν κοίτην πρόσω ἐγίνετο, ὡς ἔναστοι ἔτυχον τεταγμένοι, δὸς δὲ Ἀσωπὸς ἀγκοδ. ἐρυκόμενοι δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ οὖτα δὴ ἐπὶ τὴν κοίτην ἐφοίτων· ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ γάρ σφι οὐκ ἐξῆν ὑδωρ φορέεσθαι ὑπὸ τε τῶν ἵππεων καὶ τοξευμάτων.

50 Τούτον δὲ τοιούτον γνομένου οἱ τῶν Ἐλλήνων στρατηγοὶ ἀτε-

τοῦ τε ὑδατος στερηθείσης τῆς στρατιῆς καὶ ὑπὸ τῆς ὑππον τα-

ρασσομένης συνελέχθησαν περὶ αὐτῶν τε τούτων καὶ ἄλλων ἐλ-

θόντες παρὰ Πανσανίην ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας. ἄλλα γὰρ τούτων

näher bestimmt durch ὑστεροι. — 19. ἀλλ'] sc. εἰ δοκέοι. — διὰ „bis zur Entscheidung“. — 20. τούτους κτλ.] abh. von einem zu ergänzenden δοκεῖ ἡμῖν: „diese wollen“ u. s. w. νικᾶν Perfektbedeutung: „Sieger sein“.

Kap. 49. 1. χρόνον] „eine Zeit lang“. — 3. τὰ καταλαβόντα] att. τὰ γενόμενοι oder συμβάντα; denn καταλαμβάνει = γίγνεται oder συμβαίνει. — 4. ψυχῷη] übertr. „eitel, nichtig“. Mardonios hält es für einen Sieg, dass die Spartaner auf seine Herausforderung nicht eingingen. — 5. ἵπποται] att. ἵππεις. — 6. ὥστε] att. ἄτε, den objekt. Grund bezeichnend. — προσφ. ἀποροι] persönl. Konstruktion; wir wählen die unpersönl. = ἀπορόν ἔστι προσφέρεσθαι αὐτοῖς; ἀπορον = ἀδύ-

ντον. προσφέρεσθαι „beikommen“. — 10. ἡ κοίτην] kurz für ἡ εἰς τὴν κοίτην ὁδός. — ὡς ἔναστοι κτλ.] gehört zu πρόσω: „weit in demselben Ver-

hältnis, wie die einzelnen aufgestellt waren“, d. h. je nach der Aufstellung mehr oder weniger weit. — 12. οὗτοι δῆ] weist auf das Partic. ἐρυκόμενος ἀπὸ τοῦ Α. nachdrücklich zurück. — 13. φορέεσθαι] Med. „für sich“. — ὑπὸ giebt hier den äussern Grund an: „wegen“.

Kap. 50. 1. τούτου τ. γιν.] vgl. 47, 5. — 3. περὶ] „zur Beratung über“; αὐτὸς οὗτος „eben dieser“. — 4. τούτων] abh. von μᾶλλον. —

τοιούτων ἔόντων μᾶλλον σφεας ἐλύπεε οὔτε γὰρ σιτία εἶχον ἔτι 5 οἵ τέ σφεων διέσωντος ἀποτεμφθέντες ἐς Πελοπόννησον ὡς ἐπιστι-
τεύμενοι ἀποκεκλίατο ὑπὸ τῆς ὑππου οὐ δυνάμενοι ἀπικέσθαι ἐς τὸ στρατόπεδον.

Βουλευομένοισι δὲ τοῖσι στρατηγοῖσι ἔδοξε, ἢν ὑπερβάλωνται **51** ἐκείνην τὴν ἡμέρην οἱ Πέρσαι συμβολὴν μὴ ποιεύμενοι, ἐς τὴν νῆσον ἴέναι. ἡ δέ ἐστι ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς κοίτης τῆς Γαρ-

γαραφῆς, ἐπ' ἧ ἐστρατοπεδεύοντο τότε, δέκα σταδίους ἀπέχουσα πρὸ τῆς Πλαταιέων πόλιος. νῆσος δὲ οὗτον ἀν εἶη ἐν ἡπείρῳ· σχιζό-
μενος δ ποταμὸς ἀνωθεν ἐκ τοῦ Κιθαιρώνος ὁρεύει κάτω ἐς τὸ πεδίον διέχων ἀπ' ἄλλήλων τὰ δέεθρα δισονπερ τρία στάδια καὶ ἐπειτερ συμισγει ἐς τώντο· οὖνομα δέ οἱ Ωρόη. θυγατέρα δὲ ταῦτην λέγοντι εἶναι Ἀσωποῦ οἱ ἐπικώριοι. ἐς τοῦτον δὴ τὸν χῶρον ἐβούλεύσαντο μεταναστῆναι, ἵνα καὶ ὑδατι ἔχωσι χρᾶσθαι ¹⁰ ἀφθόνῳ καὶ οἱ ἵππεις σφέας μὴ σινοίστοι ὥσπερ κατιθὲν ἔόντων· μετακινέεσθαι τε ἐδόκεε τότε, ἐπεὰν τῆς υγκτὸς ἦ δευτέρη φυλακή, ὡς ἀν μὴ ιδούσιοι οἱ Πέρσαι ἐξορμωμένους καὶ σφεας ἐπόμενοι

5. οὕτε] mit folg. τε „einerseits nicht ... anderseits“; die Negation verb. mit ἔτι. — 6. οἵ τε σφ. δ.] διέσων, att. διάσων poet. = pros. θεοπάτων. Der Gen. des Pronom. person. σφέων ist hier eingeschoben, wie öfter die Genetive der persönl. Pronomina und αὐτοῦ, αὐτῶν, wenn hinter dem Artikel noch ein anderes Wort steht, wie hier τε. — 7. ἀποκεκλήσατο] ἀποκλήτω = att. ἀποκλεῖστο. — ὑπὸ τῆς Ε.] sc. τῶν Περσῶν.

Kap. 51. 1. ὑπερβάλωνται] mit Acc. der Zeit: ἐκείνην τ. ἡμέρην „hingehen lassen“; dazu tritt zur genaueren Bestimmung σ. μὴ ποιεύμενοι „ohne“ u. s. w. — 3. ἐστι] verb. mit πρὸ τῆς Πλ. πόλιος; dazu tritt als nähere Bestimmung ἀπὸ τοῦ Α. ... ἀπέχουσα. — 5. νῆσος δὲ κτλ.] Erklärung, warum dieser Landstrich die Insel heißt. οὗτον auf das Folg. hinweisend = ὅδε: „aus folgendem Grunde aber dürfte es eine Insel auf dem Festlande sein.“ — 6. ἀνωθεν] näher erkl. in ἐκ τοῦ Κ., wie κάτω in ἐξ τὸ πεδίον. — 7. διέχων] att. intrans., hier transitiv mit τὰ δέεθρα „die Flussbette“ verbunden: „entfernt halten“. — ὅσον περ] sonst ὅσον τε, att. ὅσον „ungefähr“. — 8. συμισγει] sc. τὰ δέεθρα. — οἵ] τῷ ποταμῷ, sc. ἐστίν. — 11. σινοίστο] nach ἔχωσι; solcher Wechsel zwischen den in den betr. Sätzen erlaubten Modi ist im Griech. nicht selten. — ὥσπερ] sc. ἐστρατο αὐτοῖς; danach erwartet man κατιθὲν ἔόντας, statt dessen ist aber der Gen. absol. gewählt, um den Zeitbegriff stärker hervorzuheben. κατιθύ „gegenüber“, att. καταντικρύ. — 12. δευτέρη] ohne Artikel vgl. 37, 16. Die Griechen teilten die Nacht in drei Nachtwachen. — 13. ὡς ἀν κτλ.] vgl. 7, 26. — ιδούσιοι] att. ιδούει; Herod.

ταράσσοιεν οἱ ἵπποι. ἀπικομένων δὲ ἐς τὸν χῶρον τοῦτον, τὸν
δὴ ἡ Ἀσωπὸς Ὡρέόν περισχῖεται φέουσα ἐν τῷ Κιθαιρώνος, ὥπο
τὴν νύκτα ταύτην ἐδόκεε τὸς ἡμίσεας ἀποστέλλειν τοῦ στρατο-
πέδου πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα, ὡς ἀναλάβοιεν τοὺς διέωνας τοὺς
ἐπὶ τὰ σιτία οἰχομένους· ἵσαν γὰρ ἐν τῷ Κιθαιρῶνι ἀπολελαμένοι.

52 Ταῦτα βούλευσάμενοι κείνην μὲν τὴν ἡμέρην πᾶσαν προσ-
κειμένης τῆς ὑπονού εἶχον πόνον ἀτρυπτον· ὡς δὲ ἡ τε ἡμέρη ἔλληγε
καὶ οἱ ἵπποις ἐπέπαντο ωκτὸς δὴ γινομένης καὶ ἐούσης τῆς ὥρης,
ἐς τὴν δὴ συνέκειτο σφι ἀπαλλάσσεσθαι, ἐνθαῦτα δερθέντες οἱ
πολλοὶ ἀπαλλάσσοντο ἐς μὲν τὸν χῶρον, ἐς τὸν συνέκειτο, οὐν ἐν
νῷ ἔχοντες, οἱ δέ, ὡς ἐκινήθησαν, ἔφενγον ἀσμένοι τὴν ὑπονού
πρὸς τὴν Πλαταιέων πόλιν, φεύγοντες δὲ ἀπικνέονται ἐπὶ τὸ
Ἡραιον. τὸ δὲ πρὸς τῆς πόλιος ἐστὶ τῆς Πλαταιέων εἴκοσι στα-
δίους ἀπὸ τῆς κοίτης τῆς Γαργαρίης ἀπέχον. ἀπικόμενοι δὲ
τὸ πρὸς τὸν ἴρον τὰ δόρα.

53 Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸ Ἡραιον ἐστρατοπεδεύοντο· Παυσανίης
δὲ δρέων σφέας ἀπαλλασσομένους ἐκ τοῦ στρατοπέδου παρήγγελλε
καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι ἀναλαβόντας τὰ δόρα λέναι κατὰ τοὺς

gebraucht *ιδεῖν* u. *ιδέσθαι* ohne Unterschied. — 14. *ἀπικομένων*] sc. *αὐτῶν*,
das als leicht ergänzbar fehlt. Auch hier ist der Gen. absol. zur stärkern Be-
tonung des Zeitbegriffs gesetzt st. des Dativs, den man bei *ἔδόξει* erwartet. —
τὸν abh. von *περὶ* in *περισχῖεται*, „dadurch, dass sie sich teilt, umgibt“. —
15. ἡ Ἀσωπὸς] ἡ Ἀσώπου θυγάτηρ. — ὑπό] temporal „während“. — 16. τοῦ
στρατοπέδου] τοῦ στρατεύματος, dem Sinne nach = *τῶν στρατιωτῶν*, daher
auch *τοὺς ἡμίσεας*; regelmässig heißt es *τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοπέδου*. —
18. *επὶ*, „nach“, d. h. um zu holen. — *ἀπολελαμένοι*] att. *ἀπειλημένοι* =
ἀποκεκλειμένοι, vgl. 50, 7.

Kap. 52. 2. *ἀτρυπτον*] poet. = pros. *συνεχῆ* oder *ἀπαντον*. — 3. *δὴ*]
„eben, gerade“. — 4. *ἐς τὴν*] wie *ἐς ἡσ* 46, 5. — *συνέκειτο*] Plusquamperf.
Pass. zu *συντίθεσθαι*; also *σφὶ* = *ἐπ’ αὐτῶν*. — *ἐνθαῦτα*] beginnt den Nach-
satz nach *ὡς*. — *ἀερθέντες*] att. *ἀραντες*; denn die Attiker gebrauchen im
Sinne von „aufbrechen“ nur das intransit. Aktiv *αἴρειν*. — 5. *ἐν νῷ* *ἔχ.*]
sc. *ἀπαλλάσσεσθαι*. — 6. *οἱ δὲ κτλ.*] Übergang vom Partic. zum Verb. finit.
Zu *οἱ δὲ* vgl. 46, 10. — 7. *φεύγοντες δέ*] nach *ἔφενγον* vgl. 2, 10. —
8. *Ἡραιον*] „Tempel der Hera“. — *εἴκοσι στ.*] während der vereinbarte Ort,
die *νῆσος*, nach 51, 3 ff. nur 10 Stadien von dem Lagerplatz entfernt war. —
10. *ἔθεντο τὰ δόρα*] „Halt machen“.

Kap. 53. 2. *παρήγγελλε*] das eigentliche Wort vom „Befehlen“ der Offi-
ziere. — 3. *κατὰ τοὺς ἄλλους*] „den andern nach“, d. h. ihnen zu folgen

ἄλλους τοὺς προϊόντας νομίσας αὐτὸν ἐς τὸν χῶρον λέναι, ἐς τὸν
συνεθήκαντο. ἐνθαῦτα οἱ μὲν ἄλλοι ἀρτιοὶ ἵσαν τῶν ταξιάρχων
πειθεσθαι Παυσανίης, Ἀμομφάρετος δὲ δοῦλος Πολιάδεω λοχηγέων τοῦ
Πιτανήτεω λόχου οὐν ἔφη τοὺς ξείνους φεύξεσθαι οὐδὲ ἐκῶν εἶναι
αἰσχυνέειν τὴν Σπάρτην ἐθώμαζέ τε δρέων τὸ ποιεύμενον διτε οὐ
παραγεύμενος τῷ προτέφῳ συλλόγῳ. δοῦλος δὲ Παυσανίης τε καὶ δοῦλος
Εὐρανάρις δεινὸν μὲν ἐποιεῦντο τὸ μὴ πείθεσθαι ἐκείνον σφίσι,¹⁰
δεινότερον δὲ ἔτι κείνον ταῦτα ἀναινομένον ἀπολιπεῖν τὸν λόχον
τὸν Πιτανήτην, μή, ἢν ἀπολιπωσι ποιεῦντες, τὰ συνεθήκαντο τοῖσι
ἄλλοισι Ἐλλησι, ἀπόληται ὑπολειφθεὶς αὐτὸς τε Ἀμομφάρετος καὶ
οἱ μετ’ αὐτοῦ. ταῦτα λογιζόμενοι ἀτρέμας εἶχον τὸ στρατόπεδον
τὸ Λακωνικὸν καὶ ἐπειρῶντο πειθοῦντες μη, ὡς οὐ χρεὸν εἴη ταῦτα¹⁵
ποιέειν.

Kap. 54. Καὶ οἱ μὲν παρηγόρεον Ἀμομφάρετον μοῦνον Λακεδαιμονίων τε καὶ Τεγεητέων λελειμμένον. Αθηναῖοι δὲ ἐποίειν τοιάδε· εἶχον
ἀτρέμας σφέας αὐτὸν, ἵνα ἐτάχθησαν, ἐπιστάμενοι τὰ Λακεδαι-
μονίων φρονήματα ὡς ἄλλα φρονεόντων καὶ ἄλλα λεγόντων. ὡς
δὲ ἐπινήθη τὸ στρατόπεδον, ἐπειπτον σφέων ἵππας δψόμενόν τε,

und sich auch zurückzuziehen. — τοὺς ἄλλους τοὺς προ.] Der Artikel steht so-
wohl vor *ἄλλους*, als vor dem substantivierten *προϊόντας*; diese Doppelsetzung
des Artikels bei *ἄλλος* ist Regel, so oft es zu einem substantivierten Wort
tritt. — 5. *συνεθήκαντο*] att. *συνεθέντο*, sc. *λέναι*. — 6. *λοχηγέων*] λοχα-
γέως ὄν. — τοῦ Π. λ.] Pitana ist einer der vier Stadtteile (*κῶμαι*) Spartas; Ein-
wohner desselben bildeten wohl den λόχος Πιτανήτης. Thukydides (I, 20)
allerdings stellt die Existenz eines solchen Lochos in Abrede. — 7. οὐ
φάναι] c. Inf. Fut. „sich weigern“. — τοὺς ξείνους γὰρ
ἔκαλεον τοὺς βαρόρρητους. — ἔκων εἶναι] vgl. 7, 15. — 9. τῷ πρ. συλλόγῳ]
die bei Pausanias stattfand und wobei der Beschluss gefasst wurde, sich auf
die *νῆσος* zurückzuziehen. — 10. *δεινὸν ἔπ.*] vgl. 5, 6. — τὸ] substantiviert
den Accus. u. Infin. μὴ πείθεσθαι κτλ. — 11. δ. δὲ ἔτι] sc. *ἐποιεῦντο*;
ἔτι gehört zu *δεινότερον*. — ταῦτα] nämlich sich zurückzuziehen. — 12. αἵ]
ἵνα μή. — *ποιεῦντες*] Das Objekt liegt in dem Relativsatz τὰ συνεθήκαντο
κτλ. — 14. *ἀτρέμας εἶχον*] hier transit. „ruhig halten“, sonst auch intrans.
„sich ruhig verhalten“; att. *ἀτρέμας* nur vor Vokalen, sonst *ἀτρέμα*. —
15. *πειθοῦντες*] nach *ἐπειρῶντο*; att. steht der Infin.

Kap. 54. 1. *παρηγόρεον*] att. *παρήγνουν τινί*. — 3. *ἵνα*] lokal. —
4. *φρονήματα*] „Charakter“. Die Athener hielten die Spartaner für falsch und
treulos. — 5. *τὸ στρατόπεδον*] nämlich die Völkerschaften, welche, zwischen

εἰ πορεύεσθαι ἐπιχειρέοιεν οἱ Σπαρτιῆται, εἴτε καὶ τὸ παράπαν μὴ διανοεῖνται ἀπαλλάσσεσθαι, ἐπειρέσθαι τε Πανσανίην, τὸ χρεὸν εἴη ποιέειν.

55 Ως δὲ ἀπίκετο δὲ οὐχεὶς ἐς τὸν Λακεδαιμονίους, ὡρα τέ σφεας κατὰ χώρην τεταγμένους καὶ ἐς νείκεα ἀπιγμένους αὐτῶν τὸν πρώτους. ὡς γὰρ δὴ παρηγόρεον τὸν Ἀμομφάρετον δὲ τε Εὐρωνάαξ καὶ δὲ Πανσανίης μὴ πυρεύενεν μένοντας μούνους Λακεδαιμονίων, οὐκ οὐσιεῖν, ἐς δὲ νείκεα τε συμπεσόντες ἀπίκατο καὶ δὲ οὐχεὶς τὸν Ἀθραιῶν παρίστατο σφι ἀπιγμένος. νείκεων δὲ δὲ Ἀμομφάρετος λαμβάνει πέτρον ἀμφοτέρην τῇσι χερσὶ καὶ τιθεὶς πρὸ ποδῶν τῶν Πανσανίεων ταῦτη τῇ ψῆφῳ ψηφίζεσθαι ἔφη μὴ φεύγειν τὸν ξείνους [ξείνους λέγων τὸν βαρθάρους]. δὲ δὲ μανόμενον καὶ οὐ φρεγήσας καλέων ἐκείνον πρός τε τὸν Ἀθραιῶν τὸν μήρυκα ἐπειρωτῶντα τὰ ἐντεταλμένα λέγειν δὲ Πανσανίης ἐκέλευε τὰ παρεόντα σφι πρήγματα ἐχρήζε τε τὸν Ἀθραιῶν προσκωφῆσαι τε πρὸς ἑωντὸς καὶ ποιέειν περὶ τῆς ἀπόδου, τάπερ ἄν καὶ σφεῖς.

Athenern und Spartanern stehend, das Zentrum bildeten. — 6. εἰ] mit folg. εἴτε ist selten st. εἰ . . . ἢ. Der Moduswechsel wie 51, 11, nur daß hier Optat. ἐπιχειρέοιεν u. Indik. διανοεῖνται mit einander wechseln. — τὸ παράπαν] „überhaupt“, Verstärkung zu μή. — 7. ἐπειρέσθαι τε] steht parallel zu δύομενόν τε, vgl. 6, 10. — τό Relat. st. Fragepronomen, denn der Grieche denkt sich τοῦτο, δὲ „nach dem, was“.

Kap. 55. 1. ὥρα] vgl. Dial. 31. — τε] ist an ὥρα angeschlossen, während es hinter σφέας stehen sollte; denn die Verbindung ist σφέας τε καὶ τὸν πρώτους. Hyperbaton. — 2. κατὰ χώρην] „auf derselben Stelle“. — 3. γὰρ δῆ] „denn offenbar, sicherlich“. — 4. μὴ κ. μένοντας κτλ.] dem Sinne nach auf τὸν Ἀμομφάρετον bezogen, da dieser auch seine Leute vertritt. — 5. οὐδὲ ἐπειθούς] de conatu: „konnten nicht über“. — ἐς δὲ] „bis“, att. μέχρι, ἔως. — ἐς νείκεα] verb. mit ἀπίκατο. — 9. μὴ η] Subjekt die Spartaner. — 10. φρεγήσεα] att. φρόνμων; der Begriff „unverständlich“ wird doppelt ausgedrückt, zuerst positiv, dann negativ, um ihn stark hervorzuheben. — πρός τε τὸν Ἀ. κτλ.] Konstruiere: δέ Π. ἐκέλευε τὸν κήρυκα ἐπειρωτῶντα τὰ ἐντετ. λέγειν πρὸς τὸν Ἀ. τὰ π. σφι πρήγματα. — 11. τὰ ἐντετ.] ταῦτα, δὲ ἐντετάλτο αὐτῷ (ὑπὸ τῶν Ἀθραιῶν) ἐρωτᾶν. — δὲ Πανσ.] nimmt nachdrücklich δέ wieder auf. — 12. τὰ πρήγματα] „die Lage“. — ἐχρήζε] att. ἐδείτο, natürlich durch den Herold. — 13. ἀπόδουν] att. ἀφόδουν. — τάπερ ἄν κτλ.] sc. ποιοῖεν. Zu καὶ vgl. 4, 3.

Καὶ δὲ μὲν ἀπαλλάσσετο ἐς τὸν Ἀθραιῶν· τὸν δὲ ἐπεὶ **56** ἀνακρινομένους πρὸς ἑωντὸς ἡδὲ κατελάμβανε, ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μετέμενος δὲ Πανσανίης οὐδὲνταν τὸν Ἀμομφάρετον λείψεσθαι τῶν ἄλλων Λακεδαιμονίων ἀποστειχόντων, τὰ δὴ καὶ ἐγένετο, σημήνας ἀπῆγε διὰ τῶν κολωνῶν τὸν λοιπὸν πάντας. ἐποντο δὲ καὶ Τεγεῆται. Ἀθραιοὶ δὲ ταχθέντες ἥσαν τὰ ἔπιπλαν ἦ Λακεδαιμόνιοι· οἱ μὲν γὰρ τῶν τε ὅχθων ἀντείχοντο καὶ τῆς ὑπωρέης τοῦ Κιθαιρῶνος φοβεόμενοι τὴν ἵππον, Ἀθραιοὶ δὲ κάτω τραφθέντες ἐς τὸ πεδίον.

Ἀμομφάρετος δὲ ἀρχήν τε οὐδαμά δοκέων Πανσανίην τολμή-**57** σειν σφέας ἀπολιπεῖν περιείχετο αὐτοῦ μένοντας μὴ ἐκλιπεῖν τὴν τάξιν· προτερεόντων δὲ τῶν σὺν Πανσανίῃ καταδόξας αὐτοὺς ἴθέη τέχη ἀπολιπεῖν αὐτὸν ἀναλαβόντα τὸν λόχον τὰ δπλα ληγε βάδην πρὸς τὸ ἄλλο στίφος. τὸ δὲ ἀπελθόν δον τε δέκα στάδια ἀνέ-**5** μενε τὸν Ἀμομφάρετον λόχον περὶ ποταμὸν Μολέντα ιδρυμένον Ἀργιόπιον τε χῶρον καλεόμενον, τῇ καὶ Λήμητρος Ἐλευσινίης ιδού ἥσται· ἀνέμενε δὲ τοῦδε εἶνεν, ἵνα, ἢ μὴ ἀπολείπῃ τὸν χῶρον, ἐν τῷ ἐτετάχατο, δὲ Ἀμομφάρετός τε καὶ δὲ λόχος, ἀλλ’ αὐτοῦ μένωσι, βωθέοι δπίσο παρέειντον. καὶ οἵ τε ἀμφὶ τὸν Ἀμομφάρετον παρεγίνοντό σφι καὶ ἡ ἵππος ἡ τῶν βαρθάρων προσέκειτο πᾶσα· οἱ γὰρ ἵπποι ται ἐποίεντο, οἵον καὶ ἐάθεσαν ποιέειν αἰεί·

Kap. 56. 1. τὸν δέ] auf δέ μέν bezogen und daher vorausgestellt. — 2. ἀνακρινομένους] νεικοῦντας. — ἐν τούτῳ τῷ χρ.] heft den Zeitpunkt zu Anfang des Nachsatzes nachdrücklich hervor. — 3. μετέμενος] πανσάμενος, sc. ἀνακρινόμενος. — λείψεσθαι] λείπεσθαι „zurückbleiben“. — 4. ἀποστειχόντων] att. ἀπίστων. — δὴ καὶ] „auch wirklich“. — 6. τὰ ἔπιπλα] „den entgegengesetzten Weg“; danach folgt ἢ. Die Lakedämonier marschierten westlich, die Athener südwestlich. — 7. τῆς ὑπωρέης] vgl. 19, 12. — 8. Ἀθραιοῖ] sc. ἥσαν. — 9. τραφθέντες] τραπόμενοι. — ἐς τὸ πεδίον] nähere Erklärung zu κάτω.

Kap. 57. 1. ἀρχήν] „anfangs“. — οὐδαμά] att. οὐδαμῆ, hier = οὐδαμῆς. — 2. περιείχετο] att. ἐγκλίχετο „hielt sich an den Gedanken, daß sie“, u. s. w. — 3. ἴθέη] att. εὐθείη, mit τέχη „geradezu“. — 5. τὸ δέ] nämlich τὸ ἄλλο στίφος. — δον τε] att. δόσον „ungefähr“. — 6. ιδρυμένον] καθήμενον, auf τὸ δέ bezogen. — 8. ἥσται] ιδρυται, ἥστιν. — ἀπολείπῃ] sc. δὲ Ἀμομφάρετος, von dem jedoch sogleich zum Plural übergegangen wird ἐτετάχατο, aber unter nachträglicher Beifügung der Subjekte δέ τε καὶ δέ λόχος. — 10. βωθέοι] „zuhilfe eilen“. — καὶ οἵ τε κτλ.] Parataxis; wir

ιδόντες δὲ τὸν χῶρον κεινόν, ἐν τῷ ἐτετάχατο οἱ Ἕλληρες τῆσι προτέρησι, ἥλιυνον τοὺς ὑππους αἰεὶ τὸ πρόσω παὶ δμα καταλα-¹⁵ βόντες προσεκέατο σφι.

58 Μαρδόνιος δέ, ὡς ἐπύθετο τὸς Ἑλλήρας ἀποιχομένους ὑπὸ νύκτα εἰδέ τε τὸν χῶρον ἐρῆμον, καλέσας τὸν Ληρισαῖον Θώρηκα καὶ τὸς ἀδελφεοὺς αὐτὸς Εὐρύπυλον καὶ Θρασυδήιον ἔλεγε. „Ω παιδες Ἀλεύεω, ἔτι τί λέξετε τάδε δρᾶντες ἐρῆμα; ὑμεῖς γὰρ οἱ πλησιόχωροι ἐλέγετε Λακεδαιμονίους οὐ φεύγειν ἐκ μάχης, ἀλλὰ ἄνδρας εἶναι τὰ πολέμια πρώτους· τοὺς πρότερον τε μετισταμένους ἐκ τῆς τάξιος εἴδετε νῦν τε ὑπὸ τὴν παροιχομένην νύκτα καὶ οἱ πάντες δρῶμεν διαδράντας· διέδεξάν τε, ἐπεὶ σφεας ἔδεε πρὸς τὸς ἀψευδέως ἀρίστους ἀνθρώπων μάχην διαριθῆναι, διτὶ οὐδένες ἄρα ἔντες ἐν οὐδαμοῖσι ἔσσι Ἑλλησι ἐναπεδεικνύατο. καὶ ὅμιν μὲν ἔσσι Περσέων ἀπείροισι πολλῇ ἐν γε ἔμεν ἐγίνετο συγγράμμη ἐπαινεόντων τούτους, τοῖσι τι καὶ συνηδέατε. Ἀρταβάζου δὲ θῶμα

ordnen den ersten Satz unter: „gerade als ... da“. — 13. κεινόν] attisch *κενόν*, sc. τῶν ἀνθρῶν. — τῆσι προτέρησι] sc. ἡμέρας. — 14. ἄμα] hebt die Gleichzeitigkeit des καταλαβεῖν u. προσκείσθαι hervor.

Kap. 58. 1. ὑπὸ] temporal „während“. — 2. ἐρῆμον] sc. ὄντα, erg. τῶν ἀνθρῶν; zum Accent vgl. 46, 18. — 3. ἀδελφεούς] att. ἀδελφούς. — 4. παιδες Ἀλεύεω] Die Aleuden waren die Herrscherfamilie in Larisa. — ἔτι] stark betont voraus gestellt: „jetzt noch“. — τάδε] τόνδε τὸν χῶρον. — οἱ πλησιόχωροι] οἱ γείτονες; zum Artikel vgl. 46, 5. — 6. τὰ πολέμια] Accus. des Bezugs zu πρώτους. — τοὺς] relativier Anschluß = ἀλλὰ τούτους. — μετιστ.] de conatu; μετιστασθεὶς τῇσι τ., „seine Stellung wechseln“, nämlich mit den Athenern. — 7. καὶ] verb. mit διαδράντας. — 8. διέδεξάν τε] τε „und so“: διέδεξαν = att. ἀπέδεξαν; davon abh. διτὶ οὐδένες κτλ. — 9. ἀψευδέως] ἀληθῶς; diese Leute sind die Perser. — διαριθῆναι] μαχέσασθαι. — οὐδένες] οὐδεῖς (u. μηδεῖς) bei Herod. und Dichtern öfter = οὐδενὸς ἀξιος „unbedeutend, nichtig, nichts“; häufiger steht so das Neutr. οὐδέν (u. μηδέν), auch bei Attikern. — 10. ἄρα] vgl. 48, 6. — οὐδαμοῖσι] att. οὐδέσι. — ἐναπεδεικνύατο] „sich brüsten“; ἐν wiederholt das ἐν vor οὐδαμοῖσι ἔσσι τοις Ε. — 12. ἐπαινεόντων] Partic. Imperf.; mit Bezug auf ὅιν εwartet man den Dativ, aber vgl. 51, 11. — τοῖσι τι κτλ.] Zu συνηδέατε vgl. Dial. 32. σύνοιδά τινι τι „ich weiß von einem etwas“; τι καὶ „auch nur, doch wenigstens etwas“. Sinn: die Griechen leisten im Kriege nichts; da nun die Spartaner ein wenig mehr leisten, so stehen sie bei ihnen in großem Ansehen, als ob sie echte Helden wären. — Ἀρταβάζου δὲ κτλ.] θῶμα ἐποιεύμην = ἔθαύμασον; θαυμᾶσθαι τινός τι „ich bewundere an einem etwas“. καὶ beim Komparat. „noch“.

καὶ μᾶλλον ἐποιεύμην τὸ καὶ καταρρωδῆσαι Λακεδαιμονίους καταρρωδήσαντά τε ἀποδέξασθαι γνώμην δειλοτάτην, ὡς χρεὸν εἴη ἀναζείξαντας τὸ στρατόπεδον ἵεναι ἐς τὸ Θηβαῖον ἃστν πολιορκησο-¹⁵ μένους· τὴν ἔτι πρὸς ἔμεν βασιλεὺς πεύσεται. καὶ τούτων μὲν ἐτέρωθι ἔσται λόγος· νῦν δὲ ἐκείνοισι ταῦτα ποιεῖσι οὐκ ἐπιτρεπτέα ἔστι, ἀλλὰ διωκτέοι εἰσί, ἐς δὲ καταλαμφθέντες δώσουσι ἥμιν τῶν δὴ ἐποίησαν Πέρσας πάντων δίκας.“⁴

Ταῦτα εἴπας ἦγε τὸν Πέρσας δρόμῳ διαβάντας τὸν Ἀσωπὸν **59** κατὰ στίβον τῶν Ἑλλήρων ὃς δὴ ἀποδιδρησκόντων ἐπεῖχε τε ἐπὶ Λακεδαιμονίους τε καὶ Τεγείτας μούνους· Ἀθηναῖονς γὰρ τραπομένους ἐς τὸ πεδίον ὑπὸ τῶν ὅχθων οὐ κατώρα. Πέρσας δὲ δρῶντες δρημένους διώκειν τὸν Ἑλλήρας οἱ λοιποὶ τῶν βαρ-⁵ βαρικῶν τελέων ἀρχοντες αὐτία πάντες ἔμενον τὰ σημήια καὶ ἐδίωκον, ὡς ποδῶν ἔκαστος εἶχον, οὔτε κόσμῳ οὐδενὶ κοσμηθέντες οὔτε τάξι.

Der substantivierte Infinit. τὸ καταρρ. = τοῦτο, διτὶ „das, daß“ u. s. w.; καὶ „sogar“. — 13. καταρρωδῆσαντά τε] nach καταρρωδῆσαι vgl. 19, 11. — 14. ἀναζείξαντας τὸ στρ.] vgl. 41, 7. — 15. πολιορκησομένους] Fut. Med. in passiv. Bedeutung: „sich belagern lassen“. — 16. τὴν] auf γνώμην bezogen, das man bei der Übersetzung wiederhole. — πρὸς ἔμεν] att. ἔμεν oder πρὸς ἔμοι; πρὸς verbindet Herod. hier mit πυρθάνομαι, wie sonst häufig mit Passiven, um den Urheber zu bezeichnen; denn πυρθάνομαι = διδάσκομαι. — 17. ταῦτα] nämli. διαδρᾶναι; ποιεῦσι de conatu. — ἐπιτρεπτέα ἔστι] sc. ταῦτα ποιεῖν, aus ταῦτα ποιεῦσι zu entnehmen. Statt des Plural ἐπιτρεπτέα wäre der Singular ἐπιτρεπτέον ἔστιν gewöhnlicher. — 18. ἐς δὲ] „bis“, att. μέχρι, ἐως. — καταλαμφθέντες] att. καταληγθέντες, sc. ὑφ' ἡμῶν: „einholen“. — δώσουσι κτλ.] Konstruktion: δ. ὅμιν δικασ τούτων πάντων, ἐ δὴ ἐπ. Π.; δὴ = ἡδη.

Kap. 59. 1. δρόμῳ] verb. mit ἦγε. — 2. κατὰ στίβον] „der Spur nach, auf der Ferse nach“. — ὡς δῆ] „gerade als ob, gerade als wenn“, oft ironisch wie quasi vero. — ἐπεῖχε] entweder transitiv, sc. τὸν Πέρσας, oder intransit.; deutsch: „sich wenden gegen“. — 4. ὑπὸ] bezeichnet den äußeren Grund: „wegen“. — κατώρα] vgl. Dial. 31. — 6. ἔμεν τὰ σ.] att. ἔμεν τὰ σημεῖα; αἰρεῖν τὰ σ. „das Signal, Zeichen geben“. Dies war wohl eine Art Fahne, die an einer Stange empor gezogen wurde. — 7. ὡς ποδῶν κτλ.] ποδῶν abh. von ὡς, das als Adverb. zu ἔχειν „sich verhalten“ tritt; ἔκαστος aber ist partitiv. Apposition zu dem in ἔκαστος liegenden Subjekt. Sinn: ὡς τάχιστα.

60 Καὶ οὗτοι μὲν βοῦ τε καὶ δμίλῳ ἐπήσαν ὡς ἀναρπασθέντες τὸν Ἑλλήνα· Παυσανίης δέ, ὡς προσέλειτο ἡ ὑππος, πέμψας πρὸς τὸν Ἀθηναῖον ἵππεα λέγει τάδε· „Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀγῶνος μεγίστου προκειμένου ἐλευθέρην εἶναι ή δεδουλωμένην τὴν Ἑλλάδα προδεδόμεθα ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡμεῖς τε οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἡμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὴν παροικομένην νόκτα διαδράντων. νῦν ἀν δέδονται τὸ ἐνθεύτεν τὸ ποιητέον ἡμῖν· ἀμνομένους γάρ, τῇ δυνάμεθα ἄριστα, περιστέλλειν ἀλλήλους. εἰ μέν τον ἐς ἡμέας ὕριμησε ἀρχὴν ἡ ὑππος, καὶ τὴν δὴ ἡμέας τε καὶ τοὺς 10 μετ' ἡμέαν τὴν Ἑλλάδα οὐ προδιδόντας Τεγεῆτας βωθέειν ἡμῖν· τον δέ, ἐς ἡμέας γάρ ἀπαστα κεκώρηκε, δίκαιοι ἐστε ἡμεῖς πρὸς τὴν πιεζομένην μάλιστα τῶν μοιρέων ἀμνεόντες ἴεναι. εἰ δ' ἄρα αὐτὸς ἡμέας καταλελάβηκε ἀδίνατόν τι βωθέειν, ἡμεῖς δ' ἡμῖν 15 τοὺς τοξότας ἀποπέμψαντες χάριν θέσθε. συνοίδαμεν δὲ ἡμῖν ὑπὸ τὸν παρεόντα τόνδε πόλεμον ἔοισι πολλὸν προθυμοτάτουσι, ὥστε καὶ ταῦτα ἐσακούειν.“

61 Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ἐπέθοντο, δομέατο βωθέειν καὶ τὰ

Kap. 60. 1. δμίλῳ] θορέψω — 4. προκειμ.] πρόκειται „steht bevor“; st. Accus. u. Infin. setzen wir indirekt. Fragesatz: „ob ... oder“. — 7. δέστοται] „ist entschieden“, mit Anspielung auf die Kap. 54 u. 55 an Pausanias von den Athenern gerichtete Anfrage: τὸ χρέον εἴη ποιεῖν. — τὸ ἐντεύθεν] temporal, verb. mit τὸ ποιητέον ή = τοῦτο, δ ποιητέον ἐστιν ή. Die Erhelfen“ (περιστέλλειν) u. s. w. — 9. ὕριμησ] intrans. = ὕριμηθη. — δὴ] „offenbar, natürlich“. — 11. νῦν δέ] den Gegensatz nach dem Irrealis einführend: nunc vero. — ἀπαστα] sc. η ὑππος. — δίκαιοι ἐστε κτλ.] wie 27, Partic. und Adjekt. öfter vorkommt, substantiviert und das dazu gehörige Substantivum in den Genet. partit. gesetzt, = πρὸς τὴν μ. π. μοίραν. — 12. ἀμνεόντες] βοηθήσοντες. — εἰ δ' ἀρια] ἀρια „etwa“. — 13. καταλελάβηκε] att. κατεληγε = συμβέβηκε, γεγένηται; dazu ist Subjekt τι, zu dem ἀδίνατον attribut. steht: „das es unmöglich macht“; davon abh. αὐτὸς δ. βωθέειν, sc. ἡμῖν. — ἡμεῖς δέ] vgl. 6, 3. — 14. χ. θεοφε] χ. τιθεσθαι, wie so steht auch bei χάριν θέσθε das Partic. (ἀποπέμψαντες) st. des deutschen Infin. — συνοίδαμεν] att. σύνισμεν; σύνοιδα τινι c. Partic. „ich weiß von einem, dass er“. — 15. τόνδε] Zur Stellung vgl. 14, 7. — 16. ἐσακούειν]

Kap. 61. 1. ταῦτα οἱ Ἀθ. ὡς κτλ.] Auffallende Stellung; ταῦτα ist wegen

μάλιστα ἐπαμύνειν. καὶ σφι γέδη στείχοντι ἐπιτίθενται οἱ ἀντιταχθέντες Ἑλλήνων τῶν μετὰ βασιλέος γενομένων, ὧστε μηρέτι δύνασθαι βωθῆσαι τὸ γὰρ προσκείμενόν σφεας ἐλύπεε. οὕτω δὴ μονωθέντες Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεῆται ἐόντες σὺν ψιλοῖσι ἀριθμῷ μὸν οἱ μὲν πεντακισθόριοι, Τεγεῆται δὲ τρισχίλιοι — οὗτοι γὰρ οὐδαμὰ ἀπεσχίζοντο ἀπὸ Λακεδαιμονίων —, ἐσφαγιάζοντο ὡς συμβαλέοντες Μαρδονίων καὶ τῇ στρατιῇ τῇ παρεούσῃ. καὶ οὐ γάρ σφι ἐγίνετο τὰ σφάγια χρηστά, ἐπιπτόν τε αὐτῶν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πολλοὶ καὶ πολλῷ πλεῦνες ἐτρωματίζοντο. φράξαντες 10 γάρ τὰ γέρρα οἱ Πέρσαι ἀπίσσαν τῶν τοξευμάτων πολλὰ ἀφειδέως οὕτω, ὧστε πιεζομένων τῶν Σπαρτιητέων καὶ τῶν σφαγίων οὐ γινομένων ἀποβλέψαντα τὸν Παυσανίην πρὸς τὸ Ἡραιον τὸ Πλαταιέων ἐπικαλέσασθαι τὴν θεὸν χρημάτοντα μηδαμῶς σφεας ψευσθῆται τῆς ἐλπίδος.

62 Ταῦτα δ' ἔτι τούτον ἐπικαλεομένου προεξαναστάντες πρότεροι οἱ Τεγεῆται ἐχώρεον ἐς τοὺς βαρβάρους, καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι αὐτίκα μετὰ τὴν εὐχὴν τὴν Παυσανίην ἐγίνετο θνομένοισι τὰ σφάγια χρηστά. ὡς δὲ χρόνῳ ποτὲ ἐγένετο, ἐχώρεον καὶ οὗτοι

des Anschlusses an das Vorhergehende, οἱ Ἀθηναῖοι als das gemeinsame Subj. vorausgestellt. — ὕριματο] ὕριμασθαι, bes. im Perf. und Plusquam., mit dem Infin. „sich anschicken, verlangen“. — τὰ μάλιστα] att. μάλιστα; ebenso sagt Herod. ἐς τὰ μάλιστα. — 2. στείχοντες] attisch πορευομένοις. — οἱ ἀντιταχθέντες Ἑλλ. κτλ.] ist gesagt wie η πιεζομένη τῶν μοιρέων 60, 11; γλγνεσθαι μετά τινος „auf Seite eines treten“, dagegen εἶναι μετά τινος „auf Seite eines stehen“. — 4. τὸ προσκείμενον] οἱ προσκείμενοι, vgl. 30, 2. — ἐλύπεε] in militärischem Sinne: „belästigen“. — 5. ἀριθμόν] att. τὸν ἀριθμόν. — 6. οἱ μεν] Darauf folgt statt οἱ δέ der Deutlichkeit wegen Τεγεῆται δέ. — 7. οὐδαμά] att. οὐδαμῆ, hier = οὐποτε. — 8. καὶ οὐ γάρ] Der begründende Satz steht vor dem begründeten; γάρ = ἐπει. — 9. ἐν τούτῳ τῷ χρ.] nämli. während man sich anstrengte, günstige Opfer zu erlangen. — 10. φράξαντες τὰ γ.] „die Schilde zu einer Schutzwehr zusammenstellen“, wohl in der Weise, dass die Schilde aller hinter einander stehenden Glieder vor dem ersten Gliede fest aufgepflanzt wurden. — 11. ἀπεσσα] att. ἀπεσσα. — 13. γινομένων] steht hier, wie oft, prägnant = κατένω, χρηστῶν γιγνομένων. — ἀποβλέψη] verb. mit πρὸς τὸ Ἡραιον, über das vgl. 52, 8 f. — 14. τὴν θεόν] τὴν Ἡραν. — χρημάτοι] att. δεόμενον, sc. τῆς θεοῦ.

Kap. 62. 1. ταῦτα] Accus. des Inhalts zu ἐπικαλεομένου: „so“. — πρότεροι] hebt das πρὸ in προεξαναστάντες nachdrücklich hervor; erg. η οἱ Λακεδαιμονίοι. — 4. ὡς δέ κτλ.] sc. τὰ σφάγια χρηστά, aus dem Vorher-

ἢ ἐπὶ τὸς Πέρσας, καὶ οἱ Πέρσαι ἀντίοι τὰ τόξα μετέντες. ἐγίνετο δὲ πρῶτον περὶ τὰ γέρρα μάχη. ὡς δὲ ταῦτα ἐπεπτώκες, ἥδη ἐγίνετο μάχη ἵσχυρὴ παρ' αὐτῷ τὸ Ἀμιήτιον καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν, ἐς δὲ ἀπίκοντο ἐς ὀθισμόν· τὰ γὰρ δούρατα ἐπιλαμβανόμενοι κατέκλων οἱ βάρβαροι. λήματι μέν τνν καὶ φύμῃ οὐκ ἔστορες ἤσαν οἱ Πέρσαι, ἄνοπλοι δὲ ἐόντες καὶ πρὸς ἀνεπιστήμονες ἤσαν [καὶ] οὐκ δροῦσι τοῖσι ἐναντίοισι [σοφίην]. προεξαῖσσοντες δὲ κατ' ἔνα καὶ δέκα καὶ πλεῦνές τε καὶ ἐλάσσονες συστρεφόμενοι ἐσέπιπτον ἐς τὸς Σπαρτιῆτας καὶ διεφθείροτο.

Kap. 63. Τῇ δὲ ἐπύγχαρε αὐτὸς ἐδὼν Μαρδόνιος ἀπ' ἕππον τε μαχόμενος λευκοῦ ἔχων τε περὶ ἑωυτὸν λογάδας Περσέων τὸς ἀρίστους χιλίους, ταύτη δὲ καὶ μάλιστα τὸν ἐναντίους ἐπίεσαν. δισον μέν τνν χρόνον Μαρδόνιος περιῆρ, οἱ δὲ ἀντίχοιν καὶ ἀμυνόμενοι κατέβασθαι πολλοὺς τὸν Λακεδαιμονίων· ὡς δὲ Μαρδόνιος ἀπέθανε καὶ τὸ περὶ ἐκείνον τεταγμένον ἐδὲ ἵσχυροτατον ἐπεσε, οὗτοι δὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἐτράποντο καὶ εἶχαν τοῖσι Λακεδαιμονίοισι. πλεῖστον γάρ σφεας ἐδηλέετο η ἐσθῆτος ἐρήμος ἐοῦσα δυπλων· πρὸς γάρ δυπλίτας ἐόντες γυμνῆτες ἀγῶνα ἐποιεῦντο.

gehenden zu entnehmen. — *χρόνῳ κοτεῖ* „endlich einmal“, die Ungeduld der Spartaner bezeichnend. — *καὶ οὗτοι* vgl. 17, 7. — 5. *ἀντίοι* att. *ἐναντίοι*, sc. *ἔχόδουν*. — *μετέντες*] „beiseitelegen“, um jetzt Schwert und Lanze zu gebrauchen. — 6. *τὰ γέρρα*] „die Schutzwehr aus den Schilden“. — 7. *τὸ Ἀμητόν*] „der Tempel der Demeter“, vgl. darüber 57, 7. — *καὶ*] verbindet *ἵσχυρον* mit *χρ.* ἐπὶ πολλόν; die gewöhnl. Stellung ist ἐπὶ πολλὸν χρόνον; ἐπὶ temporal = *per*. — 8. *ὠθισμόν*] „Handgemenge“. — *τὰ δούρατα*] sc. *τὸν Ἐλλήνων*, Objekt zu *κατέκλων*; daraus ist zu *ἐπιλαμβανόμενοι* zu ergänzen: *τὸν δοναρτον*. — 9. *λήματι*] att. *θράσει*. — *ἔσσονες*] att. *ἡττονες*, sc. *τὸν Ἐλλήνων*. — 10. *ἄνοπλοι*] Sie hatten nämlich ihre Schilder zur Schutzwehr verwandt. — *πρός*] adverbial: „dazu, außerdem noch“. — *ἀνεπιστήμονες*] sc. *τοις μάχεσθαι*. — 11. *δροῖοι*] sc. *τοῖς πολεμοῖς*, = dem lat. *pares* „gewachsen“. — 12. *κατά*] distributiv; *καὶ* „bis“, wie oft bei Verbindung von Zahlwörtern. — *συστρεφόμενοι*] hier „sich zusammenscharen“.

Kap. 63. 1. *τῇ*] lokal. — 2. *λογάδας*] prädikativ. — 3. *ταύτῃ δέ*] zu Anfang des Nachsatzes bezieht sich auf *τῇ δέ* zurück; zu *δέ* im Nachsatz vgl. 6, 3. — *καὶ μάλιστα*] „am allermeisten“. — *ἐπίεσαν*] von *πιέσω*. — 4. *περιῆρ*] *ἔπι.* — *κατέβασθαι*] *ἀπέκτενον*. — 6. *τὸ τεταγμένον*] *οἱ τεταγμένοι*, vgl. 30, 2. — 8. *ἐδηλέετο*] att. *ἐβλαπτεν*. — *ἐρήμος*] dem Sinne nach = *ἄνευ*; die *δύπλαι* sind Schutzwaffen, also hier Helm, Panzer u. Beinschienen; sonst auch Schild. — 9. *ἀγῶνα ἐπ.]* *ἥγωνται*.

Ἐνθαῦτα ἡ τε δίκη τοῦ φόνου τοῦ Λεωνίδεω κατὰ τὸ χοη-**64** στήριον τοῖσι Σπαρτιήτησι ἐπετελέετο, καὶ τίνην ἀναιρέεται καλλίστην ἀπασέων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Παυσανίης δὲ Κλεομβρότον τοῦ Ἀναξανδρίδεω. τῶν δὲ κατύπερθε οἱ προγόνοι τὰ οὐρόματα εἴρηται ἐς Λεωνίδην· ὧντοι γάρ σφι τυγχάνοντο **5** ἐόντες. ἀποθνήσκει δὲ Μαρδόνιος ὑπὸ Ἀριμνήστου, ἀνδρὸς ἐν Σπάρτῃ λογίμου, δειχόντος θεοφόρον μετὰ τὰ Μηδικά ἔχων ἀνδρας τριτοκούσιον συνέβαλε ἐν Στενυκλήφῳ πολέμου ἐόντος Μεσσηνίοισι πᾶσι καὶ αὐτὸς τε ἀπέθανε καὶ οἱ τριμήσιοι.

Ἐν δὲ Πλαταιῆσι οἱ Πέρσαι, ὡς ἐτράποντο ὑπὸ τῶν Λακεδαι-**65** μονίων, ἔφευγον οὐδένα κόσμον ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ ἑωυτὸν καὶ ἐς τὸ τεῖχος τὸ ἔντιλιον, τὸ ἐποιήσαντο ἐν μοίρῃ τῇ Θηραϊδί. Θῶμα δέ μοι, δικαὶς παρὰ τῆς Λήμητρος τὸ ἄλσος μαχομένων οὐδὲ **5** εἴς ἐφάνη τῶν Περσέων οὔτε ἐσελθῶν ἐς τὸ τέμενος οὔτε ἐναπο-**5** θανῶν περὶ τε τὸ ἰδὸν οἱ πλεῖστοι ἐν τῷ βεβίλῳ ἐπεσον. δοκέω δέ, εἴ τι περὶ τῶν θείων προγγάματων δοκεῖν δεῖ, η θεὸς αὐτῆς σφεας οὐκ ἐδέκετο ἐμπορήσαντας [τὸ ἰδὸν] τὸ ἐν Ἐλευσίνι ἀνάπτορον.

Kap. 64. 1. *ἡ δίκη*] „die Buße, Sühne“. In VIII, 114 ist erzählt, dass die Lakedämonier nach der Schlacht bei Thermopylä sich auf Befehl des Orakels um Buße für ihren erschlagenen König an Xerxes wandten, dieser aber verwies sie lachend an Mardonios, der die Buße entrichten werde. — *χοηστήριον*] att. *χοηστημόν*. — 2. *ἐκ*] beim Pass. ion. u. poet. = att. *ἐπό*. — 3. *ἀναιρέεται*] att. *τικῇ*, nach *ἐπετελέετο*: Wechsel der Tempora! — *τῶν κτλ.*] vgl. 37, 10. — 4. *κατύπερθε*] att. *πρότερον*. — 5. *οἱ*] wie bei Homer, so steht auch bei Herod. der Dat. der persönl. Pronomina in Verbindung mit Substantiven possessiv; er kann dann zwischen Artikel u. Substant. gestellt werden; also *οἱ* = *αὐτοῖς*. — 5. *ἐς Α.*] wörtlich „zu L.“, wir „bei L.“, nämli. VII, 204. — *ώντοι*] nämli. *οἱ πρόγονοι*. — 7. *χρόνῳ* *χρόνῳ τινὶ*. — *μετὰ τὰ Μ.*] genauere Bestimmung zu *χρ.* *ὑστερον*; *τὰ Μηδικά* „die Perserkriege“. — 8. *ἐν Στενυκλ.*] Stenykleros ist eine Stadt und Ebene im nordöstl. Messenien. — *πολέμου* *ἐόντος* nämli. der sogen. dritte messenische Krieg 465—455. — *Μ. πάσι*] verb. mit *συνέβαλε*.

Kap. 65. 1. *ἐτράποντο*] Imperf. Pass. — 2. *οὐδένα κόσμον*] gewöhnl. *οὐδένι κόσμον*. — 3. *τὸ τεῖχος*] vgl. darüber 15, 8 f. — *μοίρῃ*] „Gebiet“. — 4. *Θῶμα δέ μοι* sc. *ἐστίν* = *θαυμάζω*. — *δικαὶς*] „wie es kam, das“. — *παρὰ τῆς Α.* *τὸ ἄλσος μ.*] sc. *αὐτῶν*, d. h. *τῶν τε Ἐλλήνων καὶ τῶν Περσέων*, was als leicht ergänzbar fehlt. Zur Stellung von *τῆς Λήμητρος* vgl. 33, 12. — 5. *ἐφάνη*] c. Partic. vgl. 25, 8. — 6. *τέ*] nach *οὔτε ... οὔτε* „sondern“. — 7. *η θεὸς κτλ.*] unabhängig, trotzdem *δοκεῖν* *δέ* vorhergeht. — 8. *τὸ ἀνάπτορον*] *τὸ ἰερόν*. Gemeint ist der Tempel der Demeter und Persephone in Eleusis.

66 Άντη μέν νν ἡ μάχη ἐπὶ τοσοῦτο ἐγένετο· Ἀρτάβαζος δὲ διαιράνεις αὐτίκα τε οὐκ ἡρέσκετο καὶ ἀρχὰς λειπομένου Μαρδονίου ἀπὸ βασιλέος καὶ τότε πολλὰ ἀπαγορεύων οὐδὲν ἥνε συμβάλλειν οὐκ ἔστι. ἐποίησέ τε αὐτὸς τοιάδε ὡς οὐκ ἀρεσκόμενος τοῖσι πρήγμασι τοῖσι ἐκ Μαρδονίου ποιευμένοισι· τῶν ἐστρατήγεε δὲ Ἀρτάβαζος — εἶχε δὲ δύναμιν οὐκ ὀλίγην, ἀλλὰ καὶ ἐς τέσσερας μυριάδας ἀνθρώπων περὶ ἑωυτόν —, τούτους, δικαὶος ἡ συμβολὴ ἐγένετο, εἰ ἔξεπιστάμενος, τὰ ἔμελλε ἀποβῆσθαι ἀπὸ τῆς μάχης, ἥγε κατηργημένως παραγγείλας κατὰ τῶντὸν ἵεναι πάντας, τῇ ἀντὸς ἐξηγέρται, δικαὶος δὲν αὐτὸν δρᾶσι σπουδῆς ἔχοντα. ταῦτα παραγγείλας ὡς ἐσ μάχῃ ἥγε δῆθεν τὸν στρατόν· προτερέων δὲ τῆς ὅδοι ὥρᾳ καὶ δὴ φεύγοντας τὸν Πέρσας. οὗτοι δὲ οὐκέτι τὸν αὐτὸν κόσμον κατηγένετο, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἐτρόκατε φεύγων οὔτε ἐσ τὸ ξύλινον τείχος οὔτε ἐσ τὸ Θηβαίων τείχος, ἀλλ’ ἐσ Φωκέας ἐθέλων ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἀπικεσθαι.

67 Καὶ δὴ οὗτοι μὲν ταῦτη ἐτράποντο· τῶν δὲ ἄλλων Ἑλλήνων τῶν μετὰ βασιλέος ἐθελοκακεόντων Βοιωτοὶ Ἀθηναῖοι εμαχέσαντο χρόνον ἐπὶ συγγόνῳ· οἱ γὰρ μηδίζοντες τῶν Θηβαίων, οὗτοι εἶχον

Kap. 66. 1. ἐπὶ τοσοῦτο] „soweit“. — 2. αὐτίκα] näher bestimmt durch καὶ ἀρχὰς „anfangs“. — ἡρέσκετο] Passiv. „einverstanden sein“. — 3. ἀπὸ β.] „getrennt von, ohne“. — πολλά] Accus. des Inhalts (= μάλα) zu ἀπαγορεύων „widerraten“, konzessiv. — οὐδὲν ἥνε] c. Partic. „nichts ausrichten mit“; οὐδὲν ἔτινεν. — 4. τέ] „und so, daher“. — τοιάδε] auf das Folg. bezogen, erklärt in τῶν ἐστρατ. κτλ. — 5. τῶν] Relat., auf das folg. τούτους bezogen. — 6. καὶ ξεῖ] „sogar bis“. — 7. δικαὶος] att. ὡς, ὅτε. — 8. εὖ] verstärkt den schon in ξεῖ liegenden Begriff: „genau, sicher“. — τέ] wie 54, 7. — 9. πατηρημένως] att. παρεσκευασμένως „kampfbereit“. — παραγγείλας] das eigentliche Wort vom Befehlen der Offiziere, gewöhnlich mit Dat. u. Infin. verbunden, hier mit Accus. u. Infin. — κατὰ τῶντὸν „in derselben Weise“, auf das folgende δικαὶος κτλ. bezogen. — τῇ] ἐκεῖσε, οἱ. — 10. σπουδῆς] abh. von δικαὶος, das als Adverb. zu ξεῖσα, „sich verhalten“ tritt. Wir ziehen σπουδῆς in den demonstrat. Satz und verbinden es mit κατὰ τῶντό „mit derselben Eile, ebenso eilig“. Sinn: alle sollen sich hinsichtlich des Marschtempo nach ihm richten. — 11. δῆθεν] „angeblich, scheinbar“ verstärkt die in ὡς „gleichsam, als ob“ liegende Bedeutung. — 12. τῇς ὅδοι] lokaler Genet. „des Wegs“, tritt zu προτερέων „weiter sein“. — καὶ δῆ] vgl. 6, 4. — 13. τὸν αὐτὸν κτλ.] Gewöhnlicher wäre der Dat. τῷ αὐτῷ κτλ. — τὴν ταχίστην] sc. δόδον, = ὡς τάχιστα.

Kap. 67. 1. καὶ δῆ] wie 31, 6. — τῶν δὲ ἄλλων κτλ.] Gen. absol., adversativ. — 2. ἐθελοκακεόντων] att. κακῶν γενομένων. — 3. χρ. ἐπὶ

προθυμίην οὐκ ὀλίγην μαχόμενοι τε καὶ οὐκ ἐθελοκακέοντες οὗτοι, ὃστε τριχόσιοι αὐτῶν οἱ πρῶτοι καὶ ἀριστοι ἐνθαῦτα ἐπεσοντες ὑπὸ Ἀθηναίων. ὃς δὲ ἐτράποντο καὶ οὗτοι, ἐφευγον ἐσ τὰς Θήβας, οὐ τῇπερ οἱ Πέρσαι. καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων δὲ πᾶς δυμιλος οὔτε διαμαχεσάμενος οὐδενὶ οὔτε τι ἀποδεξάμενος ἐφευγον.

Ἄηλοι τέ μοι, δτι πάντα τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἤρτητο **68** ἐκ Περσέων, εἰ καὶ τότε οὗτοι, πρὶν η καὶ συμμιχαι τοῖσι πολεμίοισι, ἐφευγον, δτι καὶ τοὺς Πέρσας ὥρων. οὗτοι τε πάντες ἐφευγον πλὴν τῆς ὑπὸ τῆς τῆς Βοιωτίης αὐτη δὲ τοσαῦτα προσωφέλες τοὺς φεύγοντας, αἰεὶ τε πρὸς τῶν πολεμίων δὲ γκιστα ἐοῦσα ἀπέργουσά τε τοὺς φιλίους φεύγοντας ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ μὲν δὴ νικῶντες εἴποντο τὸν Ξέρξεω διώκοντές τε καὶ **69** φονεύοντες· ἐν δὲ τούτῳ τῷ γινομένῳ φόβῳ ἀγγέλλεται τοῖσι ἄλλοισι Ἕλλησι τοῖσι τεταγμένοισι περὶ τὸ Ἡραιον καὶ ἀπογενομένοισι τῆς μάχης, δτι μάχῃ τε γέγονε καὶ νικῶν οἱ μετὰ Πανσανίεω. οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα οὐδένα κόσμον ταχθέντες οἱ μὲν

συγγόνῳ] Stellung wie χρ. ἐπὶ πολλόν 62, 7. — οὗτοι] nimmt οἱ μηδίζοντες τ. Θ. nachdrücklich wieder auf. — 5. ἐπεσον] ἀπεθανον, und da dieses = dem Pass. von ἀποκτενειν ist, so steht dabei ὑπό c. Gen. — 6. οὗτοι] οἱ Θηβαῖοι. — 7. οὐ τῇπερ κτλ.] nämli. ἐσ τὸ στρατόπεδον τὸ ἑωυτῶν καὶ ἐσ τὸ τείχος τὸ ξύλινον. — τῶν ἄλλων σ.] nämli. die aufseiten der Perser standen, Griechen sowohl als unterworfene Völkerschaften. — 8. τι] sc. ἔργον. — ἀποδεξάμενος] att. ἀποδειξάμενος. — ἐφευγον] dem Sinne nach auf δ πᾶς δυμιλος bezogen.

Kap. 68. 1. δηλοι] hier unpersönlich = δηλόν ἔστιν. — 2. εἰ] kausal: „da“. — καὶ τότε] „sogar d.“, von andern unbedeutenderen Fällen abgeschen. — οὗτοι] nämli. die Unterthanen der Perser. — πρὶν η] att. πρὸν. — καὶ] „auch nur“. — 3. διτι] kausal; zu τοὺς Πέρσας erg. φεύγοντας. — 5. τοσαῦτα] auf das Folg. bezogen, = τοσάδε. Die Erklärung liegt in αἰεὶ τε πρὸς κτλ.; so folgt öfter auf den Indikat. ein Partic. statt eines erklärenden Indikativs, also αἰεὶ τε ἐοῦσα ἀπέργουσά τε = αἰεὶ τε γὰρ ἦρ ἀπέργε τε. — πρὸς τῶν π.] lokal; wir: „bei den F.“. — 6. ἀγκιστα] att. ἐγγυτάτω. — ἀπέργουσα] att. ἀπέργουσα, verb. mit ἀπὸ τῶν Ἑ.

Kap. 69. 1. νικῶντες] Perfektbedeutung: „Sieger sein“. — 2. φόβῳ] hier wie bei Homer = φυγῇ. — 3. τὸ Ἡραιον] vgl. darüber 52, 2f. — ἀπογενομ. τῆς μ.] γενομένοισι ἀπὸ τῆς μ.; ἀπό „fern von“. — 4. νικῶν] nach γέγονε; ein ähnlicher Wechsel der Modi, wie 51, 11. — 5. οἱ μέν] und οἱ δέ ist partit. Apposition zu οἱ δὲ ἀκούσαντες; οἱ ἀμφὶ K. „die Korinthier

ἀμφὶ Κορινθίους ἐτράποτο διὰ τῆς ὑπωρέης καὶ τῶν κολωνῶν τὴν φέρουσαν ἔπειτα ἵστητο τὸν ἴρον τῆς Ἀμητρος, οἱ δὲ ἀμφὶ Μεγαρέας τε καὶ Φλιασίους διὰ τοῦ πεδίου τὴν λειτάτην τῶν δόδων. ἐπείτε δὲ ἀγχοῦ τῶν πολεμίων ἐγίνοντο οἱ Μεγαρέες καὶ Φλιασίοι, 10 ἀπιδόντες σφέας οἱ τῶν Θηβαίων ἵπποται ἐπειγομένους οὐδένα κυδούν ἥλιυνον ἐπ’ αὐτοὺς τοὺς ἵππους, τῶν ἵππάρχες Ἀσωπόδωρος δὲ Τιμάνδρου. ἐσπεσόντες δὲ κατεστόρεσαν αὐτῶν ἔξακοσίους, τοὺς δὲ λοιποὺς κατήραξαν διώκοντες ἐς τὸν Κιθαιρῶνα.

70 Οὗτοι μὲν δὴ ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἀπώλοντο· οἱ δὲ Πέρσαι καὶ δὲ ἄλλοι δυμιλοις, ὡς κατέφυγον ἐς τὸ ἔνδιυν τεῖχος, ἐφθῆσαν ἐπὶ τοὺς πύργους ἀναβάντες, ποὶν ἢ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπικέσθαι, ἀναβάντες δὲ ἐφράξαντο, ὡς ἐδυνέατο ἀριστα, τὸ τεῖχος. προσελθόντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων κατεστήκεε σφι τειχομαχίη ἐρρωμενοτέρη. ἔως μὲν γὰρ ἀπῆσαν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ δὲ ἡμένοντο καὶ πολλῷ πλέον εἰχον τῶν Λακεδαιμονίων ὅστε οὐκ ἐπισταμένων τειχομαχέειν· ὡς δέ σφι Ἀθηναῖοι προσῆλθον, οὕτω δὴ ἰσχυρὴ ἐγίνετο τειχομαχίη καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν. τέλος δὲ ἀρετῇ τε καὶ 10 λιπαρή ἐπέβησαν Ἀθηναῖοι τοῦ τείχεος καὶ ἡρειπον, τῇ δὴ ἐσέχοντο οἱ Ἑλλῆνες. πρῶτοι δὲ ἐσῆλθον Τεγεῆται ἐς τὸ τεῖχος, καὶ τὴν σκηνὴν τὴν Μαρδονίου οὗτοι ἦσαν οἱ διαρπάσαντες, τά τε ἄλλα ἐξ αὐτῆς καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων ἐσσαν χαλκέην πᾶσαν καὶ θέης ἀξίην. τὴν μέν τυν φάτνην ταύτην τὴν Μαρ-

und die neben ihnen Stehenden“, ebenso οἱ ἀμφὶ Μ. τε καὶ Φλ. — 7. τὴν φ.] τὴν δόδων φέρουσαν; δόδων τρέπεσθαι ist gerade so gesagt wie ὁδῶν ἐλθεῖν u. ähnl. — ἵστην att. εὐθάν. — 9. ἀγχοῦ] att. ἐγγύς. — 10. οὐδένα κ.] verbinde mit ἐπειγομένους. — 11. τοὺς ἵππους] verbinde mit ἥλιυνον. — 12. κατεστόρεσαν] att. κατέβαλον = ἀπέκτειναν. — 13. κατήραξαν] ἐτρεψαν εἰς φυγήν.

Kap. 70. 1. ἐν οὐδενὶ λ.] „unbeachtet“. — 3. ποὶν ἢ] att. ποὶν, steht nach ἐφθῆσαν, wie nach πρότερον und πρόσθεν, deren Begriff γενάνει ein-schließt. — 5. κατεστήκεε] ἦν. — 6. οἱ δέ] οἱ Πέρσαι; über das δέ des Nachsatzes vgl. 6, 3. — 7. πλέον ἔχειν] „im Vorteil sein“. — ὥστε] att. ἀτε, den objektiven Grund bezeichnend. — 9. χρόνον ἐπὶ π.] wie 62, 7. — τέλος] adverbial. — 10. ἡρειπον] att. κατήρουν, κατεστάπτον, sc. τὸ τεῖχος; die nähere Erklärung liegt in τῇ δῇ κτλ. „gerade an der Stelle, wo“ u. s. w. — 12. τὴν σκηνὴν] abh. von διαρπάσαντες. — τά τε ἄλλα κτλ.] nähere Erklärung zu τὴν σκηνὴν διαρπάσαντες, wobei aus διαρπάσαντες der allgemeine Begriff

δονίου ἀνέθεσαν ἐς τὸν μὴν τῆς Ἀλέας Ἀθηναῖς Τεγεῆται, τὰ 15 δὲ ἄλλα ἐς τῶντό, δσαπερ ἐλαβον, ἐσήνεικαν τοῖσι Ἑλλησι. οἱ δὲ βάρβαροι οὐδὲν ἔτι στῖφος ἐποιήσαντο πεσόντος τοῦ τείχεος οὔτε τις αὐτῶν ἀλλῆς ἐμέμνητο ἀλληταζόν τε οἷα ἐν δλίγῳ κώρῳ περιοβημένοι τε καὶ πολλαὶ μυριάδες κατειλημέναι ἀνθρώπων. παρῷν τε τοῖσι Ἑλλησι φορεύειν οὕτω, ὥστε τοικυντα μυριάδων 20 στρατοῦ καταδεούσεων τεσσέρων, τὰς ἔχουν Ἀρτάβαζος ἐφενγε, τῶν λοιπέων μηδὲ τρεῖς χιλιάδας περιγενέσθαι. Λακεδαιμονίου δὲ τῶν ἐκ Σπάρτης ἀπέθανον οἱ πάντες ἐν τῇ συμβολῇ εἰς καὶ ἐνεγκυντα, Τεγεητέων δὲ ἐκκαΐδενα, Ἀθηναίων δὲ δύο καὶ πεντήκοντα. 25

Τερίστευσε δὲ τῶν βαρβάρων πεζὸς μὲν δὲ Περσέων, ἕπτος 71 δὲ ἡ Σακέων, ἀνὴρ δὲ λέγεται Μαρδόνιος· Ἑλλήνων δὲ ἀγαθῶν γενομένων καὶ Τεγεητέων καὶ Ἀθηναίων ὑπερεβάλοντο ἀρετῇ Λακεδαιμονίοι. ἄλλω μὲν οὐδενὶ ἔχω ἀποσημάνασθαι — ἀπαντες γὰρ οὗτοι τοὺς κατ’ ἑωτοὺς ἐνίκων —, δτι δὲ κατὰ τὸ ισχυρό-

άρισταντες vorschwebt. — 15. Ἀλέα] Ἀλέα ist Beiname der Athene, unter dem sie in Tegea, wo sie einen berühmten Tempel hatte, verehrt wurde. — ηγόν] att. νεών. — 16. ἐς τῶντό] verb. mit τοῖσι Ἐ., „an denselben Ort wie die Hell.“. — 17. στῖφος] τάξις πολεμικὴ ἢ φάλαγξ, also στ. ποιεῖσθαι „sich zur Schlacht aufstellen“. — 18. οὔτε] durch kein οὔτε vorbereitet, reiht das zweite negative Glied an das erste. — ἀλλῆς ἐμέμνητο] erinnert an Homer, vgl. z. B. Ilias VI, 112: μηῆσασθε δὲ θούριδος ἀλλῆς. — ἀλληταζον] poet. = pros. ἐκπεπληγμένοι ἦσαν. — οἰα] ἀτε. — 19. περιοβημένοι] „in wilder Flucht“; damit ist koordiniert κατειλημέναι, das aber im Genus an das unmittelbar davorstehende Prädikatsnomen πολλαὶ μυριάδες assimiliert ist: „zu vielen T.“. — 20. παρῷν] ἐξην. — 21. καταδεούσεων] att. δεοντῶν; davon hängt τεσσέρων, sc. μυριάδων, ab: „weniger vier M.“. — τῶν λοιπέων] nimmt τριηγ. μυριάδων στρ. wieder auf, aber infolge des Zusatzes καταδεούσεων κτλ. in veränderter Form. — 22. Α. τῶν ἐκ Σπ.] also die Periöken und Heloten nicht miteingerechnet. — 23. οἱ πάντες] bei Zahlbegriffen „im ganzen“. — συμβολῇ] att. μάχῃ.

Kap. 71. 2. λέγεται] sc. ἀφιστεῦσαι, aus ἡρίστευσε zu entnehmen. — Ἑλλήνων δὲ] Gen. partit., dem vorausgehenden τῶν βαρβάρων entgegengesetzt, während ἀγαθῶν γεν. καὶ T. καὶ Α. Gen. absolut. ist, konzessiv. — 4. ἀποσημάνασθαι] wie sonst τειμαλεσθαι „aus einem Zeichen, Umstand schließen“; der Umstand, aus welchem man schließt, steht im Dativ, und das, was man daraus schließt, muss man hier aus dem vorhergehenden Satz ὑπερεβάλοντο ἀρετῇ Α. ergänzen. — 5. οὐτοι] Tegeaten, Athener und Lakedämonier.

τατον προσηγείχθησαν καὶ τούτων ἐκράτησαν. καὶ ἀριστος ἐγένετο μακρῷ Ἀριστόδημος κατὰ γνώμας τὰς ἡμετέρας, δις ἐκ Θερμοπυλέων μοῦνος τῶν τριηροσίων σωθεὶς εἶχε ὄνειδος καὶ ἀτιμήρ. μετὰ δὲ τούτον ἥριστενσαν Ποσειδώνιός τε καὶ Φιλοκύνων καὶ 10 Ἀμοιμφάρετος Σπαρτιῆται. καίτοι γενομένης λέσχης, δις γένοιτο αὐτῶν ἀριστος, ἔγνωσαν οἱ παραγενόμενοι Σπαρτιητέων Ἀριστόδημον μὲν βουλόμενον φανερῶς ἀποθανεῖν ἐκ τῆς παρεούσης οἱ αἰτίης λυσσᾶντά τε καὶ ἐκλιπόντα τὴν τάξιν ἔργα ἀποδέξασθαι μεγάλα, Ποσειδώνιον δὲ οὐ βουλόμενον ἀποθητίσκειν ἄνδρα γενέ- 15 σθαι ἀγαθόν· τοσούτῳ τοῦτον εἶναι ἀμείνω. ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ φθόνῳ ἀν εἴποιεν· οὗτοι δέ, τοὺς κατέλεξα, πάντες πλὴν Ἀριστόδημον τῶν ἀποθανόντων ἐν ταντῇ τῇ μάχῃ τίμοι ἐγένοντο, Ἀριστόδημος δὲ βουλόμενος ἀποθανεῖν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίην οὐκ ἐτιμήθη.

72 Οὗτοι μὲν τῶν ἐν Πλαταιῇσι οὐνομαστότατοι ἐγένοντο. Καλλι- μαράτης γάρ ἔξι τῆς μάχης ἀπέθανε ἐλθὼν ἀνὴρ κάλλιστος ἐς τὸ στρατόπεδον τῶν τότε Ἑλλήνων, οὐ μοῦνον αὐτῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλων Ἑλλήνων· δις, ἐπειδὴ ἐσφαγιάζετο Πανσανίης, κατήμενος ἐν τῇ τάξι ἐτρωματίσθη τοξεύματι τὰ πλευρά. καὶ δὴ

τοὺς κατ' ἔ.] sc. τεταγμένους; κατά „gegenüber“. — δις δὲ κτλ.] dem vorherg. ἀλλῳ μὲν οὐδεὶς entgegenstehend, = τούτῳ δέ, δις κτλ. „sondern nur daraus, weil“ u. s. w. — κατὰ τὸ ισχ.] κατά τοὺς ισχυροτάτους, vgl. 30, 2; daraus erklärt sich auch das folg. τούτων. Gemeint sind die Perser. — 7. μακρῷ πολλῷ, verb. mit ἀριστος. — κατὰ γνώμας] Gewöhnlich κατὰ γνώμην; mit τὰς ἡμετέρας meint Herod. sich selbst. — 8. ὄνειδος καὶ ἀτιμ.] Vgl. VII, 231: οὐτε οἱ πόροι οὐδεὶς ἔναντι Σπαρτιητῶν οὔτε διελέγετο ὄνειδός τε εἶχε ὁ τρέσας Ἀριστόδημος καλεύμενος. ἔναντι „ließ anzünden“; ὁ τρέσας „der Ausreißer, Deserteur“. — 10. κατότι] „und doch“. — λέσχης] att. λόγων „Unterredung, Gespräch“. — δις] wie 54, 7. — 12. ἐξ] kausal: „aus, wegen“: ἐξ τῆς αἰτίης, ἢ παρόντος. Dieser Grund ist die ἀτιμα, die ihn seit seiner Flucht von Thermopylä traf. — 15. ἀμείνων] sc. ἢ Ἀριστόδημον. — 16. ἀν εἴποιεν] Potential. der Vergangenheit, der bei Herod. öfter durch Optat. Aor. oder auch Präs. mit ἀν ausgedrückt wird, während attisch Indik. Imperf. oder Aor. mit ἀν steht. — 17. τῶν ἀποθανόντων] Gen. part. abh. von οὗτος.

Kap. 72. 1. τῶν ἐν Πλ.] sc. ἀποθανόντων. — 3. τῶν τότε Ἑ.] abh. von ἀνὴρ κάλλιστος und näher erklärt in οὐ μόνον αὐτῶν Α. κτλ. — 4. δις] relat. Anschluß = οὗτος γάρ. — 5. κατήμενος ἐν τῇ τ.] Vgl. Plutarch Aristid. 17: Πανσανίας προσέταξε τοῖς Λακεδαιμονίοις τὰς ἀσπίδας πρὸ τῶν

οἱ μὲν ἐμάχοντο, δοῦλοι δέ ἐξεντρειμένος ἐδυσθανάτεέ τε καὶ ἐλεγε πρὸς Ἀρίμηστον, ἄνδρα Πλαταιέα, οὐ μέλειν οἱ, διτι πρὸ τῆς Ἐλλάδος ἀποθητίσκει, ἀλλ' οὐκ ἔχοντα τῇ χειρὶ καὶ διτι οὐδέν 10 ἔστι οἱ ἀποδεδεγμένον ἔργον ἔωντος ἀξιον προθυμευμένον ἀποδέξασθαι.

Αθηναίων δὲ λέγεται εὐδοκιμῆσαι Σωφάνης δοῦλος τοῦ 73 δήμου Δεκελεῖθεν, Δεκελέων δὲ τῶν ποτε ἐργασαμένων ἔργον χρήσιμον ἐσ τὸν πάντα χρόνον, ὡς αὐτοὶ Αθηναῖοι λέγονται. ὡς γάρ δὴ τὸ πάλαι κατὰ Ἐλένης κομιδὴν Τυνδαρίδαι ἐσέβαλον ἐσ γῆν τὴν Ἀττικὴν σὺν στρατοῦ πλήθει καὶ ἀνίστασαν τοὺς δήμους, οὐκ εἰδότες, ἵνα ὑπεξέκειτο ἡ Ἐλένη, τότε λέγονται τοὺς Δεκελέας, οἱ δὲ αὐτὸν Δέκελον ἀχθόμενόν τε τῇ Θησέος θύρᾳ καὶ δεμαίνοντα περὶ πάσῃ τῇ Αθηναῖον χώρῃ ἐξηγησάμενόν σφι τὸ πᾶν πρῆγμα κατηγήσασθαι ἐπὶ τὰς Αφίδνας, τὰς δὲ Τιτανὸς ἐών αντόχων καταπροδιδοῦ Τυνδαρίδησι. τοῖσι δὲ Δεκελεῦσι ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ 10 τούτον τὸν ἔργον ἀτελείη τε καὶ προεδρίη διατελέει ἐσ τόδε αὐτὲς ἔτι ἐօστα οὗτοι, ὡστε καὶ ἐτὸν πόλεμον τὸν ὑστερον πολλοῖσι

ποδῶν θεμένους ἀρέμα καθέσθαι, und diese Sitte findet sich auch sonst bei den Griechen, daß die Soldaten vor Beginn der Schlacht neben ihren Waffen sich niederlassen. In der Schlacht bei Platäa setzten sie sich hinter den Schild, um sich gegen die feindlichen Geschosse zu schützen. — τὰ πλευρὰ] vgl. 22, 5. — καὶ δις] wie 31, 6. — 9. οἱ ὑπ' αὐτοῦ. — προθυμευμένον] schließt sich im Kasus an ἔωντο an; zu ἀποδέξασθαι ist ebenfalls ἔργον ἔωντος ἀξιον zu denken: „eine solche“.

Kap. 73. 2. Δεκελεῖθεν] att. Δεκελειόθεν = ἐκ Δεκελείας ist nähere Bestimmung zu δήμου; im Att. stände das Adj. Δεκελεικοῦ oder τῶν δήμων Δεκελειόθεν. — Δεκελέων δις] Erklärung zu Δεκελεῖθεν, wobei der Name des Orts durch den der Bewohner (Δεκελεῖς) ersetzt wird: „von den Dekeleern nämlich“ u. s. w. — 4. κατά] Zweck und Absicht ausdrückend: „um die H. zu holen“. Diese war nämlich von Theseus geraubt und nach Aphidnä in Verwahrung gebracht worden. — Τυνδαρίδαι] Kastor und Polydeikes, auch Dioskuren genannt, die Brüder der Helena. — 5. στρατοῦ πλ.] πολλῷ στρατῷ. — τοὺς δήμους] kurz statt τοὺς ἐνοικοῦντας τοὺς δήμους; daher ἀνίστασαν = ἔδησαν. — 6. τότε] beginnt den Nachsatz nach ὡς. — 7. οἱ δις] „andere aber“, sc. λέγονται. — Δέκελον] der König der Dekeleer, von dem der Gau den Namen hat. — 8. ἐξηγησάμενον] ἐξηγγείλαντα, an das zunächst stehende Subjekt Δέκελον angeschlossen ohne Berücksichtigung des vorhergehenden τοὺς Δεκελέας. — 10. ἀπό] „infolge“. — 11. ἀτελείη] „Abgabenfreiheit“; προεδρίη „Ehrensitz“ bei Spielen und Festen. — ἐς τόδε] ἐς τόνδε τὸν χρό-

ἔτεσι τούτων γενόμενον Ἀθηναίοις τε καὶ Πελοποννησίουσι σινο-
μένον τὴν ἄκλητην Ἀττικὴν Λακεδαιμονίων λεκελεῖης ἀποσχέσθαι.

74 Τούτον τὸν δῆμον ἐὼν δὲ Σωφάντης καὶ ἀριστεύσας τότε Ἀθη-
ναίων διξόνς λόγους λεγομένους ἔχει, τὸν μέν, ὃς ἐκ τοῦ ζωστῆρος
τοῦ Θώρηκος ἐφόρεε χαλκέη ἀλίσι δεδεμένην ἄγκυραν σιδηρέην,
τίν, δικαὶος πελάσει ἀπικνεόμενος τοῖσι πολεμίοισι, βαλλέσκετο, ἵνα
δή μιν οἱ πολέμιοι ἐκπίπτοντες ἐκ τῆς τάξιος μετακυῆσαι μὴ
δυναίσθω· γινομένης δὲ φυγῆς τῶν ἐναντίων ἐδέδοκτο τὴν ἄγκυραν
ἀναλαβόντα οὕτω διώκειν. οὗτος μὲν οὕτω λέγεται, δὸς ἐτερος
τῶν λόγων τῷ πρότερον λεχθέντι ἀμφισβατέων λέγεται, ὃς ἐπ’
ἀσπίδος αἰεὶ περιθεούσης καὶ οὐδαμὰ ἀτρεμιζούσης ἐφόρεε ἐπί-
10 σημουν ἄγκυραν καὶ οὐκ ἐκ τοῦ Θώρηκος δεδεμένην σιδηρέην.

75 Ἐστι δὲ καὶ ἔτερον Σωφάντη λαμπρὸν ἔργον ἐξεργασμένον,
ὅτε περικατημένων Ἀθηναίων Αἴγιναν Εὔνυβάτην τὸν Ἀργεῖον,
ἄνδρα πεντάεθλον, ἐκ προκλήσιος ἐφόρευσε. αὐτὸν δὲ Σωφάντηα

νον. — 13. τούτων] abh. von ὑστερον, = ἡ ταῦτα, d. h. die eben erzählten Ereignisse. Gemeint ist der peloponnesische Krieg. — 14. 1. ἀποσχέσθαι] Herodot wußte also nichts von der Besetzung Dekeleas und dem sogen. dekeleischen Krieg.

Kap. 74. 2. διξόνς] att. δισσούς; ἔχω λόγον „das Gerücht, die Sage geht von mir“. — τὸν μέν sc. λόγον; das entsprechende τὸν δὲ folgt Z. 7 in anderer Weise: οὗτος μὲν οὕτω λ. κτλ. — εἰ] zunächst zu ἐφόρεε gehörig, dann aber auch zu δεδεμένην zu ergänzen; wir: „an“. Der ζωστήρ ist ein lederner, mit Metall beschlagener Schurz oder Gurt, der, am Panzer befestigt, den Leib und die Beine schützt. — 4. ὅπως] att. εἰ oder ὅποτε. — βαλλέ-
σκετο] Iterativform, ohne Augment, wie in der Regel. — ἵνα δῆ] „offenbar damit“, „damit natürlich“. — 5. εἰ τῆς τ.] verb. mit ἐκπίπτοντες. Sinn: er ankerte sich fest, um nie vor den Feinden zurückzuweichen. — 6. ἐδέ-
δοκτο] „er war entschlossen“, aber im Griech. intrans., sc. αὐτῷ, von δοκεῖ
τιν. — 7. οὕτω] weist nachdrücklich auf das Partic. τὴν ἄγκ. ἀναλαβόντα
zurück. — οὗτος] sc. δ. λόγος. — 8. ἀμφισβατέων] att. ἀμφισβητῶν; πρό-
τερον „eben“. — λέγεται] „lautet“. — 9. περιθεούσης] Passiv zu περιστρέ-
ψειν. — οὐδαμά] att. οὐδαμῆ, hier = οὐποτε. — ἐπίσημον] prädikativ „als
Wappen“.

Kap. 75. 1. Σωφάντη] ὑπὸ Σωφάνους. — 2. ὅτε] „damals als, indem“, Erklärung des Vorhergehenden. — περικατημένων Ἀθ. Αἴγιναν] nämli. in dem Kriege, den sie kurz vor Ausbruch der Perserkriege mit Ägina führten. — 3. ἄνδρα πεντάεθλον] ἄνδρα πενταθλον νικήσας; über πενταθλον vgl. 33, 9. —

χρόνῳ ὑστερον τούτων πατέλαβε ἄνδρα γενόμενον ἀγαθὸν Ἀθηναίων
στρατηγέοντα ἀμα Λεάγορ τῷ Γλαύκωνος ἀποθανεῖν ὑπὸ Ἕδωρῶν 5
ἐν Λάτρῳ περὶ τῶν μετάλλων τῶν χρυσέων μαχόμενον.

Ὥς δὲ τοῖσι Ἑλλησι πατέστρωντο οἱ βάρβαροι, 76
ἐνθαῦτα σφι ἐπῆλθε γυνὴ αὐτόμολος, ἦ, ἐπειδὴ ἔμαθε ἀπολωλότας
τοὺς Πέρσας καὶ νικῶντας τὸν Ἑλληνα, ἐνσα παλλακῇ Φαραν-
δάτεος τοῦ Τεάσπιος, ἀνδρὸς Πέρσεω, ποσμησαμένη χρυσῷ πολλῷ
καὶ αὐτῇ καὶ ἀμφίπολοι καὶ ἐσθῆτι τῇ παλλίστῃ τῶν παρεουσέων 5
παταβᾶσα ἐκ τῆς ἀριαμάξης ἐχώρεε ἐξ τὸν Λακεδαιμονίους ἔτι
ἐν τῇσι φοῆσι ἔόντας, δρῶσα δὲ πάντα ἐκεῖνα διέποντα Πανσα-
νίην πρότερον τε τὸ οὖνομα ἐξεπισταμένη καὶ τὴν πάτρην ὥστε
πολλάκις ἀκούσασα ἔγρω τε τὸν Πανσανίην καὶ λαβομένη τῶν
γουνάτων ἔλεγε τάδε· „Ω βασιλεῦ Σπάρτης, φύσαι με τὴν ἴκετιν 10
αἰχμαλώτον δουλοσύνης· σὺ γάρ καὶ ἐς τόδε ὄντας τούσδε ἀπο-
λέσας τοὺς οὕτε δαιμόνων οὕτε θεῶν ὅπιν ἔχοντας. εἰμὶ δὲ γέρος
μὲν Κάη, θυγάτης δὲ Ἡητορίδεω τὸν Ἀρταγόρεω, βίη δέ με

εἰ] „infolge“. — 4. χρόνῳ τινὶ; ὑστερον τούτων steht ebenso wie
73, 13. — πατέλαβε] att. συνέβη, und wie dieses, mit Acc. u. Infin. — Ἀθη-
ναίων] abh. von στρατηγέοντα, mit dem auch ἀμα Λεάγορ ztl. zu verbinden
ist. — 5. ὑπὸ] weil ἀποθανεῖν = dem Pass. von ἀποπτείνειν. — 6. ἐν Λάτρῳ]
Daton heißt die Gegend an der Mündung des Strymon, wo Goldbergwerke sind.

Kap. 76. 1. τοῖσι Ἐ.] ὑπὸ τῶν Ε. — πατέστρωντο] att. ἥπηρτο. —
3. νικῶντας] Perfektbedeutung: „Sieger sein“. — 4. Τεάσπιος] att. Τεάσπιδος,
ein Bruder des Dareios. — 5. καὶ αὐτῇ] beigefügt, um καὶ ἀμφίπολοι an-
schließen zu können. Bei ἀμφίπολοi fehlt der Artikel, wie öfter in diesen Ver-
bindungen (αὐτὸς καὶ). — 7. ἐν τῇσι φ. ἔόντας] att. φοεύοντας; φοεῖ =
att. φόνος; ein Sing. φοεῖ kommt nicht vor. — διέποντα] att. ἐπιμελόμενον,
προστάπτοντα; ἐπείνα = τὰ ἐπεῖ. — 8. πάτρη] att. πατρίδα. — ὥστε] att.
ἄτε, den objektiven Grund bezeichnend. Die Koerin sah an dem Benehmen des
Pausanias auf dem Schlachtfelde, daß er der Oberbefehlshaber sei; seinen Namen
aber kannte sie von früher vom Vaterhause her, da ihr Vater Hegetorides Gast-
freund des Pausanias war. — 9. λαβ. τῶν γ.] Die Schutzflehender pflegten die
Knähe derjenigen zu umfassen, an die sie ihre Bitten richteten. — 10. βασιλεῦ]
sagt die Koerin, da ihr die Verhältnisse nicht genau bekannt waren; Pausanias
war nach Kap. 10 Vormund des jungen Pleistarchos. — φόναι] att. σῶσον; st.
des Genet. stände att. εἰ; αἰχμαλώτος δουλοσύνη „Kriegsgefangenschaft“. —
τὴν ἴκετιν] vgl. 46, 5. — 11. ἐς τόδε] „soweit“. Sinn: da du mir soweit
geholfen, hilf mir auch weiter. — ὄντας] sc. με. — τούσδε] τοὺς Πέρσας. —
12. δαιμόνων] ἡρώων. — ὅπιν] att. φοντίδα; φοντίδα ἔχειν = φοντίζειν. —

λαβὼν ἐν Κῷ εἶχε δὲ Πέρσης· δὸς δὲ ἀμείβεται τοισίδε· „Γύναι,
15 θάρσει καὶ ὡς ἵνετις καὶ εἰ δὴ πρὸς τούτῳ τυγχάνεις ἀλλθέα
λέγουσα καὶ εἰς θυγάτηρα Ἡγητοφίδεω τοῦ Κάφου, δεῖ εὐοὶ ξεῖνος
μάλιστα τυγχάνει ἐών τῶν περὶ ἐκείνους τοὺς χώρους οἰκημένων·“
ταῦτα εἴπας τότε μὲν ἐπέτρεψε τῶν ἐφόρων τοῖσι παρεοῦσι, ὥστερον
δὲ ἀπέπεμψε ἐς Αἴγιναν, ἐς τὴν αὐτὴν ἡθελε [ἀπικέσθαι].

77 Μετὰ δὲ τὴν ἀπίξιν τῆς γυναικὸς αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἀπί-
κοτο Μαρτινέας ἐπ’ ἔξεργασμένοισι· μαθόντες δέ, διτὶ ὥστεροι
ήκουσι τῆς συμβολῆς, συμφορὴν ἐποιεῦντο μεγάλην ἀξιοῖ τε ἔφασαν
ἔναις σφέας ζημιῶσαι. πυνθανόμενοι δὲ τοὺς Μήδους τοὺς μετὰ
5 Ἀρταβάζου φεύγοντας τούτους ἐδίωκον μέχρι Θεσσαλίης· Λακεδαι-
μόνιοι δὲ οὐκ ἔνων φεύγοντας διώκειν. οἱ δὲ ἀναχωρήσαντες ἐς τὴν
ἐντῶν τοὺς ἡγεμόνας τῆς στρατιῆς ἐδίωξαν ἐκ τῆς γῆς. μετὰ δὲ
Μαρτινέας ἦκον Ἡλεῖοι, καὶ ὥστερος οἱ Ἡλεῖοι τοῖσι Μαρτινεῦσι
συμφορὴν ποιησάμενοι ἀπαλλάσσοντο· ἀπελθόντες δὲ καὶ οὗτοι
10 τοὺς ἡγεμόνας ἐδίωξαν.

14. εἶχε] sc. παλλακήν, γυναικα. — ἀμείβεται] ἀποκρίνεται; zu τοισίδε erg.
λόγους. — 15. καὶ εἰ δὴ κτλ.] entspricht dem vorhergeh. καὶ ὡς ἵνετις: „so-
wohl als B., als auch wenn“ u. s. w. — εἰ δῆ] „wenn wirklich“. — πρὸς
τούτῳ] „dazu, außerdem noch“, nämlich πρὸς τῷ ἵνετιδα εἶναι. — 16. εἰς] vgl. Dial. 36. — 17. μάλιστα] geh. zu ξεῖνος = ξεινότατος. — περὶ] c. Accus.
bedeutet nicht nur die Umgebung „in etwas herum“, sondern auch die Ver-
breitung über einen Raum „in etwas umher, in“. — οἰκημένην] vgl. 17, 3. —
18. ἐπέτρεψε] sc. αὐτήν, das auch zum folg. ἀπέπεμψε zu ergänzen ist. — τῶν
ἐφόρων τ. π.] Zwei Ephoren begleiteten den König ins Feld. — 19. ηθελε] sc. ἀπολέμεσθαι, aus ἀπέπεμψε zu entnehmen.

Kap. 77. 1. αὐτίκα μετὰ τ.] genauere Bestimmung des vorhergeh. μετὰ
τὴν ἀπ. κτλ. — 2. ἐπ’ ἔξεργη] „nach der That, Schlacht“. — 3. συμφ.
ἐπ. μ.] σ. ποιεῖσθαι, att. ἡγεῖσθαι, νομίζειν oder κρίνειν: „für ein Unglück
halten“, daher auch „betrübt sein“. — 4. σφέας ζημιῶσαι] sc. τινά „dafs
man u. s. w.“. Die nähere Bestimmung der Adjektiva durch Verba wird regel-
mäßig durch den Infin. Aktiv gegeben, auch da wo wir das Passiv. erwarten. —
5. ἐδίωκον] de conatu; zur Ausführung kam es nicht, da es ihnen die Spar-
taner, wie es im nächsten Satz heißt, widerrieten. — 6. οὐκ ἔνων] att. οὐκ εἶναι
νεταβαντ, sc. αὐτούς = Μαρτινέας. — ἐς τὴν ἑ] sc. χώραν. — 7. ἐδίωξαν
ἐκ τ. γ.] Die Verbannung ist die Strafe dafür, dafs sie zu spät zur Schlacht
kamen. — 8. τοῖσι Μ.] abh. von ὥστερος: „wie die M.“. — 10. ἐδίωξαν]
sc. ἐκ τῆς γῆς.

Tὰ κατὰ Μαρτινέας μὲν καὶ Ἡλείους τοσαῦτα· ἐν δὲ Πλα-78
ταιῆσι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Αἴγινητέων ἢν Λάμπτων δὲ Πυνθέω
Αἴγινητέων (ἐάν) τὰ πρῶτα, δεῖ ἀνοισιώτατον ἔχων λόγον ἵετο πρὸς
Πανσανίην, ἀπικόμενος δὲ σπουδῇ ἔλεγε τάδε· „Ω παῖ Κλεομ-
βρότου, ἔργον ἔργασται τοι ὑπερφυὲς μέγαθός τε καὶ κάλλος, καὶ
τοι θεὸς παρέδωκε δυσάμενον τὴν Ἑλλάδα οὐλέος καταθέσθαι
μέγιστον Ἑλλήνων, τῶν ἡμεῖς ἕδμεν. σὸν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπὶ
τούτουσι ποίησον, δικαὶος λόγος τέ σε ἔχῃ ἐτί μέζων καὶ τις ὥστερον
φυλάσσοται τῶν βαρβάρων μὴ ὑπάρχειν ἔργα ἀτάσθαλα ποιέων
ἐς τοὺς Ἑλλήνας. Λεωνίδεω γὰρ ἀποθανόντος ἐν Θερμοπύλῃσι 10
Μαρδόνιος τε καὶ Ξέρξης ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν ἀνεσταύρωσαν·
τῷ σὸν τὴν δμοίην ἀποδιδοὺς ἔπαινον ἔξεις πρῶτα μὲν ὑπὸ πάντων
Σπαρτιητέων, αὖτις δὲ καὶ πρὸς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Μαρδόνιος
γὰρ ἀνασκολοπίσας τετιμωρήσει εἰς πάτρων τὸν σὸν Λεωνίδην.“

‘Ο μὲν δοκέων χαρίζεσθαι ἔλεγε τάδε, δ’ ὁ ἀνταμείβετο τοισίδε· 79
„Ω ξεῖνε Αἴγινητα, τὸ μὲν εἰνοέειν τε καὶ προορᾶν ἄγαμα σεν,
γνώμης μέντοι ἡμάρτηκας χρηστῆς· ἔξαείρας γάρ με ὑψοῦ καὶ τὴν
πάτρην καὶ τὸ ἔργον εἰς τὸ μηδὲν κατέβαλες παραινέων νερῷ

Kap. 78. 1. τὰ κατὰ] „die Geschichte hinsichtlich, inbetreff“; zu τοσαῦτα
erg. λγένετο. — 2. τὰ πρῶτα] hier, wie öfter, auf eine Person bezogen, =
δὲ πρῶτος. — λόγον] „Vorschlag“. — λέτο] att. ἐσπευδε; ion. und poet. wird
λεσθαι von jeder schnellen Bewegung gebraucht. — 5. ἔργασται] Passiv;
daher τοι = ὑπὸ σοῦ. — μέγαθός τε καὶ κάλλος] Accus. des Bezugs. —
6. καταθέσθαι] st. des gewöhnl. κτήσασθαι. — 7. τῶν κτλ.] vgl. 37, 10. — τὰ
λ. τὰ ἐπὶ τ.] ταῦτα, ἡ ἐπὶ τούτοις λοιπά ἔστιν; ἐπὶ „nach“. Was dies ist,
wird im Folgenden erklärt. — 8. λόγος] δόξα, κλέος; mache σε zum Sub-
jekt. — τις] „jeder“. — 9. μῆ] steht nach φυλάσσεσθαι, wie nach den Verben
der Verhinderung; im Deutschen unnötig. — ἀτάσθαλα] att. ὑβριστικά. —
12. τῷ] relat. Anknüpfung, = τούτῳ δέ, auf Mardonios bezogen. — τὴν δμοίην]
sc. δίκην; sonst τὸ δμοῖον. — ἔπαινον ἔξεις] ἔπαινεθήσῃ; daher auch ὑπὸ π.
Σπ., wofür im zweiten Gliede πρὸς eintritt, das Herod. oft zum Passiv setzt. —
14. ἀνασκολοπίσας] att. ἀνασταύρωσας. — εἰς] „hinsichtlich, inbetreff“; sonst
sagt man τιμωρεῖσθαι ὑπέρ „Rache nehmen für oder wegen“; auch τιμωρεῖν
τινι, wie im folg. Kapitel.

Kap. 79. 1. χαρίζεσθαι] sc. Πανσανίη. — 2. τὸ μὲν κτλ.] ἄγαμα
konstruiert, wie θαυμάζειν, also τὸ τινος „etwas an einem“; zu εἰνοέειν ist
μου, zu προορᾶν μου zu ergänzen. — 3. ἔξαείρας] att. λεσθας, wozu ein
Attiker υψηλὸν st. ὑψοῦ gesetzt hätte. — 4. εἰς τὸ μ. κατέβ.] sc. μέ; zu τὸ

λυμαίνεσθαι καί, ἢν ταῦτα ποιέω, φὰς ἄμεινόν με ἀκούσεσθαι· τὰ πρέπει μᾶλλον βαρβάροισι ποιέειν ἥπερ Ἑλλησι· καὶ ἐκείνοισι δὲ ἐπιφθονέομεν. ἐγὼ δ' ὁν τούτου εἴνετεν μήτε Αἰγυπτίοις ἀδοιμι μήτε τοῖσι ταῦτα ἀρέσκεται, ἀποχρᾶ δέ μοι Σπαρτίτησι ἀρεσκόμενον δσια μὲν ποιέειν, δσια δὲ καὶ λέγειν. Λεωνίδης δέ, 10 τῷ με κελεύεις τιμωρῆσαι, φημὶ μεγάλως τετιμωρῆσθαι· ψυχῆσι τε τῇσι τῶνδε ἀναριθμήτοισι τετίμηται αὐτὸς τε καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν Θερμοπύλαι τελευτήσαντες. σὺ μέντοι ἔτι ἔχων λόγον τούτῳδε μήτε προσέλθῃς ἔμοιγε μήτε συμβούλευσῃς χάριν τε ἵσθι ἐνταθήσῃς."

80 Οὐ μὲν ταῦτα ἀκούσας ἀπαλλάσσετο· Πανσανίης δὲ οἰκρυγμα ποιησάμενος μηδένα ἀπτεοθαι τῆς ληίης συγκομίζειν ἐκέλευσε τὸν ἔλλωτας τὰ χρήματα, οἱ δὲ ἀνὰ τὸ στρατόπεδον σκιδνάμενοι εὑρίσκουν σκηνὰς κατεσκενασμένας χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κλίνας τε ἐπιχρύσους καὶ ἐπαργύρους μορτήρας τε χρυσέους καὶ φιάλας τε καὶ ἄλλα ἐπιώματα· σάκκους τε ἐπ' ἄμαξέων εἵρισκον, ἐν τοῖσι λέβητες ἐφαίνοντο ἐνεόντες χρύσεοι τε καὶ ἀργύρεοι· ἀπό τε τῶν πειμένων νεκρῶν ἐσκύλεντον ψέλιά τε καὶ στρεπτούς καὶ τὸν ἀπνάκας ἐόντας χρυσέους, ἐπεὶ ἐσθῆτός γε ποικίλης λόγος ἐγίνετο

μηδέν vgl. 58, 9. — παραινέων] sc. μοι. — 5. φάς] att. φάσκων. — ἄμεινον ἀξ.] εὐ ἄκούειν, wie lat. *bene audire*: „in gutem Rufe stehen“; Pass. zu εὖ λέγειν. — 6. ἥπερ] att. ἦ. — καὶ ἐπ. δέ] καὶ ... δέ, „aber auch, und auch“; das betonte Wort steht immer in der Mitte. — 7. ἐπιφθονέομεν] att. μεμφόμεθα, nāml. τὸ νεκρῷ λυμαίνεσθαι. — 8. ἀδοιμι] att. ἀρεσκόμενοι. — μήτε τοῖσι κτλ.] μήτε τούτοις, οἰς κτλ. — ταῦτά sc. ἡ τοῖς Αἰγυπτίαις, nāml. τὸ νεκρῷ λυμαίνεσθαι. — ἀρέσκεται] att. ἀρεσκει; ebenso nachher ἀρεσκόμενον. — 9. ἀρεσκόμενον] ist zum Infin. konstruiert; mit Bezug auf μοὶ müßte es ἀρεσκομένῳ heißen. — 10. τετιμωρῆσαι] Passiv. — ψυχῆσι], „durch das das Leben verloren haben“; Subjekt wird τῶνδε ἀναριθμήτοισι. — 12. ἔτι] „fernerhin“. — 13. τέ] nach μήτε ... μήτε „sondern“.

Kap. 80. 1. οἰκρυγμα π.] κηρύξας. — 2. ληίης] att. λεια. — 3. σκιδνάμενοι] att. σκεδανύμενοι. — 7. ἐφαίνοντο] c. Partic. vgl. 25, 8. — 8. τὸς ἀξ.] Der Artikel bezeichnet diese als bekannte Waffe der Perser. — 9. ἔπει] hier adversativ: „während“, wobei ἐσθῆτος ποικίλης noch durch γέ hervor-

οὐδὲ εἶς. ἐνθαῦτα πολλὰ μὲν οὐλέπτοντες ἐπώλεον πρὸς τὸν Ἀιγυπτίας οἱ εἴλωτες, πολλὰ δὲ καὶ ἀπεδείκνυσαν, δσα αὐτῶν οὐκ οἴλα τε ἢν κρύψαι· ὅστε Αἰγυπτίοις οἱ μεγάλοι πλοῦτοι ἀρχὴν ἐνθεῖτεν ἐγένοντο, οἱ τὸν χρυσὸν ὡς ἐόντα χαλκὸν δῆθεν παρὰ τῶν είλάτων ὀνέοντο.

Συμφορήσαντες δὲ τὰ χρήματα καὶ δεκάτην ἐξελόντες τῷ ἐν 81 Δελφοῖσι θεῷ, ἀπ' ἦς δ τρίτους δ χρύσεος ἀνετέθη δ ἐπὶ τὸν τρικαρήνον ὄφιος τὸν χαλκέον ἐπεστεῶς ἀγχιστα τὸν βωμοῦ, καὶ τῷ ἐν Ὁλυμπίῃ θεῷ ἐξελόντες, ἀπ' ἦς δεκάπτην χάλκεον Δία ἀνέθηκαν, καὶ τῷ ἐν Ἰσθμῷ θεῷ, ἀπ' ἦς ἐπτάπτην χάλκεος δ Ποσειδέων ἐξεγένετο, ταῦτα ἐξελόντες τὰ λοιπὰ διαιρέοντο καὶ ἔλαβον ἔκαστοι, τῶν δέξιοι ἦσαν, καὶ τὰς παλλακὰς τῶν Περσέων καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρὸν καὶ ἄλλα χρήματά τε καὶ ὑποζύγια. δσα μέν τυν ἐξαίρετα τοῖσι ἀριστεύσασι αὐτῶν ἐν Πλαταιῆσι ἐδόθη, οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμόν, δοκέω δ' ἔγωγε καὶ τούτοισι δοθῆται· Πανσανίη δὲ πάντα δέκα ἐξαιρέθη τε καὶ ἐδόθη, γνωτίκες, ἕπτοι, πρόβατα, κάμηλοι, δσα δὲ αὐτῶς καὶ τὰ ἄλλα χρήματα.

gehoben wird. — λόγος] „Beachtung, Berücksichtigung“. — 11. ἀπεδείκνυσαν] hier „abliefern“. — δσα αὐτῶν κτλ.] nähere Erklärung zu πολλά: „nämlich alles davon, was u. s. w.“. — 12. οἱ] bezeichnet diese Reichtümer als allgemein bekannte. — ἀρχὴν] adverbial „ursprünglich“. — 13. ἐνθεῖτεν] nämlich von der Schlacht bei Platäa. — οἱ] kausal. — ὡς δόντα χ. δ.] wie 66, 11.

Kap. 81. 1. δεκάτη] Es war Sitte, den Zehnten der Beute der Gottesheit zu weihen; hier erhält Apollon, Zeus und Poseidon je einen Zehnten. — 2. ἐπὶ τὸν ὄφιος] Drei Schlangenleiber bildeten ein aufsteigendes Gewinde, aus dem oben die drei Köpfe nach verschiedenen Seiten hervorragten. Darauf ruhte der Dreifuss. Das Schlangengewinde ist heute noch erhalten. — 3. ἀγχιστα] att. ἐγγυτάτω. — 4. ἐξελόντες] sc. δεκάτην, wiederholt das vorhergeh. ἐξελόντες, das etwas weit entfernt ist; ebenso ist zum folg. Satzgliede δεκάτην ἐξελόντες zu denken. — 6. ἐγένετο] ἐγένετο ist Pass. zu ποιεῖν = ἐποίηση, noch verstärkt durch εἶ, das das vorhergeh. ἀπό wieder aufnimmt. — ταῦτα ἐξελόντες] fast noch einmal die vorhergehenden Glieder zusammen, um dann weiter zu führen. — 7. τῶν] ταῦτα, δν. — καὶ τὰς π. κτλ.] schließt sich an τὰ λοιπὰ διαιρέονται an. — 10. οὐδαμόν] att. οὐδένων; πρός setzt Herod. häufig zum Passiv = ὑπό. — καὶ τούτοισι] ebenso wie dem Pausanias. — 11. πάντα δέκα] „zehn Stück von jeder Art, alles zehnfach“. — 12. δος δ' αἵτης] Tmesis = ὡσαύτως δέ, nämlich zehnfach.

82 Λέγεται δὲ καὶ τάδε γενέσθαι, ὡς Ξέρξης φεύγων ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μαρδονίῳ τὴν πατασκευὴν παταλίποι τὴν ἑωτοῦ. Πανσανίην δὲ δρῶντα τὴν Μαρδονίου σκηνὴν χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ καὶ παραπετάσμασι ποικίλοισι πατεσκευασμένην κελεῦσαι τοὺς τε ἄρτοκόπους καὶ τοὺς δψοποιοὺς πατὰ ταῦτα καὶ τῷ Μαρδονίῳ δεῖπνον παρασκευάζειν. ὡς δὲ κελευόμενοι οὗτοι ἐποίειν ταῦτα, ἐνθαῦτα τὸν Πανσανίην ἰδόντα κλίνας τε χρυσέας καὶ ἀργυρέας εὖ ἐστρωμένας καὶ τραπέζας τε χρυσέας καὶ ἀργυρέας καὶ παρασκευὴν μεγαλοπρεπέα τὸν δεῖπνον ἐκπλαγέντα τὰ προκείμενα ἀγαθὰ κελεῦσαι ἐπὶ γέλωτι τοὺς ἑωτοῦ διηκόνους παρασκευάσαι Λακωνικὸν δεῖπνον. ὡς δὲ τῆς θοίνης ποιηθείσης ἦν πολλὸν τὸ μέσον, τὸν Πανσανίην γελάσαντα μεταπέμψασθαι τὸν Ἐλλήνων τοὺς στρατηγούς, συνελθόντων δὲ τούτων εἰπεῖν τὸν Πανσανίην δειπνύντα ἐς ἐκατέρην τοῦ δείπνου τὴν παρασκευὴν. „Ἄνδρες Ἐλληνες, τῶνδε εἶνεν ἐγὼ διμέας συνῆγαγον, βουλόμενος διμῖν τοῦ Μήδου τὴν ἀφοσίνην δέξαι, δις τοιήνδε δίαιταν ἔχων ἥλθε ὡς διμέας οὕτω διζηρήν ἔχοντας ἀπαιρησόμενος.“

83 Ταῦτα μὲν Πανσανίην λέγεται εἰπεῖν πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τὸν Ἐλλήνων· ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ μετὰ ταῦτα καὶ τὸν Πλαταίεων εἴρον συχνοὶ θήκαις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τὸν ἄλλων

Kap. 82. 1. τάδε] erklärt in ὡς Ξέρξης κτλ. — 2. Πανσανίην ὅν κι.]. Accus. u. Infinitiv nach ὡς κτλ.; so wird im Griech. die mit ὅτι u. ὡς eingeführte Oratio obl. gewöhnlich im Accus. u. Infinitiv weiter geführt. — 5. πατὰ] bezeichnet hier die Art und Weise, also κατὰ ταῦτα „in ebenderselben Weise, ebenso“; danach steht καὶ „wie“. — 8. εὖ ἐστρ.] Die Alten belegten Stühle, Bänke u. s. w. reichlich mit Decken und Teppichen; es war dies ein Ersatz für unsere Polstermöbel; daher können wir übersetzen: „gut gepolstert“. — 9. τὰ πρὸς ἀγαθά] abh. von ἐκπλαγέντα; ἀγαθά „Schätze, Reichtum“. — 10. ἐπὶ γ.] „zum Scherz, Spafs“, d. h. um ein Lachen zu erregen. — διηκόνους] att. διακόνους. — 11. θοίνης] att. δεῖπνου. — τὸ μέσον] „der Unterschied“, sonst ἡ διαφορά, τὸ διάφορον. — 12. τῶν Ἐτῶν τοὺς στρ.] seltene Stellung des attribut. Genitivs, durch die derselbe nachdrucksvoil hervorgehoben wird. — 14. ἐκατέρην] τὴν τε Περσικὴν καὶ τὴν Λακωνικὴν. — 15. τῶνδε εἶνεκεν] erklärt in βουλόμενος κτλ., vgl. 68, 5. — 16. ὡς] verb. mit ἀπαιρησόμενος; zu διζηρήν erg. δίαιταν.

Kap. 83. 1. λέγεται] hier unpersönl. mit Accus. u. Infinitiv; häufiger persönlich λέγομαι mit Infinitiv. — 2. μετὰ ταῦτα] verstärkt die Worte ὑστέρῳ

χειριάτων. ἐφάνη δὲ καὶ τόδε ὕστερον ἔτι τούτων. τῶν τεκρῶν περιψιλωθέντων τὰς σάρκας — συνεφόρεον γὰρ τὰ δστέα οἱ Πλα-⁵ ταιέες ἐς ἓνα χῶρον — ενδέθη περιαλή οὐκ ἔχουσα φασῆν οὐδεμίαν, ἀλλ’ ἐξ ἑνὸς ἐστατέον· ἐφάνη δὲ καὶ γνάθος, καὶ τὸ ἄνω τῆς γνάθου, ἔχουσα δδόντας μουνοφνέας ἐξ ἑνὸς δστέον πάντας, τοὺς τε δδόντας καὶ τοὺς γομφίους· καὶ πενταπήχεος ἀνδρὸς δστέα ἐφάνη· ἐπεὶ τοῦ γε Μαρδονίου δευτέρη ἡμέρῃ δ τεκρὸς 84 ἡφάνιστο, ὥπ’ δτεν μὲν ἀνθρώπων, τὸ ἀτρεκές οὐκ ἔχω εἰπεῖν, πολλοὺς δέ τινας ἥδη καὶ παντοδαποὺς ἔχουσα θάψαι Μαρδόνιον καὶ δᾶρα μεγάλα οίδα λαβόντας πολλοὺς παρὰ Ἀρτόντεω, τοῦ Μαρδονίου παιδός, διὰ τοῦτο τὸ ἔργον· δοτις μέντοι ἦν αὐτῶν δ ὑπελόμενος τε καὶ θάψαις τὸν τεκρὸν τὸν Μαρδονίον, οὐ δύναμαι ἀτρεκέως πνέσθαι. ἔχει δέ τινα φάτιν καὶ Διονυσοφάνης, ἀνὴρ Ἐφέσιος, θάψαι Μαρδόνιον.

‘Αλλ’ δ μὲν τρόπῳ τοιούτῳ ἐτάφη· οἱ δὲ Ἐλληνες, ὡς ἐν 85 Πλαταιῆσι τὴν ληίην διείλοντο, ἔθαπτον τοὺς ἑωτῶν χωρὶς ἔκαστοι. Λακεδαιμόνιοι μὲν τριξάς ἐποιήσαντο θήκας· [ἔνθα μὲν τοὺς ἱρένας ἔθαψαν, τῶν καὶ Ποσειδώνιος καὶ Ἀμομφάρετος ἥσαν καὶ Φιλοκίων τε καὶ Καλλικράτης] ἐν μὲν δῇ ἐνὶ τῶν τάφων ἥσαν οἱ ἱρένες, ⁵ ἐν δὲ τῷ ἐκέρῳ οἱ ἄλλοι Σπαρτιῆται, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ οἱ εἴλωτες. οὗτοι μὲν οὕτω ἔθαπτον, Τεγεῆται δὲ χωρὶς πάντας ἀλέας καὶ

χρόνῳ. — καὶ τὸν Πλ.] abh. von συχνοί. — 4. ὕστερον τούτων] wie 73, 13. — 5. τὰς σάρκας] Accus. des Bezugs zu περιψιλωθέντων. — 7. καὶ τὸ ἄνω τ. γν.] nähere Bestimmung zu γνάθος: „und zwar der Oberkiefer“. — 8. ἔχουσα] auf den Hauptbegriff γνάθος bezogen. — ἐξ ἑνὸς δ.] gleichbedeutend mit μουνοφνέας, zu dessen stärkerer Betonung es beigelegt ist. — 9. τοὺς δδόντας] hier im Gegens. zu γομφίους „Backenzähne“ = τοὺς προσθίους „Schneidezähne“.

Kap. 84. 1. ἐπει] steht hier ebenso, wie 80, 9; als Hauptsatz „indes“. — 2. ἡφάνιστο] schließt hier auch den Begriff: ἔθαπτο ein. — ὥπ’ δτεν κτλ.] sc. ἡφάνιστο. — τὸ ἀτρεκές] att. τὸ ἀληθές, adverbial. — 3. πολλούς τινας] vgl. 3, 2. — ἥδη] dem lat. etiam entsprechend: „auch, noch, sogar“. — 5. διὰ τοῦτο τὸ ἔ.] διὰ τὸ θάψαι Μαρδόνιον. — 7. ἀτρεκέως] att. ἀληθῶς. — ἔχει φάτιν] att. λέγεται.

Kap. 85. 3. τριξάς] att. τρισσάς = τρεῖς. — θήκας] att. τάφους. — 5. οἱ ἱρένες] att. οἱ εἱρένες, Bezeichnung der Spartaner vom 20. bis 30. Jahre. — 7. Τεγεῆται] sc. ἔθαπτον, was auch zu den folgenden Subjekten zu ergänzen

*Ἄργατοι τοὺς ἑωντάν διοῦ καὶ Μεγαρέες τε καὶ Φλιάσιοι τοὺς
ὶπὸ τῆς ἐπον διαφθαρέτας. τούτων μὲν δὴ πάντων πλήρες
10 ἐγένοντο οἱ τάφοι· τῶν δὲ ἄλλων δυοι καὶ φαίνονται ἐν Πλαταιῇσι
ἐόντες τάφοι, τούτους δέ, ὡς ἐγὼ πινθάνομαι, ἐπαισχυνομένους
τῇ ἀπεστοῖ τῆς μάχης ἐνάστους χώματα χῶσαι κεινὰ τῶν ἐπιγιο-
μένων εἴνεκεν ἀνθρώπων· ἐπεὶ καὶ Λιγυνητέων ἐστὶ αὐτῷδι παλέο-
μενος τάφος, τὸν ἐγὼ ἀκούω καὶ δέκα ἔτεσι ὑστερον μετὰ ταῦτα
15 δειθέντων τῶν Λιγυνητέων χῶσαι Κλεάδηρ τὸν Αἰτοδίκου, ἄνδρα
Πλαταιέα, πρόξεινον ἐόντα αὐτῶν.*

86 *Ως δὲ ἄρα ἔταψαν τοὺς νεκροὺς ἐν Πλαταιῇσι οἱ Ἑλληνες,
αὐτίκα βουλευομένοισι σφι ἐδόκεε στρατεύεσθαι ἐπὶ τὰς Θήβας
καὶ ἔξατέειν αὐτῶν τὸν μηδίσαντας, ἐν πρώτοισι δὲ αὐτῶν Τι-
μηγενίδην καὶ Ἀτταγίνον, οὐδὲ ἀρχηγέταν ἀνὰ πρώτους ἴσαν. Ἡν δὲ
μὴ ἀνδιδούσι, μὴ ἀπανίστασθαι ἀπὸ τῆς πόλιος πρότερον, ἢ ἔξ-
λωσι. ὡς δέ σφι ταῦτα ἔδοξε, οὗτω δὴ ἐνδεκάτη ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς*

ist. — *ἄλεις*] att. *ἀλέσσων*, verstärkt *πάντας*: „alle zusammen“. Jeder erhielt sein besonderes Grab. — 8. *διοῦ*] Alle kamen in ein Grab. — 9. *ὶπὸ τῆς* ergänze: *νεκρῶν*. — 10. *τῶν δὲ ἄλλων*] des Gegensatzes wegen vorausgestellt, se. *τοὺς τάφους*, Objektsaccus. zu *χῶσαι*, zu dem *χώματα κεινά* Prädikatsnomen ist. *χώματα κεινά* = *κενοτάφια*, „Scheingräber“, d. h. Gräber, in welchen keine Tote sind. Zu δε im Nachsatz vgl. 6, 3. — *πινθάνομαι*] Perfektbedeutung. — 12. *ἀπεστοῖ*] att. *ἀπονήσῃ*. — *ἐνάστους*] Subjekt zu *χῶσαι*; der Accus. u. Infin. hängt von *πινθάνομαι* ab. Solche Einwirkung des Verbums nicht selten. — *τῶν ἐπιγ. ἀνθρώπων*] „der Nachwelt“. Sie wollten dadurch beteiligt hätten. — 13. *ἐπει*] γάρ. — 14. *καὶ*] bei Zahlen „sogar“. — *μετὰ ταῦτα*] nämlich nach der Schlacht selbst. — 16. *πρόξεινον*] Unter *πρό-* welche von einem andern Staate zu Vertretern seiner Interessen ernannt sind, also die heutigen Konsuln.

Kap. 86. 3. *ἔξατέειν*] das eigentliche Wort für „die Auslieferung eines verlangen“. — *αὐτῶν*] *τῶν Θηβαίων*, aus *τὰς Θήβας* zu entnehmen. — *αὐτῶν*] *μηδισάντων*. — 4. *ἀρχηγέταν*] „Rädelführer“. — *ἀνὰ πρώτους*] st. des gewöhnlichen *ἐν πρώτοις*. — 5. *πρότερον ἥ*] att. *πρόν*; st. des bloßen Konjunkt. stände att. *πρὸν ἀν* c. Konj. oder, da eine Nebenzeit regiert, *πρὸν c.*

συμβολῆς ἀπικόμενοι ἐποιιόρχεον Θηβαίους κελεύοντες ἐκδιδόναι τοὺς ἄνδρας· οὐ βουλομένων δὲ τὰν Θηβαίων ἐκδιδόναι τὴν τε γῆν αὐτῶν ἔταμνον καὶ προσέβαλλον πρὸς τὸ τεῖχος.

*Καὶ οὐ γάρ ἐπαύοντο σινόμενοι, εἰκοστῇ ἡμέρῃ ἔλεξε τοῖσι 87
Θηβαίοισι Τιμηγενίδης τάδε· „Ἄνδρες Θηβαῖοι, ἐπειδὴ οὕτω δέ-
δονται τοῖσι Ἑλλησι, μὴ πρότερον ἀπαναστῆται πολιορκέοντας, ἢ
ἔξελωσι Θήβας ἢ ἡμέας αὐτοῖσι παραδῶτε, νῦν ὅν ἡμέων εἴνεκεν
γῆ ἡ Βοιωτίη πλέω μὴ ἀναπλήσῃ, ἀλλ’ εἰ μὲν χρημάτων χρηζέοντες
πρόσχημα ἡμέας ἔξαιτέονται, χρήματά σφι δῶμεν ἐκ τοῦ ποινοῦ·
σὺν γάρ τῷ ποινῷ καὶ ἐμηδίσαμεν οὐδὲ μοῦνοι ἡμεῖς· εἰ δὲ ἡμέων
ἀληθέως δεόμενοι πολιορκέοντι, ἡμεῖς ἡμέας αὐτοὺς ἐς ἀντιλογίην
παρέξομεν.“ πάρτα τε ἔδοξε εὖ λέγειν καὶ ἐς παιδόν, αὐτίκα τε
ἐπειηρυνεόντο πρὸς Πανσανίην οἱ Θηβαῖοι θέλοντες ἐκδιδόναι 10
τοὺς ἄνδρας.*

*Ως δὲ ὑμολόγησαν ἐπὶ τούτοισι, Ἀτταγίνος μὲν ἐκδιδρήσκει 88
ἐκ τοῦ ἄστεος, παῖδας δὲ αὐτοῦ ἀπαχθέντας Πανσανίης ἀπέλυσε
τῆς αὐτίης φὰς τοῦ μηδισμοῦ παῖδας οὐδὲν εἶναι μεταιτίους. τοὺς
δὲ ἄλλους ἄνδρας, τοὺς ἔξεδοσαν οἱ Θηβαῖοι, οἱ μὲν ἐδόκεον ἀντι-*

Optat. — 7. *ἐποιιόρχεον*] bezeichnet die Handlung in ihrer Entwicklung und Entfaltung: „sie begannen zu belagern“.

Kap. 87. 1. οὐ γάρ πτλ.] Der begründende Satz steht vor dem begründeten; γάρ = ἐπει. — 2. οὐτῷ] erklärt in μὴ πρότερον πτλ. — 3. πολιορκέοντας] tritt zu ἀπαναστῆται, wie zu παύεσθαι und ähnl. Verben. — 4. ὅν] weist bestätigend auf das Vorhergehende zurück und leitet so den Nachsatz ein „also, nun“. — 5. πλέω] πλέω, sc. παῦει. — μὴ ἀναπλ.] Verbot; ἀναπληπληπι „eruldde, erleide“. — 6. πρόσχημα] „zum Vorwand“; Gegens. ἀληθέως Z. 8. — ἐς τοῦ ποινοῦ] „aus der Staatskasse“, aber σὺν τῷ ποινῷ „in Gemeinschaft mit dem ganzen Staate, der ganzen Bürgerschaft“. — 7. καὶ] „auch“ drückt die gegenseitige Beziehung der beiden Handlungen aus; das Zahlen soll gemeinsam sein, wie auch die Politik eine gemeinsame war. — οὐδὲ] att. παῖδει oὐ. — 8. ἀντιλογίην] „Verhandlung“ über die gegen uns vorgebrachte Anklage, dass wir die Partei der Perser wählten. — 9. κάρτα] att. μάλα. — ἐς παιδόν] „zeitgemäß“.

Kap. 88. 1. *ἐπὶ τούτοισι*] „unter diesen Bedingungen“, nämlich gegen Auslieferung der Perserfreunde Frieden zu erhalten. — 3. φᾶς] att. φάσκων. — οὐδὲν] stärker als οὐ „durchaus nicht“. — *τοὺς δὲ ἄλλους ἄν.*] ist in umgekehrter Weise an das folgende Relativ. *τοὺς* assimiliert; man erwartet οἱ ἄλλοι

ἱ λογίης τε κυρήσειν καὶ δὴ χρήμασι ἐπεποίθεσαν διωθέεσθαι· δέ, ὡς παρέλαβε, αὐτὰ ταῦτα ὑποροέων τὴν στρατιὴν τὴν τῶν συμμάχων ὅπασαν ἀπῆκε καὶ ἐπείνους ἀγαγὸν ἐς Κόρινθον διέφειε.

89 Ταῦτα μὲν τὰ ἐν Πλαταιῇσι καὶ Θῆβῃσι γενόμενα Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκεος φεύγων ἐν Πλαταιέων καὶ δὴ πρόσω ἐγίνετο. ἀπικόμενον δέ μιν οἱ Θεσσαλοὶ παρὰ σφέας ἐπὶ τε ξείνια ἐπάλεον καὶ ἀνειρώτων περὶ τῆς στρατιῆς τῆς ἄλλης οὐδὲν ἐπιτιστάμενοι τῶν ἐν Πλαταιῇσι γενομένων. ὁ δὲ Ἀρτάβαζος γνούς, ὅτι, εἰ ἐθέλει σφι πᾶσαν τὴν ἀληθείρην τῶν ἀγώνων εἰπεῖν, αὐτὸς τε κινδυνεύει ἀπολέθαι καὶ δι μετ' αὐτοῦ στρατός· ἐπιτίθεσθαι γάρ οἱ πάντα τινὰ οὔτε πυνθανόμενον τὰ γεγονότα· ταῦτα ἐκλογίζουμενος οὕτε πρός τοὺς Φωκέας ἐξηγόρευε οὐδὲν πρός τε τοὺς Θεσσαλοὺς ἔλεγε τάδε· „Ἐγὼ μέν, ὃ ἀνδρες Θεσσαλοί, ὡς δρᾶτε, ἐπείγματι τε κατὰ τάχος ἐλῶν ἐς Θρηίκην καὶ σπουδὴν ἔχω πεμφθεῖς κατὰ τι πρῆγμα ἐκ τοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶνδε. αὐτὸς δὲ ὑμῖν Μαρδόνιος καὶ δ στρατὸς αὐτοῦ, οὗτος κατὰ πόδας ἐμεῦ ἐλαύνων προσδόκιμός ἐστι. τοῦτον καὶ ξενιζετε καὶ εὖ ποιεῦτες φαίνεσθε· οὐ γάρ ὑμῖν ἐς χρόνον ταῦτα ποιεῦσι μεταμελήσει.“ ταῦτα δὲ εἴπας ἀπῆλαννε σπουδῇ τὴν στρατιὴν διὰ Θεσσαλίης τε

ἀνδρες, das nachher durch *οἶ μέν*, im Gegens. zu ὁ δέ, wieder aufgenommen ist. — 5. *τέ* sollte hinter ἐδόκεον stehen. — *κυρήσειν*] att. *τεύξεσθαι*. — *δῆ*] „offenbar, sicher“. — *διωθέεσθαι*] „es von sich abzuwenden“, d. h. was sie etwa infolge der Verhandlung treffen könnte. Der Infin. Präs. nach dem Futur. veranschaulicht ihre feste Siegeszuversicht: *κυρήσουμεν καὶ διωθούμεθα*. — ὁ δέ *Παυσανίας*. — 6. *παρέλαβε*] sc. *αὐτούς*. — *αὐτὰ ταῦτα*] „eben dieses“, nämlich dass sie durch Bestechung sich befreien könnten. — 7. *ἀπῆκε*.

Kap. 89. 1. *ταῦτα*] sc. *ἐστίν*. — 2. *καὶ δῆ*] wie 6, 4. — 3. *ἐπὶ ξ. ἔκαλεον*] vgl. 16, 2. — 8. *πάντα τινά*] „jeder einzelne“. — *πυνθανόμενον*] Perfektbedeutung. — *ταῦτα ἐκλογοί*] nimmt das Partic. *γνούς* in etwas veränderter Form wieder auf, um das Prädikat anzuschliessen. — 9. *οὐτέ*] mit folg. *τέ* „einerseits nicht ... anderseits“. Durch das Land der Phoker war er früher gezogen; *ἐξηγόρευε* schliesst also den Begriff eines Plusquamperf. ein. — 11. *κατὰ τάχος*] adverb. = *ταχέως*. — 12. *κατά*] kausal: „wegen“. — 13. *οὗτος*] nimmt den Hauptbegriff Mardonios wieder auf. — *κατὰ π.·* „auf dem Fusse“; st. *ἐμεῦ* wäre *μεν* = *μου* das gewöhnliche. Wir: „mir auf dem F. folgen“. — 15. *ἐς χρόνον*] att. *ὑστερον*. — 16. *ἀπῆλαννε*] hier transit.

καὶ Μακεδονίης ἵθι τῆς Θρηίκης ὡς ἀληθέως ἐπειγόμενος καὶ τὴν μεσόγαιαν τάμνων τῆς δόδον. καὶ ἀπικνέεται ἐς Βυζάντιον καταλιπὼν τοῦ στρατοῦ τὸν ἀνωτοῦ σύγχρονὸν ὑπὸ Θρηίκων τε καταπότεντας κατ’ ὅδὸν καὶ λιμῷ συστάντας καὶ καμάτῳ· ἐκ Βυζαντίου δὲ διέβη πλοίουσι.

Οὗτος μὲν οὕτω ἀπενόστησε ἐς τὴν Ἀσίην· τῆς δὲ αὐτῆς **90** ἡμέρης, τῇσπερ ἐν Πλαταιῇσι τὸ τρῶμα ἐγένετο, συνεκύρησε γενέσθαι καὶ ἐν Μυκαλῷ τῆς Ἰωνίης. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ Δίλῳ κατέστατο οἱ Ἑλλῆνες οἱ ἐν τῇσι νησὶ ἔμα Λευτυχίῃ τῷ Λακεδαιμονίῳ ἀπικόμενοι, ἥλθόν σφι ἄγγελοι ἀπὸ Σάμου Λάμπων τε **5** Θρασυλέος καὶ Ἀθηναγόρης Ἀρχεστρατίδεων καὶ Ἡγούσιστρατος Ἀρισταγόρεω πεμφθέντες ὑπὸ Σαμιών λάθρῃ τῶν τε Περσέων καὶ τοῦ τυράννου Θεομήστορος τοῦ Ἀνδροδάμαντος, τὸν κατέστησαν Σάμου τύραννον οἱ Πέρσαι. ἐπελθόντων δέ σφεων ἐπὶ τοὺς στρατηγοὺς ἔλεγε Ἡγούσιστρατος πολλὰ καὶ παντοῖα, ὡς, ἢν μοδὸν ἴδωται αὐτὸς οἱ Ἰωνεῖς, ἀποστήσονται ἀπὸ Περσέων, καὶ ὡς οἱ βάρβαροι οὐκ ὑπομενέοντι· ἢν δὲ καὶ ἀρα ὑπομενώσι, οὐκ ἐτέρην ἄγρην τοιαύτην εἰρεῖν ἀν αὐτούς. Θεούς τε κοινοὺς ἀνακάλεων προέτραπε αὐτοὺς ἕνσασθαι ἀνδρας Ἐλληνας ἐκ δουλοσύνης

mit τὴν στρατιὴν, att. intransit. ohne στρατιὴν. — 17. *ισθύ*] att. *εἰσθύ*. — 18. *τὴν μεσογ. κτλ.*] Wie Homer τέμνειν θάλασσαν, ἱέσα, so sagt Herod. hier τὴν μεσόγαιαν τέμνειν „das Binnenland durchschneiden“, d. h. gerade durch das Binnenland seinen Weg nehmen, marschieren. Dazu tritt der lokale Genet. *τῆς δόδον* „auf seinem Wege“. Vgl.: des Wegs kommen, gehen. — 20. *κατ’ ὅδόν*] „unterwegs“. — *συστάντες*] συστῆναι „bedrängt, aufgerieben werden“.

Kap. 90. 1. *ἀπενόστησε*] att. *ἐπανῆλθε*. — 2. *τὸ τρῶμα*] att. *ἡ ἡττα*. — *συνεκύρησε*] att. *συνέβη*; zum folg. γενέσθαι ergänze als Subj. *τὸ τρῶμα*. — 3. *τῆς Ἰωνίης*] Gen. des Ortsganzen, hier nach ἐν Μυκαλῷ gestellt, während die gewöhnliche Stellung vor dem regierenden Nomen ist. Mykale liegt gegenüber von Samos. — *κατέστατο*] att. *καθήντο*, nämlich in den Winterquartieren. — 7. *λάθρῃ τῶν Π.*] deren Flotte bei Samos lag. — 9. *ἐπελθόντων κτλ.*] vgl. 7, 6. — 10. *ώς κτλ.*] Ausführung von *πολλὰ καὶ π.*: „dafs nämlich u. s. w.“. — *μοδὸν*] Adverb. — 11. *ἴδωται*] att. *ἴδωσιν*, vgl. 51, 13. — 12. *ἢν ἀρα*] „wenn etwa, wirklich“. — *οὐκ ἐτέρην κτλ.*] Zum Accus. u. Infin. vgl. 82, 2. — 13. *τοιαύτην*] sc. *οὐαί αὐτήν* *ἐστίν*, ist Prädikatsnomen, = *οὐχ ἐτέραν ἄγραν*, *ἢν εὑροιεν*, *τοιαύτην είναι*. Sinn: die Griechen werden hier den besten Fang machen. — 14. *προέτραπε* de conatu. — *αὐτούς*] *τοὺς Ἐλληνας*. — *ἕνσασθαι*] 6*

15 καὶ ἀπαμῆναι τὸν βάρβαρον. εὐπετέσ τε αὐτοῖσι ἔφη ταῦτα γίνεσθαι· τάς τε γὰρ νέας αὐτῶν πακᾶς πλάνειν καὶ οὐκ ἀξιομάχους κείνουσι εἶναι. αὐτοὶ τε, εἴ τι ὑποπτεύοντι, μὴ δόλῳ αὐτοὺς προάγοιεν, ἔτοιμοι εἶναι ἐν τῇσι τησὶ ἐκείνων ἀγόμενοι δυῆροι εἶναι.

91 Ὡς δὲ πολλὸς ἦν λισσόμενος δὲ ξεῖνος δὲ Σάμιος, εἰρέτο Λευτυχίδης εἴτε κληδόνος εἴνεκεν θέλων πυθέσθαι εἴτε καὶ κατὰ συντυχίην θεοῦ ποιεῦντος. „Ω ξεῖνε Σάμιε, τί τοι τὸ οὖνομα;“ δὲ εἶπε· „Ἡγησίστρατος“. δὲ δὲ ὑπαρπάσας τὸν ἐπίλουτον λόγον, εἴ 5 τινα δόμητο λέγειν δὲ Ηγησίστρατος, εἶπε· „Δέκουμαι τὸν οἰωνὸν [τὸν ἡγησίστρατον], ω ξεῖνε Σάμιε. σὺ δὲ ἡμῖν ποίεε, δικαὶος αὐτός τε δοὺς πίστιν ἀποτίλασει καὶ οἱ σὺν σοὶ ἔόντες οἵδε, ἵ μὲν Σαμίους ἡμῖν προθύμους ἔσεσθαι συμμάχους.“

92 Ταῦτα τε ἄμα ἥγερεν καὶ τὸ ἔργον προσῆγε· αὐτίκα γὰρ οἱ Σάμιοι πίστιν τε καὶ δοκιαὶ ἐποιεῦντο συμμαχῆς πέρι πρὸς τοὺς

att. σῶσαι. — ἀνδρας ^{"E."} τοὺς ^{"Ιωνας.} — 15. εὐπετέσ] ὁρίσιον, sc. εἶναι, wovon dann der Accus. u. Infin. ταῦτα γίνεσθαι abhängt. — 16. αὐτῶν] τῶν Περσῶν; daraus ist αὐτούς als Subjekt zum nächsten Satzgliede καὶ οὐκ οὐλα zu ergänzen; κείνουσι = τοῖς ^{"Ἐλλησιν.} — 17. αὐτοῖ] οἱ ἄγγελοι. — ὑποπτεύοντι] sc. οἱ ^{"Ἐλληνες;} da dieses Verb. den Begriff der Furcht einschließt, so folgt darauf μή. — τι] Accus. des Bezugs: „etwa“. — 18. ἀγόμενοι] „mitführen“.

Kap. 91. 1. πολλὸς ἦν λ.] λισσόμενος = att. δεόμενος; dies machen wir zum Hauptverb., während πολλὸς ἦν adverb. Bestimmung giebt, also = πολλὰ ἔθειτο. — εἰρέτο] att. ἐρήτο. — 2. κληδόνος εἴνεκεν κτλ.] Leotychides wollte den Namen des Gesandten erfahren, weil er damit eine günstige oder ungünstige Vorbedeutung für oder gegen den Zug zu erhalten hoffte. — καὶ „auch nur“ hebt das zweite Glied hervor. — κατὰ συντυχίην] „aus Zufall“, näher erklärt in θεοῦ ποιεῦτος; ποιεῖν „so fügen“. — 3. τι τοι τὸ οὖν.] att. entweder τι σοι δοκιαὶ oder τι σοι τὸ δοκιαὶ, sc. δοττίν; denn zu δοκιαὶ tritt der Dativ, zu τὸ δοκιαὶ der Genet. — 4. ὑπαρπάσας] hier „abschneiden“. — 5. τινὰ] sc. λόγον; zu δόμητο c. Infin. vgl. 61, 1. — τὸν οἰωνὸν] Ηγησίστρατος besteht aus ἡγεῖσθαι u. στρατός. — 6. δικαὶος] c. Ind. Futur., weil in ποίεε der Begriff der Sorge, Bemühung liegt. — 7. δοὺς πίστιν] δούσας; danach steht ἵ μὲν = att. ἵ μήν „wahrlich in der That“ c. Infin. Futur.

Kap. 92. 1. τὲ ἄμα] mit folg. καὶ vgl. 16, 18. — τὸ ἔργον προσῆγε] sc. τῷ λόγῳ; τὸ ἔργον „die Ausführung“ und προσάγειν „hinzufügen“. — 2. πίστιν κτλ.] ποιεῖσθαι πίστιν „Treuwort geben“, π. δοκιαὶ „Eid leisten“. —

“Ελληνας. ταῦτα δὲ ποιήσαντες οἱ μὲν ἀπέπλωον ^λοπίσω ἐς τὴν ἑωτῶν πλὴν Ἡγησίστρατον· μετὰ σφέων γὰρ ἐκέλευε πλάνειν τὸν Ἡγησίστρατον οἰωνὸν τὸ οὖνομα ποιεύμενος· οἱ δὲ Ἐλληνες ⁵ ἐπισχόντες ταῦτην τὴν ἡμέρην τῇ ὑστεραίῃ ἐκαλλιφέοντο ^{μαντεο-} μένου σφι Δημόνου τοῦ Εὔηριον, ἀνδρὸς Ἀπολλωνίητεω, Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν Ιονίῳ καλπῆ, τοῦ τὸν πατέρα κατέλαβε [Εὔηριον] πρῆγμα τούνδε.

“Εστι ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ ταῦτη ἴσα ἡλίου πρόβατα, τὰ τὰς ⁹³ μὲν ἡμέρας βόσκεται παρὰ ποταμόν, δις ἐκ Λάκμονος οὐραῖς δέει διὰ τῆς Ἀπολλωνίης [χώρης] ἐς θάλασσαν παρ’ Ὥρικον λιμένα, τὰς δὲ νύκτας ἀφαιρημένοι ἄνδρες οἱ πλούτῳ τε καὶ γένει δοκιμάτατοι τῶν ἀστῶν, οὗτοι φυλάσσοντι ἐνιαυτὸν ἔλαστος· περὶ ⁵ πολλοῦ γὰρ δὴ ποιεῦται Ἀπολλωνίηται τὰ πρόβατα ταῦτα ἐν θεοποιίον τινός. ἐν δὲ ἄντερι αὐλίζονται ἀπὸ τῆς πόλιος ἐκάσ. ἐνθα δὴ τότε δὲ Εὔηριος οὗτος ἀφαιρημένος ἐφύλασσε. καὶ ποτε αὐτοῦ κατακοιμίσαντος τὴν φυλακὴν παρελθόντες λύκοι ἐς τὸ ἄντρον διέφθειραν τῶν προβάτων ὡς ἔξηκοντα. δέ δέ, ὡς ἐπήισε, ¹⁰ εἶχε σιγῇ καὶ ἔφραξε οὐδενὶ ἐν νόῳ ἔχων ἀντικαταστήσειν ἄλλα πριάμενος. καὶ οὐ γὰρ ἔλαθε τὸν Ἀπολλωνίητας ταῦτα γεόμενα, [ἄλλη ὡς ἐπύθοντο,] ὑπαγάγοντες μιν ὑπὸ δικαστήριον κατέκριναν ὡς τὴν φυλακὴν κατακοιμίσαντα τῆς δψιος στεφηθῆναι.

πέρι] Anastrophe = περὶ σ. — 3. οἱ μέτρ] οἱ ἄγγελοι. — ἐς τὴν ἐ.] sc. χώραν, d. h. εἰς Σάμον. — 4. ἐκέλευε] sc. Λεοτυχίδης. — 6. ἐκαλλιφέοντο] de conatu, = att. ἐκαλλιεροῦντο. — μαντεούμενον] hier „die Dienste eines Sehers verrichten“. — 7. Ἀπολλωνίης δὲ κτλ.] Erklärung zu Ἀπολλωνίητεω, wobei der Name der Stadt an die Stelle des Einwohners tritt: „aus dem A. nämlich u. s. w.“.

Kap. 93. 2. ποταμόν] Wahrscheinlich ist der Aoos gemeint. — ἐς Α. οὐραῖς] Der Lakmon ist der nördliche Teil des Pindus zwischen Thessalien und Epirus. — 3. διὰ τῆς Α.] „durch das Gebiet von A.“. — παρὰ] „vorbei an“. Der Hafen Orikon ist südlich von Apollonia. — 4. ἀφαιρημένοι] att. ἀφημένοι, sc. φυλάσσειν: „dazu“. — 5. οὗτοι] nimmt ἀνδρὸς οἱ πλ. nachdrücklich wieder auf. — 7. θεοποιόν] att. χρησμός. — ἐκάσ] verstärkt den Begriff ἀπὸ τῆς κ. — 9. κατακοιμίσαντος] hier „verschlafen“. — 10. ἐπήισε] von ἐπαίω = αἰσθάνομαι. — 11. εἶχε σιγῇ] sc. ὅτι λύκοι διέφθειραν τῶν προβάτων ὡς ἔξηκοντα: „es“; σιγῇ „geheim“. — ἄλλα] sc. πρόβατα. — 12. καὶ οὐ γὰρ κτλ.] Der begründende Satz steht vor dem begrün-

15 ἐπείτε δὲ τὸν Εὐήριον ἔξετυφλωσαν, αὐτίκα μετὰ ταῦτα οὔτε πρό-
βατά σφι ἔπικτε οὔτε γῆ ἔφερε δμοίως καρπόν. πρόφρατα δέ
σφι ἐν τε Διδώνῃ καὶ ἐν Δελφοῖσι εὗνετο, [ἔπειτα ἐπειρώτων
τοὺς προφήτας τὸ αἴτιον τοῦ παρεόντος κακοῦ, οἱ δὲ αὐτοῖσι
ἔφραζον,] διτὶ ἀδίκως τὸν φύλακον τῶν ἰρδν προβάτων [Εὐήριον]
20 τῆς ὄψιος ἐστέρησαν· αὐτοὶ γὰρ ἐποριῆσαι τοὺς λίκους οὐ πρό-
τερον τε παύσεσθαι τιμωρέοντες ἐκείνῳ, πρὶν ἡ δίκαιας δᾶσι τῶν
ἐποίησαν, ταύτας τὰς δὲν αὐτὸς ἔλεγε καὶ δικαιοῖ· τούτων δὲ
τελεομένων αὐτοὶ δώσειν Εὐήριος δόσιν τοιαύτην, τὴν πολλοὺς μη
μακαριεῖν ἀνθρώπων ἔχοντα.

94 Τὰ μὲν χρηστήρια ταῦτα σφι ἐχρήσθη· οἱ δὲ Ἀπολλωνίται
ἀπόρρητα ποιησάμενοι προέθεσαν τὸν ἀστῶν ἀνδράσι διαπορῆσαι.
οἱ δὲ σφι διέπρηξαν ὅδε· κατημένου Εὐήριον ἐν θώρᾳ ἐλθόντες
οἱ παριζόντος καὶ λόγους ἄλλονς ἐποιεῦντο, ἐξ δὲ κατέβαυνον συλ-
5 λυπεύμενοι τῷ πάθεϊ. ταύτην δὲ ὑπάγοντες εἰρώτων, τίνα δίκην

deten; γάρ = ἐπει. — 15. αὐτίκα μετὰ ταῦτα] beginnt den Nachsatz mit nachdrücklicher Zurückweisung auf ἐπείτε κτλ. — 16. δμοτος] nämlich wie früher. — πρόφρατα] att. χρησμοτ. — 18. τοὺς προφήτας] „die Priester“, welche die Worte des gottbegeisterten Wahrsagers in sprachliche Form kleiden, resp. die Zeichen deuten und auslegen, je nachdem von einem Spruch- oder Zeichenorakel die Rede ist. — 19. φύλακον] att. φύλακα. — 20. αὐτοῖς] nämlich Zeus und Apollon; denn die Götter selbst sind es, die durch den Mund der Priester sprechen. Zum Infin. in Orat. obl. nach einem einleitenden Satz mit δῆι vgl. 82, 2. — 21. τιμ. ἐκείνῳ] vgl. 78, 14. — τῶν] τούτων, ἦ. — 22. ταύτας τὰς κτλ.] nähere Erklärung zu δίκαιας: „nämlich diejenige, die u. s. w.“. — 23. δόσιν τ.] nämlich die Seherkunst. — τὴν] ungenau statt οἷαν, abh. von ἔχοντα. Das Subj. ist πολλοὺς ἀνθρώπων. Zum Acc. u. Infin. im Nebensatz vgl. 41, 8.

Kap. 94. 1. χρηστήρια] att. χρησμοτ. — 2. ἀπόρρητα π.] „geheim halten“. — προέθεσαν] προέτεξαν. — ἀνδράσι] in abgeschwächter Bedeutung = τιστν. — διαπορῆσαι] statt des gewöhnl. διαπορίσασθαι. — 3. ἐν θώρᾳ] att. ἐν θάκῳ „Sitz“. — 4. λόγους ἀ. ἐπ.] ἄλλα ἔλεγον, nämlich als der eigentliche Zweck ihres Kommens war. — ἐς δέ] „bis“, att. μέχρι, ἥως. — κατέβαυνον] übertragen: „schlieflich darauf kommen“; auf was, wird mit dem Partic. ausgedrückt; συλλυπεῖσθαι „sein Beileid bezeigen“. — 5. ταύτην] τούτῳ τῷ τρόπῳ. — ὑπάγοντες] „unvermerkt darauf führen“, nämlich auf den eigentlichen Gegenstand ihrer Unterhaltung, der im Folgenden dargelegt ist. —

Ἐν ἔλοιτο, εἰ ἐθέλοιεν Ἀπολλωνίται δίκαιας ὑποστῆραι δώσειν τῶν
ἐποίησαν. οἱ δὲ οὐκ ἀκηποῶς τὸ θεοπρόπιον εἶλετο εἴπας, εἰ τίς
οἱ δοῖη ἀγρούς, *(τοὺς)* τῶν ἀστῶν οὐνομάσας, τοῖσι ἡπίστατο εἰναι
καλλίστους δύο οὐλήρους τῶν ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ, καὶ οὐκησιν πρὸς
τούτουσι, τὴν ἥδες καλλίστην ἐσδαν τῶν ἐν τῇ πόλι. τούτων δὲ 10
ἔφη ἐπίβολος γενόμενος τοῦ λοιποῦ ἀμήντος εἶναι καὶ δίκην οἱ
ταύτην ἀποχρᾶν γενομένην. καὶ δὲ μὲν ταῦτα ἔλεγε, οἱ δὲ πάρε-
δοροι εἴπαν ὑπολαβόντες· „Εὐήριε, ταύτην δίκην Ἀπολλωνίται
τῆς ἐκτυφλώσιος ἐκπίνοντοι τοι κατὰ θεοπρόπια τὰ γενόμενα.“
δὲ μὲν δὴ πρὸς ταῦτα δεινὰ ἐποιέετο *(τὸ)* ἐνθεῖτεν πυθόμενος 15
τὸν πάντα λόγον ὃς ἐξαπατηθεῖς· οἱ δὲ πριάμενοι παρὰ τῶν
κεκτημένων διδοῦσι οἱ, τὰ εἶλετο. καὶ μετὰ ταῦτα αὐτίκα ἔμφυ-
τον ματικὴν εἶχε, ὅπτε καὶ οὐνομαστὸς γενέσθαι.

Τούτου δὴ διάγραμος ἐὼν παῖς τοῦ Εὐήριον ἀγόντων Κο- 95
ρυθίων ἐμαυτεύετο τῇ στρατιῇ. ἥδη δὲ καὶ τόδε ἥκουσα, ὃς δ
diάγραμος ἐπιβατεύον τοῦ Εὐήριον οὐνόματος ἐξελάμβανε ἐπὶ τὴν
‘Ελλάδα ἔργα οὐκ ἐδων Εὐηρίον παῖς.]

6. ὑποστῆραι] ὑποσχέσθαι. — τῶν] τούτων, ἦ. — 7. εἶλετο] sc. δίκην. —
8. τοὺς τῶν ἀστῶν κτλ.] nähere Erklärung zu ἀγρούς: „wobei er diejenigen der
Bürger u. s. w.“. — ἡπίστατο] c. Infin. „meinen, glauben“. — 9. καὶ οὐκησιν
κτλ.] Fortsetzung von εἰ τίς οἱ δοῖη. — 11. τοῦ λοιποῦ] „künftig“; dagegen
τὸ λοιπόν „fernerhin“. — ἀμήντος] att. οὐδὲ δογμέμενος. — εἶναι] direkt εἰμι,
bestimmter und sicherer als ἔσομαι; ebenso ἀποχρᾶν. — δίκην] prädikat., verb.
mit γενομένην: „als B.“; daran ist das Subj. ταύτην assimiliert, = τούτο, d. h.
ἄγοις καὶ οὐκησις. Ebenso nachher ταύτην δίκην. — 13. ὑπολαβεῖν] „das
Wort ergreifen“, teils um die Rede weiter zu führen, wie hier, teils um einen
zu unterbrechen. — 15. πρὸς ταῦτα] „infolge dessen“, weil er nämlich aus
ihrer Antwort ersah, daß sie auf Befehl des Orakels gehandelt haben. Hätte
er dies gewußt, so hätte er eine andere Forderung gestellt. Die Verheimlichung
dasselben sah er als Täuschung seiner Person an. — τὸ ἐνθεῖτεν] temporal.
λόγον steht hier ganz allgemein = res. Dieser Satzteil ist untergeordnet dem
folg. ὃς ἐξαπατηθεῖς, das sich erklärend und ergänzend an πρὸς ταῦτα an-
schließt: „da er nämlich glaubte, er sei u. s. w.“. — 16. οἱ δέ] οἱ Ἀπολλωνίται. —
17. διδοῦσι] vgl. Dial. 35. — ἔμφυτον] „angeboren“ im Gegens.
zu διδακτόν „angelernt“. Dies war eben die Gabe, die ihm die Götter nach
93, 22 f. versprochen hatten.

Kap. 95. 1. τούτου δῆι κτλ.] schließt sich an Kap. 92 an. — ἀγόντων
Κ.] vgl. 36, 1. — 2. ἥδη] dem lat. *etiam* entsprechend: „ferner, noch“. —
3. ἐπιβατεύον] att. προσποιούμενος „sich beilegen“. — ἐξελάμβανε] ἐκλαμβ.

96 Τοῖσι δὲ Ἑλλησι ὡς ἐκαλλίρησε, ἀνῆγον τὰς νέας ἐκ τῆς Αἴγιου πρὸς τὴν Σάμον· ἐπεὶ δὲ ἐγένοτο τῆς Σαμίης πρὸς Καλάμοισι, οἱ μὲν αὐτοῦ δρυμισάμενοι κατὰ τὸ Ἡραιον τὸ ταύτη παρεσκενάζοντο ἐξ ναυμαχίην· οἱ δὲ Πέρσαι πυθόμενοι σφεας προσπλάνειν ἀνῆγον καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἥπειρον τὰς νέας τὰς ἄλλας, τὰς δὲ Φοινίκαν ἀπῆκαν ἀποπλάνειν. βουλευομένουσι γάρ σφι ἐδόκεε ναυμαχίην μὴ ποιέσθαι· οὐ γὰρ ὅν ἐδόκεον δροῖος εἶναι· ἐξ δὲ τὴν ἥπειρον ἀπέπλων, δικιας ἔσσι τὸν πεζὸν στρατὸν τὸν σφέτερον ἐόντα ἐν τῇ Μυνάλῃ, δις κελεύσαντος Ξέρξεω 10 καταλειμμένος τοῦ ἄλλου στρατοῦ Ἰωνίην ἐφύλασσε· τοῦ πλῆθος μὲν ἦν ξυριάδες, ἐστρατήγες δὲ αὐτοῦ Τιγράνης κάλλετε καὶ μεγάθει ὑπερφέρων Περσέων. ὑπὸ τούτον μὲν δὴ τὸν στρατὸν ἐβούλευσαντο καταφυγόντες οἱ τοῦ ναυτικοῦ στρατηγοὶ ἀνειρύσαι τὰς νέας καὶ περιβαλέσθαι ἔροις ἔρυμα τῶν νεᾶν καὶ σφέων αὐτῶν κρησφύγετον.

97 Ταῦτα βουλευσάμενοι ἀνῆγοντο· ἀπικόμενοι δὲ παρὰ τὸ τῶν Ποτνιέων ἵὸν τῆς Μυνάλης ἐς Γαίσωνά τε καὶ Σκολοπόεντα, τῇ

ἔργον „gegen Lohn eine Arbeit übernehmen“. Demnach wäre Deiphonos ein herumziehender μάντις, der jedem um Geld seine Dienste anbot. — ἐπι hier räumlich st. des gewöhnl. ἀνά = per.

Kap. 96. 1. ἐκαλλίρησε] vgl. 19, 6. — ἀνῆγον] Das Imperf. bezeichnet die vergangene Handlung in ihrer Entwicklung und Entfaltung: „begannen u. s. w.“. — 2. τῆς Σ.] sc. χώρας, Gen. des Ortsganzen. Kalamos heißt ein Küstenstrich von Samos. Hier stand das Ἡραιον, der Tempel der Hera. — 3. οἱ αὐτῷ] οἱ Ἑλληνες. — ταύτη] lokal = ἐκεῖ. — 5. τὰς ἄλλας] findet seine Erklärung im folg. τὰς δὲ φ. — 6. ἀπῆκαν] att. ἀφῆκαν oder ἀφεῖσαν; daran schließt sich ἀποπλάνων zur Bezeichnung der beabsichtigten Folge: „damit u. s. w.“. — 7. γὰρ ὅν] „dein jedenfalls, gewiß“. — δροῖος] sc. τοῖς πολεμοῖς, = dem latein. pares „gewachsen“. — 8. ὑπό] „unter dem Schutze des“. — 10. καταλειμμένος] ein verstärktes λειεμμένος und wie dieses mit dem Genet. verbunden: „hinter“. Das andere Heer ist nach Europa gezogen. — τοῦ relativ. Anschluß = τούτου, im Folg. mit Demonstr. αὐτοῦ weiter geführt, vgl. 21, 2. — 13. ἀνειρύσαι] att. ἀνελκύσαι „aufs Land ziehen“, Gegens. καθέλκειν. — 14. περιβαλέσθαι] sc. ταῖς ναυσὶν. — ἔρυμα] ebenso wie κρησφύγετον sind Prädikatsnomina: „als“. χρησφύγετον = att. καταφυγή.

Kap. 97. 1. παρὰ] „vorbei an“. Die Πότνιαι sind Demeter und Persophone. — 2. τῆς Μ.] Gen. des Ortsganzen, abh. von ἐς Γαίσωνά τε καὶ Σε,

Ἀϊμητρος Ἐλενσινής ἐστὶ ἴδρυν, τὸ Φίλιστος δὲ Πασικλέος ἴδρυσατο Νείλεω τῷ Κόδρου ἐπιστόμενος ἐπὶ Μιλήτου κτιστόν, ἐνθαῦτα τὰς τε νέας ἀνέρουσαν καὶ περιεβάλοντο ἔροις καὶ λίθων καὶ 5 ξύλων δένδρεα ἐκκόψαντες ἡμερα καὶ σιδλοπας περὶ τὸ ἔροις κατέπηξαν. καὶ παρεσκενάδατο ὡς πολιορκησόμενοι καὶ ὡς νικήσοντες ἐπ' ἀμφότερα ἐπιλεγόμενοι [γὰρ παρεσκενάζοντο].

Οἱ δὲ Ἑλληνες, ὡς ἐπύθοντο οἰχωκότας τοὺς βαρβάρους ἐς 98 τὴν ἥπειρον, ἥχθοντο ὡς ἐκπεφευγότων ἐν ἀπορίᾳ τε εἰχοντο, δι τι ποιέωσι, εἴτε ἀπαλλάσσωνται διόσι, εἴτε καταπλώσι ἐπ' Ἑλλησπόντου. τέλος δὲ ἐδοξεῖ τούτων μὲν μηδέτερα ποιέειν, ἐπιπλώειν δὲ ἐπὶ τὴν ἥπειρον. παρασκενεασάμενοι ὁν ἐξ ναυμαχίην καὶ 5 ἀποβάθρας καὶ τὰ ἄλλα, δισων ἔδεε, ἐπλωον ἐπὶ τῇ Μυνάλῃ. ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ τε ἐγίνοντο τοῦ στρατοπέδου καὶ οὐδεὶς ἐφράνετό σφι ἐπαναγόμενος, ἀλλ' ὕδων νέας ἀνελκύσας ἐσω τοῦ τείχεος, πολλὸν δὲ πεζὸν παραπελμένον παρὰ τὸν αἰγαλόν, ἐνθαῦτα πρῶτον μὲν ἐν τῇ τῇ παραπλάνων ἐγχρίμψας τῷ αἰγαλῷ τὰ 10 μάλιστα Λευτυχίδης ὑπὸ ιήρυκος προηγόρευε τοῖσι Ἰωσι λέγων. „Ἄνδρες Ἰωνες, δισοι ὑμέων τυγχάνοντις ἐπακούοντες, μάθετε, τὰ λέγω· πάντως γὰρ οὐδὲν συνήσουσι Πέρσαι, τῶν ἐγὼ ὑμῖν ἐν-

Namen zweier Flüsse. — 4. κτιστόν] att. κτίσιν. — ἐνθαῦτα] weist nachdrücklich auf τῇ Αϊμητρος κτλ. zurück. — 5. καὶ λίθων καὶ ξ.] Gen. materiae zu ἔροις. — 6. δένδρεα] att. δένδρα, mit ἡμερα „Obstbäume“. — 7. πολιορκησόμενοι] wie 58, 15, nämlich im Falle sie besiegt werden; daher Gegens. ὡς νικήσοντες. — 8. ἐπ' ἀμφότερα ἐπιλ.] kausal; ἐπιλέγεσθαι = att. ἀναλογέσθαι; ἐπ' ἀμφ. „nach beiden Seiten hin“, kurz „beides“.

Kap. 98. 1. οἰχωκότας] ion. Perf. zu οἰχομαι. — 2. ὡς ἐκπειφ.] sc. αὐτῶν, das als leicht ergänzbar fehlt. — 3. εἴτε κτλ.] Ausführung von δι π.: „ob ... oder“. — 4. ἔθοξε] sc. αὐτοῖς. — τούτων μ.] Man erwartet den Singul. μηδέτερον, da es sich nur um einen Begriff handelt; aber vgl. 17, 9. τούτων, nämlich ἀπαλλάσσεθαι διόσι und καταπλεῖν ἐφ' Ἑλλησπόντου. — 6. ἀποβάθρας] hier „Enterbrücken“, sonst „Landungsbrücke“. — 7. ἀγχοῦ] att. ἔγγυς. — τοῦ στρατοπ.] sc. τῶν Πέρσων. — 8. τοῦ τείχεος] dasselbe, was oben ἔροις λίθων καὶ ξύλων heißt. — 9. παραπελμένον] att. παραπεταγμένον; παρά „neben einander“. — ἐνθαῦτα] beginnt den Nachsatz. — 10. ἐγχρίμψας] von ἐγχρίμπτω = att. προσέχω, ἔγγυς ποιῶ, sc. τὴν ναῦν. — τὰ μάλιστα] att. μάλιστα; ebenso sagt Herod. ἐς τὰ μάλιστα. — 11. ὑπὸ ζ.] „durch einen H.“; daher προαγορεύειν „verkünden lassen“. — λέγων] vgl. 2, 8. — 12. δισοι ὑμέων κτλ.] vgl. 42, 14. — 13. πάντως] „überhaupt“

τέλλομαι. ἐπεὰν συμμίσγωμεν, μεμνῆσθαι τινα χρὴ ἑλευθερίης
15 μὲν πάντων πρῶτον, μετὰ δὲ τοῦ συνθήματος Ἡρᾶς. καὶ τάδε
ἴστω καὶ δι μὴ ἐπακούσας ὑμέων πρὸς τοῦ ἐπακούσαντος.¹⁶ ὡντὸς
δὲ τούτου ἐών τυγχάνει <δ> νόος τοῦ πρήγματος καὶ δι Θεμιστοκλέος
δὲ εἰπεῖν Ἀρτεμισίῳ. ἢ γὰρ δὴ λαθόντα τὰ δήματα τοὺς βαρβάρους
ἔμελλε τοὺς Ἰωνας πείσειν ἢ, ἐπείτε ἀνενειχθῆ ἐς τοὺς βαρβάρους,
20 ποιήσειν ἀπίστους.

99. Λευτυχίδεω δὲ ταῦτα ὑποθεμένου δεύτερα δὴ τάδε ἐποίειν οἱ
“Ελληνες” προσχόντες τὰς νέας ἀπέβησαν ἐς τὸν αἰγαλόν. καὶ
οὗτοι μὲν ἐτάσσοντο· οἱ δὲ Πέρσαι, ὡς εἶδον τὸν Ἑλληνας παρα-
5 σκευαζομένους ἐς μάχην καὶ τοῖσι Ἰωνιας παραινέσαντας, τοῦτο μὲν
ὑπονόσαντες τοὺς Σαμίους τὰ Ἑλλήνων φρονέειν ἀπαιρέονται τὰ
δπλα· οἱ γὰρ ὅν Σάμιοι ἀπικομένων Ἀθηναίων αἰχμαλώτων ἐν
τῇσι τησὶ τῶν βαρβάρων, τοὺς ἔλαβον ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν λελειμ-
μένους οἱ Ξέρξεω, τούτους λυσάμενοι πάντας ἀποπέμπουσι ἐποδι-
άσαντες ἐς Ἀθήνας· τῶν εἰνεκεν οὐκ ἤκιστα ὑποψίην εἶχον
10 πεντακοσίας κεφαλὰς τῶν Ξέρξεω πολεμίων λυσάμενοι. τοῦτο δὲ

Verstärkung von οὐδέν, wovon τῶν = τούτων, δὲ abhängt. — συνήσουσι] von συνῆμι = ἐπίσταμαι. — 14. τινά „jeder“. — 15. πάντων] abh. von πρῶτον. — μετὰ δέ] adverb. = μετὰ ταῦτα. — Ἡρᾶς] Gen. epexegetic.: das Wort Hera ist eben die Parole (τὸ σύνθημα). — 16. μῆ] weil das Partic. generell ist: „jeder, der“. — πρὸς] st. des gewöhnl. παρά, abh. von ἴστω, hier „erfahren“. — 17. τούτου] verb. mit τοῦ πρήγματος. — καὶ] nach ὧντός „wie“. — δ Θ.] kurz st. δι νόος τοῦ πρήγματος Θ. Die Sache ist VIII, 22 erzählt. — 18. τὰ δήματα] att. οἱ λόγοι. — 19. πείσειν] sc. auf die Seite der Hellenen zu treten. — ἐπείτε] c. Konj. = att. ἐπειδάν c. Konj.; aber bei Herod. fehlt in diesen Sätzen δὲ häufig. — 20. π. ἀπίστους] sc. τοὺς Ἰωνας τοῖς Πέρσαις.

Kap. 99. 1. δεύτερα] dem πρῶτον μὲν 98, 10 entsprechend. — 4. τοῦτο μέν] „einerseits“, dem τοῦτο δέ Z. 10 entsprechend. — 5. τὰ Ἑ. φρονέειν] vgl. 2, 11. — 6. ἀπικομένων κτλ.] Man erwartet den Accus., abh. von λυσάμενοι ἀποπέμπουσι; aber der Gen. absolut. hebt den Zeitpunkt stärker hervor. — 7. λελειμμένοις] λείπεσθαι „zurückbleiben“; die meisten waren bei der Annäherung der Perser geflohen. — 8. τούτους] bezieht sich nachdrücklich auf τούς zurück. — λυσάμενοι] „loskaufen“. — ἐποδιάσαντες] ἐφόδια δόντες; ἐφόδια „die Mittel zur Reise“. — 9. τῶν εἰνεκεν] relat. Anschluß = καὶ τούτων εἰνεκεν. — οὐκ ἤκιστα] Litotes = μάλιστα. — ὑποψίην εἶχον] Umschreibung für das Pass. ἐπωπεύοντο, sc. οἱ Σάμιοι. — 10. κεφαλὰς πολεμῶν] Umschreibung für πολεμίους. — τοῦτο δέ] „anderseits“, dem τοῦτο μέν

τὰς διόδους τὰς ἐς τὰς κορυφὰς τῆς Μυνάλης φερούσας προστάσ-
σοντι τοῖσι Μιλησίοισι φυλάσσειν ὡς ἐπισταμένοισι δῆθεν μάλιστα
τὴν χώρην· ἐποίειν δὲ τούτου εἴνεκεν, ἵνα ἐπτὸς τοῦ στρατοπέδου
ἔσωσι. τούτους μὲν Ἰόνων, τοῖσι καὶ κατεδόκεον νεοχιδὸν ἢν τι
ποιέειν δυνάμοις ἐπιλαβούμενοισι, τρόποισι τοιούτοισι προεφυλά-¹⁵
σοντο οἱ Πέρσαι, αὗτοὶ δὲ συνεφόρησαν τὰ γέρρα ἔρκος εἶναι σφίσι.

‘Ως δὲ ἄρα παρεσκεύαστο τοῖσι Ἑλλησι, προσήισαν πρὸς τοὺς **100**
βαρβάρους. ἵνσι δέ σφι φήμη τε ἐσέπτατο ἐς τὸ στρατόπεδον
πᾶν καὶ κηρυκίου ἐφάνη ἐπὶ τῆς κυματωγῆς κείμενον· ἢ δὲ φήμη
διῆλθε σφι ὅδε, ὡς οἱ Ἑλληνες τὴν Μαρδονίον στρατιὴν τικῷεν
ἐν Βοιωτοῖσι μαχόμενοι. δῆλα δὴ πολλοῖσι τεκμηρίοισι ἐστι τὰ
5 θεῖα τῶν προγμάτων, εἰ καὶ τότε τῆς αὐτῆς ἡμέρης συμπίπτοντος
τοῦ τε ἐν Πλαταιῇσι καὶ τοῦ ἐν Μυνάλῃ μέλλοντος ἐσεσθαι τρό-
ματος φήμη τοῖσι ταύτῃ ἐσαπίκετο, ὥστε θαρσῆσαι
τε τὴν στρατιὴν πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐθέλειν προθυμότερον πινδυνεύειν.

Καὶ τόδε ἐτερον συνέπεσε γενόμενον, Δήμητρος τεμένεα Ἐλευ- **101**

Z. 4 entsprechend. — 12. ὡς δηθεν] vgl. 66, 11. — 14. τοῖσι] abh. von κατεδόκεον; denn die mit κατά zusammengesetzten Verba der nachteiligen Gesinnung oder Äußerung, wie καταφρονεῖν, καταγελᾶν u. a., welche im Att. den Genetiv bei sich haben, verbindet Herod. öfter mit dem Dativ; κατεδοκεῖν „gegen jemand Verdacht hegen“. — νεοχιδόν] att. νεον; ν. ποιεῖν = νεωτερ-
ζεῖν novis rebus studere. — 15. δ. ἐπιλαβ.] konditional: „die Möglichkeit erlangen“, nämlich νεον τι ποιεῖν: „dazu“. — 16. ἔρκος εἶναι] schließt sich an συνεφόρησαν als Infin. der beabsichtigten Folge: „damit u. s. w.“.

Kap. 100. 1. παρεσκεύαστο unpersönlich; also τοῖσι Ἑ. = ὑπὸ τῶν Ἑ. — 2. ιοῦσι σφι] Dat. des Standpunkts zur Angabe der Zeit, während der das Gerücht sich verbreitete. — ἐσέπτατο] att. εἰσέπτετο. Die φήμη ist, wie die römische Fama, geflügelt. — 3. κηρυκίου] att. κηρυκεῖν „Heroldstab“. Diese wunderbare Erscheinung zeigt die göttliche Einwirkung. — κυματωγῆς] att. αἰγαλοῦ. — 4. ὅδε] tritt zu διῆλθε σφι, da hierin auch der Begriff λέγειν, ἀγγέλλειν liegt, = διῆλθε καὶ εἰπεν ὅδε. — 5. τὰ θεῖα τῶν πρ.] „die Leitung der irdischen Dinge durch die Götter“. — 6. εἰ καὶ τότε] vgl. 68, 2. — τῆς αὐτῆς ἡ.] temporale Bestimmung zu συμπίπτοντος. — συμπ. τοῦ τε κτλ.] konzessiv; συμπίπτειν „stattfinden“. Zu τοῦ ἐν Μ. ergänze τρόματος; denn μέλλοντος ἐσ. gehört nur zu τοῦ ἐν Μ.; τρόμα = att. ἡττα. — 8. θαρσῆσαι] ingressiv. — 9. συνδυνεύειν] μάχεσθαι.

Kap. 101. 1. συνέπεσε] ist hier nach Analogie von τυγχάνειν u. a. mit dem Partic. γενόμενος verbunden st. des gewöhnlichen Accus. und Infin. oder

συνίης παρ' ἀμφοτέρας τὰς συμβολὰς εἶναι. καὶ γὰρ δὴ ἐν τῇ Πλαταιΐδι παρ' αὐτὸ τὸ Ἀιμήτριον ἐγίνετο, ὡς καὶ πρότερον μοι εἴρηται, ἡ μάχη καὶ ἐν Μυκάλῃ ἔμελλε ὀνταίτως ἐσεσθαι. γεγο-
5 νέναι δὲ νίκην τῶν μετὰ Πανσανίεω Ἐλλήνων δρθῶς σφι ἡ φρίμη συνέβαινε ἐλθοῦσα· τὸ μὲν γὰρ ἐν Πλαταιΐσι πρῶτη ἔτι τῆς ἡμέρης ἐγίνετο, τὸ δὲ ἐν Μυκάλῃ περὶ δεῖλην. διτὶ δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρης συνέβαινε γίνεσθαι μηρός τε τοῦ αὐτοῦ, χρόνῳ οὐ πολλῷ σφι ὑστερον δῆλα ἀναμανθάνοντι ἐγίνετο. ἣν δὲ ἀρρωδίη σφι, ποὺν τὴν φρίμην
10 ἐσπατικέσθαι, οὕτι περὶ σφέων αὐτῶν οὖτω, ὡς τῶν Ἐλλήνων, μὴ περὶ Μαρδονίω πταίσης ἡ Ἐλλάς. ὡς μέντοι ἡ πληθών αὐτῆς σφι ἐσέπτατο, μᾶλλον τι καὶ ταχύτερον τὴν πρόσοδον ἐποιεῖντο. οἱ μὲν δὴ Ἐλληνες καὶ οἱ βάρβαροι ἐσπευδον ἐς τὴν μάχην, ὡς σφι καὶ αἱ νῆσοι καὶ δὲ Ἐλλήσποντος ἀεθλα προέκειτο.

102 Τοῖσι μέν τυν Ἀθηναίοισι καὶ τοῖσι προσεχέσι τούτοισι τεταγμένοισι μέχρι που τῶν ἡμισέων ἡ δόδος ἐγίνετο κατ' αἰγαλόν τε καὶ ἄπεδον χῶρον, τοῖσι δὲ Λακεδαιμονίοισι καὶ τοῖσι ἐπεξῆς

ώστε, also = καὶ συνέπεσεν, ὥστε τόδε ἐ. γενέσθαι; in diesem Falle kann συμπίπτειν manchmal mit „zugleich, zu gleicher Zeit“, wie hier, übersetzt werden; dasselbe gilt von συμβαίνειν, das gleich folgt. — τόδε] erklärt in Αἰμήτριος τεμ. κτλ.: „daß nämlich“ u. s. w. — 2. συμβολάς] att. μάχας, hier von dem Orte der Schlacht: „Schlachtfeld“. — 3. Πλαταιΐδι] sc. χώρα. — καὶ προτ.] „schon oben“, nämlich 5, 7. — 4. ὁσαύτεις] nämlich περὶ τὸ Αἰμήτριον. — 5. δρθῶς] ἀληθῶς tritt zu ἡ φρίμη ἐλθοῦσα, wie oben 100, 4 ὁδε zu ἡ φρίμη διηλθε. — 6. τὸ ἐν Πλ.] ἡ ἐν Πλ. μάχη; ebenso nachher τὸ ἐν Μ. — τῆς ἡ] abh. von πρῶτη = att. πρώ. — 8. γίνεσθαι] sc. τὰς μάχας. Die Schlachten fanden entweder am 3. oder 4. Boedromion (Hälfte September bis Hälfte Oktober) oder am 26. Metageitnion (Hälfte August bis Hälfte September) statt. — 9. δῆλα] wie 11, 8. — ἀναμανθάνοντι] „genau nachforschen“. — ἀρρωδίη] att. ὀρρωδία = φρόβος. — 10. οὕτι] τι, Accus. des Bezugs, verstärkt οὐ: „durchaus“; οὐχ οὗτο ... ὡς „nicht sowohl ... als vielmehr“. — τῶν Ἐλλήνων] näher bestimmt durch μὴ περὶ Μ. κτλ. — 11. πταίση] πταίειν eigentl. „anstosßen“, hier übertragen „ins Unglück kommen“ = ἡττάσθαι; dazu tritt περὶ c. Dat. zur Angabe der Veranlassung: „durch“, „durch Schuld“. — 12. ταχύτερον] att. θάττον. — τὴν πρόσοδον ἐπιτίθεντο. — 14. ἀεθλα] Prädikatsnomen. Dem Sieger gehörten die Inseln und der Hellespont.

Kap. 102. 1. προσεχέσι] att. ἔχομένοις „anschließend an, neben“, ist prädikativ zu τεταγμένοισι. — 2. ζού] „etwa“; zu τῶν ἡμισέων ergänze στρατιωτῶν, also „die Hälfte, Mitte“. — 3. ἄπεδον χ.] πεδίον. — ἐπεξῆς] in

τούτοισι τεταγμένοισι κατά τε χαράδρην καὶ οὔρεα. ἐν ᾧ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι περιήσαν, οὗτοι οἱ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ πέρας καὶ δὴ ἐμάχοντο. ἔως μὲν τυν τοῖσι Πέρσησι ὅρθια ἦταν γέρρα, ἥμιντοντό τε καὶ οὐδὲν ἔλασσον εἰχον τῇ μάχῃ· ἐπείτε δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν προσεχέσιν δι στρατός, δικαὶος ἐνυπάντιος γένεται τὸ ἔργον καὶ μὴ Λακεδαιμονίων, παραπελευσάμενοι ἔργον εἴχοντο προθυμότερον, ἐνθεῦτεν ἦδη ἐτεροιοῦτο τὸ πρῆγμα. διωσάμενοι
10 γὰρ τὰ γέρρα οὗτοι φερόμενοι ἐσέπεσον ἀλέες ἐς τοὺς Πέρσας, οἱ δὲ δεξάμενοι καὶ χρόνον συχνὸν ἀμυνόμενοι τέλος ἐφευγον ἐς τὸ τεῖχος. Ἀθηναίοι δὲ καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικυώνιοι καὶ Τροιζήνιοι — οὗτω γὰρ ἵσαν ἐπεξῆς τεταγμένοι — συνεπισπόμενοι συνεσπιπτον ἐς τὸ τεῖχος. ὡς δὲ καὶ τὸ τεῖχος ὀραίρητο, οὕτ' ἔτι πρὸς
15 ἀλκὴν ἐτράποντο οἱ βάρβαροι πρὸς φυγὴν τε δομέατο οἱ ἄλλοι πλὴν Περσέων. οὗτοι δὲ κατ' ὀλίγους γινόμενοι ἐμάχοντο τοῖσι αἰεὶ ἐς τὸ τεῖχος ἐσπίπτοντο Ἐλλήνων. καὶ τῶν στρατηγῶν τῶν Περσικῶν δύο μὲν ἀποφεύγοντι, δύο δὲ τελευτῶντι. Ἀρταῦτης μὲν καὶ Ἰθαμίτρης τοῦ ναυτικοῦ στρατηγέοντες ἀποφεύγοντι, Μαρδόν-
20 της δὲ καὶ δ τοῦ πεζοῦ στρατηγὸς Τιγράνης μαχόμενοι τελευτῶσι.

"Ετι δὲ μαχομένων τῶν Περσέων ἀπίκοντο Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ 103 μετ' αὐτῶν καὶ τὰ λοιπὰ συνδιεχείριζον. ἐπεσον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Ἐλλήνων συχνοὶ ἐνθαῦτα, ἄλλοι τε καὶ Σικυώνιοι δ στρατηγὸς Περίλεως. τῶν δὲ Σαμίων οἱ στρατευόμενοι ἐόντες τε ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ Μη-

demselben Sinn, wie eben προσεχέσι. — 4. ἐν ᾧ] sc. χρόνῳ „während“. — 5. περιήσαν] sc. περὶ τὴν χάραδραν καὶ τὰ δημ. — οὗτοι] οἱ Ἀθηναίοι καὶ τοῖσι πρ. κτλ.; dazu ist of ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ z. Apposition. — 6. τὰ γέρρα] bezeichnet hier eine aus den Schilden errichtete Schutzwehr, wie sie 61, 10f. beschrieben ist. — 7. ἔλασσον ἔχειν] „im Nachteil sein“; Gegens. πλέον ἔχειν. — 8. ἀλέες] auf τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πρ. st. auf δ στρατός bezogen; ebenso im Folg. παραπελευσάμενοι, εἴχοντο u. s. w. — 9. παραπελευσάμενοι] hier absol.: „einander Mut machen“; att. π. ἄλληλοις, ἔαντοις. — ἔργον] μάχης. — 10. ἐνθεῦτεν] temporal, beginnt den Nachsatz. — ἐτεροιοῦτο] att. ἄλλοιοῦτο. — 11. φερόμενοι] φέρεσθαι bezeichnet jede schnelle Bewegung, hier „eilen“; — ἀλέες] att. ἀθρόοι. — 12. τελος] adverb. — 14. συνεπισπ. κτλ.] σύν bei ἐπισπόμενοι „mit einander, vereint“; aber σύν bei ἐσπίπτον „zugleich“, nämlich mit den Feinden. — 15. ἀραίρητο] att. ἦδητο, ἐαλάκει. — 17. κατά] distributiv; κατ' ὀλίγους γιγνέσθαι „sich in kleine Abteilungen teilen“. — 18. αἰεὶ] „jedesmal“.

Kap. 103. 2. συνδιεχείριζεν] σύν „helfen“; διαχειρίζειν = πράττειν. —

- δικῶ καὶ ἀπαραιρημένοι τὰ δπλα, ὡς εἶδον αὐτίκα κατ' ἀρχὰς γυνο-
μένην ἔτεραλκέα τὴν μάχην, ἔφορον, δοσον ἐδυνέατο, προσωφελέειν ἐθέ-
λοντες τοῖσι Ἑλλησι. Σαμίους δὲ ἴδόντες οἱ ἄλλοι Ἰωνες ἀρξαντας οὕτω
δὴ καὶ αὐτοὶ ἀποστάντες ἀπὸ Περσέων ἐπέθεντο τοῖσι βαρβάροισι.
- 104** Μιλησίους δὲ προσετέτακτο μὲν <ἐκ> τῶν Περσέων τὰς διόδους
τηρέειν σωτηρίης εἰνεκέν σφι, ὡς, ἢν ἀρα σφέας καταλαμβάνῃ,
οἴαπερ κατέλαβε, ἔχοντες ἥγεμόνας σώζωνται ἐς τὰς πορφὰς τῆς
Μυκάλης. ἐτάχθησαν μὲν νῦν ἐπὶ τοῦτο τὸ πρῆγμα οἱ Μιλήσιοι
τούτου τε εἴνεκεν καὶ ἵνα μὴ παρεόντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τι νεο-
χιλὸν ποιέοιεν· οἱ δὲ πᾶν τὸ ἐναντίον τοῦ προστεταγμένου ἐποίεον
ἄλλας τε κατηγεόμενοι σφι δόδος φεύγοντι, αὐλὴ ἔφερον ἐς τὸν
πολεμίους, καὶ τέλος αὐτοὶ σφι ἐγίνοντο πτείνοντες πολεμιώτατοι.
οὕτω δὴ τὸ δεύτερον Ἰωνίη ἀπὸ Περσέων ἀπέστη.
- 105** Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ μάχῃ Ἐλλήνων ἡρίστευσαν Ἀθηναῖοι καὶ
Ἀθηναίων Ἐφούλινος δὲ Εὐθύνου, ἀνὴρ παγκράτιον ἐπασκήσας.
τοῦτον δὲ τὸν Ἐφούλινον κατέλαβε ὑστερον τούτων πολέμου ἐντος
Ἀθηναίοις τε καὶ Καρνυστίους ἐν Κύρων τῆς Καρνυστίης χώρῃς

5. ἀπαραιρημένοι] att. ἀρχημένοι. Die Sache ist 99, 5 erzählt. — κατ' ἀρχὰς] „anfangs“ erklärt αὐτίκα näher. — 6. ἔτεραλκέα] „unentschieden“, att. ἀγ-
χώμαλος, ἰσόρροπος. — ἔρθον] att. ἐπραττον. — προσωφελέειν] hier mit Dat.
τοῖσι Ἐ. verbunden; regelmäßig ist der Accus. — 7. ἀρξαντας] sc. τοῦ
ἀποστῆναι. — οὕτω δὴ weist nachdrücklich auf das Partic. ιδόντες zurück.

Kap. 104. 2. σφι] τοῖς Πέρσαις; der Dativ vertritt die Stelle eines Possessiv. zu σωτηρίης = σ. ἔαντων, vgl. 64, 4. — ἢν ἀρα] „wenn etwa, wirk-
lich“. — καταλ.] Subj. τοιαῦτα, aus οἴαπερ zu entnehmen. — 3. ἔχ. ἥγε-
μόνας] nämlich eben die Milesier; diese sollten den Persern im Falle einer Niederlage den Weg auf die Höhen zeigen. — 4. ἐπὶ τοῦτο τὸ πρ.] ἐπὶ τὸ
τηρεῖν τὰς διόδους. — 5. τούτου εἰνεκέν] nämlich um Wegweiser sein zu
können. — τὸ νεοχιλὸν π.] vgl. 99, 14. — 6. τοῦ προστετ.] abh. von τὸ ἐν-
αντίον „das Gegenteil von“ u. s. w.; inwiefern, wird im Folg. angegeben: ἄλλας
τε κτλ. — 7. καθηγεῖσθαι τοιν ὁδόν] „einem den Weg zeigen“. — 8. καὶ
τέλος κτλ.] Übergang vom Partic. zum Verb. fin. — 9. τὸ δεύτερον] Das erste
Mal im sogen. ionischen Aufstand (500—494).

Kap. 105. 2. παγκράτιον] ist eine Verbindung von Ring- und Faustkampf;
ἐπασκεῖν τι „sich ausbilden in etwas“. — 3. κατέλαβε] att. συνέβη, und wie
dieses mit Accus. und Infin. verbunden. — τούτων] abh. von ὑστερον, wie 73,
13; ὑστερον τούτων ist genauer erklärt in πολέμους ξόντος Ἀ. τε καὶ K.; dieser

ἀποθανόντα ἐν μάχῃ κείσθαι ἐπὶ Γεραιστῷ. μετὰ δὲ Ἀθηναίους
Κορίνθιοι καὶ Τροιζήνιοι καὶ Σικυώνιοι ἡρίστευσαν.

Ἐπείτε δὲ κατεργάσαντο οἱ Ἐλληνες τὸν πολλούς, τὸν μὲν 106
μαχομένους, τὸν δὲ καὶ φεύγοντας, τῶν βαρβάρων, τὰς νέας ἐνέ-
ποησαν καὶ τὸ τεῖχος ἀπαν τὴν ληίην προεξαγαγόντες ἐς τὸν αι-
γιαλὸν καὶ θησαυρούς τινας χρημάτων ενδρον· ἐμπόγσαντες δὲ τὸ
τεῖχος καὶ τὰς νέας ἀπέπλων. ἀπικόμενοι δὲ ἐς Σάμον οἱ Ἐλ-
ληνες ἐβούλευοτο περὶ ἀναστάσιος Ἰωνίης καὶ ὅπῃ χρεὸν εἴη
τῆς Ἑλλάδος κατοικίσαι, τῆς αὐτοὶ ἐγκρατέες ἦσαν· τὴν δὲ Ἰωνίην
ἀπείναι τοῖσι βαρβάροισι. ἀδύνατον γὰρ ἐφαίνετό σφι εἶναι
ἔωντος τε Ἰώνων προκατῆσθαι φρουρόντας τὸν πάντα χρόνον
καὶ ἔωνταν μὴ προκατημένων Ἰωνας οὐδεμίαν ἐλπίδα είχον χαί-
ροντας πρὸς τῶν Περσέων ἀπαλλάξειν. πρὸς ταῦτα Πελοποννη-
σίων μὲν τοῖσι ἐν τέλει ἐδόκεε τῶν μηδισάντων ἐθνέων τῶν
Ἐλληνικῶν τὰ ἐμπόρια ἔξαναστήσαντας δοῦναι τὴν χώρην Ἰωσὶ
ἐνοικῆσαι, Ἀθηναίοισι δὲ οὐκ ἐδόκεε ἀρχὴν Ἰωνίην γενέσθαι ἀνά-
στατον οὐδὲ Πελοποννησίους περὶ τῶν σφετέρων ἀποικιέων βον-
λεύειν· ἀντιτεινόντων δὲ τούτων προθύμως εἶχαν οἱ Πελοποννήσιοι.
καὶ οὕτω δὴ Σαμίους τε καὶ Χίους καὶ τοὺς ἄλλους

Krieg fällt ins Jahr 476. — 4. Καρνοτ.] Karystos liegt im südlichen Euböa;
ebenda Geraistos. — 5. κείσθαι] τεθάρφθαι.

Kap. 106. 1. κατεργάσαντο] ἀπέκτειναν. — τοὺς π.] verb. mit τῶν βαρ-
βάρων; dazu ist τοὺς μὲν μ., τοὺς δὲ καὶ φ partitiv. Apposition. — 3. τεῖχος]
„Festung“. Aus ἀπαν erg. ἀπάσας zu τὰς νέας. — 6. περὶ ἀναστ. τῆς Ι.]
„über die Räumung J.“; aus τῆς Ι. ergänze zum folg. κατοικίσαι den Accus.
τοὺς Ἰωνας. — 7 τῆς Ε.] abh. von ὅπῃ, näher bestimmt durch τῆς αὐτοὶ κτλ.
„das Hellas, das“ u. s. w. — τὴν δὲ Ι. κτλ.] abh. von ἐβούλευμεν, das aber
hier in der Bedeutung „beschließen“ steht; ἀπείναι = att. ἀφείναι. —
9. προκατῆσθαι] c. Gen. „schützen“. — 10. μὴ] weil das Partic. hypothetisch
ist. — χαίροντας] „zu ihrer Freude“, d. h. „ungefährdet, gut“. Dieses Partic.
tritt wie ein Adverb. = καλῶς zu ἀπαλλάττειν „los-, wegkommen“, und da
χαίροντα ἀπαλλάττειν dem Sinne nach = εὖ παθεῖν ist, so verbindet es Herod.
mit πρὸς „von“, das er häufig zu pass. Verb. setzt. — 11. πρὸς ταῦτα]
kausal: „demgemäß, daher“. — 12. οἱ ἐν τέλει] mit oder ohne οὗτος „die
Obrigkeiten, Beamten“. — 13. ἔξαναστήσαντας] etwa „räumen“, nämlich von
den ursprünglichen Bewohnern. — 14. ἐνοικῆσαι] Infin. des Zweckes nach
δοῦναι. — ἀρχὴν] verb. mit οὐ „überhaupt nicht“; die Negat. setzen wir zum
Infin.; ἀνάστατον γενέσθαι = Pass. zu ἀναστῆσαι oder ἔξαναστῆσαι. —
15. τῶν σφετ.] τῶν Ἀθηναίων. — 18. τὸ συμμαχιόν] ἡ συμμαχία; solche

ηησιώτας, οὐ ἔτυχον συστρατεύμενοι τοῖσι Ἐλλησι, ἐς τὸ συμμαχί²⁰ν ἐποιήσαντο πίστι τε καταλαβόντες καὶ δοκίουσι ἐμμενέειν τε καὶ μὴ ἀποστήσεσθαι. τούτους δὲ καταλαβόντες δοκίουσι ἔπλων τὰς γεφύρας λύσοντες· ἔτι γὰρ ἐδόκεον ἐντεταμένας εἰδοῦσειν.

107 Οὗτοι μὲν δὴ ἐπ’ Ἐλλησπόντου ἔπλωον· τῶν δὲ ἀποφυγόντων βαρβάρων ἐς τὰ ἄκρα τε τῆς Μυνάλης κατειληθέντων ἐόντων οὐ πολλῶν ἐγίνετο κομιδὴ ἐς Σάρδις. πορευομένων δὲ καὶ δόδον Μασίστης δ Ἀρρείον παρατυχών τῷ πάθει τῷ γεγονότι τὸν στρατηγὸν Ἀρταῦτην ἔλεγε πολλά τε καὶ κακὰ ἄλλα τε καὶ γνωστὸς καπίω φᾶς αὐτὸν εἶναι τοιαῦτα στρατηγήσαντα καὶ ἄξιον εἶναι παντὸς κακοῦ τὸν βασιλέος οἷον κακωσαντα. παρὰ δὲ τοῖσι Πέρσῃσι γνωσικὸς καπίω ἀλοδος δέννος μέγιστος ἐστι. δ δέ, ἐπεὶ πολλὰ ἡκουοντες, δεινὰ ποιεύμενος σπάται ἐπὶ τὸν Μασίστην τὸν ἀκινάκην ἀποκτεῖναι θέλων. καὶ μιν ἐπιθέοντα φρασθεὶς Ξειναγόρης δ Πρηξίλεω, ἀνὴρ Ἀλιμαρησσεύς, ὅπισθε ἐστεῶς αὐτοῦ Ἀρταῦτεω ἀρπάζει μέσον καὶ ἔξαείρας παίει ἐς τὴν γῆν· καὶ ἐν τούτῳ οἱ δορυφόροι Μασίστεω προέστησαν. δ δὲ Ξειναγόρης ταῦτα ἐργάσατο χάριτα αὐτῷ τε Μασίστη τιθέμενος καὶ Ξέρξῃ ἐκσώζων τὸν ἀδελφεὸν τὸν ἐκείνον· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Ξειναγόρης Κιλικίης πάσης ἥρξε δόντος βασιλέος. τῶν δὲ κατ’ δόδον πορευομένων οὐδὲν ἐπὶ πλέον τούτων ἐγένετο, ἀλλ’ ἀπικνέονται ἐς Σάρδις. ἐν

Substantivierungen der Adjekt. und Partic. Neutra, einem Abstraktum entsprechend, sind im Griechischen häufig. ποιεῖσθαι ἐς „aufnehmen in“. — 91. καταλαβόντες] sc. αὐτούς: „verpflichten“. — ἐμμενέειν] sc. τῇ συμμαχίᾳ. Zum Parallelismus antithet. vgl. 7, 12. — 21. τὰς γεφ.] sc. τοῦ Ἐλλησπόντου. — ἐντεταμένας] von den Tauen, mit welchen die Schiffe unter einander verbunden sind, auf die Brücke selbst übertragen: „geschlagen“.

Kap. 107. 3. κομιδὴ] att. ἐπάνοδος, ἀναχώρησις; τῶν βαρβάρων κομιδὴ ἐγίγνετο = οἱ βάρβαροι ἐπανήσαν. — 4. πάθει] ἦτη. — 5. ἄλλα τε καὶ] „sowohl in anderer Beziehung als auch“ = „besonders, zumal“. — 6. τοιαῦτα] Accus. des Inhalts zu στρατηγήσαντα, = τοιαύτην στρατηγήσαντα: „in solcher Weise“. — 7. κακοῦ] ἡμίας. — 8. ἀλοδος] Pass. zu λέγειν. — δέννος] sonst δινεύδος. — 9. δεινὰ π.] vgl. 5, 6. — σπάται τὸν ἀ.] Med. „sein Schw.“. — 10. φρασθεὶς] ιδών. — 11. δηισθεὶς] verb. mit αὐτοῦ Ἀρτ. — 12. ἀρπάζει μ.] sc. Ἀρταῦτην: „schnell um die Mitte fassen“. — ἐξ πατεύ] sc. αὐτόν; πατεύ = βάλλει. — ἐν τούτῳ] sc. τῷ χρόνῳ. — 13. Μασίστεω] abh. von πατό in προέστησαν. — 14. χ. τιθέμενος] χαρούμενος. — 16. ἥρξε] ingressiv. — δόντος β.] vgl. 36, 1. — 17. ἐπὶ πλέον ἔγ.] etwa „weiter geschehen“. — 19. προσπτατασ] wie πτατεύ 101, 11.

δὲ τῆσι Σάρδισι ἐτύγχανε ἐδὼν βασιλεὺς ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου, ἐπει-
τε ἐξ Ἀθηνέων προσπτατασ τῇ ναυμαχίῃ φυγὼν ἀπίκετο.

Τότε δὴ ἐν τῆσι Σάρδισι ἐδὼν ἦρα τῆς Μασίστεω γνα- **108**
κὸς ἐούσης καὶ ταύτης ἐνθαῦτα. ὡς δέ οἱ προσπέμποντι οὐκ
ἐδύνατο κατεργασθῆναι οὐδὲ βίην προσέφερε προμηθεόμενος τὸν
ἀδελφεὸν Μασίστην — τῶντὸ δὲ τοῦτο εἶχε καὶ τὴν γνωτίαν· εὖ
γὰρ ἥπιστατο βίης οὐ τενχομένη —, ἐνθαῦτα δὴ Ξέρξης ἐργάμενος ⁵
τῶν ἄλλων πρήσσει τὸν γάμον τοῦτον τῷ παιδὶ τῷ ἑωντοῦ Λαρρείῳ,
θυγατέρα τῆς γνωσικὸς ταύτης καὶ Μασίστεω, δοκέων αὐτὴν μᾶλλον
λάμψεσθαι, ἢν ταῦτα ποιήσῃ. ὁμοίσας δὲ καὶ τὰ νομιζόμενα
ποιήσας ἀπήκλινε ἐς Σοῦσα. ἐπεὶ δὲ ἐκεὶ τε ἀπίκετο καὶ ἥγαγετο
ἐς ἑωντοῦ Λαρρείῳ τὴν γνωτίαν, οὗτῳ δὴ τῆς Μασίστεω μὲν γν- **10**
νωντος ἐπέπαντο, δ δὲ διαμειψάμενος ἤρα τε καὶ ἐτύγχανε τῆς Λα-
ρρείου μὲν γνωσικός, Μασίστεω δὲ θυγατέρος· οὖνομα δὲ τῇ γνωσικῇ
ταύτῃ ἢν Ἀρταῦτη.

Χρόνον δὲ προϊόντος ἀνάπνυστα γίνεται τρόπω τοιῷδε· ἐξ- **109**
φίγασα Ἀμηστροῖς, η Ξέρξεω γνή, φᾶρος μέγα τε καὶ ποιήλον

Kap. 108. 1. ἀρα] „wirklich, in der That“. — 2. καὶ ταύτης] vgl. 17, 7. — προσπέμποντι] sc. ἀγγελον. — 3. ἐδύνατο] Subj. η γνή; κατεργασθῆναι = πεισθῆναι; daher οἱ προσπ. = ὑπ’ αὐτοῦ προσπ. — προμηθεῖσθαι] τινά „achten“; τινός „sorgen für“. — 4. τῶντὸ τοῦτο] „eben dieses“, nämlich τὸ αὐτὸν οὐ προσφέρειν βίαν προμηθεόμενον κτλ., näher erklärt in εὖ γὰρ κτλ. — εἶχε] hier „ermutigen“. — 5. ἐνθαῦτα δὴ] beginnt den Nachsatz. — ἐργάμενος] πανύμενος; τὰ ἄλλα „die anderen Mittel“, nämlich Verführung und Gewalt. — 6. πρήσσει] hier „betreiben“. — τοῦτον] auf das Folg. bezogen = τόντε; die Erklärung liegt in θυγατέρα τῆς γν. κτλ., kurz gesagt st. τὸν γάμον θυγατέρος κτλ. — 7. αὐτήν] τὴν Μασίστεω γνωσικα. — 8. λάμ-
ψεσθαι] att. λάμψεσθαι. — ἢν ταῦτα π.] d. h. seinen Sohn mit der Tochter des Masistes verheirate. — ἀρμόσας] sc. τὸν οὐλὸν τῇ θυγατρὶ Μασίστεω: „ver-
loben“, att. ἐγγυᾶν. — τὰ νομιζόμενα] „die üblichen Gebräuche“. — 9. ἔκει] ἔκεισε. — ἥγαγετο] hier vom Vater, der seinem Sohne die Frau zuführt; sonst wird ἥγεσθαι vom Heiratenden selbst gebraucht. — 10. ἐς ἑωντοῦ] sc. οἴκον. — οὗτῳ δὴ] beginnt den Nachsatz. — 11. ἐπέπαντο] sc. ἔρεν. — δ δέ] vgl. 46, 10. — τῆς Λ. κτλ.] Die zweigliedrige Apposition oder überhaupt zwei Bestimmungen ein und desselben Nomens werden im Griech. durch τέ ... τέ verbunden oder dadurch, dass die zweite Bestimmung an die erste durch δέ gefügt wird; seltener steht, wie hier, μεν ... δέ; im Deutschen treten die zwei Bestimmungen unverbunden neben einander. τυγχάνειν τινός „Glück haben bei“.

Kap. 109. 1. ἀνάπνυστα] att. φανερά; der Plural steht, wie bei δῆλα
HERODOTTI HIST. IX.

καὶ θέρις ἀξιοῦ διδοῖ Ξέρξῃ. δὸς δὲ ισθεῖς περιβάλλεται τε καὶ
ἔρχεται παρὰ τὴν Ἀρταῖντην. ισθεῖς δὲ καὶ ταύτη ἐπέλευσε αὐτὸν τὴν αἰτήσαι, δὸς τι βούλεται οἱ γενέσθαι ἀπὸ τῶν αὐτῷ ὑπονομῆ-
μένων· πάντα γὰρ τείχεσθαι αἰτήσασαν. τῇ δὲ πακῶς γὰρ ἔδει
πανοικίη γενέσθαι, πρὸς ταῦτα εἶπε Ξέρξης. „Ἄσσεις μοι, τὸ ἄν-
σε αἰτήσω“; δὸς δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων κείνην αἰτήσειν ἐπισχέετο
καὶ ὥμοσε. ή δέ, ὡς ὥμοσε, ἀδεως αἰτέει τὸ φάρος. Ξέρξης δὲ
10 παντοῖος ἐγίνετο οὐ βουλόμενος δοῦναι κατ’ ἄλλο μὲν οὐδέν, φρεβό-
μενος δὲ Ἀμηστροῖν, μὴ καὶ ποὺν κατεικαζούσῃ τὰ γυνόμενα οὕτω
ἐπευρεθῆ πρήσσων· ἀλλὰ πόλις τε ἐδίδον καὶ χρυσὸν ἀπλετον καὶ
στρατόν, τοῦ ἔμελλε οὐδεὶς ἀρξεῖν ἀλλ’ ή ἐκείνη. Περσικὸν δὲ πάρτα
δο στρατὸς δῶρον. ἀλλ’ οὐ γὰρ ἐπειθε, διδοῖ τὸ φάρος. ή δὲ περι-
15 χαρῆς ἐσσα τῷ δώρῳ ἐφόρεε τε καὶ ἤγάλλετο.

110 Καὶ ή Ἀμηστροῖς πυνθάνεται μιν ἔχουσαν· μαθοῦσα δὲ τὸ
ποιεύμενον τῇ μὲν γυναικὶ ταύτη οὐκ εἰχε ἔγκοτον, ή δὲ ἐλπίζουσα
τὴν μητέρα αὐτῆς εἶναι αἰτίην καὶ ταῦτα ἐκείνην προήσειν τῇ
Μασίστεω γυναικὶ ἐβούλευε ὅλεθρον. φυλάξασα δὲ τὸν ἄνδρα τὸν
έωντης Ξέρξην βασιλίου δεῖπνον προτιθέμενον — τοῦτο δὲ τὸ
δεῖπνον παρασκευάζεται ἀπαξ τοῦ ἐμαντοῦ ἐν ἡμέρῃ, τῇ ἐγένετο

11, 8. — 2. φάρος] att. ἱμάτιον. — 6. πάντα] abh. von τεύξεσθαι st. des gewöhnl. πάντων; die Neutr. der Pronomina treten zu τυγχάνειν öfter im Accus. — τῇ δέ] ist an den vorangestellten begründenden Satz πακῶς γὰρ κτλ. assimiliert st. η δέ, πακῶς γὰρ κτλ.; γάρ = ἐπει. — 8. δὸς κτλ.] Konstr.: δὸς δοκέων κείνην αἰτήσαι πᾶν μᾶλλον, ή τὸ φάρος. — 9. ὡς ὥμ.] sc. δὸς Ξέρξης. — 10. παντοῖος ἐγ.] att. ἐπὶ πᾶν ἦθες: „alles versuchen, sich zu allem herbeilassen“. — κατὰ] kausal: „aus ... Grunde“. — 11. ποὺν] att. πρότερον; dazu tritt κατ., das bei Ausdrücken der Zeit bald unserm „schon, auch schon“ entspricht, wie hier, bald unserm „noch, auch noch“. — κατεικα-
ζούσῃ] ἐπὸ κατεικαζούσης, sc. αὐτῆς. — οὕτω πρήσσων] nämlich ἐρῶν τῆς Ἀρ-
ταῖντης. — 12. ἐδίδον] de conatu: „anbieten“. — 13. ἀλλ’ ή] und ἀλλά
nach einer Negation: „aufser, als“. — κάρτα] att. μᾶλλα, verb. mit Περσικὸν
δῶρον, sc. ἐστίν. — 14. οὐ γάρ κτλ.] Der begründende Satz steht vor dem
begründeten; γάρ = ἐπει.

Kap. 110. 1. μὴν ἔχουσαν] sc. τὸ φάρος; μήν = att. αὐτήν. — 2. ἔγκοτον]
att. δογῆν, mit ἔχειν = δογῆσθαι. — ή δέ] vgl. 46, 10. — ἐλπίζουσα]
att. οἰομένη. — 4. ἐβούλευε] att. ἐπερούλευε. — φυλάξασα κτλ.] kurz st.
φ. τὴν ἡμέραν, ή Ξέρξης β. δ. προτιθεται: „warten, bis“ u. s. w.; προτιθεσθαι
= att. παρατίθεσθαι. — 6. ἐν ἡμέρῃ κτλ.] nähere Erklärung zu ἀπαξ τοῦ

βασιλεὺς· οὗνομα δὲ τῷ δείπνῳ τούτῳ Περσιστὶ μὲν τυπτά, κατὰ
δὲ τὴν Ἐλλήνων γλωσσαν τέλεον· τότε καὶ τὴν κεφαλὴν σμάται
μύρῳ βασιλεὺς καὶ Πέρσας δωρέεται — ταύτην δὴ τὴν ἡμέρην
φυλάξασα ή Ἀμηστροῖς χρῆσε τὸν Ξέρξεω δοθῆναι οἱ τὴν Μα- 10
σίστα σίστεω γυναικα. δὸς δὲ δεινόν τε καὶ ἀνάρσιον ἐποιεῖτο τοῦτο μὲν
ἀδελφεοῦ γυναικα παραδοῦναι, τοῦτο δὲ ἀναιτίην ἐοῦσαν τὸν ποίγ-
ματος τούτου· συνῆκε γάρ, τοῦ ἐλεύσεται ἐδέετο.

Τέλος μέντοι ἐκείνης τε λιπαρεούσης καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξερ- 111
γόμενος, δτι ἀτυχῆσαι τὸν χρηζόντα οὖσαν σφι δυνατόν ἐστι βασιλῆιον
δείπνου προκειμένου, πάρτα δὴ ἀπόντων κατανείπει καὶ παραδοῦς
ποιέει ὕδε· τὴν μὲν πελεύει ποιέειν, τὰ βούλεται, δὸς δὲ μεταπεμ-
ψάμενος τὸν ἀδελφεὸν λέγει τάδε· „Μασίστα, σὸν εἰς Λαρείον τε
παῖς καὶ ἐμὸς ἀδελφέός, πρὸς δὲ τούτουσι καὶ εἰς ἀνὴρ ἀγαθός·
γυναικὶ δὴ ταύτη, τῇ νῦν συνοικέεις, μὴ συνοίκεε, ἀλλά τοι ἀντ’
αὐτῆς ἐγὼ δίδωμι θυγατέρα τὴν ἐμήν. ταύτη συνοίκεε· τὴν δὲ
νῦν ἔχεις, οὐ γὰρ δοκέει ἐμοί, μὴ ἔχει γυναικα.“

Ο δὲ Μασίστης ἀποθωμάσας τὰ λεγόμενα λέγει τάδε· „Ω 10
δέσποτα, τίνα μοι λόγον λέγεις ἔχοντον πελεύον με γυναικα,
ἐκ τῆς μοι παῖδές τε νεηρίαι εἰσὶ τρεῖς καὶ θυγατέρες, τῶν
καὶ σὸν μίαν τῷ παιδὶ τῷ σεωντοῦ ἡγάγεο γυναικα, αὐτῇ τέ

ἐμαντοῦ; γίγνεσθαι „geboren werden“. — 8. τέλεον] att. τέλειον ist griech.
Übersetzung des persischen τυπτά: „vollkommen“. — 9. δωρέεται] bei Herod.
τινά τινι, att. τι τινι. — ταύτην δὴ κτλ.] nimmt das vorhergehende φυλάξασα
τὸν ἄνδρα κτλ. in etwas anderer Form wieder auf; δὴ „also“. — 10. χρῆσε]
att. δεῖται. — 11. ἀνάρσιον] att. ἀνάρσιον oder ἔχθρον; ποιεῖσθαι = att.
ἡμέρασθαι, νομίζειν. — τοῦτο μὲν] „einerseits“, dem τοῦτο δὲ „anderseits“
entsprechend. — 13. συνῆκε] von συνῆμι = ἐπίσταμαι. — τοῦ] st. δου
vgl. 54, 7.

Kap. 111. 1. λιπαρεούσης] att. καρερεούσης: τὲ καὶ verbindet hier Gen.
absol. mit dem Partic. conjunct.; Ähnliches findet sich bei Herod. öfter. ἐξε-
γόμενος = att. ἀναγκαζόμενος. — 2. σφι] τοῖς Πέρσας = παρὰ τοῖς II;
ἀτυχῆσαι, sc. τούτου, δὲ δεῖται „eine abschlägige Antwort erhalten“. —
3. κάρτα] att. μᾶλλα, durch δὴ „gar“ verstärkt. — παραδοῦς] sc. Ἀμηστροῦ
τὴν Μασίστεω γυναικα. — 4. τῇ μέν] τῇ Ἀμηστροῖν. — 6. ἔτι] ist hier
in auffallender Weise zwischen πρὸς und τούτοισι gestellt. — 7. γυναικί]
prädikativ: „als Fr.“. — 8. τῇ δέ] Relativ. — 9. οὐ γάρ κτλ.] sc. σὲ
ἔχειν αὐτὴν γυναικα, stelle hinter μὴ ἔχει γ. — 11. ἔχοντο] „unselig“. —
12. παῖς νεηρής] „Sohn im Jünglingsalter“. — 13. ἡγάγεο] wie 108, 9. —
7*

μοι κατὰ τόν τυγχάνει πάρτα ἐօσσα, ταῦτην με κελεύεις μετέντα
15 θυγατέρα τὴν σεωντοῦ γῆμαι; ἐγὼ δέ, βασιλεὺς, μεγάλα μὲν ποι-
εῦμαι ἀξιεύμενος θυγατρὸς τῆς σῆς, ποιήσω μέντοι τούτων οὐδέ-
τρα. σὺ δὲ μηδαμῶς βιᾶ πρήγματος τοιοῦδε δεόμενος· ἀλλὰ τῇ
τε σῇ θυγατρὶ ἀνὴρ ἄλλος φανήσεται ἐμεῦ οὐδὲν ἔσσων ἐμέ τε ἔα
γνωνικὴ τῇ ἐμῇ συνοικέειν.“

20 ‘Ο μὲν δὴ τοιούτουσι ἀμείβεται· Ξέρξης δὲ θυμωθεὶς λέγει
τάδε· „Οὕτω τοι, Μασίστα, πέπονται· οὔτε γὰρ ἂν τοι δοίη
θυγατέρα τῇ ἐμὴν γῆμαι οὔτε ἐκείνῃ πλεῦνα χρόνον συνοικήσεις,
ώς μάθης τὰ διδόμενα δέκεσθαι.“

112 ‘Ο δέ, ως ταῦτα ἤκουος, εἴπας τοσόνδε ἐχώρεε ὅσῳ· „Ἄκουοτα,
οὐ δὴ πού με ἀπόλεσσες.“ ἐν δὲ τούτῳ τῷ διὰ μέσου χρόνῳ, ἐν
τῷ Ξέρξῃ τῷ ἀδελφῷ διελέγετο, ἡ Ἀμηστροῖς μεταπεμψαμένη
τοὺς δορυφόρους τοῦ Ξέρξεω διαλυμαίνεται τὴν γυναικαν τὴν Μα-
σίστεω· τούς τε μαζὸντις ἀποταμοῦσα κυνὶ προέβαλε καὶ ὅνα καὶ
ἄτα καὶ χείλεα καὶ γλασσαν ἀπταμοῦσα ἐς οἰκόν μιν ἀποπέμπει
διαλελυμασμένην.

113 ‘Ο δὲ Μασίστης οὐδέν κω ἀκηκοώς τούτων, ἐλπόμενος δέ τι
οἱ πακὸν εἶναι ἐσπίπτει δρόμῳ ἐς τὰ οἰκία. ἴδων δὲ διερθαρ-
μένην τὴν γυναικαν ἀντίκα μετὰ ταῦτα συμβούλευσάμενος· τοῖσι

αὐτῇ τε κτλ.] Man erwartet καὶ ἢ κτλ.; aber vgl. 21, 2. — 14. κατὰ γόον] „nach dem Sinn, nach Wunsch“. — ταῦτην με κτ.] nimmt zelteinon με γ. nach den Zwischensätzen in selbständiger Form wieder auf. — μετέντα] von μεθεναι „verstofsen“. — 15. μεγάλα π.] und öfter μέγα ποιεῖσθαι = περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι; hier tritt das Partic. ἀξιεύμενος dazu; gewöhnlicher wäre der Infinit. — 17. βιῶ] att. βιάζον. — 18. ἔσσων] att. ἥπτων. — 20. τοιούτουσι] sc. λόγοις; ἀμείβεται = att. ἀπεργόντα. — 21. οὕτω] aufs Folgende bezogen, = ὅδε; πράττειν „durchsetzen“. — 22. γῆμαι] Infin. des Zwecks, abh. von δοτηρ. — ἐκένη] τῇ σῇ γνωνικῇ.

Kap. 112. 1. τοσόνδε] „nur soviel“. — 2. δὴ κον] att. δὴ πον opinor „vermutlich, sicherlich“. — τῷ διὰ μ. χρόνῳ] „Zwischenzeit“. — 5. ἀπτα-
μοῦσα] schließt sich an das letzte Subst. γλασσαν an; daraus hat man zu
ὅνα κτλ. ἀποταμοῦσα zu nehmen.

Kap. 113. 1. τούτων] nämlich von der Verstümmelung seiner Frau. —
ἐλπόμενος] att. ἐλπίζων, hier = φοβούμενος. — 2. τὰ οἰκία] von einem bei
Herod. nicht vorkommenden Sing. τὸ οἰκίον, = att. ἡ οἰκία. — διερθαρμένην] in demselben Sinne, wie eben διαλελυμασμένην. — 3. αὐτίκα μετὰ τ.] hebt

πασὶ ἐπορεύετο ἐς Βάκτρα σύν τε τοῖσι ἑωντοῦ νιοῖσι καὶ δὴ
πού τοι παὶ ἄλλοισι ὡς ἀποστήσων τομὸν τὸν Βάκτριον καὶ ποι-
ῆσσων τὰ μέριστα κακὸν βασιλέα· τάπερ ἀν καὶ ἐγένετο, ὡς ἐμοὶ
δοκέειν, εἴπερ ἔφθῃ ἀναβάς ἐς τὸν Βάκτριον καὶ τὸν Σάκας·
καὶ γὰρ ἔστεργόν τέ μιν καὶ ἦν ὑπαρχος τῶν Βακτρίων. ἀλλὰ
γὰρ Ξέρξης πνθόμενος ταῦτα ἐκείνον πρήσσοντα πέμψας ἐπ’ αὐ-
τὸν στρατιὴν ἐν τῇ ὁδῷ κατέκτεινε αὐτὸν τε ἐκείνον καὶ τὸν 10
παῖδας αὐτοῦ καὶ τὴν στρατιὴν τὴν ἐκείνον.

Κατὰ μὲν τὸν ἔφωτα τὸν Ξέρξεω καὶ τὸν Μασίστεω θάρα-
114 τον τοσαῦτα ἐγένετο· οἱ δὲ ἐκ Μυνάλης δομηθέντες Ἐλλῆνες ἐπ’
Ἐλλησπόντου πρῶτον μὲν περὶ Λεστὸν δρμεον ὑπὸ ἀνέμων ἀπο-
λαμφθέντες, ἐνθεῦτεν δὲ ἀπίκοντο ἐς Ἀβύδον καὶ τὰς γεφύρας
εὗδον διαλελυμένας, τὰς ἐδόνεον εἰρήσειν ἔτι ἐντεταμένας καὶ τού-
των οὐκ ἡμίστα εἴνεκεν ἐς τὸν Ἐλλήσποντον ἀπίκοντο. τοῖσι μέν
τυν ἀμφὶ Λευτυχίδην Πελοπονησίοισι ἔδοξε ἀποπλώειν ἐς τὴν
Ἐλλάδα, Αθηναίοισι δὲ καὶ Ξανθίππῳ τῷ στρατηγῷ αὐτοῦ ὑπο-
μέναντας πειρασθαι τῆς Χερσονήσου.

Οἱ μὲν δὴ ἀπέπλωον· Αθηναῖοι δὲ ἐκ τῆς Αβύδον διαβάντες 115
ἐς τὴν Χερσόνησον Σηστὸν ἐπολιόρκεον. ἐσ δὲ τὴν Σηστὸν ταῦτην

nach dem Partic. ιδών den Zeitpunkt scharf hervor. — 4. ἐπορεύετο] de conatu: „machte sich auf den Weg“. — Βάκτρα] östlich vom Kaspischen Meer am Oxos. — 5. τοι παὶ ἄλλοισι] Die gewöhnliche Stellung, wenn καὶ zu τὶς ἄλλος tritt. — τομόν] Dareios teilte das ganze persische Reich in 20 τομοῖ „Provinzen“; die Statthalter der einzelnen hießen σατράπαι oder υπαρχοι. — 6. τὰ μέριστα κτ.] τὰ μέριστα κακά; das attribut. Adjekt. ist substantiviert und das Substant. dazu in den Gen. partit. gesetzt. — τάπερ] relativ. Anschluß = καὶ ταῦτα. — ως ἐμοὶ δ.] Infin. absol.; ἐμοὶ im Gegensatz zu andern, die etwa anderer Ansicht sind. — 7. εἴπερ] „wenn anders, wirklich“. — ἔργη] sc. βασιλέα. — 8. ἀλλὰ γὰρ] vgl. 27, 17; hier ist etwa zu ergänzen: ἀλλ᾽ οὐκ ἐγένετο. Ξέρξης γὰρ κτλ. — 9. ταῦτα πρ.] nämlich ἀφισάντα τομὸν τὸν Βάκτριον καὶ ποιοῦντα τὰ μέριστα κ. βασιλέα.

Kap. 114. 1. κατὰ] „hinsichtlich, inbetreff“. — 2. ἐπ’ Ἐλλησπ.] verb.
mit δομηθέντες; zur Stellung vgl. 2, 10. — 3. Λεστόν] Vorgebirge in Mysien,
der Nordküste von Lesbos gegenüber. — ἀπολημφθέντες] att. ἀπολημφθέντες =
κολυθέντες πλεῖν. — 5. ἐντεταμένας] wie 106, 21. — 6. οὐκ ἡμίστα]
Litotes = μάλιστα. — τοῖσι ἀμφὶ Λ. Πελοπ.] dem Sinne nach = Λευτυχίδη
καὶ τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν Πελοπ. — 9. πειρασθαι] τινός „einen Angriff machen auf“.

Kap. 115. 2. ἐπολιόρκεον] Das Imperf. steht wie 86, 7. — 3. ως

ώς ἐόντος ἴσχυροτάτου τείχεος τῶν ταύτης συνῆλθον, ὡς ἔπουσαν παρεῖναι τοὺς Ἑλληνας ἐς τὸν Ἑλλήσποντον, ἐκ τε τῶν ἄλλων τῶν περιοικίδων καὶ δὴ καὶ ἐκ Καρδίης πόλιος Οἰόβαζος, ἀνὴρ Πέρσης, διὸ τὰ ἐκ τῶν γεφυρῶν δύτλα ἐνθαῦτα ἦν κεκομικώς. εἶχον δὲ ταύτην ἐπιχώριοι Λιολέες, συνῆσαν δὲ Πέρσαι τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων συγκρότημα.

116 Ἐτυράννενε δὲ τούτου τοῦ νομοῦ Ξέρξεω ὑπαρχος Ἀρταῦτης, ἀνὴρ μὲν Πέρσης, δευτὸς δὲ καὶ ἀτάσθαλος, διὸ καὶ βασιλέα ἐλαύνοντα ἐπ’ Ἀθήνας ἐξητάτησε τὰ Πρωτεύειλεω τοῦ Ἰρίκλου χρήματα ἐξ Ἐλαιοῦντος ὑπελόμενος. ἐν γὰρ Ἐλαιοῦντι τῆς Χερσονῆσου ἐστὶ Πρωτεύειλεω τάφος τε καὶ τέμενος περὶ αὐτόν, ἐνθαῦτα ἦν χρήματα πολλὰ καὶ φάλαι χρύσεαι καὶ ἀργύρεαι καὶ χαλκὸς καὶ ἐσθῆταις καὶ ἄλλα ἀναθήματα, τὰ Ἀρταῦτης ἐστίλησε βασιλέος δόντος. λέγων δὲ τοιάδε Ξέρξην διεβάλετο· „Δέσποτα, ἐστι οἶκος ἀνδρὸς Ἑλληρος ἐνθαῦτα, διὸ ἐπὶ γῆν τὴν στρατευσάμενος δίκης 10 κυρήσσας ἀπέθανε. τούτου μοι δός τὸν οἶκον, ἵνα καὶ τις μάθῃ ἐπὶ γῆν τὴν σὴν μὴ στρατεύεσθαι.“ ταῦτα λέγων εὐπετέως ἔμειλλε

ἐόντος κτλ.] sc. Σηστοῦ, trotzdem τὴν Σηστὸν ταύτην vorhergeht, um diesen Grund als selbständigen Gedanken hinzustellen. — ἐόντος] an das Prädikatsnomen τείχεος assimiliert st. ξόντης; denn das Subj. ist Σηστοῦ. — τῶν ταύτης] sc. τείχων; τείχος „Festung“. — 4. ἐξ τὸν Ἑ.] nach παρεῖναι vgl. 22, 1. — ἐξ τε τῶν ἄλλων κτλ.] sc. πόλεων; beide Attribute haben den Artikel vgl. 3, 8. — Daraus ergänzt man leicht οἱ ἐνοικοῦντες als Subj. zu συνῆλθον: „sie“. — 5. καὶ δὴ καὶ] nach τὲ „sowohl ... als auch ganz besonders“. — Καρδίην lag an der Nordwestseite des Chersones am Melasbusen. — 6. τὰ ἐξ τῶν γ. δύτλα] Kurz st. τὰ ἐν ταῖς γεφύραις δύτλα ἐκ γεφυρῶν; diese Kürze des Ausdrucks findet sich regelmäßig beim präpositionalen Attribut, wenn das Verb. des Satzes ein Verbum der Bewegung ist. δύτλα „Tauwerk“. — ἐνθαῦτα] εἰς Καρδίαν. — ἦν κεκομικώς] Umschreibung st. ἐκεομίτει. — εἶχον] ϕώνω. — 7. ταύτην] τὴν Σηστὸν. — 8. συμμάχων] tritt wie eine Apposition zu τῶν ἄλλων: „der andern, nämlich der Bundesg.“; in diesem Falle übersetzt man ἄλλος mit „sonst, außerdem“.

Kap. 116. 1. οἱ ὑπαρχος] prädikativ: „als“. — 2. δευτὸς δὲ καὶ ἀ.] sc. ἀνὴρ. Zur Verbindung μέν ... δέ vgl. 108, 11. — ἀτάσθαλος] att. ἥρωστις. — 3. Πρωτεύειλεω] Protesilaos, Sohn des Iphiklos, hatte sich bei der κόσ. — 4. περὶ αὐτόν] περὶ τὸν τάφον. — 5. διεβάλετο] att. ἐξητάσης. — 6. οὐκέτης] att. τυχόν, mit δέκης = ζητωθεῖς. — καὶ] vgl. 45, 4. — τις] „jeder“. — 11. εὐπετέως] att. ὁρθῶς. —

ἀναπτείσειν; Ξέρξην [δοῦναι ἀνδρὸς οἶκον] οὐδὲν ὑποτοπηθέντα τῶν ἐκεῖνος ἐφρόνεε. ἐπὶ γῆν δὲ τὴν βασιλέος στρατεύεσθαι Πρωτεύειλεων ἐλεγεινούντων τοιάδε· τὴν Ἀσίην πᾶσαν νομίζουσι ἔωντάν εἶναι Πέρσαι καὶ τοῦ αἰεὶ βασιλεύοντος. ἐπεὶ δὲ ἐδόθη, τὰ χοή-¹⁵ ματα ἐξ Ἐλαιοῦντος ἐς Σηστὸν ἐξεφόρησε καὶ τὸ τέμενος ἐσπειρε καὶ ἐνέμετο αὐτός τε, δικαὶος ἀπίκουτο ἐς Ἐλαιοῦντα, ἐν τῷ ἀδύτῳ γυναιξὶ ἐμίσγετο. τότε δὲ ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ Ἀθηναίων οὔτε παρεσκευασμένος ἐς πολιορκίην οὔτε προσδεκόμενος τοὺς Ἑλληνας· ἀγνούστω δέ κινδυνός εἴη.

20 Ἐπεὶ δὲ πολιορκεομένοισί σφι φθινόπωρον ἐπεγίνετο, ἥσχαλον οἱ Ἀθηναίοι ἀπό τε τῆς ἔωντάν ἀποδημέοντες καὶ οὐδὲν ὅμιλον εἶχελεῖν τὸ τείχος ἐδέοντό τε τῶν στρατηγῶν, δικαὶος ἀπάγοιεν σφεας δπίσω· οἱ δὲ οὐντούσιαν, ποὺν ἢ ἐξέλωσι ἢ τὸ Ἀθηναίων κοινόν σφεας μεταπέμψηται. οὕτω δὴ ἐστερηγον τὰ παρεόντα.

117 Οἱ δὲ ἐν τῷ τείχει ἐς πᾶν ἥδη κακοῦ ἀπιγμένοι ησαν οὕτω, 118 ὃστε τοὺς τόνους ἐψοντες τῶν κλινέων ἐστιέοντο. ἐπείτε δὲ οὐδὲ ταῦτα ἔτι εἶχον, οὕτω δὴ ὑπὸ νύκτα οὐχοτο ἀποδράντες οἵ τε Πέρσαι καὶ δὲ Ἀρταῦτης καὶ δὲ Οἰόβαζος ὅπισθε τοῦ τείχεος παραβάντες, τῇ ἦν ἐρημότατον τῶν πολεμίων. ὡς δὲ ἡμέρη ἐγένετο, 5 οἱ Χερσονησῖται ἀπὸ τῶν πύρων ἐσήμηγαν τοῖσι Αθηναίοισι τὸ

12. ὑποτοπηθέντα] att. ὑποπτεύσαντα; das Akt. ὑποτοπεῖν findet sich auch bei Attikern. — τῶν] abh. von οὐδέν, = τούτων, d. — 13. στρατεύεσθαι] Infin. Imperf., vgl. 16, 19. — 14. τὴν Ἀσίην π.] also auch Troja, gegen das Protesilaos zog. — 15. αἰεὶ „jedesmal“. — ἐδόθη] sc. Πρωτεύειλεων οἶκος αὐτῷ. — 17. ἐνέμετο] „für sich benutzen“. — δικαὶος] att. εἰ oder ὅποτε. — 20. ἀγνούστω] aktiv: „ohne dass er sich dessen versah“; dazu gehört πως „in irgendeiner Weise“.

Kap. 117. 1. σφῖ] τοῖς ἐν Σηστῷ; zum Standpunkts zur Zeitangabe vgl. 39, 1. — ἥσχαλλον] ϕήθοντο. — 2. τῆς ἔωντάν] sc. χώρας. — 3. δικαὶος] steht hier in seltener Weise abh. von δεῖσθαι, nach dem regelmäßig der Infin. gesetzt wird. — 4. οὐκέτης] sc. ἀπάξιν; οὐ φημι „weigere mich“. — ἐξέλωσι] sc. τὸ τείχος. — τὸ κοινόν] „die Regierung“. — 5. ἐστερηγον „zufrieden sein“.

Kap. 118. 1. πᾶν κακοῦ] „die äußerste, größte Not“. — 2. τόνους] „lederne Riemen“. — 3. οὕτω δή] beginnt den Nachsatz. — ὑπό] temporal: „während“. — 4. ὅπισθε τοῦ τ.] „auf der Rückseite der Festung“, d. h. an der Stelle, die der vom Feinde belagerten gerade entgegengesetzt war; daher auch ἐρημότατον τῶν πολεμίων. — 5. ἐρημότατο] „die verlassene Stelle“, Prädikat zu ἦν und daher ohne τό. — 6. οἱ Χερσ.] sc. οἱ ἐν Σηστῷ οὗτοις. —

γεγονὸς καὶ τὰς πύλας ἄνοιξαν. τῶν δὲ οἱ μὲν πλεῦνες ἐδίωκον, οἱ δὲ τὴν πόλιν εἶχον.

119 Οἰόβαζον μέν νυν ἐκφυγόντα ἐς τὴν Θρηίκην Θρήικες Ἀψίνθιοι λαβόντες ἔθυσαν Πλειστώρῳ, ἐπιχωρίῳ θεῷ, τῷπερ τῷ σφετέρῳ, τοὺς δὲ μετ' ἑκαίνου ἄλλῳ τῷπερ ἐφόρευσαν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ἀρταῦτην ὕστεροι δομηθέντες φεύγειν, ὡς κατελαμβάνοντο ὅλην τὸν ἐόντες ὑπὲρ Αἴγαδος Ποταμῷ, ἀλεξόμενοι χρόνον ἐπὶ συχνὸν οἱ μὲν ἀπέθανον, οἱ δὲ ζώοντες ἐλάμφησαν. καὶ συνδήσαντές σφεας οἱ Ἑλλῆρες ἥγανον ἐς Δηστόν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ Ἀρταῦτην δεδεμένον αὐτὸν τε καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ.

120 Καὶ τεφ τῶν φυλασσόντων λέγεται ὑπὸ Χερσονησιτέων ταφίχους δοτῶντι τέρας γενέσθαι τοιόνδε· οἱ τάριχοι ἐπὶ τῷ πυρὶ κείμενοι ἐπάλλοντο τε καὶ ἡσπαρον, δυωσπερ ἵχθνες νεοάλωτοι. καὶ οἱ μὲν περιχυθέντες ἔθωμαζον· δὲ Ἀρταῦτης, ὡς εἶδε τὸ τέρας, καλέσας τὸν δοτῶντα τοὺς ταφίχους ἔφη· „Εἰπε Ἀθηναῖε, μηδὲν φοβέο τὸ τέρας τοῦτο· οὐ γὰρ σοὶ πέρηρε, ἀλλ᾽ ἐμοὶ σημαίνει δὲν ἐλαοῦντι Πρωτεούλεως, δτι καὶ τεθνῶς καὶ τάριχος ἐών δύναμιν πρὸς θεῶν ἔχει τὸν ἀδικέοντα τίνεσθαι. νῦν δὲν ἀποινά μοι τάδε ἐθέλω ἐπιθεῖναι, ἀντὶ μὲν <τῶν> χρημάτων, τῶν ἔλαθον ἐκ τοῦ ἴροῦ, ἐκατὸν τὰλαντα καταθεῖναι τῷ θεῷ, ἀντὶ δὲ ἐμεωυτοῦ καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδώσω τὰλαντα διηκόσια Ἀθηναίοισι περιγενόμενος.“

Ταῦτα ὑποσχόμενος τὸν στρατηγὸν Ξάνθιππον οὐδὲ ἐπειδεῖ· οἱ

7. οἱ μὲν πλεῦνες] der Komparat., weil nur von zwei Gruppen die Rede ist. — 8. εἶχον] „besetzt halten“.

Kap. 119. 1. Ἀψίνθιοι] wohnten nördlich vom Chersones bis zum Hebros; die Stadt Ainos hieß früher Apsinthos. — 4. φεύγειν] Infin. des Zwecks, abh. von ὁμηθέντες. — κατελαμβάνοντο] „einhören“. — δλήγον] lókal, verb. mit ὑπὲρ Αἴγαδος Π. — 5. χρόνον ἐπὶ σ.] Die Stellung wie χρόνον ἐπὶ πολλόν 62, 7. — οἱ δέ] und οἱ δέ partit. Apposition zu οἱ ἀμφὶ τὸν Ἀρτ.

Kap. 120. 1. τεφ] vgl. Dial. 28. — τῶν φυλ.] sc. Ἀρταῦτην καὶ τοὺς ἄλλους Πέρσας. — 4. ὄκωσπερ] Gewöhnlich ὄσπερ. — 5. περιχυθέντες] περιστάντες. — 6. μηδέν] stärker als μή „durchaus nicht“. Zu φοβέο vgl. Dial. 13. — 7. πέρηρε] Subj. τὸ τέρας. — 8. τάροχος] oben in seiner gewöhnlichen Bedeutung: „eingepöckelter Fisch“, steht hier des Wortspiels wegen als „einbalsamierte Leiche, Mumie“. — 9. τίνεσθαι] att. τιμωρεῖσθαι. — ἀποινα] att. λύτρα, δίκην, prädikativ: „als“. — τάδε] erklärt in ἀντὶ μὲν κτλ., aber insofern unregelmäßig, als das erste Mal Infin. steht, dann aber zum Verb. finit. übergegangen wird. — 10. τῶν] Assimilat. st. δ. — 12. περιγενόμενος]

γὰρ Ἐλαιούσιοι τῷ Πρωτεούλεῳ τιμωρέοντες ἐδέοντό μν καταχρησθῆναι καὶ αὐτοῦ τὸν στρατηγὸν ταύτην δὲν ἔφερε. ἀπαγαγόντες δὲ αὐτὸν ἐς τὴν ἀπάγρη, ἐς τὴν Ξέρξης ἔξενε τὸν πόρον, οἱ 15 δὲ λέγοντες ἐπὶ τὸν πολωτὸν τὸν ὑπὲρ Μαδύτου πόλιος, πρὸς σανίδα προσπασσαλεύσαντες ἀνερέμασαν, τὸν δὲ παῖδα ἐν ὀφθαλμοῖσι τοῦ Ἀρταῦτεω κατέλενσαν.

Ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἀπέπλων ἐς τὴν Ἐλλάδα τά τε ἄλλα 121 χερματα ἄγοντες καὶ δὴ καὶ τὰ δπλα τῶν γεφυρέων ὡς ἀναθήσοντες ἐς τὰ ίσα. καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οὐδὲν ἐπὶ πλέον τούτων ἐγένετο.

Τούτου δὲ τοῦ Ἀρταῦτεω τὸν ἀνακρεμασθέντος προπάτωρ 122 Ἀρτεμιβάρης ἐστὶ δ Πέρσησι ἔξηγησάμενος λόγον, τὸν ἐκεῖνοι ὑπολαβόντες Κύρῳ προσήγειραν, λέγοντα τάδε· „Ἐπεὶ Ζεὺς Πέρσησι ἡγεμονίην διδοῖ, ἀνδρῶν δὲ σύ, ὦ Κύρε, κατελὼν Ἀστυάχεα, φέρε, γῆν γὰρ πεπτήμεθα ὀλίγην καὶ ταύτην τριγένεαν, μεταναστάντες ἐκ ταύτης ἄλλην ἔχωμεν ἀμείνω. εἰσὶ δὲ πολλαὶ μὲν ἀστυγείτονες, πολλαὶ δὲ καὶ ἔκαστέρω, τῶν μίαν σχόντες πλέοσι ἐσόμεθα θωμαστότεροι. οἰκός δὲ ἄρχοντας τοιαῦτα ποιέειν· πότε γὰρ

σωθεῖς, hypothetisch. — 13. ἐπισχόμενος] ἐπισχνούμενος. — οὐκ ἐπειδεῖ de conatu: „konnte nicht überr.“. — 14. τιμωρέοντες] c. Dat. = τιμωρούμενοι ὑπὲρ τοῦ Πρ. — ἐδέοντο] sc. Ξανθίππου. — μὴν] Ἀρταῦτην. — καταχρησθῆναι] att. ἀποθανεῖν. — 15. ἔφερε] intransitiv, mit ταύτῃ „sich dahin neigen“, nämli. ἀποκτεῖναι αὐτόν. — 16. τὸν πόρον] att. τὴν γεφυραν. — οἱ δέ] „andere aber“ führt eine zweite Angabe hinsichtlich des Orts der Hinrichtung ein. — 17. Μαδύτου] südlich von Sestos gelegen.

Kap. 121. 2. καὶ δὴ καὶ] nach τέ vgl. 115, 5. — τὰ δπλα] „das Tauwerk“. — 3. τὸ ἔτος τοῦτο] das Jahr 479 v. Chr. — ἐπὶ πλέον δέ] vgl. 41, 2.

Kap. 122. 2. ἔξηγησάμενος] übertragen = διδάξας. — 3. λέγοντα] auf λόγον bezogen: „lauten, Inhalt haben“. — 4. ἀνδρῶν δὲ σύ] sc. ἡγεμονίην Π. διδως; dazu tritt κατελὼν Ἀ. = νικήσας Ἀ., die Art und Weise bezeichnend. Die Schlacht war bei Pasargadä i. J. 559 v. Chr. — φέρε] verb. mit dem Adhortat. ἔχωμεν; der begründende Satz γῆν γὰρ κτλ. steht vor dem begründeten μεταναστάντες κτλ.; γάρ = ἐπει. — 5. καὶ ταύτην] „und zwar“ hebt das dem Nomen beigeigte Attribut als besonders wichtig hervor. — 6. πολλαὶ μέν] Als Substant. schwebt der Plural von γῆ vor. — 7. ἔκαστέρω] att. πορρωτέρω. — πλέοσι] sc. ἀνθρώποις „der Mehrzahl“. — θωμαστότεροι] sc. η νῦν. Bei der Übersetzung giebt σχόντες das Verb. finit., während ἐσόμεθα ein Finalsatz wird: „einnehmen müssen, um“ u. s. w. — 8. οἰκός] att. εἰκός

δὴ καὶ παρέξει κάλλιον, ἢ δὲ γε ἀνθρώπων τε πολλῶν ἔχομεν πάσης τε τῆς Ἀσίης;

- 10 Κῦρος δὲ ταῦτα ἀκούσας καὶ οὐθὲνας τὸν λόγον ἐκέλευε ποιέειν ταῦτα, οὐτω δὲ αὐτοῖς παραίνει κελεύον παρασκευάζεσθαι ὡς οὐκέτι ἔρχοντας, ἀλλ' ἀρχομένους· φιλέειν γὰρ ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς ἄνδρας γίνεσθαι· οὐ γάρ τοι τῆς αὐτῆς γῆς εἶναι παρόπον τε θωμαστὸν φύειν καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια.
15 ὅστε συγγρόντες Πέρσαι οἴχοντο ἀποστάντες ἐσσωθέντες τῇ γνώμῃ πρὸς Κύρου ἔρχεται τε εἴλοντο λυπήν οἰκεόντες μᾶλλον ἢ πεδιάδα σπείροντες ἄλλουσι δουλεύειν.

„billig“, sc. *ξοῖτν*. — *τοιαῦτα π.]* d. h. ein großes und schönes Land erwerben. — 9. *δῆ]* in der Frage „eigentlich“. — *καὶ]* verb. mit *κάλλιον* „noch“; *παρέξει* „es bietet sich eine Gelegenheit“. — *ἢ δὲ]* *ἢ νῦν δὲ*. — 11. *οὐθὲνας τὸν λ.]* denn er hatte eine solche Rede offenbar von ihnen erwartet. — *ἐκέλευε* sc. *αὐτοῖς*. — 12. *οὐτω]* verb. mit *παρασκευάζεσθαι*, erklärt in *φὶς οὐκέτι κτλ.* „sich darauf vorbereiten, dass“. — *κελεύοντο]* nach *ἐκέλευε* vgl. 2, 10. — 13. *ἀρχομένους*] *Fut. Med. im passiv. Sinne*. — *φιλέειν γὰρ κτλ.]* abh. von einem aus *παραίνειν* zu entnehmenden *ἔλεγε*; *φιλέειν γὰρ το]* „denn fürwahr, sicherlich“. — 15. *τὰ πολέμια* Accus. des Bezugs zu *ἀγαθούς*. — 16. *συγγρόντες*] att. *γρόντες*, sc. *ταῦτα*. — *ἀποστάντες*] nämlich von ihrem Plane, in ein reicheres Land zu ziehen. — *ἐσσωθέντες*] att. *ἡττηθέντες*; zu diesem Passiv tritt, um den Urheber zu bezeichnen, wie bei Herod. gewöhnlich, *πρὸς* = att. *ὑπό*. — *γνώμῃ*] „Einsicht“. — 17. *λυπήν*] att. *φαινῆν*, sc. *γῆν*. — *πεδιάδα*] sc. *γῆν* = *πεδίον*.

- ***Ovids Metamorphosen.** Erklärt von Dr. H. Magnus.
1. Bd.: 1. bis 5. Buch. — 2. Bd.: 6. bis 10. Buch. — 3. Bd.: 11. bis 15. Buch.
Anhang hierzu. à M 1. 80.
M 1. — 60.
- Platons Ausgewählte Schriften.** Erklärt von Dr. H. Bertram.
1. Bd.: Apologie des Sokrates und Kriton. M 1. —
*2. Bd.: Protagoras. M 1. —
- ***Sallust.** Erklärt von J. H. Schmalz.
1. Bd.: De bello Catilinae liber. 2. Aufl. M 1. —
2. Bd.: De bello Iugurthino liber. 2. Aufl. M 1. 20.
- ***Sophokles' Antigone.** Erklärt von Dr. Georg Kern. M 1. —
—— **Elektra.** Erklärt von Dr. Gerh. Heinr. Müller. M 1. 20.
- *—— **König Ödipus.** Erklärt von Dr. Georg Kern. M 1. —
—— **Ödipus auf Kolonus.** Erklärt von Dr. Fr. Sartorius. M 1. — 80
- *—— **Philoctetes.** Erklärt von Dr. G. H. Müller. M 1. —
- Tacitus' Annalen.** Erklärt von Dr. W. Pfitzner.
1. Bd.: 1. u. 2. Buch. M 1. 20. — 2. Bd.: 3. bis 5. Buch. M 1. 50.
*3. Bd.: 11. bis 13. Buch. M 1. 20. — *4. Bd.: 14. bis 16. Buch. M 1. 50.
- *—— **Germania.** Erklärt von Dr. Gottlob Egelhaaf. M 1. — 60.
- ***Vergils Aeneide.** Erklärt von Dr. O. Brosin.
1. Bd.: 1. u. 2. Buch. 2. Aufl. — 2. Bd.: 3. u. 4. Buch. 2. Aufl.
à M 1. 30. 3. Bd.: 7. bis 9. Buch. M 2. 10.
Anhang hierzu. M 30.
- Xenophons Anabasis.** Erklärt von Dr. R. Hansen.
1. Bd.: 1. u. 2. Buch. — 2. Bd.: 3. bis 5. Buch. — 3. Bd.: 6. u. 7. Buch.
à M 1. 20.
- **Hellenika I.** 1. u. 2. Buch. Erklärt von Dr. H. Zurborg. M 1. —
- *—— **II.** 3. u. 4. Buch. Erklärt von Dr. R. Grosser. M 1. 20.
(Schluss in Vorbereitung.)
- *—— **Memorabilien.** Erklärt von Dr. Edmund Weissenborn.
1. Bd., 1. u. 2. Buch. 2. Bd., 3. u. 4. Buch. à M 1. 20.
-
- Bachof, E.**: Griechisches Elementarbuch. I. Teil. M 2. 40.
Dasselbe II. Teil. M 1. —
- Frigell, A.**: **Prolegomena in T. Livii I. XXIII.** M 1. 20.
I. XXIII. M 1. 20.
- Kammer, Ed.**: **Homerische Vers- und Formlehre** zum Gebranch in Gymnasien. M 1. — 80.
- Martens' Vocabular zu Cornelius Nepos.** M 1. — 80.
- Müller, E.**: Aufgaben zu lateinischen Stilübungen. 30 ♂.
- Reuchlin, H.**: Regeln über die Behandlung der Dafs-Sätze im Lateinischen. M 1. —
- Rosenberg, Emil**, Lyrik des Horaz. Ästhetisch-kulturhistorische Studien. M 3. —
- Schultess, Fritz**, Vorlagen zu lateinischen Stilübungen.
I. Variationen zu Cicero und Livius. M 2. 40.
II. Variationen zu Cicero und Tacitus. M 2. 40.
- **Beispielsammlung.** (Sonderabdruck aus dem ersten Heft der Vorlagen zu lateinischen Stilübungen.) 60 ♂.
- Schütz, Sophokleische Studien.** M 1. 20.
- Tabellarisches Verzeichnis** der hauptsächlichsten lateinischen Wörter von schwankender Schreibweise nach den neuesten Ergebnissen zusammengestellt. Ein Anhang zu jeder lateinischen Grammatik. M 1. — 35.
- Weber, Griechische Elementar-Grammatik.** M 2. 40.
Lateinische Elementar-Grammatik. M 2. —
- I. Teil: Formenlehre, bearbeitet von R. Flex. M 2. —
II. „ Syntax von H. Weber. M 1. 60.
III. „ Elemente der lateinischen Darstellung von H. Weber. M 1. — 80.

Verlag von Friedr. Andr. Perthes in Gotl

Busolt, H.: Griechische Geschichte bis zur Schlach
roneia. 1. Teil: Bis zu den Perserkriegen. M 12.
_____. 2. Teil. (Unter der Presse.)

Droysen, J. G.: Geschichte Alexanders des Gr
5 Karten von R. Kiepert. (Schul-Ausg.) 3. Aufl. geh. M 4;
Herbst, Hilfsbuch für die deutsche Litteratur,
4. Auflage. 80 ♂.

_____. Aus Schule und Haus. Populär-pädagogische Aufs

Klassische deutsche Dichtungen. Herausgegeben von
_____. 1. Bd.: Goethes „Hermann und Dorothea“. E
von Karl Heinrich Keck. M 1.
_____. 2. Bd.: Schillers „Wilhelm Tell“. Herausgeg
Kallsen. M 1. 20.
_____. 3. Bd.: Goethes „Gedichte“. Auswahl von Frie
mann. M 1. 40.
_____. 4. Bd.: Klopstocks Messias in ausgewählten Stü
Richard Weitbrecht. M 1. 20.
_____. 5. Bd.: Goethes „Iphigenie auf Tauris“. Herau
Karl Heinrich Keck. M 1. 20.
_____. 6. Bd.: Goethes „Götz von Berlichingen“. H
von Ludwig Bauer. M 1. 20.
_____. 7. Bd.: Lessings „Emilia Galotti“. Heraus
E. R. Gast. M 1. 20.
_____. 8. Bd.: Schillers „Wallensteins Tod“. Heraus
Georg Kern. M 2.

Biographien zu der Sammlung klassischer Dichtungen. 1. Bd.: Ernst Moritz Arndt, der deutsche
herold. Biographie und Charakteristik von Georg Loesche.
_____. 2. Bd.: Ludwig Uhland als Dichter und Patriot von
rich. M 2.

Mezger, K. L. Fr.: Hilfsbuch zum Verständnis der
den Religionsunterricht auf der Stufe des Obergym
und für denkende Freunde des göttlichen Worts
M 2; 2. Bdchn. M 1. 20; 3. Bdchn. M 2. 40; 4. Bdchn. M 1.
_____. Leitfaden für den Unterricht in der biblio
gionsgeschichte und Bibelkunde auf der Stufe d
Gymnasiums. 1. Heft 36 ♂; 2. Heft 60 ♂

Niebuhr, Barth. Gg.: Griechische Heroengeschic
seinen Sohn erzählt. 9. Auflage. kart. M 1. 60.
_____. Dasselbe. Mit Anmerkungen zum Übersetzen ins Fran
E. Burtin. 2. Auflage. M 1.

Schiller, H.: Geschichte der römischen Kaiserzeit
1. Abteilung: Von Cäsars Tod bis zur Erhebung Vespasians.
2. Abteilung: Von der Regierung Vespasians bis zur Erheb
tians. M 9.

_____. 2. Band: Von Diokletian bis zum Tode Theodosius des Gro

Schulze, E.: Skizzen hellenischer Dichtkunst. M 2.

Wiedemann, A.: Ägyptische Geschichte. 1. Teil: Von
Zeiten bis zu dem Tode Tutmes' III. M 7. II. Teil: Von den
mes' III. bis auf Alexander den Großen. M 7.